

Nepriklausomos apžvalgos ataskaita

Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų lygių galimybių užtikrinimas sulaikymo vietose

2022 m. gruodžio 30 d.
Nr. (21)NA-1)-1

Apžvalgą parengė:

Birutė Sabatauskaitė, lygių galimybių kontrolierė
Ieva Laugalytė, lygių galimybių integravimo ekspertė
Mintautė Jurkutė, Diskriminacijos prevencijos ir komunikacijos grupės vadovė
Vytis Muliolis, Teisės grupės vadovas

Prie apžvalgos rengimo prisidėjo:

Karolis Čepas, Teisės grupės patarėjas
Agnietė Ruminaitė
Eglė Stankevičiūtė
Ieva Sinkevičiūtė

Turinys

Turinys.....	1
Ižanga	4
Stebėsenos tikslai, eiga, metodika.....	9
Tikslai	9
Stebėsenos vykdymo metu kelti uždaviniai.....	9
Apsilankymai sulaikymo vietose	10
Apsilankymų sulaikymo vietose eiga ir žingsniai	15
Prieš apsilankymą:.....	15
Apsilankymo metu:	16
Po apsilankymo:	17
Individualūs interviu (asmenų apklausa) su sulaikymo vietose gyvenančiais asmenimis ir jų atlikimas.....	18
Stebėsenos kriterijai	19
Bendrieji kriterijai	20
Pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų sulaikymo sąlygų stebėsenos kriterijai	21
Pagrindiniai iššūkiai užtikrinti lygias galimybes	25
Pažeidžiamų grupių identifikavimas: gerosios praktikos ir iššūkiai	25
Kuriuo metu turėtų būti renkama informacija apie asmenų pažeidžiamumą?	26
Pažeidžiamumo reglamentavimas nacionaliniuose teisės aktuose	27
Pažeidžiamumo identifikavimo procedūros.....	30
Pažeidžiamų asmenų identifikavimas vėlesniame etape	34
Darbo su pažeidžiamais asmenimis ypatumai	35
Stebėsenos metu surinkta informacija apie pažeidžiamumo identifikavimą skirtingose sulaikymo vietose	35
Apibendrinimas.....	40
Rekomendacijos.....	41
Smurtas, priekabiavimas ar kitoks nepageidaujamas elgesys: prevencija, reagavimas, apsauga ir pagalba.....	42
Diskriminacijos, smurto, išnaudojimo, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nepageidaujamo elgesio dėl įvairių tapatybės bruožų pranešimo tvarka ir prevencija konkrečiose sulaikymo vietose	44
Informacijos apie pranešimus dėl smurto, priekabiavimo ar kitokio nepageidaujamo elgesio suteikimas ir pranešimo mechanizmai skirtingose sulaikymo vietose	49
Galimos smurto apraiškos sulaikymo vietose, galimybės kreiptis dėl jų ir reagavimas ...	52
Kitos pažeidžiamos grupės	58

(galimai smurtą, prievartą patyrę asmenys, prekybos žmonėmis aukos).....	58
Apibendrinimas.....	62
Rekomendacijos.....	64
Moterų ir vyrų padėtis	65
Diskriminacijos, smurto, išnaudojimo, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nepageidaujamo elgesio dėl asmens lyties prevencija	66
Moterų ir vyrų skirtingas traktavimas.....	66
Nėščiosios ir maitinančios krūtimi moterys.....	67
Higienos sąlygos.....	69
Saugios aplinkos užtikrinimas	70
Rekomendacijos.....	73
Asmenų padėtis dėl jų kilmės, etninės priklausomybės ar odos spalvos	74
Duomenų rinkimas ir kaupimas	74
Apgyvendinimas, įtampos tarp gyventojų ir jų valdymas.....	75
Rekomendacijos.....	78
Asmenų padėtis dėl religijos.....	78
Duomenų rinkimas ir kaupimas	79
Maitinimasis pagal religinius poreikius.....	80
Maldos / susikaupimo vieta ir sąlygos praktikuoti	81
Saugumas	82
Rekomendacijos.....	82
Asmenų su negalia situacija	83
Žmonių su negalia identifikavimas	84
Negalios identifikavimas ir atsižvelgimas į asmenų poreikius sulaikymo vietose	84
Rekomendacijos.....	88
Neheteroseksualių ir translyčių asmenų padėtis	89
Pažeidžiamumo vertinimas ir saugumo užtikrinimas	90
Sveikatos priežiūros paslaugos	92
Neheteroseksualių moterų padėtis	93
Kiti iššūkiai	93
Rekomendacijos.....	93
Nelygiavertės sąlygos socialinės padėties pagrindu	94
Rekomendacijos.....	96
Paslaugų prieinamumas	96
Psichologinės pagalbos paslaugos	97

Sveikatos priežiūros paslaugos	97
Užimtumo ir švietimo paslaugos	99
Pagrindiniai užfiksuoti iššūkiai	101
Rekomendacijos.....	102
Psichikos sveikata	102
Rekomendacijos.....	106
Valstybės institucijų, pareigūnų (-ių) ir politikų komunikacijos poveikis požiūriui į prieglobsčio prašytojus ir / ar migrantus	107
Materialinės sulaikymo sąlygos	112
Apgyvandinimo sąlygos	112
Prieiga prie prausyklų ir tualetų.....	112
Maitinimas.....	113
Darbuotojų darbo sąlygos.....	115
Rekomendacijos.....	118
Apibendrinimas.....	119
Priedai	122

Ižanga

Nuo 2021 m. sausio 1 d. iki 2021 m. rugsėjo 30 d., Lietuvoje Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau vadinama ir – VSAT) duomenimis, iš viso užregistruoti 4 505 neteisėtai Lietuvos sieną kirtę asmenys iš trečiųjų šalių¹. Didžiausias migracijos pikas 2021 m. liepos mėn. destabilizavo Lietuvos prieglobsčio prašytojų priėmimo sistemą ir sukūrė precedento neturinčią situaciją nuo Lietuvos nepriklausomybės atgavimo pradžios. Pabrėžė veikiančiame Užsieniečių registracijos centre ir Rukloje veikiančiame Pabėgėlių priėmimo centre buvo neįmanoma apgyvendinti visų atvykusių asmenų. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos iniciatyva, Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties pakeitimus, visi neteisėtai sieną kirtusieji prieglobsčio prašytojai arba migrantai buvo sulaikomi. 2021 m. vasarą pradėtos kurti laikinosios asmenų sulaikymo stovyklos, dalis asmenų apgyvendinta VSAT užkardose.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (toliau taip pat vadinama ir LGKT, Tarnyba) 2021 m. rugpjūčio mėnesį iš atskirų pilietinės visuomenės organizacijų gavo informaciją apie riziką tam tikroms pažeidžiamoms grupėms priklausantiems (-čioms) prieglobsčio prašytojams (-oms), apgyvendintiems (-oms) sulaikymo vietose, dėl jų lyties, kilmės, religijos, negalios, seksualinės orientacijos susidurti su mažiau palankiu traktavimu, rizika patirti diskriminaciją, priekabiavimą, smurtą ar kitus nepageidaujamus veiksmus dėl savo tapatybės bruožų. Buvo pateikta informacija ir apie galimą neatsižvelgimą į asmenų pažeidžiamumą dėl jų turimų specialių poreikių bei galimą tarptautinių priėmimo standartų nesilaikymą.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 17 straipsnio 2 dalis numato, kad lygių galimybių kontrolierius atlieka nepriklausomus tyrimus, susijusius su diskriminacijos atvejais, ir nepriklausomas diskriminacijos padėties apžvalgas, skelbia nepriklausomas ataskaitas, teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų, vykdo prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą. Remiantis gauta informacija apie galimus lygių galimybių pažeidimus prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose, lygių galimybių kontrolierė Birutė Sabatauskaitė 2021 m. rugsėjo 9 d. sprendimu Nr. NA-1 nusprendė atlikti nepriklausomą apžvalgą (toliau vadinama – Apžvalga).

¹ 2022 m. rugsėjo 30 d. duomenys. Duomenų šaltinis – Valstybės duomenų valdysenos IS, prieiga internetu: <https://ls-osp-sdg.maps.arcgis.com/apps/dashboards/9b0a008b1fff41a88c5efcc61a876be2>.

Pasiruošimo rengti Apžvalgą metu vykdyti pokalbiai su valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovais (-ėmis), parengtas Nepriklausomos stebėsenos dėl Baltarusijos-Lietuvos sieną kirtusių asmenų lygių galimybių užtikrinimo laikino apgyvendinimo vietose ir diskriminacijos prevencijos vykdymo aprašas (toliau vadinama ir – Stebėsenos aprašas).

Šioje nepriklausomoje Apžvalgoje apibendrinama stebėsenos vizitų metu fiksuota situacija bei jos pasikeitimai, apie kuriuos žinoma Tarnybai. Joje pateikiamos išvados bei rekomendacijos siekiant užtikrinti prieglobsčio prašytojų lygias galimybes, taip pat smurto ir priekabiavimo prevenciją ateityje.

2021 m. rugsėjo – 2022 m. vasario mėnesiais lygių galimybių kontrolierė Birutė Sabatauskaitė, Teisės grupės vadovas Vytis Muliolis, Diskriminacijos prevencijos ir komunikacijos grupės vadovė Mintautė Jurkutė, Lygių galimybių integravimo grupės viešojo administravimo specialistė Ieva Laugalytė ir Teisės grupės vyresnysis patarėjas Karolis Čepas (toliau vadinama ir – Tarnybos atstovai (-ės) arba LGKT komanda) lankėsi Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Pabradės užsieniečių registracijos centre (toliau vadinama ir – Pabradės URC) (*Vilniaus g. 100, Pabradė, Švenčionių r.*), VSAT Kybartų užsieniečių registracijos centre (toliau vadinama ir – Kybartų URC) (*. Biliūno g. 14B, Kybartai*), Medininkų užsieniečių registracijos centre, įkurtame šalia Pasieniečių mokyklos (toliau vadinama ir – Medininkų URC) (*Pasieniečių g. 11, Medininkai, Vilniaus r.*), Naujininkų pabėgėlių priėmimo centre (toliau vadinama ir – Naujininkų PPC) (*A. Jaroševičiaus g. 10B, Vilnius*), Ruklos pabėgėlių priėmimo centre (toliau vadinama ir – Ruklos PPC) (*Karaliaus Mindaugo g. 18, Rukla, Jonavos r.*). Stebėsenos pradžioje aplankyta ir viena iš laikinųjų prieglobsčio prašytojų ir migrantų sulaikymo vietų buvusioje Linkmenų mokykloje (*Linkmenų kaimas, Liepų g. 2, Linkmenų r.*).

2022 m. gegužės–birželio mėnesiais vykdyti pakartotiniai stebėsenos vizitai, į kuriuos vyko lygių galimybių kontrolierė Birutė Sabatauskaitė ir viešojo administravimo specialistė Ieva Laugalytė (toliau vadinama ir – Tarnybos atstovai arba LGKT komanda). Pakartotinis vizitas į Kybartų URC vyko 2022 m. vasario mėnesį; 2022 m. gegužės–birželio mėnesį kartotiniai nebuvo vykstama.

Visose sulaikymo vietose (priklausomai nuo sulaikymo vietoje tą dieną dirbusių asmenų) bendrauta su prieglobsčio prašytojais (-omis), migrantais (-ėmis), už sulaikymo vietą atsakingais asmenimis (vadovais (-ėmis) ar vadovus (-es) pavaduojančiais asmenimis), VSAT pareigūnais (-ėmis) (priklausomai nuo vietos, kurioje buvo lankomasi), socialiniais (-ėmis) darbuotojais (-omis) (esant galimybėms), psichologinę pagalbą teikiančiais asmenimis (esant galimybėms), Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros vertėjais (-omis), atskirose vietose – su viešojo saugumo pareigūnais (-ėmis), kitais (-omis) sulaikymo vietų darbuotojais

(-omis), pavyzdžiui, valgyklos darbuotojais (-omis), sulaikymo vietose veikiančių nevyriausybinių organizacijų darbuotojais (-omis) ir savanoriais (-ėmis). Atskiru nuo vizitų į sulaikymo vietas metu organizuoti susitikimai su nevyriausybinių organizacijų atstovais (-ėmis), organizuojančiais (-omis) ar organizavusiais (-omis) pagalbą sulaikymo vietose.

Detaliau stebėsenos vykdymo ir informacijos rinkimo procesas pateiktas stebėsenos metodikos aprašyme.

Organizuojant vizitus 2021 m. rugsėjo – 2022 m. vasario mėnesiais, net keletą kartų teko juos atidėti dėl COVID-19 rizikos ar privalomos izoliacijos Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbuotojams arba COVID-19 protrūkių vietose, kurias planuota aplankyti. Kai kuriais atvejais dėl COVID-19 protrūkių teko apriboti stebėsenos vizitus vietoje. Stebėsenos vizitams ir / arba galimybei skirtingose vietose kalbinti prieglobsčio prašytojus (-as) turėjo įtakos ir atskirų erdvių pokalbiams trūkumas, siekiant užtikrinti asmenų pasakojamos informacijos konfidencialumą. Atskirais atvejais tam įtakos turėjo ir oro sąlygos (pavyzdžiui, imant interviu iš prieglobsčio prašytojų ir (arba) migrantų (-čių) lauke, bet jiems / joms neturint pakankamai šiltų drabužių).

Pažymėtina, kad Tarnybos atstovai (-ės) nuo 2021 m. rugsėjo 9 d. taip pat dalyvavo Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau vadinama ir – VRM), vėliau – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama ir – SOCMIN) organizuojamuose kassavaitiniuose (vėliau – organizuotuose kas dvi savaitės) pasitarimuose dėl sąlygų prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose. Šiuose pasitarimuose buvo teikiamos rekomendacijos dėl lygių galimybių užtikrinimo, prieglobsčio prašytojų pažeidžiamumo nustatymo, pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų apgyvendinimo sąlygų, pagalbos teikimo, taip pat dėl lygių galimybių užtikrinimo, dėl smurto, priekabiavimo ir diskriminacijos prevencijos ir reagavimo mechanizmo sukūrimo bei mokymų apie šių mechanizmų taikymą sulaikymo vietose dirbantiems (-čioms) personalo darbuotojams (-oms).

Situacija sulaikymo centruose pradėjus vykdyti apžvalgą

Pažymėtina, kad didžioji dauguma Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų 2021 m. vasarą pateikė prieglobsčio Lietuvos Respublikoje prašymus. Dėl to Lietuvos valstybės institucijos, atsakingos už prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygas, nevyriausybines organizacijas, dirbančias su prieglobsčio prašytojais (-omis), atsidūrė itin sudėtingoje situacijoje – priėmimą reikėjo organizuoti keliems tūkstančiams žmonių.

Sulaikymo vietomis Apžvalgoje vadinami tiek užsieniečių registracijos centrai, tiek pabėgėlių priėmimo centrai, kuriuose buvo apgyvendinti neteisėtai Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtę asmenys, dėl *de facto* apribotos laisvės. Didžiosios daugumos asmenų, atvykusių 2021 m. vasarą (arba vėliau), laisvė buvo apribota nepriklausomai nuo to, ar jie pateikė prieglobsčio prašymus, taip pat neatliekant individualaus vertinimo. Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties (toliau vadinama ir – UTPĮ arba Užsieniečių teisinės padėties įstatymas) nuostata², kuri buvo pakeista 2021 m. liepos 13 d. „dėl masinio užsieniečių antplūdžio“, laikoma, kad asmenys apgyvendinami patalpose, laikiname būste ar kitose tam pritaikytose vietose, „nesuteikiant jiems teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje“. Asmenų laisvė *de facto* buvo apribota automatiškai, laikant juos uždaroje teritorijoje nesuteikiant teisės laisvai judėti, išeiti už apribotos ir tvoromis aptvertos teritorijos bei VSAT ir (arba) Viešojo saugumo tarnybos (toliau vadinama ir– VST) ar kitų tarnybų saugomos teritorijos ribų. Toks asmenų laisvės apribojimas laikytinas sulaikymu remiantis 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Nr. 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (toliau – Grąžinimo direktyva) ir 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Nr. 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (toliau – Priėmimo sąlygų direktyva) nuostatomis.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2022 metais teismų sprendimais prieglobsčio prašytojams (-oms) pradėta išduoti vadinamąsias „žaliąsias korteles“ (angl. *green card*), kurios suteikė teisę daliai asmenų laikinai (keletui dienų) išvykti iš sulaikymo centrų teritorijos. Šie pokyčiai iš esmės keitė situaciją sulaikymo centruose. Kažkiek laiko žaliosios kortelės būdavo išduodamos ne visiems vienos šeimos nariams, kurių laisvė buvo apribota. 2022 m. birželio–liepos mėnesiais užsieniečių registracijos centruose bei pabėgėlių priėmimo vietose asmenų, kurie turėjo „žaliąsias korteles“, skaičius sparčiai kito. Didelė dalis asmenų, gavusių „žaliąsias korteles“, paliko centrus ir negrįžo. 2022 metų birželio 30 d. Seimo sprendimu, pakeitus UTPĮ nuostatas, prieglobsčio prašytojams (-oms) ir kitiems (-oms) užsieniečiams (-ėms), neteisėtai kirtusiems (-ioms) Lietuvos Respublikos sieną iš Baltarusijos pusės, praėjus 12 mėnesių nuo užsieniečio (-ės) užregistravimo Lietuvos migracijos informacinėje sistemoje dienos suteikiama teisė dirbti ar imtis savarankiškos veiklos, nesuteikiant leidimo gyventi Lietuvoje. LGKT žiniomis, realizuojant šią teisę kyla nemažai iššūkių – dėl specifinio jų statuso, atskirų asmenų psichosocialinės situacijos, pažeidžiamumo, kalbos, kitų turimų įgūdžių (dėl iššūkių atsidaryti banko

² Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 5, 71, 76, 77, 79, 113, 131, 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo IX-1 skyriumi įstatymas.

sąskaitą, sudėtingo proceso gaunant leidimą dirbti, reikalingos nuoseklios individualios pagalbos ir kt.).

Šioje apžvalgoje nėra detaliau apžvelgiami iššūkiai, susiję su asmenų įdarbinimu.

Apžvalgoje vartojami terminai: prieglobsčio prašytojai (-os), į Lietuvą atvykę asmenys / žmonės – naudojami kaip sinonimai, kai kur išskiriant migrantus (-es) – asmenis, kurie nepateikė prieglobsčio prašymų. Kai kur vartojamas terminas „pabėgėliai“ sulaikymo vietose apgyvendintiems asmenims apibūdinti, kai jiems / joms buvo suteikta tarptautinė apsauga arba leidimas gyventi humanitariniais pagrindais.

Pažymėtina, kad Tarnybos stebėsenos metu, renkant Apžvalgai informaciją iš kalbintų asmenų, apgyvendintų sulaikymo vietose, absoliuti dauguma pašnekovų buvo pateikę prieglobsčio prašymus.

Stebėsenos tikslai, eiga, metodika

Tikslai

Nepriklausomos apžvalgos dėl Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų lygių galimybių užtikrinimo sulaikymo vietose vykdymo metu kelti tikslai:

- Įvertinti paslaugų prieinamumą, užtikrinant būtinus pažeidžiamų grupių ir asmenų poreikius Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų sulaikymo vietose, atsižvelgiant į nepriklausomos stebėsenos metu surinktą informaciją ir lygių galimybių kontrolieriaus išvadas.
- Užkardyti identifiкуotus galimus lygių galimybių pažeidimus bei pašalinti prielaidas tokiems pažeidimams rasti ateityje, atsižvelgiant į lygių galimybių kontrolierės išvadas ir rekomendacijas dėl lygių galimybių užtikrinimo.
- Parengti rekomendacijas dėl lygių galimybių sulaikytiems asmenims užtikrinimo, atsižvelgiant į jų lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ir pažiūras, amžių, seksualinę orientaciją, negalią, etninę priklausomybę, religiją ir kitus asmens tapatybės bruožus, dėl kurių gali atsirasti nelygiavertis asmenų traktavimas arba nepagrįstas privilegijų teikimas.
- Užtikrinti diskriminacijos, smurto, kitų lygių galimybių pažeidimų ir neapykanta motyvuotų incidentų prevenciją.

Stebėsenos vykdymo metu kelti uždaviniai

Nepriklausomos stebėsenos dėl Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų lygių galimybių užtikrinimo sulaikymo vietose metu stebėseną vykdžiusi komanda kėlė šiuos uždavinius:

- Ištirti situaciją ir identifiкуoti asmenų, kuriems dėl jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ir pažiūrų, amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos arba kitų asmens tapatybės bruožų laikino apgyvendinimo ir sulaikymo vietose yra reikalinga užtikrinti lygias galimybes bei specialiąsias apsaugas nuo galimos diskriminacijos, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo arba neapykanta motyvuotų incidentų priemonės.
- Identifiкуoti paslaugas, kurių užtikrinimas yra būtinas, atsižvelgiant į pažeidžiamų grupių individualiuosius poreikius, organizuojant asmenų apgyvendinimą, jų apsaugą, sveikatos, švietimo paslaugas ar kitas būtinias paslaugas bei lygias galimybes dėl jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ir pažiūrų, amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos arba kitų asmens tapatybės bruožų.

- Užkirsti kelią individualiam arba sisteminiam nepalankiam asmenų vertinimui ir elgesiui su jais dėl jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ir pažiūrų, amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos arba kitų asmens tapatybės bruožų laikino apgyvendinimo ir sulaikymo vietose ir visuomenėje.
- Teikti rekomendacijas dėl diskriminacijos, smurto, kitų lygių galimybių pažeidimų ir neapykanta motyvuotų incidentų prevencijos visiems suinteresuotiems asmenims, kuriems įstatymais pavesta užtikrinti lygių galimybių įgyvendinimą dėl asmenų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ir pažiūrų, amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos arba kitų asmens tapatybės bruožų.

Apsilankymai sulaikymo vietose

Stebėsenos metu 2021 m. rugsėjo–lapkričio mėn. Tarnybos atstovės (-ai) lankėsi šešiose prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose. Pirmasis vizitas organizuotas į Ignalinos rajono savivaldybėje, Linkmenyse, tuo metu buvusios mokyklos pastate įkurtą laikiną sulaikymo vietą. Reaguojant į greitai besikeičiančią situaciją ir 2021 m. rudenį priimtą sprendimą perkelti visus (-as) prieglobsčio prašytojus (-as) į penkias ilgalaikes sulaikymo vietas – Kybartų URC, Pabradės URC, Medininkų URC, Naujininkų PPC, Ruklos PPC, buvo nuspręsta stebėseną vykdyti tik jose, tad užkardose situacijos stebėseną nebuvo atliekama.

2022 m. vasario–birželio mėn. vykdyti pakartotiniai vizitai į visas penkias sulaikymo vietas, siekiant įvertinti, ar pirminė situacija pasikeitė, o jei pasikeitė, – kaip.

Stebėsenos metu taip pat buvo fiksuojami preliminarūs apgyvendintų asmenų skaičiai, atsižvelgiant į priklausymą pažeidžiamoms grupėms ir pasiskirstymą skirtingose stovyklose³. Visgi, dėl nuolatinės situacijos kaitos, nėra pateikiamas tikslus sulaikytų asmenų skaičius. Skaičiai nuolat keitėsi ir dėl asmenų perkėlimo iš vienos vietos į kitą, statistikos rinkimo trūkumų, asmenų pabėgimų.

Pirmųjų vizitų metu fiksuota, kad prieglobsčio prašytojus (-as) apgyvendinančių vietų administracija savo iniciatyva nerinko jokių duomenų apie sulaikytų asmenų religiją arba priklausymą LGBTI+ bendruomenei. Informacija imta fiksuoti tik paaiškėjus kokioms nors apgyvendinimo aplinkybėms arba patiems asmenims įvardijus su seksualine orientacija, religija susijusius poreikius bei iššūkius. Taigi išsamių duomenų nebuvo galima įvertinti.

³ Pateikiami skaičiai tik iš vietų, kuriose lankytasi.

Nėra žinoma ir apie neheteroseksualias moteris bei jų situaciją, nenuosekli informacija ir dėl asmenų su negalia skaičiaus ir kiekvieno iš jų turimos negalios, asmenų pasiskirstymo pagal kilmės šalis ir etninę priklausomybę.

Toliau pateikiamas aplankytų vietų sąrašas su tiksliais vizitų datomis, gyventojų skaičiumi apsilankymų metu bei kiekviename sulaikymo vietoje kalbintų asmenų skaičiumi.

Apsilankymo data	Vieta	Gyventojų skaičius ir sudėtis vizito metu	Vizitų metu kalbintų asmenų skaičius⁴
2021 m. rugsėjo 16 d.	Buvusios mokyklos pastatas, Linkmenys, Ignalinos r.	69 (iš jų 66 vyrai; 3 nepilnamečiai; 1 neheteroseksualus asmuo). ⁵	Individualūs interviu: 6 Grupiniai interviu: 1 (apytiksliai 10 vyrų). Kalbėtasi su Ignalinos rajono meru Justu Rasiku, Ignalinos rajono savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotoja Lina Gladkauskiene, Linkmenų seniūnu Jonu Alekna, sulaikymo vietą administruojančiais ar saugančiais asmenimis: 1 VSAT pareigūnu (-e), 3 kitais darbuotojais (-omis) / pareigūnais (-ėmis) iš Viešojo saugumo tarnybos ar atliekančiais (-čiomis) kitas funkcijas.
2021 m. rugsėjo 21 d.	Pabradės URC	515 (iš jų 30 moterų ⁶ , 43 vaikai, 1 asmuo su negalia) ⁷ .	Individualūs interviu: 19 (iš Čėčėnijos (Rusija), Gvinėjos Irako, Kurdistano, Pakistano, Šri Lankos, ir Togo). Kalbėtasi su vadovu, 1 darbuotoju (-a). Trumpai kalbėtasi su 3-imis skirtingas funkcijas atliekančiais darbuotojais (pareigūnu, vertėju, psichologe).

⁴ Tikslūs kalbintų asmenų skaičiai bei charakteristikos yra užfiksuotos stebėseną atlikusių asmenų vidiniuose dokumentuose ir tyrėjų dienoraščiuose.

⁵ Asmenys iš Afganistano, Ganos, Irako, Kamerūno, Kongo, Malio, Pakistano ir Šri Lankos.

⁶ LGKT pateiktuose duomenyse 47 asmenų lytis nebuvo nurodyta.

⁷ Asmenys iš Afganistano, Baltarusijos, Bangladešo, Čėčėnijos, Dramblio Kaulo Kranto, Gambijos, Ganos, Gvinėjos, Indijos, Irako, Irano, Kamerūno, Kazachstano, Kongo Respublikos, Libano, Malio, Maroko, N. Gvinėjos, Nigerijos, Pakistano, Rusijos, Senegalo, Sirijos, Sudano, Šri Lankos, Tadžikistano, Togo, Turkijos, Uzbekistano, 1 asmuo be pilietybės.

2021 m. spalio 8 d.	Kybartų URC		691 (iš jų 691 vyrai, nežinoma, kiek asmenų su negalia ir kiek neheteroseksualių asmenų).	Individualūs interviu: 16 (asmenys iš Indijos, Irako, Kamerūno, Rusijos, Sirijos, Šri Lankos). Grupiniai interviu: 3 (su maždaug 19 asmenų iš Kamerūno, Kongo Demokratinės Respublikos, Sirijos). Kalbėtasi su vadovu, administracijos darbuotoju, 1 pareigūnu.
2021 m. lapkričio 15 d.	Naujininkų PPC		175 (iš jų 45 moterys, 55 vyrai, tikslus vaikų skaičius nežinomas, 3 asmenys su negalia (dėl dar 1 tikslinamasi). ⁸	Individualūs interviu: 8. Grupiniai interviu: 2 (5 vyrai iš Irako). Kalbėtasi su vadovu, Europos prieglobsčio paramos biuro (EASO) savanoriais, vertėju, vadovu ir socialine darbuotoja.
2021 m. lapkričio 18 d.	Ruklos PPC ⁹	Centras	310 (iš jų 60 moterų, 77 vyrai, 173 vaikai, iš kurių 48 nelydimi nepilnamečiai; asmenų su negalia oficialiai nenustatyta, bet darbuotojai identifikavo 10 vaikų ir 5 suaugusius).	Individualūs interviu: 4 (2 vyrai iš Irako, 2 moterys iš Čečėnijos); 1 vyras iš Sirijos priėjo prie tyrėjų pats. Kalbėtasi su 3-imis darbuotojais.
		Stovykla	450 (iš jų 144 moterys (16 nėščiąjų), 110 vyrų, 216 vaikų, iš kurių 10 nelydimi nepilnamečiai) ¹⁰ .	
2021 m. lapkričio 29 d.	Medininkų URC		888 (iš jų 375 moterys, 357 vyrai, 156 vaikai, 47 (65) ¹¹	Individualūs interviu: 8. Kalbėtasi su 2 VSAT pareigūnais, administracijos atstovais.

⁸ Asmenys iš Afganistano, Dramblio Kaulo Kranto, Irako, Kamerūno, Kongo, Sirijos, Somalio.

⁹ Asmenys iš Afganistano, Dramblio Kauno Kranto, Eritrėjos, Gambijos, Gvinėjos, Irako, Kamerūno, Kongo, Libano, Malio, Nigerijos, Pietų Sudano, Rusijos (Čečėnijos), Siera Leonės, Sirijos, Tadžikistano, Turkijos.

¹⁰ Pateiktas bendras gyventojų skaičius nesutampa su gyventojų išskirstymu.

¹¹ Išsiskyrė informacija iš gyventojų ir darbuotojų. Darbuotojai įvardijo didesnę asmenų skaičių.

		neheteroseksualūs asmenys).	
2022 m. vasario 2 d.	Kybartų URC	573 (573 vyrai, 6 neheteroseksualūs asmenys)	Individualūs interviu: su 7 vyrais iš Čėčėnijos, Indijos, Irako (jazidų kilmės), Kamerūno, Sirijos, Šri Lankos. Kalbėtasi su vadovu ir pavaduotoju, 3 VSAT pareigūnais, 2 socialinės darbuotojos, nevyriausybinės organizacijos (NVO) atstove, valgyklos darbuotoja.
2022 m. gegužės 23 d.	Medininkų URC	Nežinomas	Individualūs interviu: 10 (5 moterys, 5 vyrai, iš Irako (jazidai, kurdai), Kubos ir Šri Lankos). Kalbėtasi su įstaigos vadovu. Kalbėtasi su 3 pareigūnais.
2022 m. gegužės 30 d.	Pabradės URC (pakartotinis vizitas)	606	Individualūs interviu: 9 (4 vyrai iš Irako (2 kurdų kilmės, 2 arabai), vyras iš Kongo, vyras iš Togo, 4 moterys). Kalbėtasi su įstaigos vadovu, 2 darbuotojais, atliekančiais skirtingas funkcijas, 2 socialinėmis darbuotojomis, 1 savanore.
2022 m. birželio 10 d.	Naujininkų PPC (pakartotinis vizitas)	Nepateiktas vizito metu	Individualūs interviu: 6 (5 moterys iš Irako, 1 vyras iš šalies Afrikos žemyne ¹²). Kalbėtasi su įstaigos vadovu, pavaduotoju ir vertėja.
2022 m. birželio 29 d.	Ruklos PPC (pakartotinis vizitas)	Nepateiktas vizito metu	Individualūs interviu: 6 (3 moterys, 3 vyrai – iš Afganistano, Gvinėjos, Irako, Kongo). Grupiniai interviu: 2 (maždaug su 6 vyrais iš Irako; 3 moterimis). Kalbėtasi su įstaigos vadove ir 2 EASO atstovais (-ėmis).

Po pirmojo apsilankymo Pabėgėlių priėmimo centre Naujininkuose asmenų skaičiai buvo patikslinti praėjus tam tikram laikui, t. y., jau apgyvendinus naujai perkeltus (-as) prieglobsčio prašytojus (-as) iš kitų centrų: 275 asmenys, iš kurių 75 moterys (23 iš jų laukėsi), 63 mergaitės, 63 vyrai, 74 berniukai, 2 suaugę asmenys su

¹² Neminima dėl informantui pažadėto anonimiškumo.

negalia ir 4 vaikai su negalia.

Į Apžvalgą taip pat pateko informacija, surinkta nuotolinių ir (arba) gyvų pokalbių, vykdytų atskirai su skirtingų nevyriausybinių arba tarptautinių organizacijų atstovais (-ėmis), metu. Iš viso kalbintas 21 asmuo (pokalbiai vyko nuo 2021 m. rugpjūčio iki 2022 m. gegužės mėn.). Nuotoliniu būdu 2022 m. sausio 21 d. kalbintas Kybartų užsieniečių registracijos centro vadovas. Nuotolinis susitikimas suorganizuotas dėl COVID-19 rizikos perkėlus suplanuotą LGKT komandos vizitą į Kybartus¹³.

Didžioji dalis informacijos apie lygių galimybių užtikrinimą prieglobsčio prašytojams (-oms) prieš vykstant į jų sulaikymo vietas buvo renkama iš teisės aktų, kitų stebėseną įgyvendinančių institucijų atstovų (-ių), nevyriausybinių organizacijų, kassavaitinių Vidaus reikalų ministerijos (vėliau – SOCMIN) organizuojamų susitikimų bei kitų LGKT komandai prieinamų šaltinių¹⁴.

Pagrindiniai identifikuoti iššūkiai lygių galimybių užtikrinimui pagal informaciją, gautą prieš vizitus:

- asmenų pažeidžiamumo nustatymo tvarkos ir vieningo standarto visoms stovykloms nepakankamumas arba nebuvimas;
- neorių apgyvendinimo sąlygų neigiamas poveikis asmenų psichikos sveikatai (pavyzdžiui, per mažo gyvenamojo ploto, buitinių priemonių stoka, karšto vandens nebuvimo, privatumo nebuvimo, stovyklų perpildymo ir pan.);
- vienišų asmenų neatskyrimas pagal lytį. Vienišos moterys dažnu atveju gyveno tose pačiose patalpose kaip ir vyrai, naudojosi bendrais tualetais ir dušais;
- užimtumo nebuvimas arba didelė jo stoka. Ypač suaugusiems asmenims. Kitų paslaugų, pavyzdžiui, medicinos, psichologinės pagalbos, nepakankamumas;
- įtampos tarp skirtingų etninės priklausomybės, tautybės ir religijos asmenų;
- maldos vietos nebuvimas, netinkamos sąlygos melstis;
- religinių įsitikinimų neatitinkantis maitinimas (pavyzdžiui, nesudarytos sąlygos maitintis vegetariškai, *halal* mėsos nebuvimas);
- nelygiavertės asmenų sąlygos dėl skirtingos socialinės padėties. Pavyzdžiui, asmenys, kurie neturėjo pinigų, negalėjo maitintis pagal savo poreikius, naudotis internetu (stovyklose, kuriose nebuvo visiems prieinamo bevielio interneto ryšio, pavyzdžiui, Kybartuose) ir pan.;
- darbuotojų, galinčių pasirūpinti asmenų specialiaisiais poreikiais, užimtumu,

¹³ Pokalbis vyko Zoom programa, jame dalyvavo G. Klimavičius, B. Sabatauskaitė, V. Muliulis, I. Laugalytė ir M. Jurkutė.

¹⁴ Šaltiniai stebėseną vykdančioms asmenims yra žinomi, bet dėl informantų apsaugos dalis jų viešai neatskleidžiama.

- psichikos sveikata, vertimu, trūkumas;
- darbuotojų pervargimas dėl per didelio darbo krūvio;
 - darbuotojai (-os) nebuvo parengti (-os) darbui su prieglobsčio prašytojais (-omis), negavo specialiųjų žinių apie žmogaus teisių ir lygių galimybių užtikrinimą, smurto, priekabiavimo ar kitokio nepageidaujamo elgesio tarp gyventojų bei tarp darbuotojų ir gyventojų prevencijos organizavimo ir pan. (mokymai apie reagavimą į smurtą ir kt. pradėti organizuoti tik 2022 metų pavasarį);
 - socialinio darbo perspektyvos trūkumas organizuojant sulaikytų asmenų apgyvendinimą ir priežiūrą. Dauguma darbuotojų naujai atidarytuose užsieniečių registracijos centruose ir kitose laikino Lietuvos ir Baltarusijos sieną kirtusių asmenų apgyvendinimo vietose pirminiame krizės valdymo etape buvo iš vadinamųjų „jėgos struktūrų“ (VSAT, kariuomenės, VST) bei dirbo darbu, kuris jiems pagal funkcijas nepriklausė, negaudami jokios arba gaudami minimalią specializuotą pagalbą. Tokia situacija buvo nepalanki ir darbuotojams (-oms), ir sulaikytiems asmenims;
 - sulaikytų asmenų ir užsieniečių registracijos centrų bei pabėgėlių priėmimo centrų darbuotojų, pagalbą teikiančių organizacijų nusiskundimai dėl Migracijos departamento darbo ir informacijos apie taikomas procedūras trūkumo.

Apsilankymų sulaikymo vietose eiga ir žingsniai

Apsilankymų metu komanda veikė pagal procedūrinius žingsnius, iš anksto numatytus Stebėsenos apraše. Šis aprašas rengtas vadovaujantis Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūros (UNHCR) Migrantų sulaikymo stebėjimo praktiniu vadovu (angl. *Monitoring Immigration Detention. Practical Manual*)¹⁵.

Prieš apsilankymą:

1. Iš LGKT prieinamų informacijos šaltinių¹⁶ surinkta kuo detalesnė informacija apie sulaikymo vietą, į kurią planuojama vykti. Siekta išsiaiškinti, ar sulaikymo

¹⁵ Association for the Prevention of Torture (APT) and United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). 2014. Monitoring Immigration Detention. Practical Manual. Prieiga internetu: <http://www.refworld.org/docid/53706e354.html>.

¹⁶ Informaciją teikė Raudonasis Kryžius, Maltiečiai, Caritas, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Seimo kontrolierių įstaiga, Vaiko teisių ir įvaikinimo tarnyba, JTVPK, kitų nevyriausybinių organizacijų, žiniasklaidos atstovai arba politikai; informacija prieinama kassavaitinių ketvirtadienių Vyriausybės organizuojamų posėdžių metu, kiti informacijos šaltiniai ir informacija, surinkta per pokalbius su šioje srityje dirbančiais (-čiomis) ekspertais (-ėmis), kurie yra žinomi LGKT ekspertams (-ėms), vykdytusiems (-ioms) stebėseną, bet negali būti atskleidžiami siekiant nepakenkti informantams (-ėms).

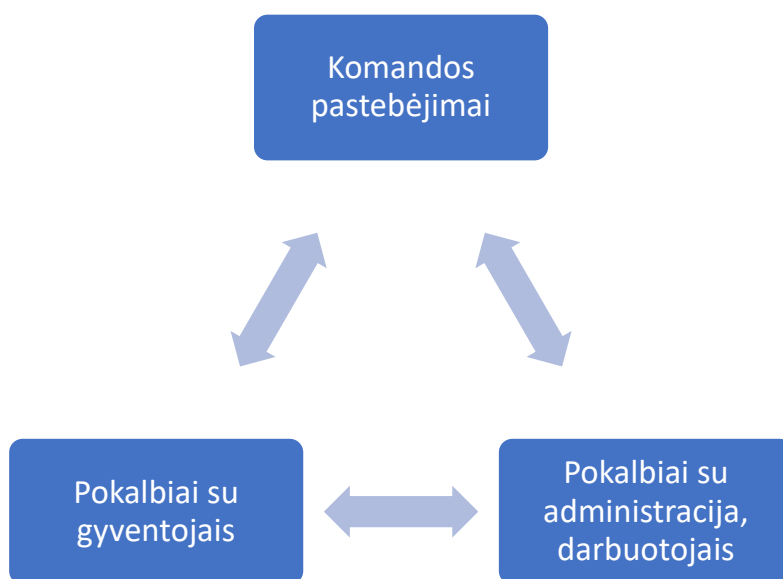
vietoje yra apgyvendintų pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų, kokius iššūkius užtikrinant lygias galimybes mato kitos organizacijos.

2. Dėl apsilankymo buvo susitariama (raštu arba telefonu) su už sulaikymo vietą atsakingu (-ais) asmeniu (-mis). Sulaikymo vietos administracija buvo informuojama apie apsilankymo tikslą, atvykimo laiką.
3. Buvo tariamasi dėl pokalbio su sulaikymo vietos administracijos atstovu (-e); informuojama, jog vizito metu stebėsenos komanda norės apžiūrėti sulaikymo vietos teritoriją, patalpas, pasikalbėti su vietoje gyvenančiais asmenimis, darbuotojais (-ais), savanoriais (-ėmis).
4. Planuojant vizitus, pagal galimybes stengtasi užtikrinti, kad į vizitą vyksiančią komandą sudarytų skirtingų lyčių darbuotojai (-os). Dėl Tarnybos darbo krūvio šio principo nebuvo laikomasi pakartotinių vizitų metu.
5. Vizitus stengtasi derinti su kitomis institucijomis ir (arba) organizacijomis, vykdančiomis stebėseną, keistasi informacija, siekiant efektyvumo ir vengiant vizitų dubliavimo.

Apsilankymo metu:

1. Atvykus į sulaikymo vietą pirmųjų vizitų metu buvo susitinkama su jos administratoriumi (-e) / vadove (-u). Pristatomi vizito tikslai, papasakojama apie apžvalgos žingsnius, susitariama dėl tolesnės vizito eigos (teritorijos apžiūros, pokalbių su vietoje gyvenančiais asmenimis ir darbuotojais (-omis), vertėjų, jei tokių yra, kurie (-ios) galėtų pagelbėti kalbant su prieglobsčio prašytojais (-omis), prieinamumo ir pan.). Pakartotinių vizitų metu vizito eiga buvo adaptuojama atsižvelgiant į LGKT stebėsenos komandos galimybes.
2. Pasinaudojant stovyklos vadovėms (-ams) parengtu klausimynu, su vadovaujančiais asmenimis buvo atliekami pusiau struktūruoti interviu. Jų metu dažniausiai dalyvaudavo visi Apžvalgos rengimo komandos nariai (-ės). Stebėtojai (-os) užfiksuotas aplinkybes aprašydavo vidiniuose dienoraščiuose.
3. Su vadovu (-e) arba jo (jos) paskirta (-u) darbuotoja (-u) apeinama ir apžiūrima sulaikymo vietos teritorija, gyvenamosios (tik jei tai nepažeidžia vietoje gyvenančių asmenų privatumo) ir bendrojo naudojimo patalpos. Stebėtojai (-os) pastebėtas aplinkybes aprašydavo.
4. Atlikti interviu su sulaikymo vietoje gyvenančiais asmenimis (išsamiau 2.4 skyrelyje).
5. Esant galimybei, stengtasi pasikalbėti ir su sulaikymo vietoje dirbančiais asmenimis, ir NVO savanoriais (-ėmis) ir (arba) darbuotojais (-omis). Pokalbio metu būdavo užduodami rūpimi klausimai apie sulaikymo vietoje taikomas praktikas, įtampas tarp gyventojų bei tarp gyventojų ir darbuotojų, pačių darbuotojų darbo sąlygas, iššūkius.

6. Jeigu atsirasdavo galimybė, apsilankymo pabaigoje vizitas būdavo aptariamas su vadovu (-e). Jeigu tam laiko nepavykdavo suderinti, svarbiausi ir aktualiausi pastebėjimai /pastabos būdavo pateikiami vėliau, pokalbio telefonu metu ir (arba) elektroniniu paštu.
7. Pokalbiai su gyventojomis (-ais), administracija, darbuotojais (-omis), pastebėjimai apžiūrint sulaikymo vietos teritoriją buvo kruopščiai dokumentuojami (aprašant asmeninius pastebėjimus, interviu metu sužinotus faktus, patirtis, patikrinant sužinotus faktus, pasitelkiant kelis šaltinius (angl. *cross-checking*).
8. Reaguojant į situaciją, vizito eiga galėjo kisti.

Po apsilankymo:

1. Vizito metu kiekviena (-s) stebėtoja (-s) žymėdavosi pastabas klausimynų anketose, konspektuodavo pastebėtas aplinkybes (vidinis dokumentas).
2. Po vizito su jame dalyvavusiais (-omis) kolegomis (-ėmis) buvo aptariama, kas buvo pastebėta, kokia papildoma informacija buvo surinkta, kaip jaučiasi patys (-čios) darbuotojai (-os). Aptarimo metu buvo sprendžiama, ar yra skubių klausimų dėl žmogaus teisių, lygių galimybių pažeidimų, į kuriuos reikėtų atkreipti vietų administratorių, pagalbą teikiančių organizacijų, sprendimų priėmėjų ir kt. institucijų dėmesį. Ši informacija fiksuota susitikimo užrašuose (vidinis dokumentas).
3. Apibendrinta vizito ataskaita būdavo parengiama ne vėliau kaip per 10 darbo dienų.
4. Stengtasi ne vėliau kaip per savaitę pasidalinti pastebėjimais žodžiu su konkrečios sulaikymo vietos administracija, pateikiant preliminaras rekomendacijas. Skubi informacija būdavo perduodama atsakingoms

institucijoms / organizacijoms tiesiogiai arba iškeliami VRM ir SOCMIN organizuojamuose susitikimuose su prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose veikiančiomis institucijomis ir organizacijomis. Esant būtinybei, rengti oficialūs raštai, perduota informacija kitų institucijų atstovams (-ėms) (priklausomai nuo informacijos jautrumo, nebūtinai raštu).

5. Po kiekvieno vizito su komanda buvo tariamasi, ar yra akivaizdus poreikis rengti pakartotinį vizitą.

Individualūs interviu (asmenų apklausa) su sulaikymo vietose gyvenančiais asmenimis ir jų atlikimas

Asmenų atranka. Sulaikymo vietos gyventojai (-os), su kuriais (-omis) buvo kalbama, buvo pasirenkami (-os) atsitiktinai, atsižvelgiant į asmenų prieinamumą (fizinį, laiko, kalbos), ir (arba) „sniego gniūžtės“ atrankos principu (kai tolesniame apklausos etape naudojama pirmųjų apklaustų asmenų rekomendacijomis ir (arba) nurodytais kontaktais).

Bendraujant su prieglobsčio prašytojus (-as), stengtasi apklausti skirtingus asmenis pagal lytį, tautybę, etninę kilmę, religiją ir kitus asmens tapatybės bruožus, dėl kurių šie asmenys priklauso ar gali priklausyti pažeidžiamoms asmenų grupėms, skirtinguose sektoriuose / pastato aukštuose ir sektoriuose gyvenančius asmenis. Buvo stengtasi pirmenybę teikti mažumų grupių ir pažeidžiamiausių grupių atstovams (-ėms), atsižvelgiant į sulaikymo vietos gyventojų „kompoziciją“. Svarbu pažymėti, jog dėl kalbos barjero tai padaryti ne visada buvo įmanoma arba pokalbiai vykdavo per kitus vertėjaujančius asmenis. Pokalbiai su vyrais ir moterimis buvo vykdomi atskirai, siekiant išgirsti asmenines patirtis. Pažymėtina, kad tiesioginis bendravimas su moterimis buvo sudėtingesnis, nes jos, dažniau nei vyrai, nekalbėdavo stebėseną vykdyusių asmenų vartojamomis užsienio kalbomis (anglų, rusų, prancūzų). Pavyzdžiui, pirmojo apsilankymo Naujininkų PPC metu LGKT komandai nepavyko rasti nė vienos centre apgyvendintos moters, kuri mokėtų anglų arba rusų kalbą. Interviu buvo atliekami pasitelkiant vertėją vyrą, kas galėjo paveikti jautrios su lytimi susijusios informacijos gavimą.

Nepriklausomą stebėseną vykdyusių darbuotojų lytis galėjo turėti įtakos tam tikros jautrios, su lytimi susijusios, informacijos atskleidimui kalbinant ir prieglobsčio prašytojus vyrus.

Tyrimo metu nebuvo pretenduojama į reprezentatyvią asmenų apklausą. Informacija buvo renkama iki jos prisotinamumo (kai informacija pradeda kartotis, o papildomi informacijos šaltiniai nebesuteikia naujų žinių).

Interviu eiga. Interviu su sulaikymo vietoje gyvenančiais asmenimis metu buvo stengiamasi pasirinkti nuošalesnes vietas, kuriose būtų galimybė pasikalbėti su prieglobsčio prašytoju (-a) negirdint sulaikymo vietos darbuotojams (-oms) ar kitiems (-oms) gyventojams (-oms). Taip siekta užtikrinti, kad asmenys jaustųsi saugiai, dalindamiesi savo patirtimi. Atsižvelgiant į tai, kad daugumoje vietų, kuriose lankėsi LGKT komanda, tiek privačios, tiek bendrų erdvių trūko, tą padaryti ne visada buvo įmanoma. Kartais interviu buvo atliekami koridoriuose, lauke, virtuvėse ir pan.

Pokalbiai su sulaikymo vietoje gyvenančiais asmenimis vyko pusiau struktūruoto interviu principu, laikantis klausimyno (žr. Priedą Nr. 1). Pirmiausia buvo prisistatoma ir pristatomas vizito tikslas, papasakojant, ką LGKT atstovai (-ės) gali ir ko negali padaryti. Akcentuota, kad informacija, kuria asmuo pasidalins, liks konfidenciali ir bus nuasmeninta teikiant pastabas atsakingiems asmenims / institucijoms arba rengiant Apžvalgą (nebent kalbinamas asmuo norėdavo kitaip).

Interviu buvo vykdomi laikantis etikos principų: konfidencialumo, anonimiškumo, pagarbos asmens privatumui, teisingumo, atvirumo.

Stebėsenos kriterijai

Lygių galimybių užtikrinimas prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose buvo vertinamas laikantis kriterijų, patvirtintų atsižvelgiant į Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos (JTVPK) dokumentus¹⁷ ir bendruosius lygių galimybių principus. Vertinimo kriterijai yra suskirstyti į bendruosius, apimančius bendras sulaikymo vietoje įgyvendinamas praktikas, skirtas užkardyti arba reaguoti į galimus diskriminacijos, priekabiavimo, smurto ar išnaudojimo atvejus, bei pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų sulaikymo sąlygų kriterijus.

Pagal Įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 2 str. 18(2) d., pažeidžiamu asmeniu laikomas asmuo, turintis specialiųjų poreikių. Pavyzdžiui, nepilnametis, asmuo su negalia, vyresnis negu 75 metų asmuo, nėščia moteris, vieniši tėvas ar motina, turintis nepilnamečių vaikų, psichikos ir elgesio sutrikimų turintis asmuo, prekybos žmonėmis auka arba asmuo, kuris buvo kankintas, išprievartautas ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą¹⁸.

Stebėsenos metu asmenų pažeidžiamumas buvo apibrėžiamas taip, kaip numatyta minėtame įstatyme, Europos Sąjungos (ES) Priėmimo sąlygų direktyvoje bei papildomai numatomas kitas galimas asmenų pažeidžiamumas. Remiantis JTVPK metodologija¹⁹, asmenys gali būti pažeidžiami dėl skirtingų individualių charakteristikų: amžiaus, lyties (biologiniu ir / ar socialiniu aspektu), socialinės

¹⁷ Detention Guidelines. The UN Refugee Agency, 2012.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

padėties, kalbos, psichikos ar fizinės sveikatos statuso, negalios, seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės. Papildomai asmenys gali būti tam tikroje vietoje pažeidžiami, nes atsiduria mažiau palankioje padėtyje dėl savo religijos, kilmės valstybės, tautybės, etninės priklausomybės, odos spalvos ir kt. Svarbu pažymėti, kad asmenys gali būti pažeidžiami dėl kelių priežasčių vienu metu. Plačiau pažeidžiamumo sąvoka aptariama 4.1 skyrelyje „Pažeidžiamų grupių indentifikavimas: gerosios praktikos ir iššūkiai“.

Bendrieji kriterijai

Stebėsenos metu buvo laikomasi toliau aprašytų bendrųjų kriterijų; vertinta, ar sulaikymo vietose šių kriterijų laikomasi ir kokia apimtimi.

1. Sulaikymo vieta turi apibrėžusi aiškius pažeidžiamumo vertinimo kriterijus ir lygybės ir nediskriminavimo politiką.

- Sulaikymo vieta turi aiškius pažeidžiamumo vertinimo ir individualių poreikių identifikavimo kriterijus ir sistemą.
- Asmenims, atvykusiems į sulaikymo vietą, yra taikomas išsamus pažeidžiamumo vertinimas bei išsiaiškinami jų individualūs poreikiai.
- Sulaikyti asmenys yra užtikrinti, kad jų pateikta informacija bus konfidenciali.
- Sulaikymo vieta turi parengusi ir patvirtinusi lygybės ir nediskriminavimo politiką, kuri skirta apibrėžti, kaip bus identifikuojami ir užtikrinami asmenų, priklausančių pažeidžiamoms grupėms, poreikiai.
- Vietoje dirbantys specialistai yra informuoti apie šią politiką ir ji yra įgyvendinama.
- Sulaikymo vieta kaupia duomenis / statistiką apie pažeidžiamoms grupėms priklausančius asmenis bei jų poreikius.

2. Sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie patirtą diskriminaciją, priekabiavimą, smurtą ar išnaudojimą.

- Sulaikymo vietoje veikia aiškus mechanizmas, leidžiantis asmenims pranešti apie patirtą diskriminaciją, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą ar kitą nepageidaujamą elgesį (pavyzdžiui, patikėtinis, pašto dėžutė).
- Sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie patirtą diskriminaciją, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą arba kitą nepageidaujamą elgesį jų atžvilgiu jiems suprantama kalba.
- Yra užtikrinamas informacijos konfidencialumas.
- Sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie iš sulaikymo vietoje dirbančių specialistų patirtą diskriminaciją, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą arba kitą nepageidaujamą elgesį jų atžvilgiu.

- Sulaikyti asmenys yra tinkamai ir jiems suprantama kalba informuojami apie pranešimo dėl patirtos diskriminacijos, priekabiavimo, smurto, išnaudojimo arba kito nepageidaujamo elgesio jų atžvilgiu galimybę.
- Asmenims, pranešusiems apie diskriminaciją, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą arba kitą nepageidaujamą elgesį jų atžvilgiu, yra suteikiama skubi apsauga ir pagalba bei yra atsižvelgiama į keršto galimybę.

Pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų sulaikymo sąlygų stebėsenos kriterijai

Stebėsenos metu vertinta, kaip sulaikymo vietose laikomasi toliau pateiktų moterų sulaikymo sąlygų kriterijų, kokia apimtimi.

1. Sulaikymo vieta vadovaujasi aiškia politika, skirta apsaugoti sulaikytas moteris nuo diskriminacijos, priekabiavimo, išnaudojimo bei seksualinio ir fizinio smurto lyties pagrindu.

- Sulaikymo vieta turi aiškų reglamentavimą, skirtą apsaugoti sulaikytas moteris nuo diskriminacijos, priekabiavimo, išnaudojimo bei seksualinio ir fizinio smurto lyties pagrindu.
- Sulaikymo vietoje dirbančios (-tys) specialistės (-ai) yra susipažinę su šiomis taisyklėmis ir jos yra vykdomos.
- Su sulaikytomis moterimis dirbančios (-tys) sveikatos priežiūros specialistės (-ai) yra informuoti (-os), kaip elgtis dirbant su nuo išnaudojimo, prievartos ar smurto nukentėjusiomis moterimis (įskaitant nuo prekybos žmonėmis nukentėjusias moteris).
- Sulaikymo vietoje dirbančios (-tys) specialistės(-ai) yra tinkamai informuotos (-i) apie tai, kaip reaguoti gavus informaciją apie smurto prieš moterį atvejį.
- Į gautus pranešimus apie galimus smurto prieš moteris atvejus specialistės (-ai) reaguoja bei užtikrina moters saugumą.

2. Yra užtikrinamas sulaikymo vietoje gyvenančių moterų saugumas.

1. Sulaikytos moteris gyvena atskirai nuo vyrų (išskyrus šeimas).
2. Su sulaikytomis moterimis dirba moteris specialistės.
3. Yra užtikrinamas moterų privatumas higienos procedūrų metu, pavyzdžiui, prausiantis.
4. Naktį eidamos į tualetą moteris neturi praeiti koridorių, kuriais gali vaikščioti ir vyrai.
5. Vietoje esančios prausyklos ir tualetai turi užraktus.
6. Moteris turi galimybes saugiai persirengti, nusirengti prieš miegą ir pan.

3. Vietoje, kurioje yra apgyvendinamos moterys, sąlygos yra tinkamos užtikrinti moterų higienos poreikius.

- Šalia moterų apgyvendinimo vietų nuolat yra švaraus tekančio vandens.
- Sulaikytoms moterims yra suteikiama pakankamai higieninių paketų / įklotų, kitų būtinosios higienos priemonių.

4. Sulaikytoms nėščioms ar neseniai kūdikio (-ių) susilaukusioms moterims yra suteikiamos reikalingos sveikatos priežiūros paslaugos.

- Sulaikytoms nėščioms moterims yra suteikiama reguliari medicininė apžiūra.
- Neseniai kūdikio (-ių) susilaukusioms moterims yra suteikiama reguliari medicininė apžiūra.

Neheteroseksualių, translyčių ir interlyčių asmenų sulaikymo sąlygų kriterijai:

1. Neheteroseksualūs, translyčiai ir interlyčiai asmenys turi prieigą prie jų poreikius atitinkančių sveikatos priežiūros paslaugų.

- Neheteroseksualiems, translyčiams ir interlyčiams asmenims yra prieinamos sveikatos priežiūros paslaugos, pavyzdžiui, susijusios su jų reprodukcine sveikata.

2. Sulaikymo vietoje yra taikomos prevencinės priemonės siekiant užkirsti kelią prievartai prieš neheteroseksualius, translyčius ir interlyčius asmenis.

- Sulaikymo vietoje dirbantys (-ios) specialistai (-ės) yra susipažinę (-usios) su neheteroseksualių, translyčių ir interlyčių asmenų poreikiais.
- Sulaikymo vietoje užtikrinamas neheteroseksualių, translyčių ir interlyčių asmenų saugumas.

Asmenų su negalia sulaikymo sąlygų kriterijai:

1. Atliekama išsami kiekvieno sulaikyto asmens medicininė apžiūra, kurios metu yra įvertinama asmens fizinė ir psichikos sveikata.

- Sulaikymo vietoje dirba sveikatos priežiūros specialistai (-ės), galintys (-ios) nustatyti fizines ir psichosocialines negalias bei rekomenduoti reikalingas priemones, siekiant užtikrinti asmenų su negalia teises ir poreikius.
- Sulaikymo vieta kaupia informaciją apie asmenų su negalia poreikius.

2. Sulaikymo vietoje yra užtikrinami baziniai asmenų su negalia poreikiai ir teikiamos būtinosios paslaugos.

- Sulaikymo vieta veikia pagal aiškias taisykles siekiant užtikrinti asmenų su negalia teises ir poreikius.

- Asmenys su negalia arba jų artimieji turi galimybę įvardinti savo poreikius ir į juos pagal galimybes yra atsižvelgiama.
- Sąlygos sulaikymo vietoje yra pritaikomos asmenims su negalia (pavyzdžiui, tualetų ar prausyklų prieinamumas asmenims su judėjimo negalia; tinkamas patalpų apšvietimas asmenims su regos negalia; informacijos prieinamumas asmenims su klausos negalia ir kt.).
- Sulaikymo vietose yra teikiamos būtinosios paslaugos asmenims su negalia.

Lygių galimybių užtikrinimas skirtingas religijas išpažįstantiems asmenims:

Sulaikymo vietoje yra užtikrinama teisė išpažinti savo religiją ir sudarytos sąlygos ją praktikuoti.

- Yra kaupiama informacija apie sulaikymo vietoje gyvenančių asmenų išpažįstamas religijas.
- Sulaikyti asmenys turi galimybę melstis jiems norimu metu.
- Sulaikymo vietoje nėra jokių apribojimų, kurie trukdytų laisvai užsiimti religinėmis praktikomis (pavyzdžiui, negali būti ribojamas priėjimo prie prausyklų laikas).
- Yra atsižvelgiama į specialius sulaikytų asmenų mitybos poreikius.
- Sulaikyti asmenys turi galimybę įsigyti, turėti ir naudotis religinės reikšmės daiktais (pavyzdžiui, religinė literatūra).
- Sulaikymo vietoje yra rimties / maldos / susikaupimo vieta, kurioje apgyvendinti asmenys gali atlikti religines apeigas, netrukdomi melstis.
- Sulaikymo vietoje sudarytos sąlygos lankytis dvasininkams, kt. šventikams, kurie galėtų atlikti būtinas religines apeigas.
- Sulaikymo vietoje yra užtikrinama įtampų tarp skirtingus religinius įsitikinimus turinčių asmenų prevencija (apgyvendinant, organizuojant maitinimą, kitas paslaugas).
- Sulaikymo vietoje yra reaguojama į iškilusias įtampas / konfliktus tarp skirtingus religinius įsitikinimus turinčių asmenų.

Lygių galimybių užtikrinimas skirtingų tautybių asmenims:

Sulaikymo vietoje yra užtikrinamas skirtingų tautybių asmenų saugumas.

- Sulaikymo vietoje yra užtikrinama įtampų ir konfliktų tarp sulaikytų asmenų tautiniu pagrindu prevencija (apgyvendinant, organizuojant maitinimą, kitas paslaugas).
- Jei tokios įtampas / konfliktai pastebimi, yra užtikrinamas asmenų saugumas.

Lygių galimybių užtikrinimas kalbos pagrindu:

Sulaikymo vietoje yra sudarytos sąlygos asmenims gauti arba teikti informaciją bei gauti reikiamas paslaugas jiems suprantama kalba.

- Sulaikyti asmenys turi galimybę nors kartais gauti informaciją ne per kitus anglų ar rusų kalba kalbančius sulaikytus asmenis, bet esant vertėjams.
- Sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie savo poreikius ne per kitus anglų ar rusų kalba kalbančius sulaikytus asmenis bei gauti reikalingas paslaugas pasitelkiant vertėjus.

Lygių galimybių užtikrinimas kitais pagrindais:

Nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis, kankinimo ar kitokios formos smurto yra užtikrinamos tinkamos sąlygos.

- Sulaikymo vietoje yra identifikuojami asmenys, nukentėję nuo prekybos žmonėmis, išnaudojimo, smurto.
- Nukentėjusiems asmenims yra suteikiama reikiama pagalba ir paslaugos.

Pagrindiniai iššūkiai užtikrinti lygias galimybes

Pažeidžiamų grupių identifikavimas: gerosios praktikos ir iššūkiai

Atkreiptinas dėmesys, kad **visi asmenys, pateikę prašymus dėl tarptautinės apsaugos, paprastai yra pažeidžiami**, atsižvelgiant į neužtikrintumą dėl jų statuso užsienio valstybėje. Dažnai atvejais asmenų pažeidžiamumą didina ir jų patirtys kilmės šalyse ir / arba kelionės metu.

Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūros (UNHCR) Migrantų sulaikymo stebėjimo praktiniame vadove rekomenduojama pažeidžiamu ar labiau rizikingoje padėtyje esančiu asmeniu laikyti kiekvieną žmogų, kurio laisvė yra apribota. Pažeidžiamumo rizikos laipsniui sulaikymo metu didelį poveikį daro pati sulaikymo aplinka, taip pat daugybė kitų asmeninių charakteristikų: amžius, lytis (biologiniu ar socialiniu aspektu), išsilavinimo lygis, kalba, psichikos ir fizinė sveikatos būklė, seksualinė orientacija ar lytinė tapatybė, socialinė izoliacija ir individualus sulaikyto asmens atsparumas ar apsauginiai veiksniai²⁰.

Pripažįstama, jog vieni (-os) prieglobsčio prašytojai (-os) yra labiau pažeidžiami (-os) nei kiti (-os) dėl savo individualių savybių ar aplinkybių, todėl jiems / joms reikia ypatingo dėmesio. Toks skirstymas į kategorijas turėjo įtakos šių asmenų specialiuosius poreikius atitinkančių procedūrinių garantijų ir priėmimo sąlygų atsiradimui²¹. ES prieglobsčio teisės aktų nuostatose nėra pateikiamas baigtinis pažeidžiamų asmenų sąrašas ir numatoma pareiga valstybėms narėms sukurti konkrečius mechanizmus siekiant įvertinti, ar prieglobsčio prašytoja (-s) turi specialių priėmimo poreikių, bei valstybės narės įpareigojamos nustatyti tokių poreikių pobūdį²².

Prieglobsčio prašytojų pažeidžiamumas (jo lygis) ir specialieji poreikiai yra reikšmingi Europos prieglobsčio procese. Pripažįstant, kad kai kurie prieglobsčio prašytojai yra labiau pažeidžiami nei kiti dėl jų individualių charakteristikų ar aplinkybių ir dėl to reikalauja specialaus dėmesio, toks kategorizavimas atsižvelgiant į asmenų poreikius virto specialiomis procedūrinėmis apsaugos priemonėmis ir priėmimo garantijomis²³.

²⁰ Imigrantų sulaikymo vietų stebėsenos praktinis vadovas, Kankinimų prevencijos asociacijos ir Jungtinių Tautų Vyriausiojo Pabėgėlių komisaras, 2014.

²¹ The concept of vulnerability in European asylum procedures, Asylum Information Database, European Council on Refugees and Exiles, 2017. Prieiga internetu: https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2020/11/aida_vulnerability_in_asylum_procedures.pdf.

²² Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. direktyva Nr.2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija). Prieiga internetu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32013L0033>.

²³ The concept of vulnerability in European asylum procedures, Asylum Information Database, European Council on Refugees and Exiles, 2017. Prieiga internetu: https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2020/11/aida_vulnerability_in_asylum_procedures.pdf.

Europos Sąjungos priėmimo sąlygų direktyvos 2 str. k) punkte įtvirtinta:

„specialių priėmimo poreikių turintis prašytojas – pažeidžiamas asmuo pagal 21 straipsnį, kuriam reikia specialių garantijų, kad galėtų pasinaudoti teisėmis ir laikytis įpareigojimų, numatytų šioje direktyvoje.“

Priėmimo sąlygų direktyvos 21 str. nustatomas bendrasis principas, kuriuo remiantis valstybės narės turi nacionaliniuose teisės aktuose atsižvelgti į specifinius pažeidžiamų asmenų poreikius:

„Valstybės narės atsižvelgia į specifinius pažeidžiamų asmenų, pavyzdžiui, nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, žmonių su negalia, vyresnio amžiaus žmonių, nėščių moterų, nepilnamečius vaikus turinčių vienišų tėvų, prekybos žmonėmis aukų, sunkiai sergančių, psichikos sutrikimų turinčių asmenų, taip pat asmenų, kurie patyrė kankinimus, išprievartavimą arba kitokias sunkaus psichologinio, fizinio arba seksualinio smurto formas, pavyzdžiui, moterų lyties organų žalojimo aukų, poreikius nacionalinės teisės aktuose, kuriais įgyvendinama ši direktyva.“

EASO priėmimo sąlygų gairėse²⁴ nurodoma, kad specialių poreikių identifikavimas yra esminis užtikrinant priėmimo sąlygas, atsižvelgiant į tai, kad kai kuriems (-oms) prieglobsčio prašytojams (-oms) reikalinga speciali papildoma parama skirtingose srityse siekiant jiems / joms sudaryti sąlygas vienodai su kitais pasinaudoti teisėmis ir garantijomis, kurias užtikrina Priėmimo sąlygų direktyva. Gairėse nurodomos sritys, kuriose užtikrinant priėmimo sąlygas reikšmingas pažeidžiamumo ir kitų specialiųjų poreikių identifikavimas. Šios sritys iš dalies buvo vertinamos LGKT stebėsenos metu:

1. Apgyvendinimas.
2. Maitinimas.
3. Drabužiai ir kiti daiktai.
4. Parama kasdienėms išlaidoms.
5. Informacija ir konsultacijos.
6. Sveikatos apsauga.

Kuriuo metu turėtų būti renkama informacija apie asmenų pažeidžiamumą?

Asmenų pažeidžiamumas turėtų būti identifikuojamas kaip įmanoma anksčiau, nes ši informacija svarbi tiek apgyvendinimo organizavimui, tiek pasidalijimui

²⁴ EASO guidance on reception conditions: operational standards and indicators. 2016. Prieiga internetu:

https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/EASO_Guidance_on_reception_conditions_-_operational_standards_and_indicators%5B3%5D.pdf.

žiniomis su įvairiais paslaugų teikėjais (-omis), sveikatos paslaugų organizatoriais (-ėmis), psichologines konsultacijas, ugdymo, užimtumo paslaugas ir kt. paslaugas teikiančiomis institucijomis ar organizacijomis arba tas paslaugas organizuojančiais (-omis) specialistais (-ėmis) priėmimo vietoje. Tačiau ne mažiau svarbu sudaryti sąlygas pažeidžiamumui ar specialiems poreikiams identifikuoti ir vėliau, atsižvelgiant į tai, kad asmenų situacija gali kisti arba kai kurie specialūs poreikiai išryškėti per tam tikrą laiką.

Vykdytos stebėsenos metu atkreiptas dėmesys, kad specialiems poreikiams ar asmenų pažeidžiamumui įtakos gali turėti ir patirtys pačiose sulaikymo vietose, pavyzdžiui, patirtas smurtas, prievarta, prastėjanti psichikos sveikata dėl kito nepagarbaus ar orumą žeminančio elgesio ir kt.

Iš esmės Priėmimo sąlygų direktyva nustato panašius reikalavimus – IV Priėmimo sąlygų direktyvos skyriuje numatoma:

„Siekdamos veiksmingai įgyvendinti 21 straipsnį, valstybės narės vertina, ar prašytojas yra specialių priėmimo poreikių turintis prašytojas. Valstybės narės taip pat nurodo tokių poreikių pobūdį.

Tas vertinimas pradamas per pagrįstą laikotarpį nuo tada, kai paprašoma tarptautinės apsaugos, ir gali būti įtraukiamas į galiojančias nacionalines procedūras. Valstybės narės užtikrina, kad tie specialūs priėmimo poreikiai būtų tenkinami taip pat atsižvelgiant į šios direktyvos nuostatas, jeigu jie išaiškėja vėlesniu prieglobsčio procedūros etapu.

Valstybės narės užtikrina, kad specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams teikiant pagalbą pagal šią direktyvą būtų atsižvelgiama į jų specialius priėmimo poreikius per visą prieglobsčio procedūrą ir būtų tinkamai stebima jų padėtis.”

Pažeidžiamumo reglamentavimas nacionaliniuose teisės aktuose

Kaip jau minėta pirmiau, UTPĮ įtvirtina pažeidžiamo asmens sąvoką, šio įstatymo 2 str. 18² d. nustato, kad pažeidžiamas asmuo – asmuo, turintis specialiųjų poreikių (pavyzdžiui, nepilnametis, neįgalusis, vyresnis negu 75 metų asmuo, nėščia moteris, vieniši tėvas ar motina, auginantys nepilnamečių vaikų, psichikos ir elgesio sutrikimų turintis asmuo, prekybos žmonėmis auka arba asmuo, kuris buvo kankintas, išprievartautas ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą). Nepilnametis užsienietis apibrėžiamas kaip 18 metų neturintis užsienietis (2 str. 16¹). Šiuo atveju aktuali ir nelydimo nepilnamečio asmens sąvoka. Nelydimu nepilnamečiu laikomas asmuo, kuris atvyko į Lietuvos Respubliką be tėvų ar kitų teisėtų atstovų, arba asmuo, kuris atvykęs į LR liko be jų tol, kol tie asmenys pradeda juo veiksmingai rūpintis (2 str. 16 d.).

Remiantis Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 1V-340 „Dėl laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“²⁵ (toliau – Užsieniečių apgyvendinimo VSAT tvarka), apgyvendinimo centre apgyvendinti užsieniečiai, turintys specialiųjų poreikių, jei priskirti prie pažeidžiamų asmenų, turi teisę naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis (22.18 punktas).

Pabėgėlių priėmimo centre sulaikytų asmenų teisės ir pareigos apibrėžtos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. vasario 13 d. įsakymu Nr. 20 „Dėl prieglobsčio prašytojų ir užsieniečių laikino apgyvendinimo pabėgėlių priėmimo centre sąlygų bei tvarkos ir laikino išvykimo tvarkos aprašo ir užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Ši tvarka taikoma visiems PPC apgyvendintiems asmenims: užsieniečiams, kuriems suteiktas prieglobstis LR, prieglobsčio prašytojams, nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams, užsieniečiams, perkeltiems į LR teritoriją LR Vyriausybės sprendimu, užsieniečiams, kurie neteisėtai kirto LR valstybės sieną ir kurie nėra prieglobsčio prašytojai, užsieniečiams, kuriems nesuteiktas prieglobstis LR, priskiriamiems pažeidžiamų asmenų grupėms. Pažymėtina, kad apgyvendinimo PPC tvarkoje reglamentuojant teises, įtvirtintas PPC, numatomos išimtis, kurios teisės nėra užtikrinamos „prieglobsčio prašytojams ar neteisėtai sieną kirtusiems migrantams“.

Atkreiptinas dėmesys, kad UTPĮ nepateikia galutinio pažeidžiamais laikomų asmenų sąrašo, tik numato, kad tai yra asmuo, turintis specialiųjų poreikių, ir skliausteliuose pateikia pavyzdžius, kas galėtų būti laikomi pažeidžiamais asmenimis. Tačiau skirtingos sulaikymo vietos – VSAT pavaldūs užsieniečių registracijos centrai, SOCMIN pavaldūs pabėgėlių priėmimo centrai – pažeidžiamus asmenis apibrėžia iš dalies skirtingai.

VSAT vado patvirtintame VSAT URC specialiųjų poreikių tvarkos aprašo²⁶ (toliau vadinama ir – URC pažeidžiamumo tvarka), 4 punkte išskiriamos šios pažeidžiamų asmenų grupės: *„nėščios moterys; psichikos sutrikimų turintys arba psichikos liga sergantys asmenys; vyresnio amžiaus asmenys; vieniši tėvai, turintys nepilnamečių vaikų; asmenys su negalia arba sunkiai sergantys; asmenys galimai patyrę*

²⁵ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1V-340 „Dėl laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.416A9F142BD3/asr>.

²⁶ Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2016 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 4-597 patvirtintas Užsieniečių, turinčių specialiųjų poreikių, identifikavimo, apgyvendinimo ir pagalbos jiems teikimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos užsieniečių registracijos centre tvarkos aprašas.

kankinimus, prievartą arba kitokių formų sunkų psichologinį, fizinį arba seksualinį smurtą; prekybos žmonėmis aukos; kiti asmenys, kurie turi specialiųjų poreikių.“

PPC direktoriaus 2019 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. VK-401 patvirtintame užsieniečių, apgyvendintų pabėgėlių priėmimo centre, pažeidžiamumo nustatymo ir pagalbos jiems teikimo tvarkos aprašo ir PPC direktoriaus 2021 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. VK-462 patvirtintame užsieniečių, apgyvendintų pabėgėlių priėmimo centro pabėgėlių stovykloje, pažeidžiamumo nustatymo ir pagalbos jiems teikimo tvarkos aprašo (toliau – PPC Pažeidžiamumo tvarkos aprašas ir PPC stovyklos pažeidžiamumo tvarkos aprašas)²⁷ 3 punkte išskirtos šios pažeidžiamų asmenų grupės: „*nelydimi nepilnamečiai; nėsčios moterys; vieniši tėvai, turintys nepilnamečių vaikų; asmenys su negalia; psichikos ar elgesio sutrikimų turintys asmenys; neįgalūs asmenys ir asmenys, turintys sveikatos sutrikimų, sąlygojančių ilgalaikį nedarbingumą arba kai dėl ligos, traumos, sužalojimo, įgimtų arba vaikystėje įgytų sveikatos sutrikimų, aplinkos veiksnių neigiamo poveikio sumažėja asmens galimybės ugdytis, dalyvauti, veikti ir reikia nuolatinės kitų asmenų priežiūros, pagalbos; asmenys, patyrę kankinimus, išprievartavimą arba kitokių formų sunkų psichologinį, fizinį arba seksualinį smurtą; prekybos žmonėmis aukos; asmenys, vyresni negu 75 metų; šeimos, auginančios daugiau nei 3 vaikus.“ Pažymėtina, kad, LGKT komandai rengiant Apžvalgą, 2022 m. kovo 17 d. direktoriaus įsakymu Nr. V-PPC patvirtino naują bendrą abiems teritorijoms taikomą aprašą (toliau – 2022 m. PPC pažeidžiamumo tvarkos aprašas), kuriame pateiktas pažeidžiamų asmenų sąrašas buvo papildytas. 2022 m. e PPC pažeidžiamumo tvarkos apraše išplėstas pažeidžiamų asmenų sąrašas. Papildomai pridėtos grupės sąrašė yra šios: ne tik nelydimi nepilnamečiai, bet ir juos prižiūrintys giminaičiai; ne tik psichikos ar elgesio sutrikimų turintys ar užsieniečiai su negalia, sveikatos sutrikimų turintys užsieniečiai, bet ir juos prižiūrintys šeimos nariai ar giminaičiai; LGBTI+ kategorijai priskiriami užsieniečiai, šeimos nariai ar giminaičiai; sumažintas amžius nuo kurio užsieniečiai laikomi pažeidžiamais – nuo 75 iki pensinio amžiaus (pagal LR senatvės pensijos amžiaus skaičiuoklę; įtraukti juos prižiūrintys šeimos nariai ar giminaičiai; užsieniečių šeimos, auginančios nepilnamečius vaikus (nepriklausomai nuo auginamų vaikų skaičiaus); užsieniečiai, besimokantys pagal bendrojo lavinimo programą, kuriems mokslo metų eigoje suėjo 18 metų; kita (pažeidžiamumo komisijos sprendimu).*

Taigi, atkreiptinas dėmesys, kad PPC pažeidžiamumo tvarkos apraše ir PPC stovyklos pažeidžiamumo tvarkos apraše pažeidžiamais, lyginant su URC, nuo

²⁷ Pabėgėlių priėmimo centro direktoriaus 2019 m. gruodžio 27 d. įsakymas Nr. VK-401 dėl užsieniečių, apgyvendintų pabėgėlių priėmimo centre, pažeidžiamumo nustatymo ir pagalbos jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo.

2021 m. laikomi ir kiti asmenys, kurie dėl sveikatos sutrikimų, sąlygojančių ilgalaikį nedarbingumą arba kai dėl ligos, traumos, sužalojimo, įgimtų arba vaikystėje įgytų sveikatos sutrikimų, aplinkos veiksnių neigiamo poveikio sumažėja asmens galimybės ugdytis, dalyvauti, veikti ir reikia nuolatinės kitų asmenų priežiūros, pagalbos. Kaip jau minėta, nuo 2022 m. buvo išplėstas pažeidžiamais laikomų asmenų sąrašas. Tokie pakeitimai, Tarnybos žiniomis, nebuvo atlikti VSAT pavaldžiuose URC.

Pažeidžiamumo identifikavimo procedūros

Pagrindinė pažeidžiamumo identifikavimo procedūra taisyklė tiek URC, tiek PPC numato, kad užsieniečių pažeidžiamumo vertinimas turėtų būti atliktas per dvi savaites nuo apgyvendinimo dienos, PPC nuo 2022 m. kovo 17 d. – per 3 savaites.

Ilgesnis periodas – 8 savaitės nuo apgyvendinimo PPC konteinerinių namelių stovykloje dienos – buvo nustatytas PPC stovyklos pažeidžiamumo tvarkos apraše nuo 2021 m. rugsėjo 1 d. iki 2022 m. kovo 17 d. Pažymėtina, kad PPC asmenys buvo apgyvendinti dviejų skirtingų tipų pastatuose: anksčiau PPC stovėjusiuose dviejuose bendrabučio tipo pastatuose, taip pat šalia įrengtoje konteinerinių namelių stovykloje, kuriai buvo nustatytos ir tam tikros atskiros taisyklės. 2022 m. PPC pažeidžiamumo tvarkos apraše nustatyta vienoda pažeidžiamumo vertinimo tvarka visiems asmenims, nepriklausomai nuo vietos, kurioje jie apgyvendinti. Joje įtvirtintas 3 savaičių terminas, per kurį turėjo būti įvertintas pažeidžiamumas.

Iki 2022 m. sausio 1 d. galiojo UTPĮ 69 straipsnio 1 d. 4 punkto nuostatos, kad „Valstybės sienos apsaugos tarnybos ar Migracijos departamento, kuriems pateiktas užsieniečio prašymas suteikti prieglobstį, įgaliotas valstybės tarnautojas apklausia prieglobsčio prašytoją ir, remdamasis pateiktais dokumentais ir surinkta informacija, įvertina, ar prieglobsčio prašytojas turi specialiųjų poreikių“. Pažymėtina, kad visas 69 straipsnis panaikintas 2021 m. gruodžio 23 d. priėmus UTPĮ pakeitimus²⁸.

UTPĮ įtvirtinamos tam tikros garantijos pažeidžiamiesiems asmenims:

- Prieglobsčio prašytojams (-oms), priskirtiems (-oms) prie pažeidžiamų asmenų, garantuojama teisė naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis (UTPĮ 71 str. 1 d. 9 punktas).
 - Pažeidžiami asmenys ir jų šeimos nariai gali būti apgyvendinti kitose apgyvendinimo vietose, atitinkančiose jų specialiuosius poreikius.
- Pažeidžiamiesiems asmenims Migracijos departamento sprendimu, kai tai

²⁸ Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 2, 3, 5, 26, 32, 40, 50, 67, 71, 76, 77, 79, 113, 125, 126, 130-1, 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo, 69 straipsnio ir IX-1 skyriaus pripažinimo netekusiais galios ir Įstatymo papildymo X-2 skyriumi įstatymas. TAR, 2021-12-30, Nr. 27706. Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=0eee5e90696c11eca9ac839120d251c4>.

įmanoma, leidžiama apsigyventi su teisėta Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiu pilnamečiu artimuoju giminaičiu arba atstovu (UTPI 79 str. 5 dalis).

- UTPI numato atskiras garantijas nelydimiems nepilnamečiams, kurių situacija šioje nepriklausomoje Apžvalgoje nebuvo vertinama, atsižvelgiant į tai, kad Vaiko teisių kontrolieriaus įstaiga vykdė atskirą stebėseną.

Pažymėtina, kad asmenų sulaikymo laikotarpiu buvo keista Užsieniečių apgyvendinimo VSAT tvarka, kurioje buvo numatyta, jog ne visos užsieniečių teisės būtų užtikrinamos visa apimtimi paskelbus karo padėtį, nepaprastąją padėtį ar ekstremaliąją situaciją. Tačiau teisė pažeidžiamiems asmenims naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis buvo paminėta prie tų, kurios turėtų būti užtikrinamos. Užsieniečių apgyvendinimo VSAT tvarkoje (nuo 2021 m. spalio 1 d. iki 2022 m. balandžio 12 d. galiojusioje redakcijoje²⁹) buvo numatyta: *„Paskelbus karo padėtį, nepaprastąją padėtį, taip pat ekstremaliąją situaciją ar ekstremalųjį įvykį dėl masinio užsieniečių antplūdžio, gali būti laikinai ir proporcingai ribojamos aprašo 19 ir 20 punktuose nurodytos užsieniečių ir prieglobsčio prašytojų teisės, jeigu jų negalima užtikrinti dėl objektyvių ir pagrįstų priežasčių, išskyrus teisę į materialines priėmimo sąlygas, būtinosios medicinos pagalbos teikimą ir valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, o **pažeidžiamiems asmenims – ir teisė naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis**. Išnykus šiame punkte nurodytoms priežastims, pažeidžiamiems asmenims aprašo 19 ir 20 punktuose nurodytos prieglobsčio prašytojų teisės užtikrinamos pirmiausia“* (21 punktas).

Užsieniečių apgyvendinimo VSAT tvarkoje, galiojusioje nuo 2022 m. balandžio 13 d., buvo papildytas sąrašas teisių, kurios negali būti ribojamos, be išvardintų pirmiau, pridėdant teisę: nemokamai jam suprantama kalba gauti informaciją apie savo teises ir pareigas bei jų nevykdymo padarinius prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo metu, taip pat informaciją, susijusią su prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimu, nemokamai gauti psichologinę pagalbą ir socialines paslaugas, taip pat kitą valstybės laiduojamą (nemokamą) sveikatos priežiūrą, kreiptis į Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos ir kitos organizacijos, teikiančios specializuotą teisinę pagalbą ar konsultacijas prieglobsčio prašytojams, atstovus ir su jais susitikti privatumą užtikrinančiomis sąlygomis.

²⁹ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1V-340 „Dėl laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.416A9F142BD3/LFZsDXSGEm>.

URC pažeidžiamumo tvarkos 5 punkte įtvirtinta, kad „užsieniečiui atvykus į centrą per 2 savaites nuo apgyvendinimo dienos atliekami veiksmai: 5.1. socialinių poreikių vertinimas. Vertinant užsieniečio socialinius poreikius, atliekama užsieniečio socialinė apklausa. Socialinę apklausą atlieka centro Priėmimo sąlygų organizavimo skyriaus darbuotojai, teikiantys socialinę pagalbą centre; 5.2. sveikatos būklės patikrinimas. Sveikatos būklės patikrinimą atlieka centro PSOS Šeimos gydytojo kabineto šeimos gydytojas; 5.3. teikiama pirminė psichologinė konsultacija, kurią atlieka centro PSOS darbuotojas, teikiantis psichologinę pagalbą centre“. Šios tvarkos 6 punktas numato, kad, esant būtinumui, pažeidžiamumo vertinimo procedūrai kviečiami dalyvauti kitų institucijų kompetentingi specialistai (-ės). Panašios nuostatos įtvirtintos VSAT vado 2018 m. kovo 28 d. įsakymu Nr. 4-143 patvirtintose vidaus tvarkose taisyklėse. Vidaus tvarkos taisyklėmis (toliau – URC taisyklės) patvirtinti ir priedai, tarp jų, ir priedas Nr. 1 – apgyvendinamo užsieniečio apklausos anketa, priedas Nr. 13 – medicininė pažyma ir ataskaita gražinimo operacijoms, priedas Nr. 14 – apgyvendinamo nepilnamečio užsieniečio apklausos anketa. IURC vidaus tvarkos taisyklių priedus nėra įtraukta socialinė apklausa, todėl jos turinys nėra žinomas. Priedas Nr. 1 skirtas asmenis apklausti apie jų išpažįstamą religiją, mokamas užsienio kalbas, teirautis, ar asmenys toleruoja kitų tautybių, religijų, kitos seksualinės orientacijos asmenis; dėl sirgimo „psichikos ligomis“, ar yra patyrę smurtą arba seksualinį smurtą, ar bandė žudyti praeityje, ar turi „neįgalumą“, serga infekcine liga, ar yra paskirtas gydymas, ar gali pateikti žinių apie galimas alergijas. Atskiroje dalyje klausimai apie žalingus įpročius – alkoholio, rūkalų, narkotikų vartojimą. Anketos pabaigoje prašoma pasirinkti maistą iš trijų pateikiamų pasirinkimų: tradicinis (kiauliena, jautiena, vištiena, žuvis), alternatyvus (jautiena, vištiena, žuvis), vegetariškas (žuvis). Formoje pažymima, kad URC „nėra galimybės tiekti halialinio ar košerinio maisto“.

Remiantis URC vidaus tvarkos taisyklėmis, priimdamas naujai atvykusį ar pristatytą užsienietį, centro budėtojas *inter alia* „pateikia užsieniečiui suprantama kalba apgyvendinamo užsieniečio apklausos anketą pildymui (1 priedas). Tais atvejais, kai pareigūnas neturi galimybės pateikti užsieniečiui jam suprantama kalba atvykusio užsieniečio anketą, per 10 kalendorinių dienų nuo užsieniečio apgyvendinimo centre atvykusio asmens anketa pateikiama pildymui jam suprantama kalba.“ Be to, „užsieniečiui atvykus į centrą, atliekama jo medicininė apžiūra, socialinė apklausa ir jam teikiama pirminė individuali psichologinė konsultacija. Priėmimo bei tolesnio bendravimo su užsieniečiu metu per jo buvimo centre laikotarpį siekiama nustatyti, ar asmuo priklauso pažeidžiamų asmenų grupei. Darbas su pažeidžiamais asmenimis vykdomas vadovaujantis tarnybos vado 2016 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 4-597 „Dėl Užsieniečių, turinčių specialiųjų poreikių, identifikavimo, apgyvendinimo ir pagalbos jiems teikimo Valstybės sienos apsaugos

tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Identifikavus pažeidžiamą asmenį, jis įtraukiamas į pažeidžiamų asmenų sąrašą, kurį sudaro, keičia ir papildo centro Priėmimo sąlygų organizavimo skyriaus (PSOS) darbuotojai (-os), teikiantys (-ios) socialinę ir psichologinę pagalbą, bei šeimos gydytoja (-as) (Tvarkos 7 punktą).

PPC pažeidžiamumo tvarkos aprašo 4 punkte iki 2022 m. kovo 17 d. buvo nustatyta, kad *„per 2 savaites nuo apgyvendinimo dienos, atliekamas užsieniečių pažeidžiamumo vertinimas.“* PPC stovyklos pažeidžiamumo tvarkos apraše, 4 punkte numatyta: *„Stovykloje gyvenančių užsieniečių pažeidžiamumo vertinimas atliekamas ne vėliau kaip per **8 savaites** nuo apgyvendinimo dienos.“*

2022 m. pažeidžiamumo tvarkos aprašo 6 punkte numatyta, kad *„vertinant užsieniečio pažeidžiamumą atliekama: 6.1. užsieniečio socialinė apklausa, pildoma forma; 6.2. užsieniečio sveikatos būklės patikrinimas; 6.3. psichologo apklausa, pildoma forma.“* Formos patvirtintos prieduose apklausų atlikimas buvo numatytas ir 2021 m. PPC galiojusiuose pažeidžiamumo tvarkos aprašuose. Pažymėtina, kad per Stebėsenos laikotarpį pasikeitė formos, kuriose įtvirtinamos skirtingos apklausos.

Iki 2022 m. aprašais prieduose patvirtintos formos buvo vienodos PPC ir PPC stovykloje, todėl toliau pateikiama informacija sutampa. Pagal Socialinių poreikių vertinimo formoje (Priedas Nr. 1) nustatytus kriterijus darbuotojai vertina asmens socialinį ir fizinį asmens savarankiškumą, tarp jų įtraukti kriterijai apie reikalingos pagalbos poreikį, galimai asmens patiriamus psichikos sunkumus, bendravimo iššūkius, žmogui su negalia reikalingą pagalbą, galimai patirtas traumas. Patvirtintoje formoje darbuotojai turėtų pažymėti, ar pastebėti kankinimų, išprievartavimų ar kitokių formų sunkaus psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto patyrimo požymiai bei ar nustatyti / įvardinti „sensorikos (regos, klausos, uoslės, lytėjimo) sutrikimai“. Į šią formą įtraukiama ir papildoma informacija, susijusi su vaiko poreikių užtikrinimu. Be to, Priedu Nr. 2 patvirtinta nelydimų nepilnamečių socialinių poreikių vertinimo forma. Priede Nr. 3 numatytas išrašas iš medicininių dokumentų. Priedu Nr. 4 patvirtinta psichologinio vertinimo forma. Psichologinio vertinimo formoje nustatyti kriterijai, kuriais remiantis siekiama identifikuoti asmens elgesio, komunikacijos, adaptacijos iššūkius, pažymima, ar asmuo turi psichikos sutrikimų. Vertinamos ir kitos aplinkybės, pvz., ar *„asmuo yra patyręs artimojo žūtį; asmuo yra atvykęs iš karo zonos; asmuo yra patyręs kankinimus, išprievartavimą arba kitokias sunkaus psichologinio/fizinio / seksualinio smurto formas“*. Be to, apklausos metu išskiriami nelydimi nepilnamečiai, nepilnamečiai, nėščios moterys, vieniši asmenys, auginantys nepilnamečius vaikus; vyresnio amžiaus asmenys (nuo 75 metų), žmonės su negalia; prekybos žmonėmis aukos; sunkiai sergantys asmenys; psichikos sutrikimų turintys asmenys.

2022 m. pažeidžiamumo aprašo tvarkoje patvirtinti priedai: 1 priedas – nelydimo nepilnamečio socialinių poreikių vertinimo forma, 2 priedas – šeimos / vienišų tėvų socialinių poreikių vertinimo forma, 3 priedas – suaugusio asmens socialinių poreikių vertinimo forma, 4 priedas – išrašas iš medicininių dokumentų (forma Nr. 027/a), 5 priedas – psichologinio vertinimo forma, 6 priedas – užsieniečių apgyvendintų pabėgėlių priėmimo centre pažeidžiamumo nustatymo ir pagalbos teikimo jiems išvada, 7 priedas – pažeidžiamų užsieniečių lentelė.

Atkreiptinas dėmesys, kad pasikeitė ir vertinimo formų turinys. Priede Nr. 2 ir Priede Nr. 3 – šeimos / vienišų tėvų ir suaugusio asmens socialinių poreikių vertinimo formose – formos suskirstytos į tokias grupes: II. Socialinio savarankiškumo vertinimo kriterijai, numatant galimybes užduoti atvirus klausimus, kartu pažymint atsakymus iš kelių formos atsakymų variantų, tarp kitų vertinamas komunikabilumas, socialiniai ryšiai su kitais centro gyventojais, laisvalaikis ir užimtumo motyvacija, gebėjimas savarankiškai įveikti sunkumus ar spręsti problemas, aplinkos suvokimas, elgesio, adaptacijos ypatumai, konfliktiškumas / emocinis nestabilumas / apatija, bejėgiškumas; III. Fizinio savarankiškumo vertinimo kriterijai: pateikiami atviri klausimai apie turimus sužeidimus, fizinę negalią, kuri apsunkina galimybes pasirūpinti savimi, bei klausiami, ar teko patirti prievartos / smurto iš kitų asmenų. Pažymėtina, kad šioje dalyje nebeliko konkrečių klausimų, kurie buvo skirti įvertinti, ar asmenys gali judėti centro patalpose be techninių pagalbos priemonių ar su jomis, bei konkrečių klausimų apie „sensorikos (regos, klausos, uoslės, lytėjimo) sutrikimus“, kurie buvo įtraukti į anksčiau galiojusią formą.

2022 m. PPC pažeidžiamumo tvarkos apraše nėra numatytas baigtinis pažeidžiamų asmenų sąrašas, tačiau numatyta, kad, prieš išvadą teikiant ir sprendžiant dėl asmens pažeidžiamumo, surinktą informaciją svarsto Pažeidžiamumo nustatymo komisija (Tvarkos 11 punktas): *„Užpildyta socialinių poreikių vertinimo forma, psichologinio vertinimo forma ir medicininė forma Nr. 027/a vyr. socialinio darbuotojo pateikiama Pažeidžiamumo nustatymo komisijai, kuri identifikuoja, ar asmuo priklauso pažeidžiamų asmenų grupei ir turi ypatingų poreikių.“* Vėliau šiai komisijai priėmus išvadą, kurią patvirtinta direktorius, suformuojama arba papildoma pažeidžiamų užsieniečių informacinė lentelė (7 priedas), kuri taip pat teikiama tvirtinti direktoriui.

Pažeidžiamų asmenų identifikavimas vėlesniame etape

Užsieniečių apgyvendinimo VSAT tvarkoje įtvirtinta, kad, siekiant užtikrinti apgyvendintų centre pažeidžiamų asmenų poreikius, yra vykdoma nuolatinė jų stebėseną (25 punktas).

URC pažeidžiamumo tvarkos 6 punktas įtvirtina: *„Priėmimo bei tolesnio bendravimo su užsieniečiu metu per jo buvimo centre laikotarpį siekiama nustatyti,*

ar asmuo priklauso pažeidžiamų asmenų grupei, įvertinti asmens socialinius įgūdžius, socialinius ryšius, psichologinę būklę, individualius poreikius ir sveikatos būklę.“ 9 punktas numato, kad „Centro Tyrimų ir Apsaugos skyrių pareigūnai, įtarę, kad asmuo gali priklausyti pažeidžiamų asmenų grupei, informuoja apie tai centro PSOS darbuotojus, teikiančius socialinę ir psichologinę pagalbą, arba šeimos gydytoją“.

2022 m. PPC pažeidžiamumo tvarkos aprašo 14 punkte įtvirtinta: „*Socialinis darbuotojas, socialinio darbuotojo padėjėjas, psichologas ar gydytojas pastebėjęs pakitusius užsieniečio ypatingus poreikius ar kitus pažeidžiamumo ypatumus, apie tai skubiai informuoja Centro darbuotoją atsakingą už užsieniečių pažeidžiamumo vertinimą, kuris organizuoja pakartotinį vertinimą bei užsieniečių pažeidžiamumo nustatymo komisijos posėdį.*“ Iki 2022 m. kovo 17 d. galiojusiuose aprašuose buvo numatomos panašios sąlygos, tik buvo numatyti kiti atsakingi asmenys, kuriuos privalu buvo informuoti apie pokyčius.

Darbo su pažeidžiamais asmenimis ypatumai

URC pažeidžiamumo tvarkoje (16–23 punktai) ir 2022 m. PPC pažeidžiamumo tvarkos aprašo (15–18 punktai) IV skyriuje numatyti darbo su pažeidžiamais asmenimis ypatumai. PPC iki 2022 m. kovo 17 d. galiojusiuose pažeidžiamumo tvarkos aprašuose buvo numatytos iš esmės tapačios sąlygos, tik naujame apraše taip pat pažymima, kad „*siekiant užtikrinti artimųjų palaikymą bei išsaugoti šeimos vientisumą, kartu su pažeidžiamais asmenimis Centre gyvenantiems pažeidžiamų asmenų grupei nepriskirtiems užsieniečiams (pilnamečiai vaikai, tetos, dėdės, broliai, seserys, pusbroliai, pusseserės) leidžiama gyventi kartu, neatskiriant jų nuo šeimos narių*“.

Nėra detalizuojami darbo su pažeidžiamais asmenimis ypatumai atsižvelgiant į skirtingo pobūdžio pažeidžiamumus. Numatomos bendrosios pagalbos organizavimo nuostatos.

Stebėsenos metu surinkta informacija apie pažeidžiamumo identifikavimą skirtingose sulaikymo vietose

Atkreiptinas dėmesys, kad, renkant duomenis Apžvalgai nuo 2021 m. rugpjūčio iki 2021 m. spalio, gauta informacija, kad išsamus pažeidžiamumo identifikavimas nebuvo vykdytas laikinosiose sulaikymo vietose, kur asmenys buvo sulaikyti nuo 2021 m. birželio iki 2021 m. rugsėjo, kai kuriais atvejais – iki 2021 m. spalio–lapkričio. Atskirais atvejais individualių VSAT darbuotojų pastangomis tam tikri asmenys buvo perkeliama į kitus centrus. Tačiau pasitaikė atvejų, kai asmenys dėl anksčiau patirto smurto, persekiojimo galimai turintys potrauminio streso sutrikimą, asmenys, turintys ilgalaikių ligų, sveikatos sutrikimų, kurie galėtų būti prilyginti negaliai, nebuvo laikomi

pažeidžiamais asmenimis, negavo jiems reikalingos pagalbos ar tinkamo apgyvendinimo. Pažeidžiamumo neidentifikavimas darė įtaką asmenų priėmimo sąlygoms, vėlesniam pasitikėjimui pareigūnais (-ėmis) ir apskritai priėmimo ir prieglobsčio sistema Lietuvos Respublikoje.

Kaip ir minėta pirmiau, skirtingose sulaikymo vietose taikoma skirtinga pažeidžiamumo identifikavimo tvarka: VSAT pavaldžiose įstaigose taikoma viena tvarka (Pabradės URC, Kybartų URC, Medininkų URC), SOCMIN pavaldžiose įstaigose taikoma kita tvarka (Ruklos PCC ir jos struktūriniame padalinyje – Naujininkų PPC). Pažeidžiamumo identifikavimas praktikoje bei reglamentavime per stebėsenos laikotarpį – t. y., 2021 m. rugsėjį – 2022 m. birželį, taip pat keitėsi.

Pažeidžiamumo identifikavimas ir poreikių užtikrinimas VSAT pavaldžiose įstaigose

VSAT pavaldžiose įstaigose nusistovėjusią tvarką, praktiką pažeidžiamumo identifikavimui buvo perėmusi Pabradės URC. Joje veikė tvarka, nustatanti, kokie veiksmai turi būti atliekami priėmimo proceso metu. Skirtingų pažeidžiamų grupių apgyvendinimui sukurta ir skirtinga pastatų struktūra – skirtas atskiras pastatas apgyvendinti pažeidžiamiesiems asmenims (dažniausiai – asmenims su negalia, vienišoms moterims, šeimoms su vaikais ir pan.). Pažymėtina, kad 2021 metų rudens pradžioje, esant itin dideliui migrantų skaičiui, nesant papildomų žmogiškųjų resursų, pažeidžiamumas nebuvo identifikuojamas pagal įprastinę tvarką. Pabradės URC vadovas taip pat pažymėjo, kad, esant tokiam dideliui nuolat perkeliamų į Pabradės URC asmenų skaičiui, detalus pažeidžiamumo vertinimas nebuvo atliekamas, nes tam neužteko žmogiškųjų resursų. Pirmojo vizito į Pabradės URC metu 2021 m. rugsėjo 21 d. Pabradės URC baiginėjo Medininkų URC perdavimą kitų asmenų atsakomybėn. Pačiame Pabradės URC trūko psichologų, socialinių darbuotojų. Orams atšalus – dauguma Pabradės URC gyvenančių vienišų vyrų vis dar buvo įkurdinti palapinių miestelyje, konteinerinių namelių stovykla vis dar buvo įrengiama. Kasdien vyko perkėlimai iš mažesnių laikinų apgyvendinimo vietų. Pirmosiomis apgyvendinimo savaitėmis asmenų pažeidžiamumo detalus vertinimas nebuvo atliekamas. Vėliau buvo užtikrinamas nuoseklesnis URC pažeidžiamumo nustatymo tvarkos laikymasis.

Atkreiptinas dėmesys, kad itin skubiai įkūrus Kybartų URC – pažeidžiamumo identifikavimas kažkiek laiko nebuvo atliekamas. Buvo atliekami tik baziniai veiksmai, skirstant asmenis į sektorius pagal asmenų kilmę: atsižvelgiant į susidariusias įtampas ir atskirų grupių prievartos riziką, galimai susiformavusią kastų sistemą prieš tai veikusiame Rūdninkų poligone (iš kur į Kybartus ir buvo perkelti prieglobsčio prašytojai). Kybartų URC vadovas pirmojo vizito metu pažymėjo, kad susiduria su itin dideliu priėmimo sąlygų skyriaus darbuotojų trūkumu. Pasak jo, į neseniai įkurtą URC buvo sunku pritraukti specialistus. Taip pat pažymėjo, kad buvusių pataisos namų

parengimui priimti užsieniečius turėjo vieną savaitgalį, kurio metu pakeistos dalis lovų, išvalytos patalpos, atlikti kosmetinio remonto darbai, pastatytos šiukšliadėžės. Iki 2021 m. rugsėjo 18 d. tose pačiose patalpose veikė Marijampolės pataisos namų Kybartų sektorius (toliau – Kybartų pataisos namai arba Pataisos namai). Tą dieną išsikėlė paskutiniai Pataisos namuose laisvės atėmimo bausmę atlikę kaliniai, o 2021 m. rugsėjo 20 d. jau pradėtas užsieniečių pervežimas iš Rūdninkų poligono į naujai įkurtą Kybartų URC. Tačiau pažymėtina, kad įstaiga stengėsi reaguoti į atskirų asmenų dėl jų kilmės patiriamas įtampas viename ar kitame aukšte. Iššūkių galimai kilo perkeliant asmenis, kurie yra homoseksualios arba biseksualios orientacijos. Asmenys minėjo, kad baiminosi likti Kybartuose, bijojo išnaudojimo bei laukė, kol jiems bus paskirtas gydytojo ir / arba psichologo įvertinimas.

Medininkų URC pažeidžiamumo vertinimo tvarka irgi nebuvo taikoma nuosekliai, ypač 2022 metų rudenį. Medininkų URC atstovų teigimu, asmenims tik buvo pateikiama Vidaus tvarkos taisyklių priede paminėta pažeidžiamumo vertinimo forma, tačiau detalūs pokalbiai su visais naujai apgyvendintais asmenimis **nevyko**. Kalbinti (-os) prieglobsčio prašytojai (-os) pasiteiravus minėjo, kad nepildė jokios formos, kurioje būtų teiraujama apie jų lytį, religiją, patirtą smurtą, požiūrį į kitos tautybės, religijos, seksualinės orientacijos asmenis, psichikos sveikatą, negalią ir kt. Dauguma teigė nebuvę pas gydytoją, neturėję pokalbių su socialiniu (-e) darbuotoju (-a) arba psichologu (-e).

Paminėtos problemos sukėlė rimtų iššūkių tinkamai identifikuojant pažeidžiamus asmenis VSAT pavaldžiose vietose. Išskirtini ypač pirmuoju nepriklausomos stebėsenos laikotarpiu – 2021 m. rugsėjo–lapkričio mėnesiais – kildavę iššūkiai. Šiuo laikotarpiu visi vieniši vyrai, kurie neturi vizualiai atpažįstamos negalios, įprastai buvo laikomi nepažeidžiamais. Pažymėtina, kad stebėsenos metu Tarnybos atstovai kalbino kelis vyrus, turinčius rimtų ilgalaikių sveikatos problemų ar galimai kenčiančių nuo potrauminio streso sindromo, kuriems Pabradės, Kybartų ar Medininkų URC buvo reikalinga specifinė psichosocialinė, sveikatos pagalba, dėl kurios, jų teigimu, asmenys kreipėsi pakartotinai, tačiau jos negavo. Pažymėtina, kad kai kurios moterys Pabradės URC taip pat prisipažino turinčios ligų, dėl kurių neturėjo galimybių gauti pagalbos, nes nenorėjusios to atskleisti gydytojams vyrams, arba dėl to, kad negalėjusios sulaukti sveikatos pagalbos.

Pažymėtina, kad ilgainiui, padidėjus ne tik saugumą užtikrinančių darbuotojų skaičiui, reagavimas į asmenų pažeidžiamumą ir poreikių užtikrinimą tapo efektyvesnis. Tačiau teikiama pagalba pažeidžiamoms grupėms nebūtinai buvo prieinama visada ir visose vietose.

Antrojo vizito į Pabradės URC metu asmenims buvo pateikta informacija apie tai, kur kreiptis patyrus smurtą, prievartą ar kitus veiksmus. Pabradės URC šeimų sektoriuje gyvenantys asmenys labiausiai skundėsi psichikos sveikatos iššūkiiais dėl

ilgą laiką užsitęsusio sulaikymo, kai kurios moterys su vaikais teigė, kad jaučia didelę baimę ir stresą, kad bus grąžintos į kilmės šalį, kur, jų teigimu, baiminasi persekiojimo.

Kiti Pabradės URC konteinerių namelių teritorijoje gyvenantys asmenys išreiškė nerimą dėl didėjančio psichikos sveikatos iššūkių turinčių asmenų skaičiaus. Atskiri asmenys pažymėjo, kad neskiriama pakankamai dėmesio infekcinių ligų prevencijai, užsikrėtimo ŽIV prevencijai, informavimui, nėra dalinami prezervatyvai. Pabradės URC vadovas pateikė informaciją, kad ŽIV testai atliekami visiems naujai atvykstantiems užsieniečiams, papildomai nuo 2022 m. birželio 1 d. atlikti 45 ŽIV greitieji testai, be kitų, visiems, kas parašė prašymus. Prevencinėmis priemonėmis (prezervatyvais) aprūpinti visi. Šeimos gydytojo kabinete yra dėžutė, kuri įrengta prieinamoje vietoje ir yra papildoma nuolat. Priemonės gautos iš asociacijos „Demetra“. 2022 m. birželio mėnesį su asociacija „Demetra“ susitarta dėl papildomo ŽIV greitųjų testų, apsaugos priemonių bei testų hepatitui C nustatyti teikimo. Taip pat pažymėta, kad ketinama išversti į gyvenantiems asmenims suprantamas kalbas metodinę informaciją apie ŽIV prevenciją.

Antrojo vizito į Medininkų URC metu asmenys teigė, kad tame URC nėra prieinama psichologo (-ės) pagalba – kai kurie savižudybės rizikoje esantys asmenys arba asmenys, kenčiantys nuo galimo potrauminio streso sindromo, turintys psichikos sveikatos iššūkių, minėjo, kad tokios pagalbos nebepali gauti ir iš anksčiau į Medininkų URC atvykdavusių *Medecins sans Frontiers* specialistų (-čių), nes jie / jos nėra įleidžiami (-os). Pažymėtina, kad nuo 2022 m. balandžio pradžios pradėjus ikiteisminį tyrimą dėl galimo migrantų, apgyvendintų VSAT Medininkų URC, ilgalaikio seksualinio prievartavimo, nuo pareigų nušalintas VSAT nuo 2022 m. kovo 17 d. Medininkų URC buvęs įdarbintas psichologas, iki to laiko dirbęs toje pačioje vietoje kaip Raudonojo Kryžiaus psichologas.

Pasiteiravus Medininkų URC pareigūnų, kodėl *Medecins sans Frontiers* specialistai nėra įleidžiami teikti psichologinę pagalbą, paminėta, kad nesilaikant taisyklių buvo išduodami vaistai, todėl klausimas dėl organizacijos galimybės veikti sprendžiamas vadovybės.

Pažeidžiamumo identifikavimas pabėgėlių priėmimo centruose Naujininkuose ir Rukloje

Asmens pažeidžiamumas Naujininkų ir Ruklos PPC dažniausiai būdavo identifikuojamas per pirmąsias dvi savaites nuo prieglobsčio prašytojo (-s), pabėgėlio (-ės) perkėlimo / atvykimo.

Naujininkų PPC pažeidžiamumas būdavo identifikuojamas per pirmąsias dvi savaites pokalbių su socialiniu (-e) darbuotoju (-a), psichologu (-e), sveikatos priežiūros specialistu (-e) metu. Naujininkų PPC vadovo teigimu, toks vertinimas buvo

atliekamas ir vėliau. Socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) ar jų padėjėjai (-os) turėjo kuruojamas šeimas, priskirtas pastato zonas (pavyzdžiui, konkretų aukštą / pastato dalį) ir nuolat palaikė glaudų ryšį su šioje zonoje apgyvendintais žmonėmis. Santykis su prieglobsčio prašytojais (-omis) grįstas pasitikėjimu, pagarba žmogui. Apie pokalbius su sveikatos priežiūros specialistais (-ėmis), nuolatinį santykį su socialiniais (-ėmis) darbuotojais (-omis) ar jų padėjėjais (-omis) [prieglobsčio prašytojai (-os) visus (-as) darbuotojus (-as) vadino socialiniais (-ėmis) darbuotojais (-omis)] patvirtino ir prieglobsčio prašytojai (-os). Pirmųjų vizitų metu kai kurie minėjo nekalbėję su psichologu (-e) ir (arba) laukiantys apsilankymo pas gydytoją.

Ruklos PPC vadovė informavo, kad pažeidžiamumas identifikuojamas pagal pažeidžiamumo identifikavimo tvarką. Pažymėtina, kad į Ruklos PPC paprastai buvo perkelti jau pažeidžiamais laikomi asmenys. Jeigu centre arba modulinių namelių stovykloje būdavo identifikuojami papildomi poreikiai, žmonės galėjo būti perkelti į Ruklos PPC pastatus. Pavyzdžiui, nėščios moterys su šeimomis, asmenys su negalia arba kiti asmenys, kuriems dėl sveikatos priežasčių reikalingos specifinės sąlygos. Atkreiptinas dėmesys, kad pirmojo vizito metu kai kurie (-ios) Ruklos PPC darbuotojai (-os) nebuvo informuoti (-os) apie pažeidžiamumo identifikavimo tvarką.

Kaip minėta, PPC tvarkoje pažeidžiamais laikomi ir kiti asmenys, **kurie dėl sveikatos sutrikimų, sąlygojančių ilgalaikį nedarbingumą, arba kai dėl ligos, traumos, sužalojimo, įgimtų arba vaikystėje įgytų sveikatos sutrikimų, aplinkos veiksnių neigiamo poveikio sumažėja asmens galimybės ugdytis, dalyvauti, veikti ir reikia nuolatinės kitų asmenų priežiūros, pagalbos.** Šis skirtumas, lyginant su URC pateikta informacija, pastebimas ir praktikoje. Teiraujantis apie pažeidžiamus asmenis, jais laikomas platesnis ratas žmonių. Pateikiami pavyzdžiai ir apie vėliau identifikuotą asmenų pažeidžiamumą. Skiriamas nemažas dėmesys identifikuoti asmenis, galimai patyrusius smurtą arba prievartą.

Į Naujininkų PPC buvo perkelti tik pažeidžiami užsieniečiai – šeimos su vaikais, nėščiosios, nelydimi nepilnamečiai, asmenys su negalia. Atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį, užsieniečiai apgyvendinti skirtinguose sektoriuose / aukštuose įvertinus jų kilmę, tautybę ir išpažįstamą religiją. Taip siekta vengti konfliktinių situacijų.

Tiek Naujininkų PPC, tiek Ruklos PPC pirmųjų ir pakartotinių vizitų metu buvo pateiktas nerimą keliantis vis didėjantis nėščiųjų skaičius. Pirmojo vizito metu Naujininkų PPC buvo apie 20 nėščių moterų (pažymėtina, kad nurodytas skaičius patikslintas (23) ne paties vizito metu, o kai buvo įvykdytas nemažos dalies asmenų perkėlimas iš kitų sulaikymo vietų, todėl gali neatspindėti tikslaus nėščiųjų skaičiaus vizito metu). Vizito į Ruklos PPC metu jame buvo maždaug 16 nėščių moterų. Tiek Ruklos PPC, tiek Naujininkų PPC vadovų teigimu, dauguma moterų pastojo jau Lietuvoje. Jiems / joms ir centrų darbuotojams (-oms) kėlė nerimą didėjantis

skaičius, t. y., nerimą kėlė klausimas, ar pakaks vietų, į kurias teks perkelti žmones, ar pavyks įveikti visus iššūkius, susijusius su nėsčiosioms ar ką tik pagimdžiusiosioms, joms reikalinga priežiūra.

Pakartotinio vizito į Ruklą metu fiksuota, kad visos nėsčios moterys su šeimomis iš Ruklos PPC buvo perkeliamos į Naujininkų PPC. Naujininkų PPC ir Ruklos PPC darbuotojai (-os) teigė, kad stengiasi skirti dėmesį šeimos planavimui, kalbėtis apie tai su gyventojais. Taip pat, kaip viena iš šeimos planavimo priemonių, PPC žmonėms pradėti dalinti prezervatyvai.

Pirmojo vizito į Naujininkų PPC metu, darbuotojų teigimu, centre vis dar **buvo** nemažas darbuotojų trūkumas; ypač – dėl padidėjusio perkeliama į Naujininkų PPC asmenų skaičių. Trūko darbuotojų, kurie (-ios) galėtų tinkamai užtikrinti pažeidžiamų asmenų poreikius. Naujininkų PPC vadovas pakartotinio vizito metu taip pat informavo, kad sunku pritraukti kvalifikuotus socialinius darbuotojus ar jų padėjėjus dėl nežinojimo, kiek laiko veiks Naujininkų PPC.

Dauguma kalbintų prieglobsčio prašytojų – neseniai vaikų susilaukusios moterys, mažų vaikų turintys asmenys – teigė, kad į daugumą jų poreikių, kai jie priklausė nuo Naujininkų ir Ruklos PPC darbuotojų, buvo atsižvelgta.

Kiti prieglobsčio prašytojų minėti iššūkiai, susiję su lytimi, kilme, religija ar negalia, apžvelgiami kitose nepriklausomos apžvalgos dalyse.

Apibendrinimas

- Skirtingose sulaikymo vietose egzistavo skirtinga pažeidžiamumo identifikavimo tvarka ir, atsižvelgiant į pažeidžiamumą, pagalbos teikimo tvarka. Pažymėtini ir teisinio reglamentavimo skirtumai VSAT pavaldžiuose URC ir PPC – kaip organizuojamas pats pažeidžiamumo identifikavimo procesas.
- Ilgą laiką, ypač sulaikius prieglobsčio prašytojus laikinosiose sulaikymo vietose, nustatyta tvarka nebuvo atliekamas detalus pažeidžiamumo identifikavimas. Kai kuriose vietose vienišos moterys ir vieniši vyrai buvo apgyvendinti kartu. Dauguma vienišų vyrų arba vienišų moterų laikyti neturinčiais pažeidžiamumo. Pakankamai dėmesio nebuvo skiriama sulaikytų asmenų galimai patirtam smurtui, prievartai, išsiaiškinti, ar asmenys galėjo būti prekybos žmonėmis aukos arba pažeidžiami dėl kitų priežasčių.
- Pažeidžiamumo neidentifikavimas laiku turėjo įtakos asmenų priėmimo sąlygoms, tinkamos ir savalaikės pagalbos organizavimui, galimai ir prieglobsčio procedūroms.

- Pažymėtina, kad dėl ilgą laiką užsitęsusių asmenų sulaikymo, taikomo *in corpore*, informacijos apie ateities sprendimus trūkumo ar jos nenuoseklumo, kilo papildomos rizikos atsirasti asmenų pažeidžiamumui: didėjantys iššūkiai prieglobsčio prašytojų psichikos sveikatai, savižudybės rizika, kai kuriais atvejais paminėtinas ir prieglobsčio prašytojų priklausomumas nuo skirtingų darbuotojų, baimės ar rizikos patirti tam tikras sankcijas arba diskriminaciją, smurtinį ar prievartinį elgesį.
- Dėl sulaikymo vietų uždaros, į kalėjimo panašios, struktūros, konstatuotina, kad, nepaisant darytų poryčių ir atskirų VSAT darbuotojų pastangų, išliko didelės rizikos pažeidžiamų asmenų poreikių neidentifikuoti ir į juos nereaguoti bei arba sukelti papildomas rizikas pažeidžiamumui atsirasti.
- Pažymėtina, kad, perkėlus asmenis į nuolatinės sulaikymo vietas, kai kurie URC neturėjo galimybių pasamdyti pakankamai darbuotojų arba parengti tinkamų patalpų asmenims priimti / apgyvendinti. Tai pirmiausia pasakytina apie Kybartų URC.
- Perkėlus asmenis į nuolatinės sulaikymo vietas, VSAT ir URC neturėjo pakankamų žmogiškųjų resursų, reikalingų specialistų (-ių) asmenų pažeidžiamumui įvertinti, nebuvo organizuojama savalaikė pagalba iš išorės siekiant tai atlikti per įmanomai trumpiausią laiką.
- Pastebėtina, kad dalis dalykų nepriklausė nuo tiesioginės VSAT ar URC darbuotojų valios. Prie asmenų situacijos neaiškumo didele dalimi prisidėjo komunikacijos iš sprendimų priėmėjų nenuoseklumas, rizikų neįvertinimas, taip pat draudimas asmenims ilgą laiką laisvai judėti už teritorijos ribų, taikant *de facto* sulaikymą (laikiną apgyvendinimą be teisės judėti LR teritorijoje). Taip pat pastebėta itin daug trūkumų Migracijos departamentui teikiant informaciją prieglobsčio prašytojams suprantama kalba apie asmenų prieglobsčio prašymų nagrinėjimo eigą, priimtus sprendimus, jų motyvus. Efektyvios teisinės pagalbos nebuvimas irgi darė neigiamą įtaką prieglobsčio prašytojų būsenai. Į pastaruosius trūkumus dėmesį atkreipė tiek darbuotojai (-os), tiek prieglobsčio prašytojai (-os), tiek nepriklausomos organizacijos visose sulaikymo vietose.

Rekomendacijos

VRM ir SOCMIN:

- Rekomenduojama skirti pakankamą žmogiškųjų resursų skaičių įstaigoms, organizuojančioms asmenų priėmimą, įvertinti asmenų pažeidžiamumą per pirmąsias dvi savaites nuo apgyvendinimo Lietuvoje.
- Esant dideliame asmenų sraute, rekomenduojama tam pasitelkti kitų institucijų ir (arba) organizacijų ekspertus (-es), turėti bent supaprastintą pradinę pažeidžiamumo identifikavimo tvarką, iki kol bus galima atlikti

detalų pažeidžiamumo įvertinimą. Pirminis pažeidžiamumo įvertinimas daro didelę įtaką pagrindinėms asmenų priėmimo sąlygoms ir asmenų gyvenimo kokybei.

- Rekomenduojama nustatyti taisykles, kuriomis remiantis – asmenis perkeliant iš vienos vietos į kitą – įstaigos būtų įpareigosios dalintis informacija, kuri buvo identifikuota, atliekant pažeidžiamumo vertinimą, tačiau skirti dėmesio pažeidžiamumo vertinimui ir reikiamos pagalbos poreikiui nustatyti iš naujo.

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Rekomenduojama visose sulaikymo vietose suvienodinti asmens pažeidžiamumo identifikavimo tvarką bei aiškiai nustatyti, pagal kokius klausimynus turėtų būti atliekamas asmenų pažeidžiamumo vertinimas, kokie (-ios) specialistai (-ės) turėtų tokį vertinimą atlikti bei kaip dažnai toks vertinimas turėtų būti atliekamas (pvz., siūlytina tiek URC, tiek PPC pasidalinti gerąja praktika ir suvienodinti pažeidžiamumo vertinimo klausimynus bei suteikti galimybę asmenims savarankiškai atsakyti į kai kuriuos klausimus, susijusius su jų tapatybės bruožais).
- Rekomenduotina galutiniame vertinime atsižvelgti į tai, kad į formų klausimus apie negalią, psichikos sveikatą ar patirtą smurtą asmenys gali nenorėti atsakyti, nežinodami, kokią reikšmę tai gali turėti jų galėjimui gyventi kartu su artimaisiais, apgyvendinimo sąlygoms ir kt. Taip pat į kai kuriuos klausimus gali būti sudėtinga atsakyti dėl to, kad asmenys gali nesijausti saugiai, nepasitikėti darbuotojais (-omis), ne iki galo suprasti informaciją dėl kalbos barjero ar žinių trūkumo. Dėl to siūlytina numatyti, kad sulaikymo vietose dirbantys (-čios) socialiniai (-ės) darbuotojai (-os), jų padėjėjai (-os), psichologai (-ės) ar gydytojai (-os), pastebėję (-usios) galimus pažeidžiamumo požymius ar pasikeitimus, apie tai informuotų už pažeidžiamumo vertinimą atsakingą asmenį, kuris skubiai organizuotų pakartotinį vertinimą.

Smurtas, priekabiavimas ar kitoks nepageidaujamas elgesys: prevencija, reagavimas, apsauga ir pagalba

Prieglobsčio prašytojų ir migrantų (-čių) sulaikymo vietose privaloma užtikrinti, kad tiek gyventojai (-os), tiek darbuotojai (-os) nepatirtų diskriminacijos, smurto, išnaudojimo, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo ir kitokio nepageidaujamo elgesio (pavyzdžiui, patyčių, mobingo, viktimizacijos, neapykantos kalbos ir nusikaltimų) dėl įvairių jiems / joms būdingų asmens tapatybės bruožų.

Atliekant stebėseną buvo vertinama, ar:

- prieglobsčio prašytojų sulaikymo ir apgyvendinimo vietose yra nustatyta vidaus politika, parengtas aprašas ar kitas dokumentas, kuriame būtų reglamentuota, kaip užtikrinamos lygios galimybės, apsaugant darbuotojus (-as) ir gyventojus (-as) nuo priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, smurto, neapykanta motyvuotų incidentų ir kitokio nepageidaujamo elgesio jų atžvilgiu.
- prieglobsčio prašytojus (-as) apgyvendinančioje vietoje egzistuoja aiški tvarka, kaip patyrus minėtą elgesį būtų galima apie jį pranešti bei gauti reikiamą pagalbą.
- darbuotojai (-os) buvo apmokyti (-os) atpažinti tokio elgesio apraiškas bei ar turi reikiamas kompetencijas reaguoti į kylančias įtampas ir problemas, suteikti specializuotas paslaugas gyventojams (-oms), atsižvelgiant į jų lytį, negalią, tautybę, kitus asmens tapatybės bruožus.
- prieglobsčio prašytojai (-os) žino, kur pranešti apie smurto ar kito nepageidaujamo elgesio atvejus bei ar kreiptųsi į patyrę (-usios).

Remiantis ES Priėmimo sąlygų direktyvos 18 str. 4 dalimi, kuri nustato, kad valstybės narės patalpose, skirtose prieglobsčio prašytojams apgyvendinti, ir apgyvendinimo centruose imasi reikiamų smurto ir smurto dėl lyties, įskaitant seksualinę prievartą ir priekabiavimą, prevencijos priemonių. Šios direktyvos 21 str., įtvirtinančiame bendrąjį principą dėl pažeidžiamų asmenų, nurodoma, kad valstybės narės atsižvelgia į specifinius pažeidžiamų asmenų, tarp jų – taip pat asmenų, kurie patyrė kankinimus, išprievartavimą arba kitokias sunkaus psichologinio, fizinio arba seksualinio smurto formas, pavyzdžiui, moterų lyties organų žalojimo aukų, poreikius nacionalinės teisės aktuose, kuriais įgyvendinama ši direktyva.

Priėmimo sąlygų direktyvos 25 str. nustato:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad kankinimus, išprievartavimą ar kitokius rimtus smurtinius veiksmus patyrę asmenys gautų reikiamą pagalbą dėl tokiomis veiksmais padarytos žalos, visų pirma galėtų naudotis tinkamu medicininiu ir psichologiniu gydymu arba priežiūra.

2. Su kankinimų, išprievartavimo ar kitokio sunkaus smurto aukomis dirbantys asmenys turi būti dalyvavę reikiamuose mokymuose, susijusiuose su jų poreikiais, ir toliau juose dalyvauti, bei būti susaistyti nacionalinėje teisėje numatytų konfidencialumo taisyklių dėl bet kokios atliekant pareigas gautos informacijos.“

Remiantis Europos Tarybos gairėmis dėl priverstinio grąžinimo, sulaikytiems asmenims turi būti užtikrinta teisė pateikti skundą dėl galimo netinkamo elgesio ar patirto smurto savo atžvilgiu. Tokius skundus pateikusius asmenis ir liudytojus (-as)

privaloma apsaugoti nuo tolesnio netinkamo elgesio arba bauginimo dėl skundo / įrodymų pateikimo³⁰.

Diskriminacijos, smurto, išnaudojimo, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nepageidaujamo elgesio dėl įvairių tapatybės bruožų pranešimo tvarka ir prevencija konkrečiose sulaikymo vietose

Vizitų metu identifikuota, kad nė vienas iš sulaikymo centrų neturėjo patvirtintos vidaus politikos, aprašo arba kito dokumento, kuriuo būtų numatytos konkrečios priemonės, kaip yra užtikrinama diskriminacijos, smurto, įskaitant smurtą dėl lyties, išnaudojimo, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo ar kito nepageidaujamo elgesio jų atžvilgiu dėl jų turimų tapatybės bruožų prevencija.

Skirtingos vidaus tvarkos taisyklės ar apgyvendinimo centrų tvarkos aprašai, galiojantys VSAT užsieniečių registracijos centrams ar SOCMIN pavaldiems pabėgėlių priėmimo centrams, nustato bendras apgyvendintų užsieniečių pareigas bei kas yra laikoma vidaus tvarkos taisyklių pažeidimais, numato drausminio poveikio ir skatinimo priemonių taikymą. Tačiau numatytose procedūrose nėra detalai aprašoma pranešimų pateikimo, prieglobsčio prašytojų informavimo apie galimybę pranešti apie smurtą, įskaitant smurtą dėl lyties ar seksualinį smurtą, diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą ar priekabiavimą; jose nėra aprašomi veiksmai, kurių būtų imamasi užtikrinant nukentėjusio asmens apsaugą ar pagalbą jam / jai teikimą.

Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūros išleistose sulaikymo gairėse³¹ pabrėžiama, kad visi (-os) darbuotojai (-os) turi gauti tinkamą parengimą, kaip dirbti su prieglobsčio prašytojais (-omis), įtraukiant į parengimą tokius klausimus kaip seksualinis smurtas, smurtas lyties pagrindu, traumos identifikavimo požymiai, žmogaus teisių standartai sulaikytiems asmenims.

VSAT užsieniečių registracijos centruose galioja vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1V-340 „Dėl laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“³² (toliau – Užsieniečių apgyvendinimo VSAT tvarka). Jos 28 punkte nustatyta, kad apgyvendintiems užsieniečiams centre draudžiama *inter alia* kurstyti ar organizuoti tarpusavio nesantaiką, smurtinius veiksmus ir (ar) pažeisti vidaus tvarkos taisykles; kurstyti kitus centre apgyvendintus asmenis atsisakyti vykdyti teisėtus centro darbuotojų

³⁰ Twenty Guidelines of Forced Return. Council of Europe, p. 34. Prieiga internetu: https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Source/MalagaRegConf/20_Guidelines_Forced_Return_en.pdf.

³¹ Detention Guidelines. The UN Refugee Agency, 2012, p. 31.

³² Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1V-340 „Dėl laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.416A9F142BD3/asr>.

reikalavimus; gadinti ar naikinti centro bei kitų centre apgyvendintų užsieniečių turtą. Užsieniečių apgyvendinimo VSAT tvarkos 29 punkte numatoma, kad apgyvendintiems centre užsieniečiams už apraše nustatytų pareigų nevykdymą ir vidaus tvarkos taisyklių pažeidimus gali būti taikomos drausminio poveikio priemonės, kurios išvardijamos tame punkte; be kita ko, nustatoma (29.5 punktas): „užsienietis, kurio elgesys tampa pavojingas sau ar aplinkiniams dėl apsvaigimo nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų, sveikatos (psichinės) būklės pablogėjimo, apgyvendinimas iki 72 valandų specialioje izoliuotoje patalpoje užsieniečio sveikatos būklei įvertinti arba kol bus perkeltas į kitą įstaigą“. Be to, 34 punkte nustatyta, kad „Centre apgyvendinti užsieniečiai už teisės pažeidimus atsako Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka“. Užsieniečiai, sistemingai (2 ar daugiau kartų per mėnesį) pažeidžiantys vidaus tvarkos taisyklėse nurodytus reikalavimus, agresyviai besielgiantys arba nevykdantys pareigų, vertinami kaip padarę sunkų taisyklių pažeidimą, nebendradarbiaujantys su centro administracija ir darbuotojais.

VSAT Užsieniečių registracijos centro vidaus tvarkos taisyklėse³³ nustatyta, kad sunkiu vidaus tvarkos taisyklių pažeidimu laikomas *inter alia*: tarpusavio nesantaikos centre kurstymas ar organizavimas; „Centro bei kitų Centre apgyvendintų užsieniečių turto žalojimas ar naikinimas“. Remiantis URC vidaus tvarkos taisyklių 29 ir 30 punktais, kai nesilaikoma taisyklėse nurodytos tvarkos, surašomas šių taisyklių pažeidimo protokolas (3 priedas); jį surašo pareigūnas, turintis teisę jį surašyti, gavęs tarnybinį pranešimą dėl taisyklių pažeidimo. Remiantis URC vidaus tvarkos taisyklių 36 punktu, atsižvelgdamas į šių taisyklių pažeidimo protokolą, centro viršininkas arba kitas įgaliotas asmuo priima sprendimą dėl drausminių poveikio priemonių taikymo. Nustatyta, kad, skiriant drausminio poveikio priemones, atsižvelgiama į aplinkybes, kuriomis užsienietis padarė pažeidimą, į paskirtų drausminio poveikio priemonių skaičių ir pobūdį, ypač sprendžiant dėl pažeidžiamų asmenų, atsižvelgiant į proporcingumo principą, taip pat užsieniečio rašytinį pasiaiškinimą dėl padaryto pažeidimo esmės.

URC vidaus tvarkos taisyklės (7 punktas) taip pat įtvirtina bendrąją taisyklę, pagal kurią centro personalui draudžiama naudoti prieš apgyvendintus užsieniečius jėgą, išskyrus savigynos arba jų bandymo pabėgti ir aktyvaus ar pasyvaus fizinio pasipriešinimo atveju, ir tiksliai vadovaujantis įstatymais. Nustatyta, kad darbuotojai, kurie buvo priversti panaudoti jėgą, privalo ją naudoti tik tiek, kiek tai būtina, ir nedelsdami pranešti apie jėgos panaudojimą centro viršininkui. Be kita ko, URC vidaus tvarkos taisyklėmis (6 punktas) draudžiami bet kokio pobūdžio asmeniniai ryšiai su apgyvendintais užsieniečiais, nesusiję su tarnybinių paslaugų vykdymu.

Ruklos PPC ir jo struktūriniam padaliniiui – Naujininkų PPC – galioja socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. vasario 13 d. įsakymas Nr. 20 „Dėl prieglobsčio prašytojų ir užsieniečių laikino apgyvendinimo pabėgėlių priėmimo centre sąlygų bei tvarkos ir laikino išvykimo tvarkos aprašo ir užsieniečio teisės gauti kompensaciją už

³³ numeris, o išnaša?

naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“³⁴ (PPC apgyvendinimo tvarka). Jo 12 punkte apibrėžtos užsieniečių pareigos centre, tarp jų: laikytis Lietuvos Respublikos teisės aktų reikalavimų ir centro vidaus tvarkos taisyklių; nepažeisti kitų centre gyvenančių ir (ar) dirbančių asmenų teisių ir teisėtų interesų, numatomos ir kitos teisės ir pareigos. PPC apgyvendinimo tvarkoje tiesiogiai nėra apibrėžta, koku būdu fiksuojami tokie pažeidimai, pačioje tvarkoje taip pat neįvardintas konkretus elgesys, tvarka nustatoma PPC direktoriaus įsakymu tvirtinamose taisyklėse. Tačiau PPC apgyvendinimo tvarkoje (26 punktas) nustatyta, kad drausminio poveikio priemonės taikomos vadovaujantis Prieglobsčio prašytojo teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą įgyvendinimo tvarkos aprašo, patvirtinto socialinės apsaugos ir darbo ministro ir vidaus reikalų ministro 2016 m. rugpjūčio 25 įsakymu Nr. A1-454/1V-588 „Dėl Prieglobsčio prašytojo teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“³⁵, nustatyta tvarka, nepažeidžiant užsieniečių orumo ir atsižvelgiant į nelydimų nepilnamečių interesus.

Tvarkoje numatyta, kad piniginės pašalpos mokėjimas prieglobsčio prašytojams, apgyvendintiems URC, PPC arba Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka kitose apgyvendinimo vietose, apribojamas sustabdant pašalpos mokėjimą vienam mėnesiui šių centrų vadovų ar Migracijos departamento direktoriaus sprendimu, jei nustatoma *inter alia*, kad prieglobsčio prašytojas nesilaiko apgyvendinimo Lietuvos Respublikos institucijų paskirtose apgyvendinimo vietose tvarkos taisyklių, patvirtintų Valstybės sienos apsaugos tarnybos vado, Pabėgėlių priėmimo centro direktoriaus ar Migracijos departamento direktoriaus įsakymu, ir padaro pažeidimą (-us), kuris (-ie) šiose taisyklėse apibrėžtas (-i) kaip sunkus (-ūs), ir (ar) akivaizdžiai agresyviai elgiasi (6.3 punktas).

PPC Vidaus tvarkos taisyklių³⁶ XV skyriuje išskiriama „Ginčų ir konfliktų sprendimo tvarka“. Be to, nustatomos bendrai užsieniečiams (taip suformuluota tvarkoje) draudžiamos veiklos: vartoti alkoholinius gėrimus, narkotines, toksines medžiagas, pristatinti juos užsieniečiams; triukšmauti kambariuose, koridoriuose, trikdyti viešąją tvarką; laikyti šaltuosius, šaunamuosius ir kitokius ginklus, sprogstamąsias, degias ir nuodingas medžiagas, savarankiškai tvarkyti elektros, santchnikos bei kitą įrangą (12 punktas). Be to, 40 punkte reglamentuojamos

³⁴ 2002 m. vasario 13 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. 20 „Dėl prieglobsčio prašytojų ir užsieniečių laikino apgyvendinimo pabėgėlių priėmimo centre sąlygų bei tvarkos ir laikino išvykimo tvarkos aprašo ir užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.160625/asr>.

³⁵ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. rugpjūčio 25 įsakymu Nr. A1-454/1V-588 „Dėl Prieglobsčio prašytojo teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2f059c606a9f11e6a421ea2bde782b94/asr>.

³⁶ Pabėgėlių priėmimo centro direktoriaus 2021 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. VK-253 patvirtintos Pabėgėlių priėmimo centro vidaus tvarkos taisyklės.

užsieniečių pareigos, tarp jų: „nepažeisti kitų Centre gyvenančių ir (ar) dirbančių asmenų teisių ir teisėtų interesų; atlyginti Centru padarytą materialinę žalą ir nuostolius, atsiradusius dėl jų kaltės“. PPC vidaus tvarkos taisyklių 77 punktu nustatyta, kad *inter alia* centro turto gadinimas, niokojimas; naikinimas; viešosios tvarkos trikdymas (triukšmavimas, priekabiavimas, konfliktavimas ir pan.; fizinio smurto naudojimas) laikomi sunkiais vidaus tvarkos pažeidimais.

Užtikrinant užsieniečių teisę laisvai reikšti savo įsitikinimus, Ruklos PPC vidaus tvarkos taisyklėse pažymima: „Užsieniečiai gali atlikti savo gyvenamosiose patalpose religines apeigas, nepažeisdami kitą religiją išpažįstančių asmenų teisių. Religinės nesantaikos kurstymas yra draudžiamas Lietuvos Respublikos įstatymų“ (18 punktas).

Be to, pažymėta, kad užsieniečiai privalo įsileisti centro darbuotoją į kambarį vakarinio patikrinimo metu arba kitu laiku, kai spėjama, kad „kambaryje esantiems žmonėms gresia pavojus gyvybei arba jų sveikatai, taip pat žinant, kad kambaryje yra pašalinių neblaivių arba nepageidaujamų asmenų“. Užsieniečiui neįsileidus centro darbuotojo, gali būti kviečiama policija (15 punktas).

PPC vidaus tvarkos taisyklių XV skyriuje, kuriame apžvelgiamos nuostatos dėl ginčų ir konfliktų sprendimų tvarkos, nurodoma, kad užsienietis, manydamas, kad yra pažeistos jo teisės, turi teisę išsakyti skundą žodžiu arba pateikti raštu centro direktoriui ar jį pavaduojančiam asmeniui (71 punktas). Toliau detalizuojamas skundo pateikimas tiesiogiai ar per atstovą bei tai, kad kartu su skundu turi pateikti asmens tapatybės dokumentą (72–73 punktai). PPC vidaus tvarkos taisyklės nustato, kaip tokie skundai nagrinėjami (74 punktas): „Centro direktorius, gavęs užsieniečio skundą, paveda pagal kompetenciją Centro darbuotojui išspręsti klausimą. Jeigu reikalingas tyrimas, sudaroma komisija. Atlikus tyrimą raštu pranešama užsieniečiui (jo atstovui) nagrinėjimo rezultatus ne vėliau kaip per 20 darbo dienų.“

Pirmųjų vizitų metu išsiaiškinta, kad nė viename prieglobsčio prašytojus (-as) apgyvendinančiame centre / stovykloje darbuotojai (-os) nebuvo išklause specializuotų mokymų žmogaus teisių ir lygių galimybių užtikrinimo temomis arba konkrečių mokymų dėl reagavimo į smurtą, smurtą dėl lyties ar patirtą prievartą.

Po pakartotinio vizito iš Pabradės URC gauta informacija, kad 2022 metų birželio–liepos mėnesiais buvo rengti mokymai apie psichikos sveikatą, darbą su traumą patyrusiais asmenimis, apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo ir smurto ir kt. Pažymėtina, kad tokių mokymų organizavimas darbuotojams sveikintinas. Mokymus pradėta rengti sparčiai mažėjant prieglobsčio prašytojų ir / ar migrantų skaičiui centruose.

Pabradės ir Kybartų URC vadovai informavo, kad apgyvendinant asmenis stengiamasi užtikrinti tam tikrą įtampų dėl kilmės, religijos prevenciją. Kybartų URC vadovas pranešė, jog, perkėlus asmenis iš Rūdninkų poligono, asmenys

pagrindiniame A korpuse išskirstyti į skirtingus aukštus, stengiamasi reaguoti, jeigu reikia perkelti atskirus asmenis į kitas vietas.

Medininkų URC atstovas informavo, kad stengiamasi pagal galimybes apgyvendinti asmenis, išskirstant nameliais pagal asmenų kilmę arba religiją, nes administracijai žinomos įtampos tarp skirtingos kilmės asmenų, tačiau dėl didelio asmenų skaičiaus tai ne visada galima padaryti, be to, pareigūnas pažymėjo didelį darbuotojų trūkumą.

Ruklos ir Naujininkų PPC vadovai taip pat paaiškino, kad dėl vietos trūkumo nėra galimybių apgyvendinti asmenis pagal kilmę išskirstant į atskirus sektorius, tačiau stengiamasi skirti dėmesio įtampų, galinčių kilti dėl asmenų kilmės, etninės priklausomybės ar religijos, prevencijai ar reaguojant į jas kalbant su prieglobsčio prašytojais. Pažymėta, kad aukštuose nuolat būna skirtingi darbuotojai, kad prireikus galėtų reaguoti ne tik į kitus poreikius, bet ir užtikrinti smurto prevenciją. Pirmojo vizito į Naujininkų PPC metu veikė tik vienas iš pastatų (mokyklos pastatas buvo remontuojamas), kuriuose buvo apgyvendinti asmenys; Ruklos PPC – veikė bendrabučiai ir konteinerinių namelių stovykla.

Smurto artimoje aplinkoje prevencija ir reagavimas į atvejus Naujininkų PPC apžvelgtas dalyje „Moterų ir vyrų padėtis“. Pažymėtina, kad buvo taikomas pažeidžiamumo detalus identifikavimas, todėl pavyko identifikuoti bent vieną iš smurto artimoje aplinkoje atvejų ir imtis reagavimo priemonių. Be to, atsižvelgiant į tam tikras rizikas, buvo pažymėta, kad darbuotojai stebi, ar nėra smurtaujama prieš dar tris moteris, stengiamasi sudaryti galimybes pasikalbėti su jomis atskirai.

Atliekant stebėseną neramino tai, kad kai kurie (-os) prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo vietų darbuotojai (-os) pokalbių su stebėseną vykdžiusiais LGKT darbuotojais (-omis) metu reiškė nepalankų ir stereotipinį požiūrį į sulaikytus asmenis, jų atžvilgiu vartojo nužmoginančią kalbą, taip sustiprindami prielaidą apie mokymų darbuotojams (-oms) žmogaus teisių ir lygių galimybių temomis reikalingumą.

Vizitų metu taip pat pastebėta, kad administracijos vadovų (-ių) lygmeniu lygių galimybių užtikrinimas yra sunkiai identifikuojama tema. Kai kurie (-ios) kalbinti darbuotojai (-os) arba vadovai (-ės) negalėjo įvardyti lygių galimybių užtikrinimo priemonių net ir tais atvejais, jei jų atstovaujamos / vadovaujamos vietose jos yra taikomos. Nėra aišku, kaip daugeliu atvejų yra reaguojama arba užtikrinama seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo dėl kitų asmens tapatybės bruožų prevencija, kaip į juos reaguojama, jei toks elgesys neperauga į, pvz., smurtą ar akivaizdų „konfliktą“.

Ruklos PPC vadovė Tarybos atstovams pareiškė pageidavimą artimiausiu metu organizuoti mokymus darbuotojams (-oms) lygių galimybių ir žmogaus teisių užtikrinimo temomis.

Pažymėtina, kad VRM organizuotų tarpinstitucinių susitikimų metu nuo 2021 m. rugsėjo 9 d. skirtingos organizacijos, Tarnyba, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuro atstovai pakartotinai kėlė klausimus dėl būtinybės patvirtinti priekabiavimo, smurto ir prievartos prevencijos ir reagavimo mechanizmus, užtikrinti saugias galimybes pranešti apie smurtą tiesiogiai ar anonimiškai bei apmokyti darbuotojus (-as) reaguoti į priekabiavimo, smurto ar prievartos atvejus. Susitikimų metu akcentuota, kad, esant įtarimams apie pavartotą smurtą, būtina turėti aiškų reagavimo, apsaugos, galimai smurtavusių asmenų nuo nukentėjusių asmenų atskyrimo, pagalbos teikimo mechanizmą.

Po stebėsenos vizitų tokias rekomendacijas LGKT teikė ir atskirų sulaikymo vietų administracijoms.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad valstybės institucijų atstovams dar 2021 m. rugsėjo pradžioje buvo žinoma, jog skirtingose laikinojo sulaikymo vietose buvo pastebėti smurto atvejai arba jų rizikos. Į galimus smurto atvejus bei jų rizikas valstybės institucijų dėmesį atkreipė nevyriausybinė organizacijų atstovai. Atkreiptas dėmesys į galimus smurto, prievartos atvejus Rūdninkų poligone, be to, kitose laikinojo sulaikymo vietose pranešta apie galimą pakartotinį smurtą prieš LGBTI+ asmenis, tačiau perkėlimas į kitas vietas, kur būtų galima užtikrinti asmenų saugumą, net ir žinant apie konkrečius pakartotinio smurto atvejus ir (arba) riziką, nedelsiant nebuvo organizuotas..

Pavyzdžiui, asmenis iš Rūdninkų poligono pradėta iškelti 2021 m. rugsėjo 20 d.; Medininkų URC atskiras LGBTI+ asmenų sektorius suformuotas tik rugsėjo pabaigoje (tikslī data, kada iš kurių stovyklų į jį perkelti asmenys, LGKT nepriklausomą stebėseną vykdžiusiems (-oms) darbuotojams (-oms) nėra žinoma, tačiau dar spalio mėnesį, pvz., Kybartų URC esantys neheteroseksualūs asmenys laukė perkėlimo).

Tikėtina, kad dalies prieglobsčio prašytojų patirtys pirmosiose laikinosiose sulaikymo vietose galėjo daryti įtakos jų norams pranešti apie patirtą priekabiavimą, psichologinį, fizinį, seksualinį smurtą, kitokį išnaudojimą ar prievartą ir vėliau perkėlus asmenis į nuolatines sulaikymo vietas.

Informacijos apie pranešimus dėl smurto, priekabiavimo ar kitokio nepageidaujamo elgesio suteikimas ir pranešimo mechanizmai skirtingose sulaikymo vietose

Visose sulaikymo vietose buvo minima, kad dėl smurto, seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo, kitokio nepageidaujamo elgesio asmenys galėjo kreiptis įprastais būdais, kaip ir teikdami prašymus dėl kitų savo poreikių užtikrinimo.

Užsieniečių registracijos centro ar pabėgėlių priėmimo centro vidaus tvarkos taisyklėse nerasta konkrečių nuostatų, kuriose būtų aprašoma pranešimų apie smurtą, seksualinį priekabiavimą, diskriminaciją ar kitą nepageidaujamą elgesį pateikimo tvarka.

Pirmųjų vizitų metu nė vienoje iš sulaikymo vietų stebėtojai (-os) nerado apgyvendinimo erdvėse aiškios informacijos gyventojams (-oms), kur jie / jos galėtų kreiptis susidūrus su diskriminacija, smurtu, išnaudojimu, priekabiavimu, seksualiniu priekabiavimu ar kitu nepageidaujamu elgesiu dėl asmens lyties, etninės kilmės, seksualinės orientacijos, religijos ir kitų asmens tapatybės bruožų.

Atsižvelgus į tai, kad nė viena iš apgyvendinimo vietų neturėjo aiškios diskriminacijos, smurto, išnaudojimo, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo ar kito nepageidaujamo elgesio dėl asmens tapatybės bruožų prevencijos politikos ir priemonių, darytina prielaida, kad aiški informacija apie tai, kaip būtų galima pranešti susidūrus su minėtu nepageidaujamu elgesiu, gyventojams (-oms) nebuvo suteikta ir žodžiu. Tokia išvada darytina po pirmųjų vizitų į daugumą centrų, po pakartotinių vizitų identifiukuota, kad kai kuriuose centruose stengiasi tokią informaciją suteikti.

Stebėsenos vizitų metu nustatyta, kad gyventojai apie netinkamą kitų gyventojų arba darbuotojų elgesį su jais / jomis paprastai galėjo pranešti keliais būdais:

- 1) tiesiogiai darbuotojams (-oms);
- 2) informacijos centre / poste (tokius turi Naujininkų PPC, Pabradės URC, Kybartų URC);
- 3) raštu stovyklos administracijai. Tokią galimybę gyventojai (-os) dažniausiai atranda patys (-os). Pavyzdžiui, Kybartų URC vadovas minėjo, kad tokiu būdu yra gavęs ne vieną raštą iš gyventojų, kuriame jie išreiškė asmeninius poreikius arba pranešė apie juos ištikusias problemas, prašė perkelti iš vieno aukšto į kitą ir pan. Nors oficialiai tokio komunikacijos būdo centre nėra įtvirtinę, į prašymus esant galimybei buvo stengiamasi atsižvelgti;
- 4) per aukšte esantį gyventojų atstovą (-ę) (seniūną (-ę)). Tokį pranešimo apie nepageidaujamą elgesį mechanizmą minėjo Kybartų URC darbuotojai (-os) ir gyventojai (-os). Nors pokalbių su gyventojais metu susidarė įspūdis, jog dauguma gyventojų pasitiki aukštų seniūnais, kai kurie asmenys minėjo, jog nepasitikėtų seniūnais taip, jog galėtų per juos perduoti jautrią informaciją;
- 5) telefonu susisiekiant su darbuotojais (-omis). Pirmojo vizito Medininkų URC metu nurodyta, kad ketinama pakabinti visiems prieinamą informaciją dėl galimybių kreiptis į darbuotojus, esant tam tikroms įtampoms ar smurtiniam elgesiui. Pakartotinio vizito Medininkų URC metu bendrose patalpose kabėjo lapeliai su darbuotojų telefono numeriais, raginantys kreiptis patyrus ar pastebėjus nepageidaujamą elgesį sulaikymo vietoje. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) minėjo žinantys apie šią galimybę.

Dažniausiai centruose būdavo akcentuojama bendro pobūdžio kreipimosi į administraciją ar darbuotojus tvarka, kaip dėl buitinių sąlygų, pvz., prašymų dėl drabužių, vizito pas gydytoją, susitikimų, skambučių, vizitų, pinigų perlaidų ir kt. tvarka. Suprantama ir tikėtina, kad tai yra kasdieniai dalykai, dėl kurių prieglobsčio prašytojai ir migrantai kreipiasi. Vis dėlto, pranešant apie smurtą, prievartą ar kitą nepageidaujamą elgesį, svarbu užtikrinti asmenų saugumą, konfidencialumą. Kartu sudaryti galimybes patiems asmenims tokį elgesį atpažinti ir tikėtis, kad į jį bus reaguojama. Atkreiptinas dėmesys, kad gali reikėti sudaryti ir galimybes pranešti apie tokius atvejus anonimiškai, nes asmenys gali nesijausti saugūs atskleisdami savo tapatybę.

Dažnai tam, kad gyventojai (-os) galėtų ką nors pranešti darbuotojui (-ai), reikia pasitelkti kitą anglų arba rusų kalbą mokantį asmenį. Darbuotojai (-os) ir administracijų vadovai (-ės) teigė, kad neidentifikavo poreikio nusiskundimus pranešti anonimiškai, o gyventojai (-os) apie visus savo poreikius gali pranešti tiesiogiai darbuotojams (-oms).

Pakartotinai lankantis sulaikymo vietose, tik Medininkų URC bendrose erdvėse buvo patalpinta gyventojams (-oms) prieinama informacija su nurodytais telefono numeriais, kuriais raginama skambinti susidūrus ar pastebėjus bet kokį nepageidaujamą elgesį.

2022-aisiais, pakartotinio vizito į Pabradės URC metu, vadovas pasidalijo informacija, kad po pranešimų žiniasklaidoje apie prieglobsčio prašytojų iš darbuotojo (Medininkų URC) galimai patirtą seksualinę prievartą, skirtinguose sektoriuose buvo surengti užsiėmimai, kurių metu gyventojai (-os) informuoti, kam pranešti esant smurto atvejus, į ką kreiptis ir pan.

Pabėgėlių priėmimo centro Naujininkuose vadovas, atsižvelgęs į pirmines Tarnybos stebėsenos rekomendacijas, planavo įrengti anoniminę dėžutę viešai nematomoje vietoje (pavyzdžiui, tualete), kuria gyventojai (-os) galėtų pasinaudoti norėdami (-os) pranešti apie galimai patirtą nepageidaujamą elgesį savo atžvilgiu, kitus jautrius klausimus. Pakartotinio vizito metu tokios įrengtos dėžutės nebuvo. Akcentuota, kad jų atsisakyta dėl ne visiems asmenims prieinamo tokio pranešimo būdo. Naujininkų PPC tiek pirmojo, tiek antrojo vizito metu akcentuota, kad informacijos centras, kuriame nurodytomis valandomis gyventojai galėjo konsultuotis rūpimais klausimais su vertimu, veikė ir gyventojai kalbėdamiesi pareiškėdavo ir apie tam tikras įtampas. Be to, paminėta, kad, kiekvienam aukštui turint savo socialinius (-es) darbuotojus (-as) ar jų padėjėjus (-as), pavykdavo užmegzti pasitikėjimu grįstą ryšį su gyventojais, buvo kalbama apie jų poreikius, tad gyventojai galėjo kreiptis į juos asmeniškai. Vadovo teigimu, buvo reaguojama į galimą smurtą arba stebimą, sužinojus / pastebėjus smurto rizikas. Be to, kai kurie tokie atvejai, kaip rašyta, buvo identifikuoti pažeidžiamumo detalaus vertinimo metu.

Ruklos PPC, pasak administracijos vadovės, visi gyventojai (-os) turi jiems / joms priskirtą kontaktinį asmenį (socialinį (-ę) darbuotoją), į kurį (-ią) gali kreiptis bet koku socialiniu, medicininu ar kitu klausimu. Pasak jos, socialinio (-ės) darbuotojo (-os) ne darbo metu bet kuris gyventojas (-a) gali kreiptis į budintį (-čią) darbuotoją bet koku klausimu arba ištikus krizinei situacijai. Į kiekvieną atvejį, pasak jos, yra reaguojama. Su gyventojais (-omis) organizuojami periodiški susitikimai, siekiant išklausti gyventojus (-as) ir sužinoti apie jų poreikius.

Pirmojo vizito į Kybartų URC metu matomoje vietoje buvo patalpinta informacija tik apie savanorišką grįžimą ir galimybę gauti išmoką pasirinkus savanoriškai grįžti į kilmės šalį. Kai kuri koridoriuose taip pat kabėjo informacija apie apklausų nagrinėjant prieglobsčio prašymus konkretų paskirtą laiką su asmenų pavardėmis. Po pakartotinio pokalbio su Kybartų užsieniečių registracijos centro vadovu 2022 m. sausio mėn. užfiksuota geresnė gyventojų informavimo padėtis: centre dirbo daugiau socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų, vertėjų, buvo įrengtas vidinis telefonas, kuriuo naudojantis buvo galima ir naktį išsikviesti apsaugą. Nepaisant to, iššūkiai pranešti apie tam tikrą elgesį galėjo išlikti. Galimybės pranešti anonimiškai nebuvo ir, pasak centro vadovo, neplanuojama jos sudaryti. Nors pakartotinio vizito metu socialinės darbuotojos idėją palaikė ir teigė apsvarstysiančios galimybę tokią dėžutę įrengti ar kitoku būdu pakabinti informaciją dėl pranešimų apie smurtą, priekabiavimą ar kitą nepageidaujamą elgesį.

Kybartų URC socialinės darbuotojos pažymėjo, kad skirtinguose aukštuose nuolat lankosi socialinės darbuotojos ir jų padėjėjos, į kurias asmenys kreipiasi įvairiais klausimais, įskaitant dėl konfliktų ar įtampų su kitais asmenimis. Socialinė darbuotoja interviu metu taip pat minėjo, kad trečiame poste yra pageidavimų knyga, į kurią pareigūnas (-ė) registruoja visus poreikius ir nusiskundimus, kur gali pasiskųsti ir dėl įtampų, konfliktų ar smurto. Kalbinti pirmojo ir trečiojo aukšto gyventojai apie tokią galimybę sakė negirdėję.

Atkreiptinas dėmesys, kad pakartotinio vizito metu į Kybartus pastebėtas akivaizdus darbuotojų ir gyventojų santykių pagerėjimas, gyventojai turėjo kur kas mažiau nusiskundimų dėl darbuotojų šalto ir nepagarbaus bendravimo arba teigė visai neturintys iššūkių bendraujant arba kreipiantis dėl kasdienių iššūkių ar santykių su kitais.

[Galimos smurto apraiškos sulaikymo vietose, galimybės kreiptis dėl jų ir reagavimas](#)

Pokalbių su NVO atstovais (-ėmis) metu jie pažymėjo, kad, teikdami pagalbą sulaikymo vietose, girdėjo iš asmenų apie smurto apraiškas, kai kurias fiksavo ir patys. Galimos smurto apraiškos ar jų rizikos buvo fiksuotos ne vienoje laikinoje sulaikymo vietoje (jų iki 2022 m. rugsėjo pabaigos buvo daugiau nei 30). Vienos NVO atstovas (-ė) pažymėjo, kad ne vienas asmuo Rūdninkų poligone patyrė smurtą ir

(arba) išnaudojimą, tačiau, perkélus asmenis iš Rūdninkų poligono, jau Kybartų URC smurtą ir (arba) seksualinę prievartą galimai patyrė keli asmenys. NVO atstovas (-ė) pažymėjo, kad kai kurie vyrai kitų vyrų traktuojami kaip mažiau vyriški, todėl taip pat susidūrė su rizika patirti smurtą ir (arba) išnaudojimą. Jo / jos nuomone, nepriklausomai nuo perkélimo iš Rūdninkų poligono, nors situacija Kybartų URC buvo šiek tiek geresnė, vis dar egzistavo kastų sistema. NVO atstovo (-ės) teigimu, patyrusieji smurtą ar prievartą į pareigūnus nesikreiptų, nes, kai buvo kreipiamasi kitais klausimais, paprastai būdavo „pasiunčiami“ (pažymėtina, kad pokalbiai vyko 2022 m. gruodį). Apie grubų pareigūnų elgesį, galimai egzistavusią kastų sistemą bei galimus smurto atvejus pranešė ir kiti (-os) NVO atstovai (-ės). Dviejų skirtingų NVO atstovų (-ių) teigimu, prieglobsčio prašytojai Kybartų URC į vadinamąsias „vienutes“ kartais buvo uždaromi 24 valandoms dėl neaiškių priežasčių. Vieno (-s) iš jų teigimu, nemažai prieglobsčio prašytojų teigė uždaromi tamsiose vienutėse, siekiant juos priversti savanoriškai grįžti namo. Vienos iš NVO atstovai teigė, kad kai kuriais atvejais (ne dėl izoliacijos dėl sveikatos priežasčių) prieglobsčio prašytojai grupėmis uždaromi atskirose patalpose su grotomis savaitei, konfiskuojant telefonus. Paminėta, kad galimai buvo ir smurto („mušimo“) atvejų. Prieglobsčio prašytojai organizacijoms pasakojo apie atvejus, kai sulaikymo metu pareigūnų būdavo išrengiami nuogai ir apieškomai, surakinami antrankiais, įžeidinėjami žodžiu. Dviejų skirtingų NVO atstovai (-ės) patvirtino, kad Kybartų URC nebuvo nustatyto jokio pranešimo, reagavimo į priekabiavimo, smurto, prievartos atvejus mechanizmo.

Organizacijos „Gydytojai be sienų“ (MSF)³⁷ 2022 m. gegužės mėn. apibendrinime pažymima, kad nuo 2022 m. sausio iki 2022 m. gegužės mėn. užfiksuota 18 atvejų, kai sulaikymo metu asmenys patyrė smurtą, agresiją ar kitokį netinkamą elgesį. Du iš asmenų smurtą patyrė iš kitų prieglobsčio prašytojų, kiti – iš sulaikymo vietų darbuotojų. Apibendrinime pažymėta, kad tikėtina, jog smurtinių atvejų skaičius yra didesnis. Apibendrinime įvardijami organizacijos fiksuoti elgesio su prieglobsčio prašytojais ar migrantais atvejai: asmenų patalpinimas į vienutes ilgesniam nei 24 val. laikotarpiui, asmenų grupių atskyrimas į kalėjimo kameras vienai savaitei, telefonų konfiskavimas ir mušimas. MSF psichologai girdėjo iš asmenų apie kratą-patikrinimą sulaikymo metu išrengiant, antrankių panaudojimą ir žodinius pareigūnų įžeidimus.

Kybartų URC vadovas pranešė, kad nebuvo fiksuota smurto atvejų, pažymėjo, kad stengiamasi reaguoti, kai asmenys prašo būti perkelti iš vieno aukštą į kitą.

³⁷ Briefing Paper. Detention in Lithuania. May, 2022. Medecins sans Frontiers.

Pabradės URC vadovas pažymėjo, kad buvo kilę keli konfliktai tarp prieglobsčio prašytojų, asmenys išskirti. Asmenys, kurie inicijavo konfliktą, laikinai perkelti į sulaikymo pastatą.

Medininkų URC atstovas pirmojo vizito metu minėjo, kad kartais kyla įtampų, nedidelių konfliktų. Antrojo vizito Medininkų URC pareigūnai paminėjo, kad buvo kilę protestai ir neramumai. Be to, buvo sugadinta nemažai Medininkų URC turto, elektrinės technikos, šildytuvų, subraižytas šaldytuvas, į šiukšlių konteinerius išmesti dideli kiekiai maisto ir kt.

Antrasis vizitas į Medininkų URC vyko po to, kai žiniasklaidoje buvo paskelbta apie įtarimus buvusiam Medininkų URC psychologui, kuris iš pradžių dirbo organizacijoje Raudonasis Kryžius, vėliau – VSAT. Darbuotojas buvo pašalintas iš pareigų. Tačiau atvejis ypatingai neraminantis dėl to, kad prieglobsčio prašytojai buvo galimai išnaudojami pagalbą turinčio teikti asmens, be to, esančio didesnėje galios pozicijos prieglobsčio prašytojų atžvilgiu. Žiniasklaidoje pasirodžius informacijai apie pradėtą tyrimą, asmenys po kažkurio laiko buvo perkelti į Ruklos PPC. Apie tai žiniasklaidoje taip pat paskelbta viešai. Kaip baigėsi ikiteisminis tyrimas, LGKT nėra žinoma.

Apie galimą seksualinės prievartos atvejį buvo žinoma ir Medininkų URC sulaikytiems asmenims.

Ruklos PPC nebuvo fiksuoti didesni incidentai, tačiau įtampų tarp skirtingos kilmės gyventojų arba dėl kitų priežasčių pasitaiko, stengiamasi į jas reaguoti. Pažymėta, kad prieglobsčio prašytojams ir / ar migrantams organizuoti mokymai apie vaikų priežiūrą ir smurto prevenciją.

Naujininkų PPC administracija pažymėjo, kad įtampų buvo kilę tarp skirtingos kilmės gyventojų arba dėl erdvės nepasidalijimo, į jas visada stengiamasi reaguoti, kalbėtis. Naujininkų PPC fiksuoti smurto šeimoje (artimoje aplinkoje) atvejai, į juos buvo sureaguota. Smurtautojai buvo iškeldinti, nukentėjusiosioms ir jų vaikams teikta pagalba. Vienas iš atvejų buvo atpažintas pažeidžiamumo identifikavimo metu. Kitais atvejais, žinant apie galimo smurto artimoje aplinkoje rizikas, stengiamasi stebėti, skirti didesnę dėmesį galimai smurtą patiriančioms moterims. Daugiau apie tai skyriuje „Moterų ir vyrų padėtis“. Naujininkų PPC vadovas taip pat pažymėjo, kad prieglobsčio prašytojams ir / ar migrantams organizuoti užsiėmimai apie vaikų priežiūrą ir smurto prevenciją.

Atkreiptinas dėmesys, jog, kalbant su kitais darbuotojais arba pareigūnais, užimančiais ne vadovaujančias pareigas, paaiškėja, kad jiems nėra žinoma, ar centruose yra nustatyta reagavimo į smurtą, priekabiavimą, kitą nepageidaujamą elgesį tvarka.

Pirmųjų vizitų metu, dauguma prieglobsčio prašytojų, gyvenančių Pabradės URC, Kybartų URC ir Medininkų URC, teigė, kad įvykus smurtui, seksualinei prievartai, priekabiavimui nesijaustų saugiai pranešti darbuotojams (-oms). Priežastys apibendrinamos Apžvalgoje toliau.

Pirmojo vizito į Pabradės URC metu keli (-os) prieglobsčio prašytojai (-os) įvardijo galimai patyrę (-usios) smurtą arba pastebėję kitus (-as) prieglobsčio prašytojus (-as) patyrus smurtą. Vieni (-os) teigė, kad ateityje nepraneštų apie smurtą, nes pranešus patys (-ios) susidūrė su priešišku pareigūnų (-ių) elgesiu. Kiti (-os) nesijaustų saugiai apie jį pranešti, nes matė, kaip pranešusieji (-osios) susidūrė su priešišku pareigūnų (-ių) elgesiu. Prieglobsčio prašytojai (-os) teigė, kad iš dviejų smurto atvejų, kuriuos matė, pranešusieji apie smurto atvejus ir tie, kurie gynėsi nuo smurto prieš juos, buvo patys perkelti į sulaikymo pastatą Pabradėje, o veiksmų buvo imtasi prieš juos, o ne prieš juos smurtavusių asmenų atžvilgiu. Pažymėtina, kad taip teigė bent penki (-os) skirtingos kilmės prieglobsčio prašytojai (-os). Keli prieglobsčio prašytojai akcentavo, kad nesikreiptų į uniformuotus darbuotojus, nes jais nepasitikėtų; atkreiptinas dėmesys, kad nepasitikėjimas gali būti susijęs ir su patirtimi bei nepasitikėjimu galios struktūromis kilmės šalyse.

Pažymėtina, kad pakartotinio vizito į Pabradės URC metu asmenys, gyvenantys pažeidžiamų asmenų bendrabutyje ir konteinerinių namelių korpuse, šia tema pasisakė skirtingai. Pažeidžiamų asmenų bendrabutyje asmenys sakė, kad žinotų, kur kreiptis, bet nėra tikri, ar kreiptųsi, nes bijotų, kaip tai paveiktų jų prieglobsčio prašymų nagrinėjimą. Konteinerinių namelių dalyje – 2 asmenys minėjo, kad tokių problemų neturi, 3 asmenys sakė, kad pranešti gali tie, kas turi galimybę kalbėtis anglų kalba ir turi tiesioginį gerą ryšį su pareigūnais. Kai kurie asmenys sakė, kad apie tai išdrįstų pasikalbėti su atvykstančiais nevyriausybinų organizacijų atstovais, bet reikė abejonę, ar šių organizacijų atstovai turėtų galimybę ką nors dėl to padaryti.

Pakartotinio vizito metu kalbinti (-os) prieglobsčio prašytojai (-os) teigė pastaruoju metu Pabradės URC nesusidūrę (-usios) su smurto atvejais, tačiau, pasak jų, daugumai suaugusių ir (arba) vaikų reikalinga psichologinė pagalba.

Pirmojo vizito į Kybartų URC metu 2 prieglobsčio prašytojai užsiminė patyrę smurtą dar Rūdninkų poligone ir, perkėlus juos į Kybartų URC, pagalbos negavo. Tikėtina, kad smurtą patyrė ir daugiau asmenų, tiesiogiai apie jį nekalbėjusių. Pažymėtina, kad iš Rūdninkų poligono į Kybartų URC asmenys pradėti perkelti 2021 m. rugsėjo 20 d. Jų teigimu, Kybartų URC jautėsi saugiau, išskirsčius žmones po skirtingus pastato aukštus, tačiau jiems nebuvo pasiūlyta jokia pagalba persikėlus į naują vietą. Dauguma kitų kalbintų prieglobsčio prašytojų teigė jautėsi itin nesaugiai Rūdninkų poligone. Nors tiesiogiai apie patirtą smurtą nekalbėjo, sakė, kad „ten buvo

labai blogai“ ir kad Rūdninkų poligono teritorijoje buvo visiškai nesaugu. Pasak jų, pareigūnai saugojo tvoras, tačiau niekas neužtikrino jų pačių saugumo. Kai kurie iš jų teigė turėję priešintis tam tikram elgesiui (tiesiogiai neįvardijo, kokiam) ir kad atskiroms grupėms buvo leidžiama dominuoti. Pirmojo vizito metu keletas prieglobsčio prašytojų taip pat paminėjo, kad patyrę smurtą nesikreiptų į Kybartų URC pareigūnus, nes, kai kreipėsi dėl kitų klausimų, paprastai su jais buvo šnekama gana grubiai, o dauguma pareigūnų nusiteikę itin neigiamai jų atžvilgiu. Asmenys iš Afrikos kontinento šalių, taip pat iš Afganistano minėjo jaučiantys nepalankumą savo atžvilgiu ir jų interesų negynimą (negali išeiti į kiemą dėl kitų grupių dominavimo, dažniausiai minėjo irakiečius, dėl baimės nukentėti nuo jų).

Paminėtinas ir kalbos (ne)mokėjimo aspektas. Norėdami pateikti skundą darbuotojui (-ai), gyventojai (-os) turėtų pasitelkti kitus gyventojus (-as), kalbančius (-as) anglų ir (arba) rusų kalbomis. Tai labai apsunkina visą procesą, nes asmuo gali nenorėti dalintis asmenine informacija su kitais gyventojais (-omis).

Keli žmonės minėjo Kybartų URC iš kitų asmenų patiriantys žeminantį elgesį dėl savo religijos ar kilmės. Vienas asmuo iš Afganistano, išpažįstantis sikhizmą, teigė, kad su juo buvo žeminančiai elgiamasi ir Kybartų URC ir kad nukentėjo nuo kitų prieglobsčio prašytojų iš Irako. Kreipusis į Kybartų URC administraciją ir paprašius jį perkelti į kitą aukštą, buvo sureaguota.

Kybartų URC apgyvendintų prieglobsčio prašytojų teigimu, pareigūnai skirtinguose aukštuose gali pastebėti netinkamą elgesį nebent dienomis, tačiau naktimis jie nežino, kas vyksta, nes visi aukštai nakčiai yra užrakinami ir pareigūnų juose nebūna. Be to, prieglobsčio prašytojų teigimu, kai kurie asmenys dėl neaiškių priežasčių buvo ne vienai nakčiai uždaryti atskirose patalpose su grotomis arba apskritai atskirose patalpose (vienutėse). Dėl kitų asmenų patirčių patys baiminasi, kad galėtų būti uždaryti.

Pakartotinio vizito į Kybartų URC metu dauguma kalbintų prieglobsčio prašytojų teigė, kad pastaruoju metu pačiame Kybartų URC smurto nepatyrė, minėjo galintys kreiptis į socialinius (-es) darbuotojus (-as), taip pat pasakojo, kad dauguma pareigūnų elgiasi pagarbiai ir draugiškai. Prieglobsčio prašytojų teigimu, buvo tik keli pareigūnai, į kuriuos nesikreiptų, nes, jų nuomone, pastarieji priešiška nusiteikę prieglobsčio prašytojų atžvilgiu, galimai turi „rasistinių“ nuostatų. Pažymėtina, kad pakartotinio vizito į Kybartų URC metu kalbėta su ribotu prieglobsčių prašytojų skaičiumi, nes, prieš atvykstant į Kybartų URC, kai kuriuose aukštuose buvo užfiksuoti COVID-19 protrūkiai, o atvykus protrūkiai jau buvo fiksuoti ir kituose aukštuose. Todėl, net ir imantis visų saugumo priemonių, dėvint respiratorius, vizito laiką teko sutrumpinti, o dėl oro sąlygų pokalbiai lauke nebuvo įmanomi. Pagerėjusią situaciją Kybartų URC patvirtino ir du nevyriausybinų organizacijų atstovai (-ės). Pasak jų,

darbuotojų elgesys pasikeitė, prieglobsčio prašytojai labiau pasitikėjo socialiniais (-ėmis) darbuotojais (-omis) ir pareigūnais (-ėmis). Nepaisant to, rizika patirti priekabiavimą, fizinį ar seksualinį smurtą išliko.

Naujininkų PPC ir Ruklos PPC prieglobsčio prašytojai (-os) jau pirmųjų vizitų metu teigė, kad kai kuriais atvejais apie smurtą, priekabiavimą ar kitą nepageidaujamą elgesį galėtų pranešti socialiniams (-ėms) darbuotojams (-oms) ar kitiems (-oms) darbuotojams (-oms), su kuriais (-omis) palaiko nuolatinį ryšį, arba įstaigų vadovams ir galimai jais / jomis pasitikėtų. Prieglobsčio prašytojos moterys teigė, kad, jų nuomone, kitos moterys nepraneštų apie smurto šeimoje (artimoje aplinkoje), smurto dėl lyties atvejus, nes bijotų pasekmių, kitų gyventojų pasmerkimo, savo vyrų ar jų giminaičių veiksmų jų ar jų vaikų atžvilgiu vietoje ar gražinus jas į kilmės šalis arba jų veiksmų prieš moterų šeimos narius kilmės šalyse.

Pakartotinio vizito metu į Ruklos PPC sužinota, kad vyko mokymai darbuotojams (-oms), kaip reaguoti į smurto atvejus. Ruklos PPC vadovė paminėjo, kad buvo perkelti 3 asmenys, apie kuriuos pranešė ir žiniasklaida, kurie galimai patyrė seksualinę prievartą būdami Medininkų URC (informacija čia pateikiama konkrečiai tik todėl, kad apie tai buvo pranešta žiniasklaidoje). Pažymėtina, kad asmenų saugumo jausmą apsunkino ir tai, jog žiniasklaidoje plačiai buvo nušviesta, kad prievartą patyrę asmenys bus perkelti iš Medininkų URC į Ruklos PPC. Ruklos PPC vadovės teigimu, tokia informacija neturėtų būti viešinama dėl perkeliama asmenų saugumo, nes dauguma kitų prieglobsčio prašytojų seka žiniasklaidoje skelbiamą informaciją, todėl apie tai galimai žino ir kiti apgyvendinti asmenys.

Pirmojo vizito į Medininkų URC metu darbuotojai (-os) minėjo, kad atvykimo pradžioje asmenys užpildo pažeidžiamumo identifikavimo klausimyną raštu, kur gali pažymėti, ar yra patyrę prievartą, smurtą. Teigiama, kad prieglobsčio prašytojai (-os) galėtų kreiptis į esančius (-ias) pareigūnus (-es) arba nuolat darbo dienomis esančius (-ias) Raudonojo Kryžiaus atstovus (-es). Prieglobsčio prašytojai (-os) teigė, kad nesijaustų saugiai pranešdami pareigūnams (-ėms), tačiau dauguma minėjo, kad kreiptųsi į Raudonojo Kryžiaus atstovus (-es). Dalis teigė, kad į juos nesikreiptų, nes nepasitiki. Prieglobsčio prašytojų teigimu, pačioje atskirų modulinių namelių sektorių teritorijoje pareigūnų (-ių) naktimis nebūna, jie budi šalia. Be to, pasak prieglobsčio prašytojų, buvo atvejų, kai kitų sulaikytų asmenų atžvilgiu patys (-os) pareigūnai (-ės) vartojo smurtą, todėl nesijaustų saugiai kreipdamiesi.

Pakartotinio vizito į Medininkų URC metu kelios prieglobsčio prašytojos ir prašytojai minėjo, kad nesikreiptų į pareigūnus (-es) priekabiavimo ar smurto atveju, nes matė, kaip atskirų prieglobsčio prašytojų atžvilgiu buvo vartojamas smurtas. Jų teigimu, smurtas vartotas prieš protestuojančius prieš patį sulaikymą ir sulaikymo sąlygas asmenis; kalbinti asmenys įvardino, kad, nors patys nedalyvavo protestuose,

bijotų kažką daryti iš baimės patirti smurtą. Didžioji dalis pakartotinio vizito metu kalbintų asmenų minėjo pasitikintys kai kuriais (-iomis) pareigūnais (-ėmis), kurie (-ios) visada elgiasi pagarbiai ir draugiškai, ir galėtų kreiptis į juos / jas. Taip pat įvardijo, kad pasitiki organizacijos „Gydytojai be sienų“ atstovais (-ėmis), tačiau teigė, kad jau kažkurį laiką Medininkų URC jų nėra. Vienišų moterų sektoriuose moterys įvardijo galinčios pasitikėti atskirų nevyriausybinių organizacijų atstovais ir jų palaikymu bei pagalba.

Kitos pažeidžiamos grupės

(galimai smurtą, prievartą patyrę asmenys, prekybos žmonėmis aukos)

Be kitų, pažeidžiamais laikomų, asmenų, pažeidžiamu asmeniu, remiantis UTPI 2 str. 18(2) d., laikoma prekybos žmonėmis auka arba asmuo, kuris buvo kankintas, išprievartautas ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą. Atkreiptinas dėmesys, kad, vertinant asmenų pažeidžiamumą, LGKT komanda stebėsenos metu nevertino nelydimų nepilnamečių situacijos, kadangi stebėseną taip pat vykdė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga.

ES priėmimo sąlygų direktyva nustato minimalius standartus dėl pagalbos suteikimo asmenims, patyrusiems kankinimus, prievartą ar kitus smurtinius veiksmus: „Valstybės narės užtikrina, kad kankinimus, išprievartavimą ar kitokius rimtus smurtinius veiksmus patyrę asmenys gautų reikiamą pagalbą dėl tokiomis veiksmais padarytos žalos, visų pirma galėtų naudotis tinkamu medicininio ir psichologinio gydymu arba priežiūra“ (25 str. 1 d.). Nėgana to, direktyva numato minimalius darbuotojų parengimo standartus: „Su kankinimų, išprievartavimo ar kitokio sunkaus smurto aukomis dirbantys asmenys turi būti dalyvavę reikiamuose mokymuose, susijusiuose su jų poreikiais, ir toliau juose dalyvauti, bei būti susaistyti nacionalinėje teisėje numatytų konfidencialumo taisyklių dėl bet kokios atliekant pareigas gautos informacijos.“

Dėl LGKT vizitų specifikos ir laiko ribotumo buvo sudėtinga identifikuoti konkrečius asmenis, galimai patyrusius prievartą ir (ar) smurtą, ir (ar) prekybos žmonėmis aukas. Pažymėtina, kad potrauminį stresą išgyvenantiems prieglobsčio prašytojams ir / ar migrantams, asmenims, patyrusiems prievartą, kankinimus ar kitokį smurtą, gali būti itin sudėtinga apie juos pasakoti į stebėseną laikinai atvykusiems asmenims, kurie neteikia pagalbos ir būna sulaikymo vietoje epizodiškai. Dėl savo patirčių asmenys apskritai gali būti nepasiekiami stebėseną vykdydžiusiems asmenims, likti savo kambariuose, neišlipti iš lovos, nenorėti ir negalėti bendrauti su kitais.

Tarnybos atstovai (-ės) vizitų metu pastebėjo keletą asmenų, kurių psichikos sveikata buvo itin kelianti susirūpinimą – pvz., asmenys nelipdavo iš lovos, pasak kitų, nuolat miegodavo, labai retai valgydavo ir panašiai. Kadangi Tarnybos specialistai (-ės) nebuvo pagalbos teikėjai (-os), renkant informaciją nepriklausomai apžvalgai, gerbė asmenų privačią erdvę.

Nepriklausomai nuo to, buvo identifikuoti keli asmenys, kurie Tarnybai pasakojo patyrę prievartą, smurtą arba kankinimus (daugiausia – kilmės šalyje, kai kurie minėjo patyrę smurtą atvykę į Lietuvą).

Vienas svarbiausių veiksnių identifikuoti asmenis, patyrusius kankinimus, prievartą ar kitokį smurtą, ir užtikrinti jiems (joms) tinkamas sąlygas yra pažeidžiamumo identifikavimas, atliekamas specialistų per kuo trumpesnį laiką nuo apgyvendinimo, sulaikymo. Tam būtinos visos pažeidžiamumo identifikavimo stadijos, įskaitant detalų pokalbį su psichologu. Kuo skubesnis poreikių identifikavimas būtinas, kad asmeniui būtų organizuojama atitinkama pagalba.

Apie kai kuriuos tokius atvejus prieglobsčio prašytojai (-os) kalbėjo, kiti (-os) pasakojo apie kitų kartu gyvenančių asmenų patirtą smurtą arba prievartą. Pažymėtina, kad asmenims galėjo būti sudėtinga pasitikėti trumpam į sulaikymo vietą atvykusiais (-iomis) darbuotojais (-omis) ir kilti iššūkių pasakoti apie traumines patirtis kilmės šalyse ar sulaikymo vietose. Dažnais atvejais smurtą arba prievartą išgyvenę asmenys patiria gėdą, kaltę, dėl ko taip pat gali būti sudėtinga atskleisti tokią informaciją. Todėl šioje ataskaitoje pateikiama ribota informacija bei apibendrinti duomenys, surinkti atskirų interviu su prieglobsčio prašytojais (-omis) metu. Taip pat pateikiami apibendrinti duomenys, gauti iš NVO atstovų (-ių), stebėsenos laikotarpiu teikusių pagalbą skirtingose sulaikymo vietose prieglobsčio prašytojams (-oms), t. y., asmenų, kurie su prieglobsčio prašytojais (-omis) turėjo pastovesnį kontaktą ir galėjo užmegzti pasitikėjimu grįstą ryšį. Pažymėtina, kad LGKT darbuotojai (-os) kalbėjo su skirtingų NVO atstovais (-ėmis), nes jų darbuotojai (-os) ir (arba) savanoriai (-ės) teikė pagalbą skirtingose sulaikymo vietose. Apibendrinant duomenis, nėra atskleidžiami konkrečių organizacijų pavadinimai, išskyrus atvejus, kai pateikiama informacija, kuri įvardinta šių organizacijų raštu pateiktuose apibendrinamuosiuose dokumentuose arba ataskaitose.

Pirmojo vizito į Pabradės URC metu du prieglobsčio prašytojai teigė patyrę smurtą ir kankinimus savo kilmės šalyje Irake (rodė gerai matomas žymes ant kūno), tačiau negavę jokios pagalbos sulaikymo vietoje. Vienam iš jų dėl patirtos traumos buvo reikalinga ne tik psichologinė, tačiau ir medicininė, medikamentinė pagalba. Tikėtina, kad yra daugiau asmenų, galimai patyrusių smurtą ir (arba) prievartą savo kilmės šalyse ir (arba) sulaikymo vietose.

Pakartotinio vizito į Pabradės URC metu du homoseksualūs prieglobsčio prašytojai teigė su smurtu susidūrę savo kilmės valstybėse (Irake ir Kamerūne). Dvi vienišos moterys su vaikais iš Irako teigė, kad joms prieglobstis nebuvo suteiktas, ir baiminosi persekiojimo ir (arba) smurto, jei bus gražintos į Iraką, iš savo šeimų bei iš buvusių vyrų šeimų (jos šią informaciją išsakė trumpam išėjus į koridorių kito interviu, vykdyto su kitais prieglobsčio prašytojais, metu, todėl daugiau detalių nėra žinoma. Pasiūlius sugrįžti pabaigus pokalbį su kitais dviem prieglobsčio prašytojais, jos negrįžo. Buvo mėginta jų ieškoti vėliau, tačiau to nepavyko padaryti).

Pirmojo vizito į Medininkų URC metu vienas LGBT* sektoriuje apgyvendintas asmuo teigė susidūręs su persekiojimu ir smurtu dėl buvimo LGBT* savo kilmės šalyje, kad buvo persekiojamas, sumuštas savo šeimos narių, giminaičių.

Pakartotinio vizito į Medininkų URC metu identifikuota viena prieglobsčio prašytoja, kuriai dėl seksualinės prievartos, galimai patirtos kilmės šalyje, dėl išgyvenamo potrauminio streso reikalinga nuolatinė psichologo (-ės) / psichiatro (-ės) pagalba. Tiesiogiai su pačia moterimi nebendrauta, nes ji atrodė itin bijanti svetimų žmonių. Jos artimųjų teigimu, ji buvo vežama ir pas psichiatrus (-es), jai paskirti vaistai, psichologinę pagalbą jai teikė organizacijos „Gydytojai be sienų“ atstovai

(-ės). Kadangi pastarieji (-osios) specialistai (-ės) į Medininkų URC nebeįleidžiami (-os), teigė beveik mėnesį laukiantys kitų psichologinių konsultacijų. Artimųjų teigimu, ji išgyvena itin didelį stresą, kartais nesupranta, kur esanti, laikinai buvo praradusi atmintį, negalinti valgyti, išsigąsta bet kokio garso. Jos būklė, pasak artimųjų, dar pablogėjusi gavus sprendimą, kuriuo atsisakyta suteikti jai prieglobstį.

Pakartotinio vizito į Medininkų URC vienišos moterys, gyvenusios atskirame nuo kitų asmenų sektoriuje, saugumo iššūkių, kilusių pačiame centre, neįvardijo, tačiau 2 kalbintos moterys minėjo žinančios, kad su kai kuriomis kitomis moterimis bando susisiekti asmenys iš išorės, siūlantys įvairius pavojingus pabėgimo būdus ir tuo pačiu prašantys atsiųsti moterų savo nuotraukas. Kalbintos prieglobsčio prašytojos įvardijo besibaiminančios, kad moterimis, kurios neturi jokių finansinių išteklių, žmonių, kurie galėtų padėti Lietuvoje, gali pasinaudoti įvairūs nusikalstamas veikas vykdančios asmenys. Jos nesutiko atskleisti moterų, kurioms, jų nuomone, gresia tokia padidinta rizika, ir teigė, kad, jų manymu, didžiausia rizika kyla dėl tokios susiklosčiusios padėties, kai metus asmenys laikomi uždaryti, todėl, pasak jų, kai kurie kenčia ir laukia, kada jiems bus suteiktos galimybės judėti laisvai ir dirbti, kiti – ieško kitų būdų, nes negali ilgiau būti centruose. Moterys taip pat minėjo tai, kad vis didesniame skaičiui asmenų yra suteikiami leidimai išeiti už Medininkų URC ribų, ir sakė, kad tikisi, jog galės dirbti, tačiau įvardino, kad nežino, kaip reikėtų rasti

gyvenamąją vietą ir kt.; ir kad tai gali būti kitiems priežastis, kad kažkas galėtų pasinaudoti žmonėmis, neturinčiais kur gyventi ar užsidirbti pragyvenimui.

LGKT žiniomis, Medininkų URC lankėsi Kovos su prekybos žmonėmis ir išnaudojimu centro (KOPŽI) atstovai (-ės). KOPŽI atstovai teigė, kad gali būti sudėtinga atpažinti nuo prekybos žmonėmis nukentėjusias (-ius) prieglobsčio prašytojas (-us), taip pat sudėtinga įgyti pasitikėjimą. Asmenys gali būti labai stipriai sukrėsti dėl potrauminio elgesio sutrikimo, gali būti apatiški, atsiskyre, nenorintys bendrauti su kitais, apskritai nenorėti išeiti iš savo gyvenamųjų namelių, įsitraukti į kitas veiklas. Todėl, KOPŽI atstovės teigimu, greičiausiai nebuvo laiku atpažinti visi (-os) nuo prekybos žmonėmis nukentėję asmenys. Pasak KOPŽI atstovės, moteris patyrė išnaudojimą, priverstinį įtraukimą į prostituciją kilmės šalyje. KOPŽI teikė pagalbą ir daugiau kitų nuo prekybos žmonėmis ar smurto, seksualinės prievartos, kitokį išnaudojimą kentusių asmenų.

Remiantis organizacijos „Gydytojai be sienų“ parengtu apibendrinimu³⁸, Medininkų URC ir Kybartų URC per 2022 m. sausį–kovą identifikuota 50 asmenų, išgyvenusių seksualinį ar su asmens lytimi susijusį smurtą. Dauguma jų smurtą patyrė savo kilmės šalyse.

Remiantis Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro (KOPŽI) duomenimis, apie 30 asmenų (24 moterys ir 6 vyrai) Medininkų ir Pabradės URC buvo identifikuoti kaip prekybos žmonėmis aukos, nukentėję (-usios) nuo seksualinio ar fizinio smurto kilmės šalyse ar kitur. KOPŽI atstovės teigimu, tai buvo žmonės, kurie buvo akivaizdžiai krizinės būklės. Centro duomenimis, tarp identifikuotų asmenų nemažai buvo moterų, patyrusių moterų genitalijų žalojimą (angl. female genital mutilation), taip pat seksualinį smurtą ar išnaudojimą patyrusių prieglobsčio prašytojų, prekybos žmonėmis aukų. KOPŽI atstovės teigimu, skaičius galėtų būti didesnis, tačiau dėl itin ribotų savo organizacijos resursų, jie negalėjo tęsti išsamių pokalbių ir identifikavimo su didesniu kiekiu asmenų. Tarp užfiksuotų atvejų paminėjo vieną moterį (Medininkų URC), kurią Kongo Demokratinėje Respublikoje išprievartavo, kai ji buvo mažametė, nužudė jos tėvus. Jai patekus į gatvę, ji buvo pardavinėjama sekso paslaugoms. Moteris buvo nuvežta pas psichiatrą Lietuvoje, ten jai nustatė potrauminio streso sutrikimą, sunkią depresiją. Paminėti ir LGBTI+ sektoriuje Pabradėje apgyvendinti asmenys, kurie nukentėjo ar buvo išnaudojami dėl to, kad yra LGBTI+; taip pat vyras (Pabradės URC), kuris buvo uždarytas „bordelyje“ Baltarusijoje ir pardavinėjamas; keli asmenys, kurie buvo priverstinai verbuoti į sukarintas gaujas, sukilėlių ar kitas grupuotes.

Tarp 30 identifikuotų asmenų, neįskaičiuoti atvejai moterų, nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje sulaikymo vietose ar anksčiau, tačiau dėl jų KOPŽI

³⁸ Briefing Paper. Detention in Lithuania. May, 2022. Medecins sans Frontiers.

atkreipdavo administracijų dėmesį ir teigė, kad į pastaruosius buvo dažniau reaguojama.

Identifikavę pažeidžiamus asmenis, nukentėjusius nuo prekybos žmonėmis, išnaudojimo, seksualinio ar kitokio smurto, KOPŽI perduodavo informaciją ir URC administracijai, kad šiems asmenims galėtų būti organizuojama pagalba. Pasak Centro atstovės (Tarnybai informacija žinoma), reikalinga pagalba asmenims nebuvo teikiama arba nebuvo suprantama, kokią pagalbą reikia teikti. Neaišku, ar šių ir panašių klausimų sprendimui išvis buvo skiriamas dėmesys. KOPŽI atstovė teigė, kad susidūrė su administracijų neigiamu požiūriu į prieglobsčio prašytojus (-as), laikant juos melagiais (-ėmis) dėl teiginių apie savo būkles. KOPŽI atstovių nuomone, dėl tokių būklių, kokių buvo asmenys, sumeluoti neįmanoma. Pasak jų, visi (-os) prieglobsčio prašytojai (-os) valstybės buvo matomi (-os), kaip viena masė žmonių, kuriems nereikalinga pagalba. Todėl, jų nuomone, ir valstybės institucijų komunikacijoje neatsispindėdavo tikrieji identifikuotų itin pažeidžiamų asmenų skaičiai.

Ilgainiui, kai pradėti išduoti leidimai 2022 metais judėti už sulaikymo centrų ribų, KOPŽI buvo leista į pačios organizacijos patalpas perkelti 24 prieglobsčio prašytojus (-as), kuriems (-ioms) buvo teikiama kompleksinė pagalba. Šiuo metu organizacija pagalbą toliau teikia 5-iems asmenims.

Pažymėtina, kad KOPŽI identifikavo pavojų Medininkų URC atskirame sektoriuje apgyvendintoms moterims patekti į prekeivių žmonėmis rankas Lietuvoje. Dėl to buvo kreiptasi į administraciją dėl būtinybės organizuoti prevencines priemones, pokalbius ar užsiėmimus. Tačiau, kaip teigė, gavo atsakymą, kad pats KOPŽI arba kitos organizacijos gali surinkti žmones ir organizuoti reikalingas prevencines priemones. KOPŽI pažymėjo, kad turint ribotus resursus, norėjo pagalbos bent surenkant žmones į užsiėmimus.

Atkreiptinas dėmesys, kad, KOPŽI teigimu, visi asmenys sulaikymo vietose – prieglobsčio prašytojai ar nereguliarūs migrantai – yra daug didesnėje rizikoje tapti prekybos žmonėmis tinklų aukomis, todėl svarbu užtikrinti ne tik prekybos žmonėmis prevenciją, bet ir garantuoti, kad dėl sulaikymo ir patirčių jo metu, asmenys netaptų dar pažeidžiamesniais.

Apibendrinimas

- Aiškios tvarkos arba sistemos nebuvimas, kaip gyventojai (-os) galėtų pranešti tokią jautrią informaciją, kaip apie patirtą ar patiriamą smurtą, prievartą, išnaudojimą ar kitą nepageidaujamą elgesį, gali apriboti jų galimybes, todėl sulaikyti asmenys jaučia, kad tokiais atvejais turi tvarkytis patys. Galimybė pranešti apie įtampas, smurtą daugumoje vietų priklausė nuo gyventojų turimo ryšio su darbuotojais (-omis), tačiau ne visose įstaigose gyventojai turėjo vienodą priėjimą

prie, pvz., socialinių darbuotojų arba psichologų, kuriems (tikėtina) galėtų pasipasakoti atviriau nei pareigūnams. Tai galėtų priklausyti ir nuo prieglobsčio prašytojų užmegzto asmeninio kontakto su darbuotojais(-omis). Jei nėra darbuotojų, kuriais (-iomis) žmonės jaustųsi galintys(-ios) pasitikėti, arba jie (jos) sutinkami retai, sulaikyti asmenys gali vengti pranešti kas jiems aktualu. Ypač sudėtinga gali būti pranešti apie netinkamą darbuotojų elgesį.

- Aiškaus algoritmo, kaip reaguoti į pranešimus dėl smurto, prievartos, priekabiavimo ir kt., kokius veiksmus, kas turėtų atlikti apsaugant nukentėjusį asmenį, perkeliant smurtaujantį, teikiant pagalbą nukentėjusiam asmeniui, nebuvimas gali kelti klausimų ir darbuotojams. Tokius atvejus gali būti sudėtinga pastebėti, esant didelei sulaikytų asmenų kaitai, dideliame darbuotojų darbo krūviui, kai vienas darbuotojas galimai turi kuruoti ir kasdienių kreipimus dėl buities, sveikatos, vaikų auklėjimo, užimtumo, gyventojų tarpusavio bendravimo ir kt. klausimus. Be to, sulaikymo vietose veikia ne tik konkrečių centrų darbuotojai, tačiau ir savanoriai ir / arba nevyriausybinų organizacijų darbuotojai.
- Sulaikytų asmenų galimybes pranešti apie smurtą apriboja sulaikymo vieta ir visiškas priklausomumas nuo sulaikymo vietos pareigūnų ar darbuotojų. Pažymėta, kad kai kurie asmenys teigė nepasitikintys pareigūnais dėl jų grubaus elgesio, ypač pirmųjų vizitų į Kybartų URC, Medininkų URC metu. Pažymėtina, kad pareigūnais kai kurie asmenys gali nepasitikėti ir dėl neigiamų patirčių su galios struktūrose dirbančiais asmenimis kilmės šalyse.
- Gyventojams galėjo būti ypač sudėtinga pranešti apie smurtą dėl savo patirčių pirmaisiais mėnesiais atsidūrus Lietuvoje. Kai kurie laikinosiose sulaikymo vietose teigė patyrę smurtą (paminėtas Rūdninkų poligonas). Be to, kai sulaikyti asmenys teigė, kad, kitose vietose pranešus apie smurtą, nukentėjo pranešusieji, o ne tie, kas smurtavo.
- Pažymėtina, kad patys asmenys gali neatpažinti tam tikro smurtinio elgesio arba gali jausti gėdą ir kaltę, kad jį patyrė.
- Konstatuotina, kad 2021 metų rugsėjo–gruodžio mėnesiais prieglobsčio prašytojams (-oms) nebuvo prieinamas saugus pranešimo apie smurtą mechanizmas, ypač VSAT pavaldžiuose URC. Trūko darbuotojų, kuriais (-iomis) asmenys galėtų pasitikėti. Kai kurie teigė galintys (-čios) apie tai pasikalbėti su nevyriausybinų organizacijų atstovais (-ėmis). Pirmųjų vizitų metu sužinota (URC prieglobsčio prašytojų teigimu), kad geriausiai buvo prieinami teritoriją saugantys pareigūnai (-ės) (VSAT arba VST pareigūnai (-ės), kuriais arba dėl ankstesnių patirčių su galios

struktūromis kilmės šalyse arba sulaikymo vietose prieglobsčio prašytojai (-os) nepasitikėjo.

Rekomendacijos

VRM ir SOCMIN:

- Rekomenduojama sulaikymo vietose turėti numatytą aiškią diskriminacijos, smurto, išnaudojimo, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo ir kito nepageidaujamo elgesio dėl įvairių tapatybės bruožų prevencijos politiką ir pranešimų dėl nepageidaujamo elgesio tvarką.
- Atsižvelgiant į tai, kad prieglobsčio prašytojai (-os), kurių laisvė apribota, yra pažeidžiamesnėje padėtyje, nes išoriniai palaikymo mechanizmai jiems / joms nėra arba yra sunkiai pasiekiami, rekomenduojama patvirtinti aiškų algoritmą, kokie veiksmai yra atliekami gavus pranešimą apie galimą smurtą, apibrėžiant veiksmy dėl pagalbos teikimo, nukentėjusių asmenų apsaugos, pranešimo teisėsaugos institucijoms ir kt. seką.
- Rekomenduojama įtvirtinti pareigą sulaikymo vietoms rinkti ir kaupti duomenis apie sulaikytų asmenų pažeidžiamumą, kilmę, etninę priklausomybę, negalią, amžių, lytį, religiją ir kitus tapatybės bruožus. Tai leistų organizuoti tikslines lygių galimybių užtikrinimo ir diskriminacijos bei nepageidaujamo elgesio prevencijos priemones.

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Rekomenduojama paskirti konkretų darbuotoją, atsakingą už bet kokio nepageidaujamo elgesio dėl įvairių tapatybės bruožų prevenciją bei reagavimą.
- Remiantis reagavimo į smurtą ar kitą nepageidaujamą elgesį algoritmu, rekomenduojama nustatyti konkrečios sulaikymo vietos darbuotojų atsakomybes ir su šiuo algoritmu supažindinti visus (-as) darbuotojus (-as) ir savanoriaujančius asmenis.
- Rekomenduojama sulaikymo vietoms turėti sukūrus sulaikytiems asmenims keletą skirtingų būdų pranešti apie diskriminaciją, smurtą, išnaudojimą, priekabiavimą, seksualinį priekabiavimą ir kitą nepageidaujamą elgesį dėl įvairių tapatybės bruožų iš kitų gyventojų ir (ar) darbuotojų, paslaugų teikėjų (pavyzdžiui, medicinos, švietimo, užimtumo ir kt. darbuotojų). Svarbu numatyti galimybę pranešti anonimiškai, gimtąja kalba, pasitelkiant vertėjus (-as) bei pranešti tos pačios lyties asmeniui (-ims).
- Rekomenduojama sudaryti galimybę apie nepageidaujamą elgesį pranešti darbuotojams (-oms), kurie (-ios) nebūtų jėgos struktūrų atstovai (-ės), t. y., asmenys, kurie paprastai dėvi uniformą, nešiojasi ginklą. Dėl ankstesnių

patirčių kilmės šalyse kai kurie asmenys gali nesijausti saugiai kreiptis į pareigūnus (-es), nepriklausomai nuo jų elgesio.

- Būtina supažindinti sulaikytus asmenis su visais būdais pranešti apie bet kokį nepageidaujamą elgesį bei pagalbos galimybes.
- Rekomenduojama darbuotojams (-oms), turintiems (-čioms) dirbti su prieglobsčio prašytojais (-omis), organizuoti mokymus apie lygių galimybių užtikrinimą, priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo prevenciją, smurto dėl lyties, smurto artimoje aplinkoje ir neapykanta motyvuotų incidentų prevenciją, kitas žmogaus teisių temas, aktualias dirbant su prieglobsčio prašytojais (-omis).

Rekomendacijos dėl asmenų, patyrusių smurtą, pažeidžiamumo nustatymo ir pagalbos teikimo:

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Rekomenduojama užtikrinti, kad psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą savo kilmės šalyse ar kelionės metu patyrę (-usios) ar nuo prekybos žmonėmis nukentėję (-usios) prieglobsčio prašytojai (-os) būtų identifikuojami (-os) kaip įmanoma anksčiau, atliekant išsamų pažeidžiamumo vertinimą. Išsamaus pažeidžiamumo vertinimo metu būtina užtikrinti, kad jį atliktų apmokyti (-os) specialistai (-ės). Svarbu atsižvelgti į tai, kad trauminės patirtis turėję asmenys gali jas atskleisti tik per tam tikrą laiką, sudarius tam tinkamas sąlygas: pakartotines psichologines konsultacijas, tarpusavio palaikymo grupinius užsiėmimus ir kt.
- Rekomenduojama užtikrinti, kad būtų teikiama reikalinga pagalba nuo smurto ar prekybos žmonėmis nukentėjusiems (-ioms) prieglobsčio prašytojams (-oms), bei garantuoti tokios pagalbos nuoseklumą, įskaitant organizacijų, teikiančių pagalbą, veiklos tęstinumą.
- Rekomenduojama bendradarbiauti su organizacijomis, teikiančiomis pagalbą nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis asmenims.
- Rekomenduojame skirti ypatingą dėmesį tam, kad darbuotojai (-os) negalėtų pasinaudoti pažeidžiama asmenų padėtimi.

Moterų ir vyrų padėtis

Stebėsenos metu buvo siekiama įvertinti prieglobsčio prašytojų sulaikymo ir apgyvendinimo sąlygas, atsižvelgiant į jų lytį ir su šiuo tapatybės aspektu susijusias galimas rizikas patirti nelygiavertį (netinkamą) elgesį jų atžvilgiu.

Siekiant įvertinti moterų ir vyrų padėtį, stebėsenos metu buvo vertinama:

- 1) ar asmenų apgyvendinimo vietose esantys asmenys yra apsaugoti nuo galimybės patirti smurtą, išnaudojimą, seksualinį priekabiavimą, nepageidaujamą elgesį su jais dėl jų lyties. Kokiu būdu administracija užtikrina minėto elgesio prevenciją ir kaip tai veikia praktikoje;
- 2) ar apgyvendinimo vietų darbuotojų komandoje yra specialistų (-ių), teikiančių specializuotas paslaugas gyventojams (-oms), atsižvelgiant į jų lytį, ir reaguojančių į dėl to iškilusias problemas;
- 3) ar gyventojai (-os) turi galimybę pranešti apie patirtą (tiek iš kitų gyventojų, tiek iš darbuotojų) diskriminaciją, priekabiavimą ir seksualinį priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą. Jei taip, kokiu būdu ir kokia kalba; ar tokių pranešimų buvo gauta ir kaip į juos reaguota bei kokios saugumo priemonės tokiais atvejais taikytos

Diskriminacijos, smurto, išnaudojimo, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nepageidaujamo elgesio dėl asmens lyties prevencija

Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūros išleistose Sulaikymo gairėse³⁹ atkreipiamas dėmesys, kad prieglobsčio prašytojos moterys, kurios praneša apie smurtą, seksualinį smurtą ir kitą nepageidaujamą elgesį, turi būti iš karto apsaugotos nuo tolesnio smurto galimybių, gauti tinkamą pagalbą ir paslaugas, o jų pateikti skundai nagrinėjami nepriklausomų tarnybų. Prevencijos priemonės nepatirti nepageidaujamo elgesio turi būti taikomos visose sulaikymo vietose.

Kaip aprašyta ir 6.2 skyriuje, nė vienoje prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo vietoje gyventojai (-os) nežinojo, ar šiose vietose veikia kokia nors tvarka dėl diskriminacijos, smurto, išnaudojimo, priekabiavimo arba kitokio nepageidaujamo elgesio prevencijos, pranešimo apie tokį elgesį. Administracijos vadovai (-ės) ir darbuotojai (-os) patvirtino, kad specialių prevencinių priemonių minėtam elgesiui nepasireikšti nebuvo numatyta. Po stebėsenos vizito Ruklos PPC vadovė patikino, kad, atsižvelgę į stebėsenos metu pareikštas pastabas, planuoja parengti vidaus teisės aktą dėl lygių galimybių užtikrinimo centro ir stovyklos gyventojams (-oms) ir prevencijos, kad gyventojai (-os) nepatirtų diskriminacijos, smurto, seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo.

Moterų ir vyrų skirtingas traktavimas

Bendrai palyginus vietas, kuriose buvo apgyvendinamos vienišos moterys ir vyrai, matomi skirtumai – tiek apgyvendinimo sąlygų, tiek ir elgesio. Konkrečiai paminėtinas Kybartų URC, kuriame buvo apgyvendinti tik vieniši vyrai. Pirmojo vizito į Kybartų URC metu užfiksuota, kad sąlygos centre buvo galimai pačios nepalankiausios, ribojančios apgyvendintų asmenų galimybes maitintis atsižvelgiant į

³⁹ Detention Guidelines. The UN Refugee Agency, 2012, p. 37.

jų įsitikinimus ir religinius poreikius, iššūkius psichikos sveikatai (užimtumo stoka, perpildyti kambariai, įtampos tarp skirtingos etninės kilmės asmenų, neprieinamos laisvalaikio erdvės ir maldai skirta patalpa ir pan.). Dėl nesudarytos galimybės gamintis maistą patiems, vegetarai ir pirmo aukšto gyventojai, kurių maitinimas prasideda ir baigiasi anksčiausiu paros metu, jautėsi alkani bei negaunantys visaverčio maisto. Palyginimui: vienišos moterys, apgyvendintos Naujininkų PPC, Pabradės URC ir kitose vietose, gyveno atskiruose kambariuose, 24 val. per parą turėjo galimybę pasinaudoti dušu su karštu vandeniu, turėjo sudarytas sąlygas individualiai maitintis ir gaminti savo maistą.

Taip pat vyrai ilgiau nei moterys gyveno palapinėse. Pabradės URC palapinėse gyvenantiems vyrams trūko batų, šiltų drabužių. Dėl didelio skaičiaus gyventojų vienoje palapinėje žmonėms trūko privatumo. Vyrai kur kas vėliau nei moterys buvo perkelti iš palapinių į pastoviuosius apgyvendinimo centrus. Įvairių šaltinių duomenimis, paskutiniai palapinių gyventojai į pastatus arba modulinius namelius perkelti vėlyvą rudenį. Stebėsenos metu nustatyta, kad vieniši vyrai dažniausiai buvo laikomi savaiame mažiau pažeidžiamais, todėl ir jų pažeidžiamumo vertinimui buvo skiriamas mažesnis dėmesys. Dėl to vienišiemis vyrams apgyvendinti skirtuose vietose ar sektoriuose gyvenančių asmenų, pažeidžiamų dėl kitų tapatybės bruožų ar patirto smurto, pažeidžiamumas dažnai buvo neidentifikuotas arba identifikuotas nepakankamai kruopščiai ir netenkinti su tuo susiję jų poreikiai.

Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūros išleistose Sulaikymo gairėse⁴⁰ atkreipiamas dėmesys, kad sulaikyti asmenys turi turėti galimybę į kokią nors fizinę veiklą viduje ir lauke. Atsižvelgiant į kultūrinius aspektus, moterims ir vaikams turi būti sudarytos atskiros galimybės užsiimti laisvalaikio veikla. Per pirmąjį vizitą Ruklos pabėgėlių priėmimo centre, atliekant teritorijos apžiūrą, už modulinių namelių stovyklą atsakingas darbuotojas minėjo, kad artimiausiu metu planuojama įrengti laisvalaikio erdvę vyrams, atsižvelgus į jų prašymą apie tokios erdvės poreikį. Moterims skirta laisvalaikio erdvė neplanuota, nes jos esą tokio pageidavimo nepareiškė bei, pasak darbuotojo, turinčios tokią erdvę virtuvėse. Toks skirtingas moterų ir vyrų traktavimas gali turėti diskriminacijos požymių. Suteikus vizito atgalinį ryšį centro vadovei, buvo gauta informacija, kad šiuo metu yra paskirta patalpa moterų laisvalaikiui bei organizuojamas jų užimtumas. Pakartotinio vizito metu ši informacija buvo patvirtinta.

Nėščiosios ir maitinančios krūtimi moterys

Vadovaujantis Jungtinių Tautų taisyklėmis dėl elgesio su moterimis kalinėmis ir su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taikymo pažeidėjoms moterims (dar

⁴⁰ Detention Guidelines. The UN Refugee Agency, 2012, p. 30.

vardinamomis Bankoko taisyklėmis)⁴¹, nėščios ir krūtimi maitinančios moterys neturėtų būti sulaikomos, taikant alternatyvias priemones prieglobsčio prašančioms moterims. Lietuvoje tokios alternatyvios priemonės Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusioms nėščiosioms ir (arba) krūtimi maitinančioms moterims nebuvo taikomos. Jos buvo apgyvendinamos Pabėgėlių priėmimo centre – Naujininkuose arba Rukloje. Minėtose JT taisyklėse taip pat nurodoma, kad nėščioms ir krūtimi maitinančioms moterims turi būti sudaroma tinkama aplinka ir reguliarios mankštos galimybės.

Pirmojo vizito į Ruklos Pabėgėlių priėmimo centrą metu administracijos vadovė minėjo, kad kyla iššūkių dėl to, jog sparčiai daugėja nėščių moterų centre ir stovykloje. Dėl ribotų vietų skaičiaus centre (pastate) dalis nėščiųjų toliau gyveno modulinėse namelių stovykloje, kurioje sąlygos prastesnės. Pavyzdžiui, dušai, tualetai ir virtuvės yra atskiruose modulinėse nameliuose, o norint į juos patekti reikia eiti per teritoriją. Priklausomai nuo gyvenamojo modulinio namelio lokacijos stovyklos plane ir nuotolio, iki bendrųjų dušų, tualetų ir virtuvių gali tekti nemažai paėjėti per šaltį ir blogomis oro sąlygomis, naktį. Taip pat tiek moterys, gyvenusios Ruklos modulinėse nameliuose, tiek ir Naujininkų pabėgėlių stovykloje, neturėjo mankštoms tinkamos erdvės, pakankamo pasivaikščiojimo lauke galimybės. Fizinė erdvė teritorijoje buvo labai ribota.

Pirmojo vizito į Naujininkų PPC metu, vadovo teigimu, vos naujai paruošus vietas, nėščios ar neseniai pagimdžiusios moterys perkeliama iš Ruklos PPC ir taip pat iš Medininkų URC į Naujininkų PPC. Dėl COVID-19 protrūkio tarp patalpas atnaujinančių statybininkų dalies patalpų paruošimas gyventojams užtruko ilgiau nei planuota. Vadovas minėjo, kad nemažai iššūkių pirmosiomis savaitėmis kilo dėl įvairių priemonių, reikalingų kūdikių priežiūrai, užtikrinimo, pavyzdžiui, higienos reikmenų, vežimėlių, skirtingo dydžio sauskelnių, mišinukų skirtingo amžiaus kūdikiams. Jo teigimu, pirmaisiais mėnesiais greičiau surinkti reikalingus daiktus ir maistą pavyko dėl darbuotojų organizuotumo ir skirtingų NVO ir (arba) fizinių asmenų paramos. Vadovas taip pat pažymėjo, kad bendradarbiaujant su Valstybės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnyba stengiamasi organizuoti tėvams užsiėmimus vaikų priežiūros, vaikų mitybos ir kt. kompetencijų klausimais. Apie tokius organizuotus užsiėmimus užsiminė ir kalbintos prieglobsčio prašytojos.

Pakartotinių vizitų į Ruklos ir Naujininkų PPC metu gauta informacija, kad stengiamasi didžiąją dalį besilaukiančių moterų ir jų šeimų perkelti į Naujininkų PPC dėl geresnio įvairių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo, geresnės infrastruktūros apgyvendinimo vietoje ir kt. patogumų.

⁴¹ United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules), 2010, p.4 ir 22. Prieiga internetu: <https://www.refworld.org/docid/4dcbb0ae2.html> .

Higienos sąlygos

Bankoko taisyklės⁴² nurodo, kad sulaikytoms moterims būtina užtikrinti apgyvendinimo sąlygas, apimančias būtinuosius higienos poreikius ir priemones: užtikrinant nemokamas higienos priemones, švaraus vandens prieinamumą maisto gaminiui ir higienai – ypač nėščiosioms, krūtimi maitinančioms ir menstruojančioms moterims.

Stebėsenos metu užfiksuoti atskiri iššūkiai dėl nemokamų higienos priemonių moterims trūkumo. Kelios Medininkų URC kalbintos moterys minėjo, kad joms trūksta muilo ir šampūno. Kai kurios moterys Medininkuose teigė, kad trūksta higieninių įklotų. Kalbinti pareigūnai, Raudonojo kryžiaus darbuotojai teigė, kad visos higieninės priemonės dalijamos pagal nustatytą normą kas mėnesį.

Pakartotinio vizito į Ruklos PPC metu viena moteris pranešė, kad higieniniai įklotai dalijami reguliariai, tačiau dažniausiai buvo dalijami standartinio dydžio įklotai, be sparnelių, todėl, atsižvelgiant į gausias mėnesines, jai nuolat reikėjo papildomai įsigyti higieninių įklotų parduotuvėje, nes dalijamų nepakako.

Atkreiptinas dėmesys, kad moduliniuose nameliuose gyvenusios moterys turėjo prastesnes sąlygas, lyginant jas su nemoduliniuose nameliuose gyvenusiomis moterimis, dėl atstumo iki tualetų ir dušų, kurį reikia įveikti atvira erdve ir naktį, esant blogoms oro sąlygoms. Tarnybos darbuotojų duomenimis, su mažiau palankiomis sąlygomis susidūrė ir nėščiosios, gyvenančios Ruklos Pabėgėlių priėmimo centro modulinių namelių stovykloje. Pakartotinio vizito metu buvo užfiksuota, jog nėščios moterys su šeimomis, esant galimybei, buvo perkeliamos arba į pastatus, esančius Ruklos PPC, arba į Naujininkų PPC. Buvo keliamas tikslas – visas besilaukiančias moteris ir jų šeimas arba šeimas su kūdikiais perkelti į Naujininkų PPC. Pažymėtina, kad tokios galimybės susidarė 2022 metų gegužę–birželį mažėjant asmenų skaičiui centruose – daliai suteikus laikinus leidimus gyventi humanitariniais pagrindais, daliai gavus pabėgėlio statusą, vis didėjant asmenų, kuriems buvo leidžiama išvykti iš centrų, skaičiui, t. y. teismams suteikus teisę judėti laisvai Lietuvos Respublikos teritorijoje. Didžioji dalis asmenų, kuriems buvo suteikta teisė laisvai judėti, paliko centrus ir, tikėtina, išvyko iš Lietuvos Respublikos.

Atvykus pakartotinio vizito į Naujininkų PPC nustatyta, jog pačių gyventojų prašymu, siekiant sudaryti galimybes visiems (-oms) pasinaudoti dušu bei užtikrinti švarą juose, nustatytas dušų lankymo grafikas pagal šeimas. Apie nustatytą grafiką minėjo ir Naujininkų PPC vadovas. Prieglobsčio prašytojų (4 moterų) teigimu, priklausomai nuo asmenų šeimoje skaičiaus, skiriama apie 1,5 valandos kas tris

⁴² United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules), 2010, p. 10.

dienas. Jų teigimu, tokį paskirstymą jos palaikiusios, nes taip galėjo būti garantuotos, kad bus švaru ir dar liks maudymuisi karšto vandens, kurio anksčiau trūkdavo. Kita vertus, moterys atkreipė dėmesį, kad laikantis tokio grafiko kilo iššūkių, kai buvo norima nusiprausti mėnesinių metu. Tokiais atvejais dažnai teko šildyti vandenį atskirai, kadangi, priklausomai nuo sudarytos eilės, ne kasdien pavyko pasinaudoti dušu. Tą patį įvardijo dvi moterys, gyvenančios Ruklos PPC modulinių namelių stovykloje: jų teigimu, čia dušui skiriamos 25 minutės vienai šeimai. Jos taip pat paminėjo, kad kartais per mėnesines prašo šeimų, su kuriomis gerai sutaria, pasinaudoti joms paskirtu dušu naudojimosi laiku.

Dėl higienos sąlygų stokos paminėtinas ir Kybartų URC, kuriame gyventojams vyrams buvo sudarytos labai prastos sąlygos. Pavyzdžiui, gyvenamose patalpose (bendrabutyje) nebuvo karšto vandens, vandenį buvo galima šildyti virduliu, kurių kiekvienas iš penkių pastato aukštų turėjo po kelis (aukšte lankymusi metu gyveno apie 100 ir daugiau asmenų). Karštais dušais buvo galima naudotis tik vieną kartą per savaitę, į juos patekti galima tik pereinant lauko erdvę. Prausykla pirmame ir trečiame bendrabučio pastato aukšte vizito buvo patvinusi vandeniu ir pan. Pakartotinio vizito vasario mėnesį metu pastebėtas sąlygų pagerėjimas: vietoje vieno karto per savaitę gyventojai turėjo galimybę po karštu dušu nusiprausti dukart per savaitę (kas 5 dienas). Tačiau vis dar nebuvo karšto vandens prausyklose, kuriomis gyventojai naudojosi kasdien. Tuo metu stebėsenos komanda buvo patikinta, kad yra atlikti visi reikalingi viešieji pirkimai dėl karšto vandens įrengimo bendrabutyje (kuriame gyvena apie 440 asmenų). Tikslus darbų atlikimo laikas nebuvo įvardytas.

Saugios aplinkos užtikrinimas

Iki perkeliant asmenis į nuolatinės apgyvendinimo vietas, moterys buvo apgyvendinamos kartu su vyrais, pavyzdžiui, Linkmenyse. Tokios apgyvendinimo sąlygos kėlė joms saugumo riziką.

Nuolatinėse apgyvendinimo vietose galimai saugios moterims aplinkos sukūrimas taip pat susijęs su bendrais koridoriais iki joms svarbių patalpų (pavyzdžiui, tualetų, dušų) ir pačiomis patalpomis, kuriomis naudojasi ir vyrai, ir moterys. Tokiose vietose būtina nustatyti aiškias saugios aplinkos užtikrinimo priemones bei vykdyti smurto, priekabiavimo ir kito nepageidaujamo elgesio asmenų atžvilgiu prevenciją. Pavyzdžiui, vienišos moterys, apgyvendintos Pabradės URC, eidamos link tualetų turėjo naudotis tais pačiais koridoriais kaip ir vyrai; kalbinamos jos teigė, kad nėra tikros dėl savo saugumo. Kai kurie tualetai ir dušai stebėsenos metu neturėjo užraktų. Pabėgėlių priėmimo centro Naujininkuose gyventojai (-os) taip pat naudojosi bendru vyrams ir moterims įėjimu į tualetų patalpas. Vienišos moterys turėjo naudotis tais pačiais koridoriais einant iki tualetų ir dušų kaip ir vyrai, tad naktį galėjo jaustis nesaugiai. Paminėtina, jog pačiose kabinose užraktai buvo įrengti.

Medininkų URC sektoriuje, šeimų sektoriuje, moterys įvardino nesijaučiančios saugiai eidamos iki tualetų, todėl prašo savo brolių ir / arba sutuoktinių palydėti jas iki tualetų ir / arba dušų. Šeimų sektoriuje kalbėta su dviem moterimis, kurios buvo vienišos, tačiau jame gyveno su kitais suaugusiais savo šeimų nariais. Teigė, kad nesaugiai jaučiasi dėl kai kurių vyrų požiūrio į jas, kaip į nesusituokusias moteris (detalių dėl to nepateikė). Moterys mišriame šeimų sektoriuje paminėjo, kad nesaugiai jaučiasi dėl to, kad dušų patalpos nėra rakinamos.

Ruklos pabėgėlių priėmimo centro modulinių namelių stovykloje dušai ir tualetai buvo įrengti atskiruose moduliniuose nameliuose, stovyklos pakraštyje. Vizito metu paaiškėjo, kad nei dušo, nei tualetų nameliai ar kabinos nebuvo rakinami. Apie tai pasiteiravus atsakingo darbuotojo, buvo gautas paaiškinimas, kad toks sprendimas priimtas dėl turto saugojimo – kad niekas užsirakinęs nieko nesulaužytų. Grėsmės asmenų, ypač moterų, lankantis patalpose tamsiu paros metu, saugumui darbuotojas neįžvelgė. Minėjo, kad stovykla stebima apsaugos kameromis, o nusiskundimų apie tai negauta. Pasak jo, moterų šeimų vyrai kartais jas pasaugo lauke, kol šios prausiasi. Po pirminių rekomendacijų centro vadovei užraktai buvo įrengti.

Dėl visame pastate buvusios nedidelės bendros erdvės Pabėgėlių priėmimo centro Naujininkuose virtuvės tapo vyrų susirinkimo vieta. Kartais moterys nesijautė saugiai gamindamos maistą, ypač jei virtuvėje būriavosi kitos etninės kilmės vyrai. Galimos įtampos tarp kurdų ir arabų buvo įvardintos ir darbuotojų. Darbuotojai (-os) stengėsi įkalbėti vyrus nesibūriuoti virtuvėje, bet suprato, kad dėl užimtumo ir vietos stygiaus tai padaryti buvo gana sudėtinga. Ruklos Pabėgėlių priėmimo centre dvi kalbintos moterys paminėjo, kad, siekdamos išvengti galimų įtampų dėl religijos ar etninės kilmės, stengėsi keltis labai anksti ir maistą gaminti virtuvėje, kol kiti gyventojai (-os) dar miegodavo. Tą pačią strategiją taikė ir eidamos į dušus.

Pakartotinio vizito Naujininkų PPC metu kelios moterys įvardijo, kad nesaugiai jautėsi vienos eidamos ir į tualetą, nes šalia tualetų koridoriuje dažnai būriuodavosi dalis vyrų. Kai kurie jų moterims sakydavo seksualinio pobūdžio komentarus. Kaip įvardijo moterys, kai kurie nužiūrinėjo jas „nuo galvos iki kojų“. Moterys minėjo, kad nesijaučia gerai dėl to skųstis, nes nenori problemų po to sau ar savo vyrams, nes su visais asmenimis reikės gyventi toliau ir dalintis tomis pačiomis bendromis patalpomis. Kadangi tualetų patalpa yra šalia dušų patalpos, jos nesijautė saugiai, kai kuriems vyrams išeinant iš dušų prisidengus tik rankšluosčiu. Tokiu atveju prašydavo kitų moterų arba savo vyrų palydėti į tualetą arba pasakyti pastabas kitiems.

Naujininkų PPC darbuotojai (-os) atsižvelgė į lyties aspektą organizuodami darbą su gyventojais (-omis) ir savo požiūriu bei atidumu galėtų būti sektinas pavyzdys kitoms apgyvendinimo vietoms. Čia buvo skiriamas dėmesys ir smurtui artimoje aplinkoje bei smurtui prieš moteris. Pavyzdžiui, paaiškėjus vienam smurto

atvejui, darbuotojai (-os) nedelsdami ėmėsi intervencijos, pasitelkdami teisėsaugos institucijas, ir organizavo pagalbą nukentėjusiai moteriai bei vaikams. Smurtavęs vyras buvo iškeldintas į kitą stovyklą. Po vizito pateikus pirmines rekomendacijas dėl moterų nesaugumo virtuvėse, buvo dedamos papildomos pastangos užtikrinti, kad vyrai buriuotųsi ir leistų laiką specialiai tam įrengtame laisvalaikio kambaryje.

Pakartotinio vizito Naujininkų PPC metu tiek stovyklos vadovas, tiek gyventojai (-os) pasidalijo informacija apie tai, kad, jų žiniomis, buvo keli atvejai, kai dėl smurto artimoje aplinkoje vyrai buvo iškeldinti. Naujininkų PPC vadovas pabrėžė, kad, gavus informaciją apie smurtą, stengiamasi reaguoti greitai ir atskirti smurtaujantį asmenį nuo smurtą patyrusių asmenų. Jis atkreipė dėmesį į vieną atvejį, kai atvykusi prieglobsčio prašytoja apie smurtą papasakojo pažeidžiamumo vertinimo pokalbio metu. Po pokalbio darbuotojai iškart ėmėsi veiksmų atskirti ir iškeldinti smurtaujantį vyrą ir apsaugoti moterį bei vaikus. Pasak vadovo, po šio įvykio pastebėjo gana greitus pokyčius moters ir vaikų elgesyje: jie nebebuvo tokie užsislendę savyje, buvo galima lengviau organizuoti užimtumą vaikams, teikti pagalbą tiek nukentėjusiai moteriai, tiek vaikams.

Naujininkų PPC vadovas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad jų centre stengiamasi skirti didesnę dėmesį tais atvejais, kai darbuotojai neturi tiesioginės informacijos apie smurtą, tačiau pastebi ženklus, iš kurių sprendžia apie padidintą riziką patirti smurtą. Antrojo vizito metu jis pažymėjo, kad buvo atidžiau stebimos trys tokios šeimos. Tokiais atvejais, pasak jo, stengiamasi sudaryti galimybes atskirai pasikalbėti su moterimis, jei įtaria jų atžvilgiu vartojamą smurtą, tačiau dar nėra užfiksavę jokių smurto požymių ar skundų. Jis pateikė vieną pavyzdį, kai, pagal kitų gyventojų pasakojimus, įtarė moters atžvilgiu taikomą prievartinę kontrolę. Tokiais atvejais stengiamasi atskirai pasikalbėti, suteikti psichologinę pagalbą. Tiesa, kai kuriais atvejais veikti būna sudėtinga, nes, vadovo teigimu, moterys paprastai nebūna linkusios atvirauti, o darbuotojai dažnai jokių apčiuopiamų įrodymų neturi ir negali imtis kitų veiksmų, kaip tik atidžiai toliau stebėti situaciją.

Naujininkų PPC prieglobsčio prašytojos sakė, kad, jų nuomone, didžioji dalis moterų nesiskundžia, jeigu patiria smurtą, dėl baimės. Joms baisu, kaip į tai reaguos kiti gyventojai. Taip pat, jų teigimu, moterys nesiskųstų bijodamos savo vyro, jo giminių, esančių čia arba kilmės šalyse, mano, kad jie atims vaikus, galimai persekios. Moterys taip pat dalijosi informacija, kad viename iš Naujininkų PPC aukštų, jų nuomone, vienos moters vyras prieš ją smurtauja, tačiau tikslios informacijos neturėjo, nes galimai smurtą patirianti moteris dažniausiai sėdi savo kambaryje. Moterys neturinčios galimybės su moterimi pasikalbėti, nes joms neleidžia su ja kalbėtis tos moters vyras. Jos teigė, kad nebuvo pastebėjusios matomų smurto žymių. Moterys minėjo, kad vienos iš jų vyras mėgino pasikalbėti tiesiogiai su moterimi, tačiau pastarosios vyras jam uždraudė kalbėtis su žmona.

Prieglobsčio prašytoja minėjo, kad informaciją apie šią situaciją savo vyro pagalba perdavė socialiniams darbuotojams. Ji pasakojo, kad socialinė darbuotoja atsakė negalinti nieko padaryti be konkrečios moters skundo. Moterys, baimindamosi reakcijos, pasitarusios su savo sutuoktiniais, nesutiko LGKT darbuotojoms (-ams) atskleisti galimai nukentėjusios moters kambario numerio, sakė, kad nenori turėti problemų, tačiau įvardijo aukštą, kuriama gyvena galima nuo smurto kenčianti moteris. Informaciją apie galimai smurtą patiriančią moterį (nurodant tik aukštą, kuriame gyvena) perdavus Naujininkų PPC vadovui, jis teigė, kad situacija žinoma ir stebima.

Rekomendacijos

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Rekomenduojama vienišas moteris apgyvendinti atskiruose sektoriuose, užtikrinant jų saugumą. Kai vienišos moterys apgyvendinamos mišriame sektoriuje (pavyzdžiui, kartu su kitais artimaisiais ar šeimos nariais, pažeidžiamų asmenų sektoriuje ar pan.), būtina užtikrinti, kad jų gyvenamosios patalpos turėtų užraktus ir kad bendrosiose erdvėse būtų užtikrinamas saugumas.
- Tiek šeimų, tiek kituose mišriuose sektoriuose tualetams ir dušams esant toliau nuo gyvenamųjų patalpų, būtina užtikrinti moterų saugumą šiomis patalpomis naudotis visą parą: apšviesti aikšteles ir praėjimus, įrengti užraktus, stebėjimo kameras ir pan.
- Rekomenduojama sudaryti galimybes prieglobsčio prašytojams (-oms) naudotis dušu kasdien; nesant tokios galimybės, sudaryti galimybes moterims naudotis dušu arba kitomis prausyklomis mėnesinių ciklo metu.
- Rekomenduojama ilgesniam laikotarpiui užsitęsus moterų apgyvendinimui, visuose centruose organizuoti atskiras užimtumo veiklas moterims, užtikrinant galimybę atvykti į juos ir su mažamečiais vaikais arba organizuojant jų priežiūrą. Veiklų metu turėtų būti sukuriama saugi erdvė moterų savipagalbai bei suteikiama informacija, kur kreiptis patyrus smurtą ir / arba priekabiavimą dėl lyties ar seksualinį priekabiavimą.
- Rekomenduojama skirti pakankamai dėmesio įvertinti tiek moterų, tiek vyrų pažeidžiamumą ir užtikrinti su tuo susijusius poreikius.
- Rekomenduojama turėti visoms sulaikymo vietoms nustatytus vienodus standartus dėl darbuotojų ir administracijos reagavimo į smurtą, priekabiavimą ir kitą nepageidaujamą elgesį dėl lyties.
- Rekomenduojama visuose sulaikymo ar apgyvendinimo centruose aiškiai apibrėžti reagavimo mechanizmą, įtarus smurtą artimoje aplinkoje ar smurtą dėl lyties, bei numatyti, kaip taikomas galimai smurtaujančio asmens

atskyrimas, pagalbos teikimas smurtą patyrusiai (-iam), bei informuoti visus (-as) darbuotojus (-as) apie šį mechanizmą.

- Rekomenduojama organizuoti mokymus darbuotojams (-oms), kaip atpažinti smurtą artimoje aplinkoje arba smurtą dėl lyties, taip pat kaip įvertinti tokio smurto riziką arba atpažinti jo ir / ar prievartinės kontrolės ženklus.
- Rekomenduojama sulaikymo vietose skirti dėmesį priekabiavimo dėl lyties ir seksualinio priekabiavimo prevencijai bei galimam darbuotojų priekabiavimo prie sulaikytų asmenų atpažinimui.
- Rekomenduojama centruose, kuriuose apgyvendintos moterys, formuojant darbuotojų ir paslaugų teikėjų komandą, atsižvelgti į lyties aspektą – kad vertėjų, gydytojų ir kitų specialistų (-čių) gretose dirbtų ir moterys.

Asmenų padėtis dėl jų kilmės, etninės priklausomybės ar odos spalvos

Prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose gyvenantys asmenys gali būti pažeidžiami ar atsidurti mažiau palankioje padėtyje lyginant su kitais gyventojais dėl savo kilmės, etninės priklausomybės ar odos spalvos. Remiantis Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlio komisaro valdybos gairėmis⁴³, stebėsenos metu buvo siekiama įvertinti:

- 1) ar sulaikymo vietose yra kaupiama informacija apie asmenų kilmės šalis ir (arba) priklausomybę skirtingoms etninėms grupėms;
- 2) ar sulaikymo vietoje yra pastebimos įtampos tarp skirtingos kilmės, etninės priklausomybės ir (arba) odos spalvos asmenų ir kaip į tokias įtampas yra reaguojama;
- 3) ar apgyvendinant sulaikytus prieglobsčio prašytojus yra atsižvelgiama į jų kilmę ir (arba) etninę priklausomybę;
- 4) ar sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie sulaikymo vietoje patirtą priekabiavimą, smurtą, susidariusias įtampas kilmės, odos spalvos ir (arba) etninės priklausomybės pagrindu (žr. skyrelį „Žmogaus orumo užtikrinimas“).

Duomenų rinkimas ir kaupimas

Duomenų apie sulaikymo vietoje apgyvendintų prieglobsčio prašytojų kilmės šalis ir etninę priklausomybę rinkimas ir kaupimas yra svarbus, siekiant sistemiškai valdyti su šiais tapatybės bruožais susijusias rizikas bei efektyviai užkardyti galimas įtampas / konfliktus. Pastebėtina, kad sulaikymo vietos neturėjo standartizuotos duomenų kaupimo procedūros, todėl kiekvienoje vietoje tai, ar ir kokie duomenys kaupiami, buvo paliekama vietos administracijos diskrecijai. Pastebima, kad, nors sulaikymo vietų administracija žinojo gyventojų pasiskirstymą pagal kilmės šalis,

⁴³ Detention Guidelines. The UN Refugee Agency, 2012.

dažniausiai duomenų apie asmenų etninę priklausomybę nefiksavo ir sistemingai nekaupė. Pavyzdžiui, sulaikymo vietų darbuotojai (-os) kartais negalėjo nurodyti, ar joje gyveno jazidų (-džių) arba kur jie / jos apgyvendinti (-os). Pakartotinių vizitų metu pokyčių, susijusių su duomenų kilmės šalių ir etninės priklausomybės pagrindu kaupimu, nebuvo pastebėta.

Apgyvendinimas, įtampos tarp gyventojų ir jų valdymas

Pažymėtina, kad perkėlus prieglobsčio prašytojus (-as) iš laikinų apgyvendinimo vietų pasienio užkardose ir savivaldybėse į penkias ilgalaikes vietas (Kybartų URC, Medininkų URC, Naujininkų PPC, Pabradės URC, Ruklos PPC), kuriose vyko stebėseną, dalinis dėmesys asmenų apgyvendinimui, atsižvelgiant į jų kilmę, etninę priklausomybę ar odos spalvą, buvo skiriamas. Vis dėlto visose sulaikymo vietose, kuriose komanda atliko stebėseną, pirmųjų vizitų metu buvo fiksuojamos įtampos kilmės, etninės priklausomybės ir (arba) odos spalvos pagrindu.

Kybartų URC gyvenantys prieglobsčio prašytojai ypatingai skundėsi sąlygomis Rūdninkų poligone, kuriame buvo apgyvendinti prieš perkėlimą. Asmenys iš Afganistano, Indijos, Šri Lankos ir kitų šalių⁴⁴ pasakojo Rūdninkų poligone susidūrę su itin žeminančiu elgesiu dėl kilmės ir (arba) odos spalvos, t. y., tyčiojimusi, žeminimu, priegigos prie tualetų ir dušų ribojimu, reketavimu, fiziniu smurtu ir pan. Iš Rūdninkų poligono į Kybartų URC perkelti asmenys buvo apgyvendinti skirtinguose pastato aukštuose pagal kilmės šalis: pirmojo vizito metu pirmame aukšte gyveno indai, šrilankiečiai, pakistaniečiai, sirai ir asmenys iš kitų šalių; antrame, ketvirtame ir penktame aukštuose – asmenys, atvykę iš Irako; trečias aukštas buvo mišrus – jame buvo apgyvendinti asmenys, atvykę iš Afrikos žemyno, apie 30 afganistaniečių, keletas asmenų iš Irako, vienas asmuo iš Libano. Pasiskirstymas sektoriais (aukštais) išlaikomas ir organizuojant paslaugas. Pavyzdžiui, maistas valgykloje tiekiamas kiekvienam sektoriui atskiru metu. Pirmas aukštas turi savo lauko kiemą, antras aukštas kiemu dalinasi su penktu, o trečias su ketvirtu.

Stebėsenos metu kalbinti asmenys teigė, kad Kybartuose jautėsi daug saugiau nei Rūdninkuose, tačiau kai kurios įtampos išliko, tad išliko ir nepageidaujamo elgesio, įskaitant smurtą, riziką. Pavyzdžiui, asmenys iš Afrikos žemyno šalių, kurie kieme susitikdavo su asmenimis iš Irako, vis dar jautė tarp jų vyraujančią įtampą, minėjo, kad irakiečiams atėjus turi užleisti jiems sėdėjimo vietas, pasitraukti į kiemo šoną ir pan. Pabrėžtina, kad apgyvendinant asmenis buvo atsižvelgta į jų kilmės šalis, bet ne į etninę priklausomybę, t. y., irakiečių gyvenamuose aukštuose kartu gyveno arabai, kurdai, jazidai iš Irako, tarp kurių egzistuoja žinomos istorinės įtampos.

⁴⁴ Sulaikymo vietoje buvo nedaug žmonių iš šių šalių, tad, siekiant užtikrinti asmenų konfidencialumą, jos nenurodomos.

Kalbinti asmenys, gyvenantys ketvirtame aukšte, patvirtino, kad tam tikros įtampos tarp arabų ir kurdų buvo jaučiamos. Paminėtina, kad pakartotinio apsilankymo Kybartų URC metu kalbėtasi su jazidu (įvardijusiu save jazidų kilmės), kurio teigimu, nors kartais ir juntamos įtampos etninės priklausomybės pagrindu, kyla aštrūs ginčai, sulaikymo vietoje gyvendamas jautėsi daug saugiau nei Irake (Kurdistano dalyje). Sulaikymo vietos administracija pirmojo vizito metu įvardijo, kad stengėsi atskirti tam tikras grupes asmenų juos perkelti į Kybartus URC, tačiau įtampų kilmės ar etninės priklausomybės pagrindais nebuvo fiksavusi.

Medininkų URC moduliniai nameliai buvo išskirstyti sektoriais atsižvelgiant į asmenų lytį, šeiminę padėtį, seksualinę orientaciją (atskirai gyveno vienišos moterys, šeimos, vieniši vyrai, neheteroseksualūs vyrai (iki perkėlimo į Pabradės URC). Centre buvo jaučiamos įtampos, susijusios su asmenų kilme ir (arba) etniškumu. Sulaikymo vietos administracija apie tai žinojo, tačiau dėl vietos trūkumo neturėjo galimybės į skirtingus sektorius išskirti kurdų ir arabų. Stengdamiesi sumažinti rizikas, atsižvelgė į kilmės šalis ir etninę priklausomybę apgyvendinant asmenis kartu modulinuose nameliuose.

Kartais pasitaikančios įtampos tarp kurdų ir arabų fiksuotos ir Naujininkų PPC. Sulaikymo vietos administracija žinojo apie egzistuojančias įtampas ir įvardijo, kad, jei turėtų galimybes, į skirtingus sektorius išskirtų kurdus ir arabus. Darbuotojai (-os) kylančias įtampas valdė per tiesioginį ryšį su žmonėmis, kalbėdamiesi, stengdamiesi įvesti tam tikrus susitarimus tarp gyventojų dėl erdvių paskirties. Naujininkuose taip pat buvo fiksuojamos situacijos, kai vienos ar kitos kilmės moterys negalėjo gaminti maisto, nes virtuvėje laiką leidžia kitos kilmės vyrai, tad moterys jautėsi nesaugiai. Darbuotojai (-os) į panašias rizikas reagavo prašydami (-os) gyventojų be reikalo nebūti virtuvėje tuo metu, kai yra gaminamas maistas.

Pirmojo vizito metu Pabradės URC buvo pastebėtos įtampos odos spalvos pagrindu tarp asmenų, atvykusių iš Artimųjų Rytų, ir asmenų, atvykusių iš Afrikos žemyno šalių. Pavyzdžiui, juodaodžiai asmenys, su kuriais buvo kalbėta vizito metu, minėjo, kad įtampos kyla eilėje dalinant drabužius ar maistą, juos bandoma nustumti. Vienas kalbintas asmuo iš Irako nurodė jaučiantis, jog juodaodžiai asmenys sulaikymo vietoje susilaukia neigiamų žodinių komentarų iš kitų gyventojų. Taip pat tarp irakiečių ir sirų yra asmenų, kurie atvyko į Lietuvą iki Įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties pakeitimo, todėl jiems buvo galima išeiti iš sulaikymo vietos teritorijos. Tokie asmenys kitiems irakiečiams ir sirams iš parduotuvės nupirkdavo paprašytų daiktų ar maisto produktų, o asmenys iš Afrikos kontinento šalių galimybės paprašyti kitų neturėjo, todėl jautė nepasitenkinimą esama situacija. Taip pat buvo fiksuojama, kad ne juodaodžiai asmenys, vizito metu gyvenę palapinių miestelyje, turėjo galimybę patekti į pastatą, kur gyvena šeimos, kartais pasigaminti maisto.

Asmenims iš Afrikos kontinento virtuvės patalpos nebuvo taip laisvai prieinamos, nes pastate praktiškai nebuvo kitų asmenų iš Afrikos šalių ir jų taip pat į pastatą neįleisdavo apsauga (pagal URC pateiktą statistiką, iš 42 asmenų bendrabutyje buvo 3 moterys iš Naujosios Gvinėjos ir 2 moterys iš Kamerūno). Atsižvelgiant į šį susiskirstymą, susidarė netiesioginės diskriminacijos dėl kilmės rizika.

Pastebėtina, kad pakartotinių vizitų visose penkiose sulaikymo vietose metu kalbinti asmenys nebeidentifikavo reikšmingų įtampų tarp skirtingos etninės priklausomybės ar kilmės žmonių. Taip galimai nutiko todėl, kad antrųjų vizitų metu sulaikymo vietose gyveno mažiau žmonių. Dėl to susidarė palankesnės sąlygos asmenims gyventi toliau vieniems nuo kitų, rečiau susitikti. Dauguma akcentavo, kad, net jei tokių įtampų pasitaikydavo, darbuotojai (-os) į situacijas reaguodavo kalbėdamiesi (-osi) su gyventojais (-omis), perkeldami (-os) į kitus kambarius / sektorius. Taip pat pastebėta bendra tendencija, kad pakartotinių vizitų metu žmonės mažiau koncentravosi į problemas sulaikymo vietų viduje; jiems / joms rūpėjo, kada jie / jos bus išleisti (-os) į laisvę. Kai kurie (-ios) prieglobsčio prašytojai (-os) Kybartų URC, Medininkų URC, Pabradės URC išskyrė jaučiantys (-ios) atskirų pareigūnų (-ių) neigiamą nusistatymą dėl jų odos spalvos ar kilmės, tačiau atkreipė dėmesį, kad situacija, jų nuomone, yra pasikeitusi ir didžioji dalis pareigūnų (-ių) elgiasi su jais / jomis pagarbiai.

Antrojo vizito metu Kybartų URC socialinės darbuotojos atkreipė dėmesį į vis dar kai kuriais atvejais pasitaikančias įtampas dėl skirtingo asmenų požiūrio į tvarkymąsi, priklausomai nuo žmonių kilmės, dėl ko kartais kildavo įtampų tarp viename aukšte apgyvendintų asmenų. Jos minėjo, kad stengėsi organizuoti pokalbius, mokyti socialinių įgūdžių ir atkreipė dėmesį, kad iš esmės skirtingas požiūris į tvarkymąsi galimai susidaręs ne dėl skirtingos asmenų kilmės, bet anksčiau gyvenime (ne)turėtų galimybių, priklausomai nuo asmenų socialinės padėties, prieinamumo prie vandens ir dėl to susiformavusių įgūdžių.

Pakartotinio vizito į Medininkų URC metu buvo pastebėta, kad moterų sektorius padalintas į du. Viename iš sektorių apgyvendintos daugiausia iš Irako atvykusios moterys (jazidės, arabės ir kurdės), kitame sektoriuje – didžiąja dalimi apgyvendintos moterys iš Afrikos kontinento šalių (skirtingų) bei jame norėjusios likti moterys iš Sirijos bei Irako. Pokalbių su kurdėmis iš Irako metu jos pabrėžė itin teigiamai vertinusios perkėlimą į atskirą sektorių, nes, kaip teigė, anksčiau negalėjusios išsimiegoti. Dėl to negalėjusios nuolat skųstis, nes bijojusios, kad po to susilauks neigiamo vertinimo, patyčių. Moterys iš Afrikos kontinento šalių Medininkų URC teigė kai kuriais atvejais susilaukiančios jų atžvilgiu rasistinio elgesio. Medininkų URC kalbintas pareigūnas teigė, kad kai kurie iš jo kolegų, jo nuomone, yra neigiamai nusistatę kai kurių žmonių atžvilgiu. Pats teigė visad besistengiantis su visais

bendrauti pagarbiai, nors minėjo, kad kai kuriais atvejais yra apkaltinamas rasizmu, kai negali išpildyti vieno ar kito prašymo, nepriklausančio nuo jo.

Rekomendacijos

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Rekomenduojama rinkti ir kaupti duomenis apie gyventojų kilmės šalis ir etninę priklausomybę.
- Organizuojant prieglobsčio prašytojų apgyvendinimą bei paslaugų teikimą, rekomenduojama atsižvelgti į potencialias rizikas ne tik kilmės, bet ir etninės priklausomybės pagrindu. Pavyzdžiui, galimas įtampas tarp arabų (-ių) ir kurdų (-ių), taip pat galimas įtampas dėl požiūrio į jazidus (-es).
- Identifikavus reikšmingas įtampas odos spalvos, kilmės ir (arba) etninės priklausomybės pagrindu, apgyvendinimą organizuoti taip, kad asmenys gyventų atskirose patalpose / sektoriuose, užtikrinant jų saugumą.
- Būtina užtikrinti, kad sulaikymo vietose būtų nustatytas mechanizmas, kaip galima pranešti apie netinkamą kitų gyventojų ar darbuotojų elgesį odos spalvos, kilmės ir (arba) etninės priklausomybės pagrindu ir kaip į tokius pranešimus yra reaguojama.
- Būtina užtikrinti, kad įvairios paslaugos ir veiklos būtų prieinamos visiems (-oms) prieglobsčio prašytojams (-oms) vienoda apimtimi, nepaisant jų kilmės, etninės priklausomybės ir (ar) odos spalvos.

Asmenų padėtis dėl religijos

Sulaikytiems (-oms) prieglobsčio prašytojams (-oms) jų pageidavimu turi būti sudarytos sąlygos⁴⁵ palaikyti pastovų kontaktą su religinėmis organizacijomis. Kai nėra galimybių tą daryti kontaktiniu būdu, turėtų būti sudarytos sąlygos palaikyti ryšius telefonu arba internetu. Taip pat, organizuojant maitinimą, būtina atsižvelgti į sulaikytų asmenų religinius poreikius.

Renkant informaciją Apžvalgai buvo siekiama įvertinti, ar sulaikymo vietose:

1. Renkama informacija apie sulaikymo vietoje gyvenančių asmenų išpažįstamas religijas.
2. Yra pastebimos įtampos tarp skirtingas religijas išpažįstančių asmenų ir kaip į tokias įtampas yra reaguojama, užtikrinama galimų įtampų prevencija.
3. Yra užtikrinama teisė išpažinti ir sudarytos sąlygos praktikuoti savo religiją: yra galimybės melstis norimu metu; nėra jokių apribojimų, kurie trukdytų laisvai

⁴⁵ Detention Guidelines. The UN Refugee Agency, 2012, p. 30.

užsiimti religinėmis praktikomis (pavyzdžiui, ribojamas priėjimo prie prausyklų laikas); sulaikyti asmenys turi galimybę įsigyti, turėti ir naudotis religinės reikšmės daiktais (pavyzdžiui, religinėmis knygomis); sulaikymo vietoje yra rimities / maldos / susikaupimo vieta, kurioje sulaikyti asmenys gali atlikti religines apeigas; sudarytos sąlygos lankytis dvasininkams, kt. šventikams, kurie galėtų atlikti reikalingas religines apeigas.

4. Yra atsižvelgiama į specialius sulaikytų asmenų mitybos poreikius.

Duomenų rinkimas ir kaupimas

Duomenų apie sulaikymo vietoje apgyvendintų prieglobsčio prašytojų religinius įsitikinimus rinkimas ir kaupimas gali būti svarbus siekiant identifikuoti su religiniais įsitikinimais susijusius asmenų poreikius, siekiant užtikrinti įtampos dėl religinių įsitikinimų prevenciją.

VSAT vado 2018 m. kovo 28 d. įsakymu Nr. 4-143 patvirtintose VSAT pavaldžiuose URC vidaus tvarkose taisyklėmis patvirtintame priede Nr. 1 – Apgyvendinamo užsieniečio apklausos anketoje – yra galimybė pasirinkti savo išpažįstamą religiją bei pažymėti vieną iš trijų mitybos būdų. Tačiau praktiškai duomenys apie asmenų išpažįstamą religiją sistemingai nebuvo kaupiami, asmenys iš Irako ar Sirijos dažniausiai laikyti musulmonais, tiksliai nebuvo žinomas jazidų skaičius ar tarp arabų pasitaikančių krikščionių tikėjimą išpažįstančių asmenų skaičius. Pakartotinių vizitų metu didelių pokyčių renkant duomenis nepastebėta, tačiau atkreiptas dėmesys, kad per ilgesnį laiką darbuotojai turėjo sukaupti daugiau tiesioginės praktinės informacijos apie asmenų religinius įsitikinimus.

Ruklos ir Naujininkų PPC klausimai susiję su religija buvo suformuluoti 2019 m. gruodžio 27 d. įsakymu patvirtintos Pažeidžiamumo tvarkos aprašo priede Nr. 1– Socialinių poreikių vertinimo formoje ir 2021 m. rugsėjo 1 d. PPC stovyklos pažeidžiamumo tvarkos aprašo priede Nr. 1, pateikiant atsakymą į teiginį: „*Valgo tik vegetarišką maistą; Negali valgyti tam tikrų produktų, nes tai draudžia religija.*“ Pažymėtina, kad, juos pakeitus 2022 m. kovo 17 d. 2022 m. PPC pažeidžiamumo tvarkos aprašu, nors klausimai apie mitybą išliko, tačiau jokia informacija formose apie religinius įsitikinimus ir / arba su tuo susijusius poreikius nėra renkama. Tarnybai nėra žinoma, ar ji kaupiama kitu būdu.

Pastebėtina, kad sulaikymo vietose, nors buvo stengiamasi skirti dėmesį tenkinti asmenų poreikius, susijusius su religiniais įsitikinimais, daugiausia tai buvo daroma identifikuojant mitybos poreikius. Tačiau iki galo nėra aišku, kaip šis identifikavimas buvo vykdomas 2021 m. rudenį. Nors VSAT pavaldžiuose URC egzistavo jau anksčiau minėta forma, kurią pildant asmenys gali pasirinkti vieną iš maitinimo būdų (tradicinį, alternatyvų arba vegetarinį), tačiau jau minėta, kad esant

dideliam perkeliamų asmenų skaičiui šios formos nebuvo pildomos arba pildomos ne visur. Pirmųjų vizitų į Kybartų URC, Medininkų URC asmenys negalėjo įvardinti, kad būtų pildę tokias formas.

Maitinimasis pagal religinius poreikius

Pirmojo vizito metu į Kybartų užsieniečių registracijos centrą asmenys iš Indijos teigė, kad yra maitinami neatsižvelgiant į jų religinius poreikius (apklausti asmenys buvo vegetarai) ir kultūrinius aspektus. Pavyzdžiui, gaudavo tą patį maistą kaip ir kiti gyventojai, tik be mėsos dalies (tik garnyrą). Taip pat, nepaisant to, kad pagrindinį dienos maistą indai paprastai valgo vakare, paskutinis maitinimas jiems būdavo 17 val., tad jie jausdavo pastovų alkį. Dėl asmeninių lėšų stygiaus papildomai maisto įsigyti parduotuvėje kalbinti asmenys neturėjo galimybių.

Dauguma Kybartuose kalbintųjų asmenų minėjo, kad nėra tikri, ar mėsa nėra kiauliena, todėl net ir nebūdami vegetarai, mėsos nevalgo, bijodami nusižengti religinei praktikai (kalbinti asmenys buvo musulmonai). Ir nors darbuotojai (-os) stebėsenos vizito metu minėjo, kad kiauliena nėra įtraukta į valgiaraščius dėl religinių paskatų (kadangi dauguma apgyvendintų asmenų yra iš musulmoniškų kraštų), stebėsenos metu susidarė įspūdis, kad informacijos apgyvendintiems asmenims trūksta arba ji perduota nesklandžiai.

Asmenys, apgyvendinti Linkmenų stovykloje, taip pat teigė susidurdavę su sunkumais gauti vegetarinį maitinimą, nepaisant to, kad stovyklos darbuotojai (-os) teigė tokią galimybę esant.

Kai kuriose apgyvendinimo vietose (pavyzdžiui, Ruklos Pabėgėlių priėmimo centre, Naujininkų pabėgėlių stovykloje), kuriose asmenims buvo sudarytos galimybės patiems gamintis maistą, skiriant tam lėšas kiekvienam asmeniui, buvo sudarytos sąlygos įsigyti ir *halal* mėsos. Pakartotinio pokalbio 2022 m. sausio mėn. su Kybartų užsieniečių registravimo centro vadovu metu patikinta, kad tokia galimybė yra užtikrinama ir Kybartuose. Naujininkų pabėgėlių stovyklos vadovas teigė, kad dedamos papildomos pastangos gyventojams (-oms) užsakyti tradicinio maisto produktų specializuotose maisto parduotuvėse (pavyzdžiui, sirų tradicinių maisto produktų).

Problemas dėl maitinimo pagal religines praktikas visiškai galėtų išspręsti galimybė maitintis savarankiškai, pagal kiekvieno gyventojų (-os) individualius poreikius. Ten, kur apgyvendintos šeimos su vaikais, tokia galimybė numatyta, bet, pavyzdžiui, Kybartuose, Medininkuose, Pabradės URC konteinerinių namelių stovykloje tokios galimybės nebuvo. Pažymėtina, kad Medininkų URC pirmojo vizito metu vis dar buvo apgyvendintos šeimos su vaikais, tačiau buvo ketinama visas šeimas su vaikais perkelti į Ruklos arba Naujininkų PPC.

Maldos / susikaupimo vieta ir sąlygos praktikuoti

Daugelyje apgyvendinimo vietų nebuvo numatytos erdvės maldai arba susikaupimui. Pirmojo vizito į Pabradės URC metu palapinių miestelyje tokia vieta buvo įrengta paskiriant atskirą dalį bendrosios palapinės. Kybartų URC, nors fiziškai buvo įrengta koplyčia didžiausiame Kybartų korpuse, ja naudotis gyventojams nebuvo leidžiama (pirmojo vizito metu koplyčia buvo užrakinta), vėliau, administracijos teigimu, sudaryta galimybė, tačiau koplyčia skirta krikščionišką tikėjimą išpažįstantiems asmenims. Dėl šios koplyčios pritaikymo skirtingus religinius įsitikinimus turintiems asmenims klausimas ne kartą keltas ir VRM organizuotų pasitarimų metu. Tačiau antrojo vizito į Kybartų URC metu koplyčia vis dar buvo skirta tik krikščioniškų pažiūrų asmenims. Pažymėtina, kad Kybartų B korpuse, kuriame Tarnybos darbuotojai (-os) nesilankė, administracijos teigimu, buvo susikaupimo kambarys, kuriame galėjo melstis skirtingą religiją išpažįstantys asmenys. Tačiau toks susikaupimo kambarys nėra prieinamas Kybartų URC pagrindiniame bendrabutyje gyvenantiems asmenims, kur jų apgyvendinta didžioji dauguma. Kaip jau minėta pirmiau, asmenų galimybės judėti Kybartų URC apribotos jų aukštu, jiems priskirtu kiemeliu, išskyrus judėjimą į valgyklą pagal grafiką, į užsiėmimus, organizuojamus Raudonojo Kryžiaus draugijos savanorių ar pačių prieglobsčio prašytojų, į sporto salę pagal grafiką (ši galimybė sudaryta ne iškart), vėliau – ir į stadioną (taip pat pagal grafiką). Maldos / susikaupimo vietos neįrengimas motyvuojamas tuo, kad gyventojai specifiškai nebuvo išreiškę tokio pageidavimo. Daugelis informantų minėjo, kad meldžiasi kambariuose, stengiasi atskirti erdves širmomis, patys susitarti dėl tylos maldos metu. Tai galėjo sukelti nepatogumų tais atvejais, kai kambariuose gyveno kitą religiją išpažįstantys asmenys; tokį atvejį paminėjo sikhizmą išpažįstantis asmuo. Didžiausias iššūkis, pasak apklaustų asmenų, kyla dėl pakankamos vietos susikaupimui nebuvimo (tokią situaciją minėjo ne vienas Kybartuose apgyvendintas asmuo). Vienas Kybartų URC gyventojas pasakojo, kad kambaryje gyvena kartu su kitą religiją išpažįstančiais asmenimis ir stengiasi jiems netrukdyti melstis. Vis dėlto, jei santykiai būtų įtempti, kiltų konfliktų tarp vienoje patalpoje kartu gyvenančių asmenų, ramiai pasimelsti gali ir nepavykti. Kiti minėjo, kad reikalinga tokia vieta susikaupimui.

Ruklos PPC tokia erdvė įrengta po pirmojo apsilankymo, atsižvelgus į pateiktas rekomendacijas. LGKT komandai nėra žinoma, ar tokia pati erdvė buvo įrengta ir modulinių namelių stovykloje.

Pabradės URC gyventojai (-os) minėjo, kad trūksta vietos melstis induizmo išpažinėjams (-oms).

Maldos vietos poreikis išsprendžiamas apgyvendinimo sąlygomis, kai viename kambaryje gyvena tik vienai šeimai priklausantys asmenys. Tokiu principu

apgyvendintiems asmenims maldos kambario poreikis neįvertinamas. Kai sudaryti tokias apgyvendinimo sąlygas nėra galimybių, stovyklų administratoriai (-ės) neturėtų pasikliauti gyventojų saviorganizacija sprendžiant religijos apeigų praktikavimo klausimus ir rekomenduojama, net ir neišreiškus poreikio, visose stovyklose ir apgyvendinimo centruose įrengti atskiras erdves maldai, susikaupimui ar religinėms praktikoms.

Kitas svarbus paminėtinas aspektas – sąlygų praktikuoti sudarymas. Pavyzdžiui, Kybartų URC gyventojai minėjo, kad apsiprausti prieš maldą turi tik šalto vandens. Jį galima pasišildyti nebent virdukyje, tačiau jų trūko, jie dažnai gėdavo arba dingdavo. Pirmojo vizito į Kybartus metu užfiksuota, kad vienam aukštui buvo skirtas vienas virduklis, o papildomų indų, pavyzdžiui, puodelių ar dubenėlių, nebuvo. Pabradės URC gyventojai (-os) skundėsi, kad prieš maldą turi galimybę apsiprausti tik šaltame dušo kambaryje. Kalbintas asmuo minėjo, kad jam dėl šalčio pabradėse turimos ligos sukeliama skausmai.

Taip pat stebėsenos metu užfiksuota, kad krikščionims (-ėms) buvo sudaromos palankesnės sąlygos praktikuoti religiją. Pavyzdžiui, Ruklos PPC ir Kybartų URC ne kartą organizuotos Šv. Mišios, lankėsi katalikų dvasininkai. Naujininkų PPC Šv. Mišios buvo laikomos kiekvieną savaitę. Sielovadiniai susitikimai su imamais, LGKT žiniomis, buvo organizuojami tik Pabradės URC. Kybartų URC minėta, kad ketinama pasikviesti į Kybartų URC atvykti muftijū.

Saugumas

Vienoje iš stovyklų krikščionybę išpažįstantis asmuo iš Afganistano teigė jaučiantis nesaugiai dėl savo religijos tarp kitų asmenų iš savo šalies, tad šiuo pagrindu prašė būti perkeliamas į kitą vietą. Įtampą dėl išpažįstamos sikhų religijos įvardijo ir asmuo, apgyvendintas Kybartų URC, tiesa, sureagavus į jo prašymą įtampa sumažėjo konkrečiame aukšte, tačiau vis dar jautėsi lankantis bendrame su kitais asmenimis kieme. Tokias įtampas taip pat įvardijo krikščionių krypties religiją išpažįstantis asmuo, apgyvendintas laikinoje apgyvendinimo vietoje Linkmenyse, kur gyvena per 30 asmenų itin nedidelėse izoliacijos kambariais vadinamose patalpose.

Keletas asmenų skirtingose apgyvendinimo vietose įvardijo nesijautę saugiai pripažinti, kad apskritai nepraktikuoja jokios religijos.

Rekomendacijos

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Būtina rinkti su religija susijusius duomenis, vykdyti apklausą apie gyventojų poreikius praktikuoti savo išpažįstamą religiją ir identifikuoti su religija ir įsitikinimais susijusius mitybos poreikius kuo greičiau nuo asmenų atvykimo į

PPC ar URC bei užtikrinti, kad asmenys gautų su jų religiniais įsitikinimais derančią mitybą.

- Rekomenduojama įrengti / paskirti erdvę religinei praktikai, maldai ir (arba) susikaupimui, prieinamą visą parą visiems / visoms gyventojams (-oms). Jei yra poreikis / tradicija, tokias erdves reikėtų atskirti skirtingos lyties asmenims.
- Kai skirtingą religiją išpažįstančių asmenų įvairovė didelė, rekomenduojama pagalvoti apie keleto erdvių įrengimą arba aiškios tvarkos nustatymą, kaip šia erdve galima naudotis, kad visi suinteresuoti asmenys turėtų galimybę ją pasinaudoti.
- Rekomenduojama užtikrinti galimybę prieiti prie šilto vandens (ypač šaltuoju metų laiku), atsižvelgiant ir į tai, kad ši galimybė svarbi asmenims, kuriems apsiprausti prieš maldą keletą kartų per dieną yra įprasta religinė praktika.

Asmenų su negalia situacija

Stebėsenos metu buvo siekiama įvertinti prieglobsčio prašytojų sulaikymo ir apgyvendinimo sąlygas, jų negalios identifikavimą laiku, pagalbos teikimą, atsižvelgiant į jų negalią, bei į su negalia susijusias galimas rizikas prieglobsčio prašytojams (-oms) patirti nelygiavertį (netinkamą) elgesį.

LGKT darbuotojai (-os) nepriklausomos stebėsenos metu vadovavosi Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijoje įtvirtintu požiūriu, kad „*neįgalumo sąvoka yra vis dar plėtojama ir kad neįgalumas atsiranda dėl asmenų, turinčių sveikatos sutrikimų, ir požiūrio bei aplinkos sudaromų kliūčių sąveikos, trukdančios tokiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis*“.

Remiantis Jungtinių Tautų sulaikymo gairėmis⁴⁶, prieglobsčio prašytojai (-os) su ilgalaikiais fiziniais, proto, intelektiniais ir (ar) sensoriniais sutrikimais iš viso neturėtų būti sulaikomi. Taip pat prieglobsčio procedūros turėtų būti prieinamos asmenims su negalia, įskaitant procedūras, palengvinančias jų teisę į laisvą judėjimą. Sulaikius asmenis, būtina „pritaikyti sąlygas“ ar keisti sulaikymo politiką ir praktikas, kad būtų patenkinti specifiniai asmenų poreikiai.

Pastebėtina, kad nepriklausomos stebėsenos laikotarpiu išimtys dėl asmenų su negalia sulaikymo nebuvo taikomos. 2021 metais prieglobsčio prašytojai (-os) su negalia būdavo sulaikomi (-os) taip pat kaip kiti prieglobsčio prašytojai (-os), neteisėtai atvykę (-usios) per Baltarusijos ir Lietuvos sieną.

⁴⁶ Detention Guidelines. Guidelines on the Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers and Alternatives to Detention. The UNCHR, 2012, p. 38.

Vizitų metu informacija apie asmenų su negalia teisių užtikrinimą rinkta remiantis kriterijais, nurodytais 2.5.2 skyrelyje.

Žmonių su negalia identifikavimas

Pirmųjų vizitų metu pastebėta, kad sulaikymo vietose paprastai buvo užfiksuojamos iš pirmo žvilgsnio atpažįstamos negalios – fizinė negalia, reikšmingai išsiskiriantys psichosocialinės negalios atvejai. Tai patvirtina nevyriausybinų organizacijų pastebėjimai, kad pradžioje identifikuotos tik vizualiai atpažįstamos negalios. Dėl darbuotojų trūkumo ir didelio atvykstančių asmenų skaičiaus pažeidžiamumo identifikavimas pirmąsias dvi savaites nuo prieglobsčio prašytojų atvykimo į Lietuvos Respubliką ir, dažniais atvejais, perkėlus juos į pastovias apgyvendinimo vietas nebuvo vykdomas. Tikėtina, kad dėl to mažiau akivaizdžiai matomos negalios nebuvo fiksuojamos, taigi ir nebuvo atliepiami atitinkami prieglobsčio prašytojų poreikiai.

Vienos iš sulaikymo vietų darbuotojų teigimu, suaugusiam asmeniui, turinčiam „psichosocialinę ar intelekto negalią“, atvykusiam su savo šeimos nariais, kilo iššūkių dėl prieglobsčio procedūrų prieinamumo⁴⁷. Prieglobsčio prašytojo artimiesiems nebuvo leista užpildyti jo prieglobsčio prašymo, nes jis neturėjo negalią patvirtinančių dokumentų (nors buvo akivaizdu, kad pats asmuo neturi galimybių išreikšti savo valios dėl ilgalaikės psichosocialinės ar intelekto negalios arba tam tikros psichikos sveikatos būsenos). Asmeniui pačiam negalint užpildyti prieglobsčio prašymo, kurį laiką jis (skirtingai nei jo šeimos nariai) nebuvo laikomas prieglobsčio prašytoju. Dėl to LGKT 2021 m. spalio 18 d. raštu pateikė pastabą Vidaus reikalų ministerijai ir Migracijos departamentui. LGKT žiniomis, asmens prieglobsčio prašymas buvo pateiktas jo artimiesiems suteikus jam pagalbą ir priimtas Migracijos departamente.

Negalios identifikavimas ir atsižvelgimas į asmenų poreikius sulaikymo vietose

Pirmųjų vizitų metu pastebėta, kad darbuotojai (-os) neturi pakankamai informacijos ar žinių, kaip reikėtų atpažinti psichosocialinę negalią. Vienos iš lankytojų vietų psichologo (-ės) pasiteiravus apie psichosocialinės negalios identifikavimą, LGKT komandai buvo paaiškinta, kad pirmųjų konsultacijų metu identifikavo keletą asmenų, kurie yra neraštingi ar neturi kitų socialinių įgūdžių, kas savaime nėra laikytina psichosocialine negalia. Iššūkių galimai kilo ir dėl siauro požiūrio į negalią, t. y., daugumoje vietų psichosocialinė negalia nėra laikoma negalia, taip pat tam tikros lėtinės ligos ar ilgalaikiai sveikatos sutrikimai nepriskiriami negaliai ir ne visada identifikuojami. Pirmųjų vizitų metu itin dažnai pastebėta, kad ne visos sulaikymo vietos turėjo gydytojus (-as), slaugytojus (-as), psichologus (-es), kurie (-ios)

⁴⁷ Laikino apgyvendinimo vieta žinoma LGKT.

galėjo / turėjo atlikti pažeidžiamumo ar specialiųjų poreikių vertinimą, arba turėjo jų nepakankamai. Todėl gydytojų pagrindinis vaidmuo būdavo – reaguoti į sveikatos sutrikimus.

Pakartotinių vizitų metu atkreiptas dėmesys į tai, kad į Medininkų ir Kybartų URC nuo 2022 m. gegužės 6 d. nebuvo įleidžiami organizacijos „Gydytojai be sienų“ atstovai (-ės), teikę pagalbą asmenims, galimai turintiems psichosocialinę negalią ar psichikos sveikatos iššūkių.

Apie psichikos sveikatos problemas rašoma atskirame skyriuje dėl identifikuotų didėjančių iššūkių prieglobsčio prašytojų psichikos sveikatai tiek dėl anksčiau patirtų traumų, tiek dėl sulaikymo sąlygų, netikrumo dėl savo ateities, baimės būti gražintiems (-oms) į kilmės valstybes, užsitęsusio sulaikymo laiko.

Pirmojo vizito į Pabradės URC metu Pabradės URC vadovas minėjo, kad, nors URC turi parengusi specialių poreikių turinčių asmenų atpažinimo tvarką, dėl didelio kiekio naujai perkeltų asmenų ir didelio darbuotojų trūkumo detalus pažeidžiamumo identifikavimas per nustatytą laiką nebuvo atliekamas. Pažymėtina, kad iš pradžių Pabradės URC buvo atsakingi ir už Medininkų URC įrengimą, patirties perdavimą. Pabradės URC vizitų metu šiame centre buvo šeimos gydytoja, psichologė. Pažymėta, kad dėl padidėjusio skaičiaus prieglobsčio prašytojų URC buvo norima pasamdyti papildomus (-as) specialistus (-es), taip pat ten lankėsi mobiliosios komandos.

Pagal Pabradės URC vadovo pateiktą informaciją buvo identifikuotas vienas asmuo su negalia (regos negalia). Pokalbių su prieglobsčio prašytojais (-omis) metu identifikuoti keli asmenys, dėl ilgalaikių sveikatos sutrikimų galintys būti prilyginti negaliai turintiems asmenims: vienas asmuo, turintis vėžio diagnozę, kuriam reikalingas specifinis gydymas; kitas asmuo su žymiais nudegimais, dėl kurių reikalinga nuolatinė priežiūra. Keletas prieglobsčio prašytojų įvardijo, kad žino kitus asmenis, kurie turi itin rimtų ilgalaikių sveikatos iššūkių, tačiau vizitų metu pagalbos nebuvo gavę. Viena prieglobsčio prašytoja minėjo, kad turi specifinių ilgalaikių reprodukcinės sveikatos iššūkių, tačiau vizito pas gydytoją metu dalyvavo tik vertėjas vyras, todėl negalėjo apie juos pasakyti. Ji minėjo, kad buvo informuota, jog dėl specifinių priežasčių gali kreiptis į šalia pažeidžiamų asmenų bendrabučio esantį informacinį punktą, tačiau ten, kaip minėjo moteris, taip pat visada buvo tik pareigūnai vyrai. Pabradės URC taip pat buvo apgyvendinta viena nepilnametė su širdies stimulatoriumi. Tikėtina, kad galėjo būti ir kitų asmenų, turinčių vienokios ar kitokios formos negalią.

Pakartotinio vizito metu tiek gyventojai (-os), tiek Pabradės URC vadovas pažymėjo, kad kyla iššūkių dėl asmenų psichikos sveikatos (plačiau aptariama skyriuje „Psichikos sveikata“). Dėl šių iššūkių egzistuoja gana didelis psichologų (-ių) poreikis. Pati įstaiga buvo pasamdžiusi psichologę, pagalbą kurį laiką taip pat

teikė Raudonojo Kryžiaus psichologas. Organizacijos „Gydytojai be sienų“ atstovai (-ės) teigė į šį URC nebuvo įleisti, o Pabradės URC vadovo teigimu, nebuvo aiškių susitarimų dėl „Gydytojų be sienų“ veiklos ir teikiamos pagalbos URC apgyvendintiems (-oms) prieglobsčio prašytojams (-oms).

Kybartų URC pirmojo vizito metu vadovas teigė, kad itin trūksta pastovaus (-ios) gydytojo (-os). Vizito dienomis gydytoja teikė pagalbą 3–4 valandas per dieną, tačiau, pasak centro vadovo, pritraukti gydytojus (-as) yra sudėtinga, todėl galvojama, kad kitose sveikatos priežiūros įstaigose dirbantys (-ios) gydytojai (-os) bei slaugytojai (-os) galėtų atvykti dirbti dalies etato skirtingomis dienomis. Greitosios pagalbos automobilis kviečiamas ypatingais / skubiais atvejais. Kai kurie prieglobsčio prašytojai skundėsi ilgalaikėmis ligomis, tačiau sakė, kad pas gydytoją patekti beveik neįmanoma, nebent dėl didelių skausmų. Taip pat, net keletas prieglobsčio prašytojų paminėjo, kad, norėdami patekti pas gydytoją, neturi kaip tiesiogiai paprašyti užregistruoti, o nuėjus sudėtinga susikalbėti. Dėl to dažnai turi prašyti kitų asmenų pagalbos išversti, pateikti prašymus ir paaiškinti ilgalaikius nusiskundimus. Kai kurie asmenys teigė negalintys to padaryti, nes nenori atskleisti informacijos apie save kitiems gyventojams. Be to, jų nuomone, vadinamasis aukšto koordinadorius atstovauja tik tam tikrai grupei asmenų (galimai susiformavusi skirtinga kastų sistema), o į pareigūnus (-es) kreiptis negali, nes jų prašymai nebūna tenkinami. Tokią informaciją LGKT darbuotojams (-oms) patvirtino keli nevyriausybinėse organizacijose atstovai (-ės)⁴⁸. Kybartų URC vadovas taip pat minėjo, kad tam tikri aukštai turi vadinamuosius koordinadorius / pagalbininkus, per kuriuos kiti gali pateikti prašymus, arba juos pateikti būdinčiajam pirmame aukšte, pro kurį praeinama iš savo aukšto einant į valgyklą.

Pakartotinio vizito metu pateikta informacija, kad jau gana ilgą laiką ieškoma psichologo (-ės). Gydytojai (-os), atvykstantys (-os) iš kitų rajonų skirtingomis dienomis, budėjo kiekvieną dieną. Vizito metu URC darbuotojai (-os) teigė, kad kaip tik tuo metu prireikė gaivinti vieną asmenį ištikus širdies smūgiui. Pakartotinio vizito į Kybartus metu taip pat buvo identifikuoti COVID-19 protrūkiai, trūko vietų izoliacijai, todėl dalis asmenų buvo transportuojami į Rokiškio psichiatrinę ligoninę, kurioje buvo įrengtos laikinos patalpos asmenų, užsikrėtusių koronavirusu, izoliacijai. Kybartų URC psichologinę pagalbą tam tikrą laiką teikė organizacijos „Gydytojai be sienų“ bei Raudonojo Kryžiaus psichologai (-ės). Tačiau Raudonojo Kryžiaus organizuotas psichologas tam tikrą laiką galėjo teikti paslaugas tik kartą per savaitę.

Naujininkų PPC vadovas pirmojo vizito metu pateikė informaciją, jog sveikatos paslaugas pastoviai teikia Antakalnio poliklinikos personalas. PPC buvo identifikuoti 2 asmenys su negalia bei manoma, kad ją turi dar vienas asmuo, tačiau tuo metu

⁴⁸ Organizacijos LGKT žinomos.

buvo laukiama patvirtinimo. Remiantis atnaujinta informacija, po papildomų prieglobsčių prašytojų perkėlimų Naujininkų PPC identifikuoti iš viso 6 asmenys su negalia (iš jų – 2 suaugusieji, 4 – vaikai). Pokalbiai su prieglobsčio prašytojais (-omis), turinčiais (-omis) negalią, nebuvo vykdyti, tačiau kalbėta su artimaisiais. Artimieji, kurie atvyko kartu su suaugusia moterimi, turinčia psichosocialinę negalią, sakė, kad atsižvelgiama į visus jų artimosios poreikius, susijusius su negalia. Naujininkų PPC vadovo teigimu, kiekvienas (-a) naujai perkeliamas (-a) prieglobsčio prašytojas (-a) įvertinamas (-a) remiantis Pažeidžiamumo tvarka, įskaitant įvairius sveikatos iššūkius, lėtines ligas ir kt.

Pakartotinio vizito metu Naujininkų PPC vadovas minėjo, kad centre yra 2 vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimų. Dar vienam vaikui buvo laukiama patvirtinimo dėl autizmo. Pokalbio metu taip pat paminėta, kad stengiamasi dėti pastangas paaiškinti tėvams, kas yra autizmas, kartu laukiama galutinio patvirtinimo dėl galimos pagalbos vaikui ir tėvams organizavimo. Bendrauta su prieglobsčio prašytoja, kuri minėjo, kad vaikui galbūt yra autizmas, todėl labai jaudinasi dėl vaiko ugdymo ir kitų poreikių užtikrinimo. Pokalbio metu prieglobsčio prašytoja išreiškė viltį, kad „vaikas pasveiks“, nes šiuo metu jai ir vyrui kyla iššūkių pasirūpinti vaiku, bei nerimavo, ar vaikas bus ugdomas kartu su visais. Informacija prieglobsčio prašytojos sutikimu perduota Naujininkų PPC vadovui dėl pagalbos šeimai, galimybių teikti konsultacijas tėvams, paaiškinant, kad autizmas nėra liga, bei ugdymo paslaugų užtikrinimo. Vadovas patikino, kad konsultacijos buvo teikiamos ir bus kalbama toliau tiek laukiant specialistų išvadų, tiek jas gavus. Lankymosi metu centre taip pat buvo du asmenys, kuriems diagnozuota šizofrenija, paskirtas gydymas vaistais, teikiamos psichologinės konsultacijos. Kai skiriamas gydymas vaistais, šiuo ar kitais atvejais, šeimos nariai mokomi prižiūrėti vaistų vartojimą. Darbuotojai (-os) taip pat prižiūri, ar vaistai vartojami laiku.

Pirmojo vizito į Ruklos PPC metu LGKT komandai buvo pateikta informacija, jog centre dirba slaugytojai (-os), gydytojai (-os), paramedikas, yra 5–6 psichologai (-ės). Administracijos vadovės teigimu, kilo iššūkių užtikrinant visus reikalingus medikamentus. Kai kuriems asmenims reikalinga nuolatinė sveikatos priežiūra. Minėta, kad oficialiai nėra nustatytų asmenų su negalia, tačiau Ruklos PPC darbuotojai (-os), lydėdami sunkiomis lėtinėmis ligomis sergančius asmenis į sveikatos priežiūros įstaigas, identifiko 15 asmenų, turinčių negalią (iš jų – 5 suaugusieji, 10 vaikų), tarp jų identifikuoti asmenys, sergantys onkologinėmis ligomis, diabetu.

Pakartotinio vizito metu iššūkių dėl asmenų su negalia poreikių užtikrinimo Ruklos PPC nebuvo identifikuoti. Pažymėtina, kad Ruklos PPC tiek darbuotojai (-os), tiek patys (-os) prieglobsčio prašytojai (-os) išskyrė, jog iššūkių kyla dėl to, kad iš Afganistano atvykusiems asmenims suteikiamas ne pabėgėlio statusas, o laikinas

leidimas gyventi humanitariniais pagrindais. Todėl, pagal teisės aktus, integracinė pagalba tokiems asmenims nėra organizuojama. Tikėtina, kad ateityje gali kilti iššūkių dėl sveikatos paslaugų tokiems asmenims užtikrinimo. Per mėnesį nuo leidimo suteikimo tokie asmenys privalo išsikelti iš Ruklos PPC. Teigta, kad, neradus gyvenamosios vietos, asmenys iš centro nėra išmetami, tačiau kyla klausimų dėl integracinių priemonių ateityje.

Pirmojo vizito į Medininkus metu identifikuotas pastoviai dirbančių medikų (-ų), psichologų (-ų), socialinių darbuotojų trūkumas. Tokį trūkumą įvardijo ir patys (-os) darbuotojai (-os). Į Medininkų URC atvykdavo mobiliosios medikų komandos, prireikus buvo kviečiama greitoji pagalba. Taip pat stovykloje pirminę sveikatos priežiūros pagalbą ir psichologinę pagalbą teikė organizacijos „Gydytojai be sienų“ atstovai (-ės). Dėl itin ribotos infrastruktūros ir itin apriboto gyventojų judumo (teritorijoje vietos tarp namelių labai mažai) dauguma prieglobsčio prašytojų įvardijo besijaučiantys (-os) blogai. Medininkų URC perėmus pažeidžiamumo identifikavimo praktikas ir tvarką iš Pabradės URC, oficiali tvarka egzistavo. Tačiau teiraujantis prieglobsčio prašytojų apie pažeidžiamumo identifikavimą, gydytojų konsultacijas per pirmąsias dvi savaites nuo atvykimo, dauguma įvardijo tokių konsultacijų neturėję. Prieglobsčio prašytojų teigimu, viename iš sektorių vyresnio amžiaus moteris dėl reumatizmo turėjo iššūkių nueiti iki dušų arba tualetų bei lipti laiptais, jai reikalinga pagalba. Ši informacija buvo perduota Medininkų URC pareigūnams, tačiau atsakymas nebuvo gautas. Keli asmenys pageidavo psichologo konsultacijų vaikams ir porai moterų dėl itin prastos psichologinės būklės. Medininkų URC gyvenantis ŽIV sergantis prieglobsčio prašytojas teigė nežinantis, ar galės gauti kitą vaistų kursą, bei minėjo, kad pirmąsiais mėnesiais negavo reikalingo gydymo. Jis sakė nerimaujantis, kad dėl privatumo moduliniam namelyje trūkumo bijo vartoti vaistus, nes vienas iš asmenų, sužinojęs jo diagnozę, pradėjo priekabiauti (pavyzdžiui, mėtyti jo daiktus, izoliuoti jį nuo kitų asmenų ir pan.). Informacija apie poreikį užtikrinti vaistus ir galimą priekabiavimą su asmens sutikimu perduota Medininkų URC dirbusiam Raudonojo Kryžiaus mobiliosios komandos vadovui.

Viename iš centrų taip pat gauta informacija apie sulaikytą asmenį su klausos negalia, buvo mėginama organizuoti paslaugas ir bendravimą.

Rekomendacijos

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Rekomenduojama sulaikymo vietos turimoje asmenų pažeidžiamumo vertinimo tvarkoje įtvirtinti, kaip identifikuojama negalia, įskaitant ilgalaikius lėtinius sveikatos sutrikimus, bei apibrėžti, kas yra ir kaip identifikuojama psichosocialinė negalia bei kaip teikiama pagalba psichosocialinės negalios atveju.

- Rekomenduojama užtikrinti, kad asmenų su negalia poreikiai, ilgalaikiai sveikatos sutrikimai būtų identifikuojami per pirmąsias savaites nuo asmenų atvykimo į konkrečią sulaikymo vietą bei kad jų situacijos pokyčiai būtų vertinami pastoviai.
- Svarbu užtikrinti, kad pažeidžiamumą ar specialiuosius poreikius turintys (-os) identifikuoti darbuotojai (-os) gebėtų identifikuoti negalią, ilgalaikius sveikatos sutrikimus, psichosocialinę negalią ir imtųsi atitinkamų veiksmų nustatyti asmenų specialiuosius poreikius.
- Svarbu užtikrinti, kad sulaikymo ar apgyvendinimo vietose dirbtų sveikatos specialistai (-ės), galintys (-ios) nustatyti fizines ir psichosocialines negalias ir rekomenduoti reikalingas priemones, siekiant užtikrinti asmenų su negalia teises ir poreikius.
- Svarbu užtikrinti, kad, identifikavus ilgalaikius susirgimus, t. y., diabetą, onkologines ligas, ŽIV ir kt., būtų laiku suteikiama reikalinga sveikatos priežiūra ir medikamentai.
- Nesant galimybių teikti psichologines ar kitas pagalbos priemones, rekomenduojama užtikrinti, kad pagalbą galėtų teikti organizacijos, turinčios patirtį teikiant tokią pagalbą, sudarant aiškius susitarimus dėl gyventojų apsaugos, tačiau užtikrinant konfidencialumą, teikiant, pvz., psichologo konsultacijas.
- Būtina užtikrinti, kad asmenys dėl savo negalios nepatirtų priekabiavimo ar kito nepageidaujamo elgesio iš kitų prieglobsčio prašytojų ir (arba) darbuotojų.
- Svarbu sudaryti sąlygas asmenims savo prašymus apsilankyti pas gydytojus (-as) pateikti tiesiogiai, ne per kitus (-as) prieglobsčio prašytojus (-as).

Neheteroseksualių ir translyčių asmenų padėtis

Migrantų (-čių) ir prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose gyvenantys neheteroseksualūs ir translyčiai asmenys yra itin pažeidžiamoje pozicijoje, nes dėl savo seksualinės orientacijos ir / ar lytinės tapatybės susiduria su neproporcingai didele kankinimo, smurto, seksualinio išnaudojimo ir kito nepageidaujamo elgesio rizika (ypatingos rizikos grupei priklauso translytės moterys ir jauni

neheteroseksualūs vyrai)^{49,50,51}. Taip pat neheteroseksualūs ir translyčiai asmenys gali turėti specifinių sveikatos priežiūros poreikių bei dažniau susidurti su psichikos sveikatos iššūkiais, t. y., nerimu, depresija, potrauminio streso sutrikimu ir pan.

Atsižvelgiant į neheteroseksualių bei translyčių asmenų pažeidžiamumą bei remiantis Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos dokumentais⁵², stebėsenos metu buvo siekiama įvertinti:

- 1) ar ir kaip buvo identifikuojami neheteroseksualūs ir translyčiai asmenys;
- 2) ar ir kaip buvo užtikrinamas neheteroseksualių ir translyčių asmenų saugumas;
- 3) ar buvo užtikrinami neheteroseksualių ir translyčių asmenų sveikatos priežiūros poreikiai.

Pažeidžiamumo vertinimas ir saugumo užtikrinimas

Dažnai dėl LGBTI+ asmenų persekiojimo prieglobsčio prašytojų kilmės šalyse bei homofobijos, bifobijos ir transfobijos artimoje aplinkoje informacija, susijusi su asmenų seksualine orientacija ar lytine tapatybe, yra itin jautri, o ją atskleisti reikalinga saugi aplinka ir pasitikėjimo ryšys. Todėl, atliekant pirminį pažeidžiamumo vertinimą, identifikuoti neheteroseksualius ir translyčius asmenis gali būti sunkiau nei kai kurias kitas pažeidžiamas asmenų grupes. Tinkamos sąlygos tą padaryti galėtų būti sudarytos pokalbio su socialine (-iu) darbuotoja (-u) ar psichologe (-u) metu. Atsižvelgiant į tai, kad pirminio pokalbio metu žmogui atsiskleisti gali būti sudėtinga, asmenims turėtų būti sudaryta saugi galimybė pasakyti apie savo seksualinę orientaciją arba lytinę tapatybę per darbuotojus (-as) / pareigūnus (-es), kuriais (-iomis) pasitiki, per socialinius (-es) darbuotojus (-as) ar psichologus (-es). Asmenų seksualinė orientacija arba lytinė tapatybė turėtų būti nustatoma vadovaujantis savęs identifikavimo principu.

Kaip minėta šios apžvalgos skyriuje apie pažeidžiamų grupių identifikavimą, liepos mėnesį padidėjus per Baltarusijos ir Lietuvos sieną atvykstančių asmenų srautui, įvairiapusiškas, detalus pažeidžiamumo vertinimas nebuvo vykdomas. Todėl asmenys buvo apgyvendinami neatsižvelgiant į jautrius jų tapatybės bruožus, tarp jų – ir į jų seksualinę orientaciją bei lytinę tapatybę. Buvo gauta informacija, kad bendrai

⁴⁹ United Nations General Assembly, Annual report of the UN High Commissioner for Human Rights, Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, 17 November 2011.

⁵⁰ Sabine Jansen and Thomas Spijkerboer, *Fleeing Homophobia: Asylum Claims Related to Sexual Orientation and Gender Identity in Europe* (Amsterdam: COC Nederland and Vrije Universiteit Amsterdam, 2011) 10.

⁵¹ Association for the Prevention of Torture (APT), *LGBTI Persons Deprived of Liberty: A Framework for Preventive Monitoring* (Penal Reform International, 2015).

⁵² Detention Guidelines. The UN Refugee Agency, 2012.

su kitais vyrais apgyvendinti neheteroseksualūs asmenys susiduria su nepageidaujamu elgesiu – priekabiavimu, smurtu, išnaudojimu. Pirmieji LGKT komandai žinomi signalai gauti iš nevyriausybių organizacijų rugsėjo pradžioje, o reaguojant į gaunamus pranešimus ir kylančias rizikas Medininkų URC neheteroseksualūs vyrai atskirame sektoriuje buvo apgyvendinti tik rugsėjo pabaigoje. Pirmojo stebėsenos vizito metu Medininkų URC neheteroseksualių vyrų sektoriuje gyveno 46 asmenys. neheteroseksualių vyrų sektorius perkeltas į Pabradės URC modulinių namelių 2021 m. gruodžio 14–15 d. neheteroseksualių vyrų sektorius perkeltas į Pabradės URC (iš viso 43 asmenys). Dalis neheteroseksualių vyrų, gavusių prieglobstį, gyveno ir Ruklos PPC atskirame aukšte, tačiau su jais LGKT stebėsenos komandai pabendrauti nepavyko.

Lietuvoje esančiose prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose neheteroseksualūs vyrai buvo identifikuojami sporadiškai – jiems patiems kreipiantis į sulaikymo vietose dirbančius (-ias) savanorius (-es), pareigūnus (-es) ar vietos administraciją. Tokiu būdu identifikuojant asmenis, jų galimybės atskleisti su savo seksualine orientacija ir (arba) lytine tapatybe susijusią informaciją yra stipriai sąlygotos turimo ryšio su vietoje dirbančiais (-iomis) pareigūnais (-ėmis) ar savanoriais (-ėmis), pasitikėjimo jais (-omis), vertėjų prieinamumo, galimybės pasikalbėti saugioje vietoje, negirdint kitiems gyventojams (-oms). Asmenims nesijaučiant saugiai patiems inicijuoti pokalbį su administracija ar savanoriais (-ėmis), kyla rimtų iššūkių sulaikymo vietose esančių neheteroseksualių ir translyčių asmenų saugumo užtikrinimui.

Kalbantis su Kybartų URC administracija bei neheteroseksualiais vyrais, į atskirą sektorių perkeltais iš Kybartų URC, buvo minima, kad asmenims informavus darbuotojus (-as), jog yra neheteroseksualūs, ir išreiškus poreikį / norą būti perkeltiems į LGBTI+ sektorių, buvo organizuojami pokalbiai su psichologu (-e), skirti nuspręsti, ar asmenys tikrai yra neheteroseksualūs. Kalbinti asmenys pateikė prieštarinę informaciją apie pokalbių eigą – du asmenys minėjo, jog psichologui (-ei) turėjo papasakoti apie buvsius santykius, parodyti nuotraukas ar kaip kitaip „įrodyti“, jog yra neheteroseksualūs. Vienas asmuo minėjo, kad susitikimas su psichologu (-e) buvo greičiau formalumas. Vis dėlto reikalavimas „įrodyti“ seksualinę orientaciją ir (ar) lytinę tapatybę yra žeminantis, o prašymas atskleisti asmeninę informaciją apie buvsius santykius su tos pačios lyties asmenimis perteklinis, ypač atsižvelgiant į tai, kad asmenys atvykę iš šalių, kuriose neheteroseksualumas yra teisiškai ir (ar) socialiai baudžiamas, gali jaustis itin nepatogiai dalinantis tokio pobūdžio asmenine informacija, gali būti neturėję neheteroseksualių santykių ar neturėti juos įrodančių nuotraukų ir (arba) dokumentų.

Taip pat iš pranešimų, gautų iš sulaikymo vietose veikiančių nevyriausybių organizacijų, yra žinoma, kad kai kuriais atvejais, asmenims informavus

administraciją, jog jie yra neheteroseksualūs, tokių asmenų perkėlimas į atskirą sektorių užtruko kartais net iki kelių savaičių, laukiant, kol bus galima perkelti keletą asmenų vienu metu. Perkėlimo procesą kartais prailgino ir įrodinėjimo reikalavimas. Nereaguojant iš karto, vos tik asmenims pranešus, jog yra neheteroseksualūs arba translyčiai, didėja nepageidaujamo elgesio prieš pranešusius asmenis rizika.

Neheteroseksualūs vyrai, kalbinti Medininkų URC, teigė, jog prieš tai gyvendami bendrame sektoriuje su kitais asmenimis nuolat baimindavosi, kad kiti žmonės sužinos apie jų seksualinę orientaciją, o atskirame sektoriuje jautėsi daug saugiau. Kai kurie kalbintieji taip pat pasakojo kilmės šalyse (Irake, Kamerūne) patyrę persekiojimą ir (arba) susidūrę su smurtu dėl savo seksualinės orientacijos, o gyvendami atskirame sektoriuje su kitais neheteroseksualiais žmonėmis pirmą kartą jautėsi galintys nebijoti dėl savo seksualinės orientacijos, „nes čia visi tokie, kaip aš“.

Sveikatos priežiūros paslaugos

Pabradės URC sektoriuje kalbintas neheteroseksualus asmuo minėjo, jog trūksta prezervatyvų bei ŽIV testavimo galimybių. Pažymėtina, kad ši informacija išskirta šiame skyriuje nesiejant ŽIV užsikrėtimo rizikos ir asmenų seksualinės orientacijos, o atspindimi tik sulaikymo vietose kalbintų asmenų poreikiai. Poreikis identifikuoti asmenis, kurie turi ŽIV ar serga kitomis užkrečiamomis ligomis, egzistuoja nepriklausomai nuo asmenų seksualinės orientacijos.

Iš Pabradės URC vadovo gauta informacija, kad ŽIV testai atliekami visiems naujai atvykstantiems asmenims. Po vizito susisiekus su sulaikymo vietos vadovu, gauta informacija, kad Pabradės URC bendradarbiauja su asociacija „Demetra“. Papildomai Pabradės URC atliko 45 greituosius ŽIV testus 2022 m. birželio 1 d., įskaitant visus to prašiusius asmenis. Vizito metu vadovas teigė, kad prevencinės priemonės (prezervatyvai) asmenims buvo dalinami, didesnis prezervatyvų poreikis iki tol nebuvo išreikštas. Po vizito gauta patikslinamoji informacija, kad prevencinės priemonės (prezervatyvai) dalinti papildomai birželio mėnesį bei prienami šeimos gydytojo kabinete. Be to, pažymėta, kad su asociacija „Demetra“ susitarta dėl papildomo ŽIV greitųjų testų, apsaugos priemonių (prezervatyvų) bei testų hepatitui C nustatyti papildomo teikimo. Taip pat paprašyta pateikti metodinę medžiagą dėl ŽIV prevencijos, kurią planuojama išversti į užsienio kalbas ir teikti Pabradės URC gyventojams.

Neheteroseksualių moterų padėtis

Pažymėtina, kad, nors žiniasklaidoje buvo pasirodę duomenų, jog tarp atvykusių asmenų yra neheteroseksualių moterų⁵³, sulaikymo vietos informacijos apie jose gyvenančias neheteroseksualias moteris neturėjo, jų neidentifikavo ir tokių duomenų nekaupė. Tiek sulaikymo vietų gyventojai (-os), tiek darbuotojai (-os) patvirtino, jog jiems / joms žinoma, kad sulaikymo vietose gyveno neheteroseksualios moterys, tačiau stebėsenos komanda su jomis galimybės pasikalbėti neturėjo.

Vis dėlto pirmojo vizito Medininkų URC metu vienos iš moterų paklausus, ar, jos žiniomis, sulaikymo vietoje yra neheteroseksualių moterų, respondentė minėjo, jog jai tokios moterys nėra žinomos, tačiau, jeigu jų būtų, joms sulaikymo vietoje atvirai pasakyti apie savo seksualinę orientaciją nebūtų saugu. Pakartotinio vizito Medininkų URC metu viena iš kalbintų moterų teigė, kad jų sektoriuje gyvena neheteroseksualios moterys bei kad jos dažnai susilaukia niekinančių žvilgsnių ar žeminančių komentarų iš kitų sektoriuje gyvenančių žmonių.

LGKT kėlė klausimą dėl neheteroseksualių moterų identifikavimo ir saugumo užtikrinimo VRM organizuojamuose tarporganizaciniuose susitikimuose, tačiau, komandos žiniomis, į šį pastebėjimą nebuvo atsižvelgta.

Kiti iššūkiai

Vienas iš antrojo vizito Pabradės URC metu kalbintų neheteroseksualių vyrų pasakojo, jog kitoje sulaikymo vietoje gyveno jo ilgametis partneris, tačiau, kadangi neturėjo oficialių partnerystę ar santuoką įrodančių dokumentų, juos apgyvendinti kartu galimybės nebuvo.

Esminių skirtumų tarp neheteroseksualių vyrų ir kitų asmenų grupių sulaikymo sąlygų nei Medininkų URC, nei Pabradės URC nepastebėta. Vis dėlto tiek Medininkų URC, tiek vėliau Pabradės URC (neheteroseksualių vyrų sektorių perkėlus ten), gyventojai teigė kartais susilaukdavę nemalonaus elgesio iš vietose dirbančių pareigūnų (-ių) ir jautė, kad pareigūnai (-ės) taip elgiasi dėl turimų homofobinių nuostatų.

Rekomendacijos

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Rekomenduojama pirminio pažeidžiamumo vertinimo metu sudaryti sąlygas saugiai ir konfidencialiai atskleisti su seksualine orientacija ir (ar) lytine tapatybe susijusią informaciją, pavyzdžiui, per pokalbį su socialine (-iu)

⁵³ <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1494874/tarp-prieglobscio-prasytoju-istoriju-lesbieciu-pora-raginimai-isvykti-savo-noru-ir-kamerunietis-kuris-ieskodamas-pareigunu-nuejo-iki-kauno>

darbuotoja (-u) ar psichologe (-u). Svarbu, jog asmenys būtų informuoti, kad šia informacija nebus dalinamasi su kitais sulaikymo vietoje gyvenančiais asmenimis ir bus užtikrinamas jų saugumas.

- Atsižvelgiant į tai, kad pirminio pokalbio metu asmeniui atsiskleisti gali būti sudėtinga, turėtų būti sudaryta saugi galimybė bet kuriuo metu pasakyti apie savo seksualinę orientaciją ir (ar) lytinę tapatybę per darbuotojus (-as) ir / ar pareigūnus (-es), kuriais (-iomis) pasitiki.
- Svarbu, jog asmenų seksualinė orientacija ir (ar) lytinė tapatybė būtų nustatoma pagal savęs identifikavimo principą, nereikalaujant asmenų ją įrodinėti.
- Gavus informaciją, jog dėl savo seksualinės orientacijos ir (ar) lytinės tapatybės sulaikymo vietos gyventojas(s) jaučiasi nesaugiai, būtina nedelsiant užtikrinti asmenų saugumą. Jeigu yra tuo metu veikiantis atskiras LGBTI+ sektorius, rekomenduojama organizuoti asmens perkėlimą. Jeigu tokio sektoriaus arba galimybės perkelti į jį nėra, būtina kitais būdais užtikrinti asmens saugumą ir informacijos konfidencialumą.
- Rekomenduojama sulaikymo vietose dėti pastangas identifikuoti neheteroseksualias moteris ir įvertinti, ar yra užtikrinamas jų saugumas.
- Rekomenduojama užtikrinti neheteroseksualių porų susijungimo galimybę.

Nelygiavertės sąlygos socialinės padėties pagrindu

Europos Sąjungos priėmimo sąlygų direktyva numato, jog valstybės narės turi užtikrinti, „kad materialinėmis priėmimo sąlygomis prašytojams būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis, kuriuo suteikiamos jų pragyvenimo garantijos ir apsaugoma jų fizinė bei psichikos sveikata“⁵⁴. Vizitų į prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietas metu buvo pastebėta, jog kai kuriems asmenims buvo sudaromos nelygiavertės sąlygos socialinės padėties pagrindu.

Dalis Kybartų URC gyvenusių asmenų, su kuriais kalbėjosi stebėsenos komanda, neturėjo mobiliųjų telefonų bei pinigų jiems įsigyti. Taip pat dalis gyventojų, turėjusių telefonus, pasakojo, kad jų galimybės naudotis internetu buvo ribotos, nes neturėjo pakankamai lėšų įsigyti lietuviškas SIM korteles arba nuolat mokėti už mobiliuosius duomenis, o sulaikymo vietoje nebuvo visiems gyventojams prieinamo nemokamo bevielio interneto ryšio. Ši problema buvo kelta ir tarpinstituciniuose Vidaus reikalų ministerijos ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos organizuojamuose

⁵⁴ EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA 2013/33/ES, 2013 m. birželio 26 d., 17 str. 2 d. 1 p. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0033&from=LT#d1e949-96-1>.

posėdžiuose, tačiau pakartotinio vizito į Kybartus metu beveik interneto ryšys vis dar nebuvo prieinamas, o sulaikymo vietos administracija minėjo jo įvesti neketinanti. Kaip pripažino patys sulaikymo vietose gyvenantys asmenys, prieiga prie interneto jiems yra labai svarbi, nes ne tik suteikė asmenims galimybę palaikyti ryšį su išoriniu pasauliu, sužinoti besikeičiančią informaciją, susisiekti ir palaikyti ryšį su šeima ir artimaisiais, bet dažnai, sulaikymo vietoje nesant pakankamai užimtumo veiklų, buvo ir pagrindinis gyventojų užsiėmimas. Užimtumo nebuvimas ir ribotos galimybės susisiekti su artimais žmonėmis yra tiesiogiai susiję su prasta psichikos sveikatos situacija. Informantai taip pat minėjo, kad internetas buvo būtinas norint gauti su jų prieglobsčio prašymu susijusią informaciją, pateikti reikiamus dokumentus, pateikti skundą ar kreiptis teisinės pagalbos, o neturintys interneto to padaryti negalėjo arba buvo apribotos jų galimybės tai daryti efektyviai, arba buvo priklausomi nuo kitų gyventojų pagalbos.

Buvo pastebimi bazinių poreikių patenkinimo (maitinimas) skirtumai, taip pat susiję su asmenų socialine padėtimi. Pokalbių metu Medininkų ir Kybartų užsieniečių registracijos centruose gyvenę asmenys skundėsi tiekiamo maisto kokybe, minėjo, kad maisto nepakanka pavalgyti ir jausti sotumą. Šiose sulaikymo vietose gyventojams (-oms) buvo sudaryta galimybė mobiliuose parduotuvėse įsigyti papildomų maisto produktų arba tokių produktų jiems / joms galėjo parnešti žmonės, turintys teisę išeiti iš sulaikymo vietų teritorijos, tačiau dalis respondentų (-čių), su kuriais (-iomis) buvo kalbamasi apsilankymų metu, pripažino, kad papildomai apsipirkti sau leisti galėjo ne visi (-os) gyventojai (-os), o tokios finansinės galimybės neturintys asmenys gaudavo nevisavertį maistą. Kai kurie sulaikyti asmenys, neturėję lėšų įsigyti papildomo maisto, teigė, jog, kadangi dalis žmonių tiekiamo maisto nevalgė, jie pasiimdavę daugiau porcijų, perrinkdavę tiekiamą maistą ir stengdavęsi jį paruošti taip, kad galėtų valgyti. Du asmenys Pabradės URC paminėjo, kad, gavus iš šeimos narių nedidelių papildomų lėšų, neturėjo galimybės įsigyti produktų už prieinamą kainą - Pabradės URC neveikė mobili parduotuvė, o prašant produktų parnešti kitų asmenų, turinčių teisę palikti Pabradės URC teritoriją arba pareigūnų (-ių), jų teigimu, reikėdavo primokėti už produktų parnešimą.

Pažymėtina, kad Ruklos PPC ir Naujininkų PPC asmenys gaminosi maistą patys pagal jiems skiriamas išmokas. Remiantis Pabėgėlių priėmimo centro nuostatais (socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. vasario 24 d. įsakymo Nr. A1-124 redakcija), centras, siekdamas įgyvendinti jam nustatytus veiklos tikslus, vykdo šias funkcijas *inter alia*: „sudaro asmenims sąlygas gaminti valgį Centre ar kitose Centro suteiktose patalpose; teikia asmenims valstybės pinigine paramą“ (8.1.3 ir 8.1.4 punktai). Remiantis Prieglobsčio prašytojų ir užsieniečių laikino apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų bei tvarkos ir laikino išvykimo tvarkos aprašo ir Užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto

priemonėmis įgyvendinimo tvarkos aprašu, prieglobsčio prašytojams ir neteisėtiems migrantams mokama 0,6 valstybės remiamų pajamų dydžio pašalpa maistui. Pašalpa maistui nemokama, jei centre organizuojant užsieniečių maitinimą perkama pagaminto maisto pristatymo paslauga. Pašalpa maistui 2021 m. sudarė 76,8 Eur vienam asmeniui, 2022 m. iki birželio 1 d. – 77,4 Eur, nuo 2022 m. birželio 1 d. – 88,2 Eur mėnesiui.

Pažymėtina, kad renkant informaciją Apžvalgai ne vienas Ruklos PPC ir Naujininkų PPC apgyvendintas žmogus minėjo, kad kai kurie žmonės, ypač turintys mažiau pinigų, negalėjo įsigyti tam tikrų produktų, nes produktai parduotuvėse, kurios veikė paties PPC viduje, buvo brangūs. Vis dėlto ilgainiui PPC vadovybė sudarė asmenims galimybę apsipirkti bendrosiose parduotuvėse, be to, bendradarbiavo su „Maisto banku“. Dėl to asmenys turėjo daugiau savarankiškumo patys planuoti savo lėšų panaudojimą maistui, rinktis maisto produktus ir gamintis. Dėl to, lyginant su URC vietomis, kur asmenims maistas buvo tiekiamas centralizuotai, PPC rizika negauti bazinius poreikius atitinkančio ir kultūriškai priimtino maisto buvo mažesnė.

Rekomendacijos

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Užtikrinant apgyvendinimo sąlygas ir organizuojant paslaugas rekomenduojama atsižvelgti į socialinės padėties aspektą, kad visų gyventojų baziniai poreikiai būtų vienodai užtikrinami.
- Atsižvelgiant į tai, kad internetas sulaikymo vietose asmenims dažnai yra ne tik vienintelis užsiėmimas, bet ir užtikrina prieglobsčio prašytojų galimybę gauti teisinę pagalbą, palaikyti ryšį su savo šeimos nariais kilmės valstybėse ar kitose šalyse, rekomenduojama sulaikymo vietose įvesti nemokamą, visiems (-oms) gyventojams (-oms), kurių atžvilgiu nėra priimtų individualizuotų sprendimų dėl jų laisvės apribojimo, prieinamą bevielį interneto ryšį arba, nesant galimybių, užtikrinti galimybes naudotis bendraisiais kompiuteriais, kuriuose būtų internetas.
- Būtina užtikrinti visų sulaikymo vietose esančių asmenų visavertę mitybą, nepriklausomai nuo jų socialinės padėties.

Paslaugų prieinamumas

Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūros išleistose Sulaikymo gairėse⁵⁵ teigiama, kad sulaikytieji privalo gauti visas būtinausias fizinės ir psichikos sveikatos paslaugas, o apgyvendinimo vietose turėtų būti organizuojami periodiniai sveikatos patikrinimai,

⁵⁵ Detention Guidelines. The UN Refugee Agency, 2012, p. 30.

kadangi dauguma sulaikytų asmenų dažnai patiria su sulaikymu susijusius sveikatos negalavimus arba psichikos sveikatos sunkumus.

Psichologinės pagalbos paslaugos

Absoliuti dauguma kalbintų prieglobsčio prašytojų ir sulaikytų asmenų teigė pastebintys (-čios) neigiamas arba labai neigiamas sulaikymo ir buvimo uždaroje erdvėje pasekmes jų psichikos sveikatai. Nepaisant to, stebėsenos metu nepavyko užfiksuoti, kad psichologinės pagalbos paslaugoms būtų skiriamas nuoseklus ir tikslinis dėmesys, dažniausiai paliekant tvarkytis su savo iššūkiams patiems arba motyvuojant tuo, kad nepavyksta užtikrinti pakankamo specialistų (-čių) ar paslaugų prieinamumo.

Ne vienoje sulaikymo vietoje, kaip minėta kitose ataskaitos dalyse, asmenys minėjo patyrę smurtą, kankinimus ar kitokį traumuojantį elgesį savo kilmės šalyse, pakeliui į Lietuvą ar būdami sulaikymo centruose. Visose, be išimties sulaikymo vietose, asmenys minėjo susiduriantys su iššūkiams gauti reikiamą pagalbą. Pavyzdžiui, viena moteris Naujininkų PPC pasakojo patyrusį didelę psichologinę traumą savo kilmės šalyje, prieš pat atvykstant į Baltarusiją. Jokios specializuotos pagalbos apgyvendinimo vietoje ji nesulaukė, nes savo iniciatyva nesikreipė, o iš darbuotojų niekas jai to nepasiūlė. Ši situacija rodo, kad apgyvendinimo vietose buvo stokojama tinkamo specializuotų paslaugų poreikio nustatymo procedūrų ir tokių paslaugų, atsižvelgiant į asmens poreikius, teikimo.

Sveikatos priežiūros paslaugos

Sveikatos paslaugos buvo teikiamos pagal poreikį, gyventojams (-oms) pasiprašius arba pranešus apie sveikatos problemas. Šioje dalyje sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas detaliam neapžvelgiamas. Paminėti tik pagrindiniai iššūkiai. Kiti buvo paminėti atskirose Apžvalgos dalyse. Pateikiama tik trumpa informacija apie kiekviename centre organizuotą sveikatos priežiūros paslaugų teikimą.

Kybartų URC medicinos centras įrengtas atskirame korpuse, į kurį asmenys negalėjo patekti savarankiškai. Pirmojo vizito į Kybartų URC metu šio centro vadovas minėjo, kad turi didelių iššūkių pritraukti sveikatos priežiūros specialistus dėl nekonkurencingų atlyginimų, nutolimo nuo kitų didesnių centrų. Todėl sveikatos paslaugas teikė atskiros mobiliosios sveikatos priežiūros specialistų komandos. Prireikus, būdavo kviečiama greitoji pagalba. Antrojo vizito metu buvo paminėta, kad sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos iš skirtingų savivaldybių atvykstančių specialistų, paslaugų teikimas suskirstytas į dalis; jos teikiamos darbo dienomis.

Pirmojo vizito į Kybartų URC ten gyvenantys asmenys minėjo, kad, lankantis pas centre vizituojančius (-ias) medicinos specialistus (-es), nebuvo užtikrinama vertimo paslauga ir tekdavo į pagalbą kviesti angliškai arba rusiškai kalbančius kitus centro

gyventojus. Taip pat net keli informantai minėjo, jog negauna reikalingų sveikatos paslaugų, o visiems negalavimams gydyti skiriama tik paracetamolio tablečių. Vienas kalbintas asmuo buvo susilaužęs ranką, dėl to kentė skausmus, bet, be paracetamolio, jokių kitų medikamentų nėra gavęs. Administracijos darbuotojai (-os) teigė, kad apie visus su sveikata susijusius poreikius gyventojai gali pranešti socialiniams (-ėms) darbuotojams (-oms), tačiau kalbinti gyventojai teigė, kad tokių centro darbuotojų nėra matę. Antrojo vizito metu Kybartų URC gyventojai teigė, kad dėl sveikatos paslaugų gavimo į socialinius darbuotojus yra lengviau kreiptis, yra atliekamas vertimas. Kadangi antrojo vizito metu buvo nemažas COVID-19 ligos protrūkis, tai buvo pagrindinė su sveikatos priežiūros paslaugomis susijusi tema. Kybartų URC, kilus stipriam COVID-19 protrūkiui dėl itin didelio kiekio mažame plote gyvenančių asmenų, trūko izoliacijos vietų. Dėl itin tankaus apgyvendinimo mažame plote Kybartų URC fiksuoti ir kitų infekcinių ligų atvejai. Dėl jų pastabas teikė ir gyventojai.

Pabradės URC medicinos paslaugas teikia vietoje įdarbinti gydytojai, slaugytojai. Pabradės URC vadovas minėjo, kad dėl didelio gyventojų skaičiaus, ypač pirmojo vizito laikotarpiu, trūko gydytojų ir slaugytojų, todėl taip pat buvo pasitelkta mobili gydytojų komanda, prioritetas teikiant sveikatos paslaugas teiktas šeimoms su vaikais. Dėl sveikatos priežiūros paslaugų, gyventojų teigimu, jie turėdavo kreiptis arba į informacijos punktą arba į darbuotojus, pareigūnus. Pasak Pabradės URC pareigūnų, visiems gyventojams įprastomis sąlygomis atliekama pirminė sveikatos apžiūra. Tačiau, esant itin dideliame perkeliamų asmenų skaičiui, iššūkių organizuojant apžiūras būta nemažai. Todėl buvo organizuojamas naujai perkeliamų asmenų karantinas.

Pabradės URC, kalbinant gyventojus dėl sveikatos paslaugų prieinamumo, jie skundėsi (ypač pirmojo vizito metu), kad arba negalėjo patekti pas gydytoją pirminės apžiūros, kad jos reikia laukti ilgai, arba teigė, jog negalėjo gauti tinkamo gydymo. Antrojo vizito metu pastebėta, kad dėl galimybių patekti pas gydytojus asmenys didelių pastabų neturėjo ir pasakojo apie atvejus, kai jiems arba vaikams buvo organizuojamos ir tretinės sveikatos priežiūros paslaugos: sudėtingos operacijos, tęstinis gydymas ir kt.

Medininkų URC atstovų teigimu, trūko sveikatos priežiūros specialistų, buvo sudėtinga juos pritraukti dėl nutolimo nuo didesnių miestų ar miestelių, atlyginimų nekonkurencingumo.

Teigiamas pavyzdys pastebėtas Ruklos PPC, kuriame įrengtas medicinos centras su būtinąja įranga, įrengtas ir ginekologinis kabinetas. Sveikatos specialistai (-ės) lankosi viešai skelbiamu grafiku, į priėmimą galima užsirašyti iš anksto. Jei reikalingos papildomos paslaugos, gyventojai (-os) vežami į kitas medicinos įstaigas. Kalbinti (-os) centro ir modulinių namelių stovyklos gyventojai (-os) teigė neturintys

(-čios) iššūkių gauti reikalingas paslaugas, į jų sveikatos problemas reaguojama greitai ir profesionaliai.

Naujininkų pabėgėlių stovykloje gyventojai (-os) gali užsiregistruoti pas gydytoją centro informacijos punkte arba per socialinius (-es) darbuotojus (-as). Dėl kitų paslaugų gyventojai buvo vežami į kitas sveikatos priežiūros įstaigas, pvz., Antakalnio polikliniką. Vizito metu minėtos stovyklos gyventojai (-os) neturėjo nusiskundimų dėl sveikatos paslaugų prieinamumo.

Užimtumo ir švietimo paslaugos

Stebėsenos metu buvo teirujamasi dėl užimtumo galimybių apgyvendinimo vietose, taip prisidedant prie psichikos sveikatos gerinimo. Daugelyje vietų dedamos aktyvios pastangos didinti užimtumą bei organizuoti jį kuo įvairesnį.

Pirmojo stebėsenos vizito metu pastebėta, kad užimtumo galimybių beveik nebuvo Kybartų URC. Pirmojo apsilankymo metu gyventojai minėjo, kad užimtumo galimybės labai ribotos arba jų iš viso nėra. Kadangi centras įsikūręs buvusiuose pataisos namuose, lauko erdvė yra pernelyg maža kur kas didesniai gyventojų skaičiui, nei jų gyvendavo pataisos namuose. Gyventojai yra suskirstyti į sektorius su atskirais nedidelio ploto kiemeliais. Kiemuose yra įrengti treniruokliai, kuriuos, esant blogam orui, sunkiai bepanaudotų. Pirmojo vizito metu gyventojai taip pat minėjo, kad neturi galimybių naudotis nei sporto sale, nei laisvai naudotis futbolo aikšte (keli informantai minėjo, kad ja pasinaudoti leido tik kelis kartus, pirmenybę teikiant irakiečiams); naudotis kopyčia bei biblioteka ir klase pirmojo vizito metu nebuvo leidžiama. Bibliotekoje – dauguma knygų buvo lietuvių arba rusų kalbomis. Dėl įtampų tarp skirtingos kilmės asmenų net ir priėjimas prie treniruoklių kieme kai kuriems gyventojams yra ribotas. Taip pat gyventojai skundėsi, kad neturi galimybių patys organizuoti užimtumo veiklos ne tik dėl erdvės ribotumo, bet ir įvairių priemonių, pavyzdžiui, rašomojo popieriaus, rašymo priemonių, knygų ir kt. trūkumo. Vienas gyventojas minėjo, kad yra muzikantas, bet darbuotojai (-os) jam neleido gauti instrumento paštu, nors žmona jam jį būtų atsiuntusi. Kiti minėjo, kad norėtų organizuoti kalbų pamokas, kitus užsiėmimus, tačiau neturi tam jokių priemonių ir vietos.

Pakartotinio vizito į Kybartus ir pokalbio su centro vadovu metu paaiškėjo, kad dalinis užimtumas jau organizuojamas bei stengiamasi užtikrinti, kad jis būtų kuo įvairesnis: tapymas, užsienio kalbų mokymasis, sportas (su galimybe naudotis sporto sale pagal iš anksto sudarytą grafiką). Vis dėlto atviro ir visiems prieinamo bevielio interneto įvesta nėra ir to daryti nebuvo planuojama. Kybartų URC vadovo teigimu, dauguma naudojami mobiliuoju internetu. Kai kurie sulaikyti prieglobsčio prašytojai teigė negalintys įsigyti mobiliųjų duomenų ir su artimaisiais susisiekti tik jeigu kiti leidžia pasinaudoti jų turimu mobiliuoju ryšiu.

Kai kurie Kybartų URC gyventojai minėjo boikotuojantys įvairius užsiėmimus, kaip kalbos pamokas ir kt., dėl itin ilgai besitęsiančio jų sulaikymo ir dėl to, kad ilgą laiką negauna jokios informacijos dėl savo prieglobsčio prašymų nagrinėjimo ar teisinės pagalbos. Tai, kad dalis prieglobsčio prašytojų boikotuoja užsiėmimus, vizito metu minėjo ir Kybartų URC vadovo pavaduotojas.

Pirmojo vizito į Medininkų URC metu buvo sužinota, kad organizuojama tam tikrų užimtumo veiklų, tačiau joms itin trūko erdvės. Prieglobsčio prašytojai teigė dėl savo pačių psichikos sveikatos pradėję bėgioti Medininkų URC teritorijoje, tačiau tam erdvė itin maža (vienas takelis tarp namų iki tualetų). Dėmesį į erdvių užimtumui organizuoti trūkumą atkreipė ir Medininkų URC darbuotojai (-os) bei nevyriausybinų organizacijų savanoriai (-ės).

Pakartotinio vizito į Medininkus metu prieglobsčio prašytojai (-os) sakė, kad yra bendra sporto salė, kur stovi treniruokliai, tai pat yra sporto aikštelė. Sporto sale ir aikštele gyventojai galėjo naudotis pagal grafiką. Keletas prieglobsčio prašytojų minėjo, kad lietuvių kalbos pamokos organizuojamos nereguliariai, kartais kas savaitę, kartais kas dvi, teigė norėję (-usios) mokytis, stengėsi internetu mokytis papildomai, tačiau, užsiėmimams vykstant nereguliariai, vis kartojami vien tik baziniai dalykai, kuriuos jau išmoko anksčiau. Dėl to neteko intereso lankytis minėtose pamokose. Antrojo vizito metu, esant daugiau erdvės, pastebėta, kad prieglobsčio prašytojai organizavo sau ir sporto užsiėmimus – patalpose šalia virtuvėlės.

Dėl jau seniau įrengtos infrastruktūros Ruklos PPC yra biblioteka ir sporto aikštynas, kuriuo pastato gyventojai (-os) galėjo naudotis laisvai (nebuvo užfiksuota, kokiomis sąlygomis sporto aikštynu galėjo naudotis modulinių namelių gyventojai (-os)). Sulaikymo vietos administracija minėjo, jog juntamas užimtumo trūkumas, todėl buvo bandoma organizuoti užimtumo veiklas, pavyzdžiui, PPC samdė sporto trenerį vesti užsiėmimus gyventojams (-oms). Modulinių namelių stovykloje buvo įrengta erdvė su sporto treniruokliais, bet stovyklos administratorius minėjo, kad greitai viskas buvo sulaužyta. Vis dėlto antrojo vizito į Ruklą metu stovykloje buvo atvira erdvė su treniruokliais, kurioje žmonės būriavosi, žaidė kortomis, kalbėjosi. Tiek pirmojo, tiek antrojo vizito metu patys (-čios) gyventojai (-os) minėjo, jog užimtumo veiklų trūksta.

Svarbu pastebėti, kad su nepaprastosios padėties įvedimu, kitose sulaikymo vietose griežtai ribojant gyventojų prieigą prie interneto, Ruklos PPC administracija, atsižvelgdama į tai, kad internetas yra labai svarbus gyventojų užimtumui, bendravimui su kilmės šalyse likusiais artimaisiais, teisinės pagalbos gavimui ir pan., įjungdavo ir leisdavo gyventojams (-oms) naudotis WIFI nuo 18 iki 21 val. Nepaprastosios padėties metu tokia pati praktika, nesant galimybių užtikrinti kitokių užimtumo formų, veikė ir Naujininkų PPC.

Naujininkų PPC pirmojo vizito metu taip pat buvo pastebėtas didžiulis užimtumo suaugusiesiems (-ioms) trūkumas. Vis dėlto sulaikymo vietos administracija dėjo pastangas organizuoti užimtumą sulaikytiems asmenims – vykdė sportinę veiklą (pavyzdžiui, moterims vyko zumbos pamokos), organizavo lietuvių ir anglų kalbų pamokas, grupinę veiklą moterims (darbuotojai (-os) ją apibūdino labiau kaip grupinę terapiją, o ne meninę veiklą). Pakartotinių vizitų metu, nors užimtumo veiklų buvo daugiau, prieglobsčio prašytojai (-os) sakė esantys (-čios) pavargę nuo nuolatinio buvimo uždaroje teritorijoje ir teigė nebematantys (-čios) prasmės, gyvendami (-os) beveik metus, lankyti tam tikrų užsiėmimų bei norintys (-čios) galėti dirbti, panaudoti savo turimas žinias arba įgyti naujų.

Pagrindiniai užfiksuoti iššūkiai

- Vietos laisvalaikiui lauke ribotumas. Daugelis apgyvendinimo vietų turi labai ribotas galimybes gyventojams (-oms) pasivaikščioti, užsiimti sportine veikla. Pavyzdžiui, Ruklos modulinė namelių stovykla yra įrengta ant cementinės automobilių stovėjimo aikštelės ir neturi jokio žalio ploto, žolės, medžių. Naujininkuose ir Kybartuose lauko erdvė yra apribota aukšta plytų siena, dėl kurios kyla didesnis suvaržymo ir atskirties jausmas, gyvenimo kalėjime įspūdis. Linkmenyse gyvenę asmenys į lauką būdavo išleidžiami (-os) po penkis asmenis vienu metu – trumpam ir ne kasdien. Tai neigiamai veikė žmonių psichikos sveikatą ir turi išliekamas ilgalaikes neigiamas pasekmes.
- Skirtingos užimtumo galimybės, priklausomai nuo apgyvendinimo vietos. Pavyzdžiui, Ruklos PPC ir jo modulinė namelių stovykloje gyventojai (-os) turėjo skirtingas galimybes naudotis lauko erdve. Centro gyventojai (-os) gali / galėjo kasdien išeiti pasivaikščioti po kur kas didesnę lauko teritoriją su pušynu, naudotis sporto aikštynu, o modulinė namelių stovyklos gyventojai (-os) turėjo tik aptvertą cemento aikštelę kasdieniam pasivaikščiavimui ir sporto aikštynu naudojosi tik pagal grafiką. Stovyklos gyventojams (-oms) buvo įrengta treniruoklių aikštelė, bet, pasak darbuotojų, per trumpą laiką treniruokliai buvo sugadinti ir tapo netinkami naudoti.
- Pakartotinių vizitų metu identifikuotas itin skirtingas požiūris į sulaikymo vietose esančių asmenų išleidimo už teritorijos ribų tvarką. Medininkų URC ir Pabradės URC vis dar nedidelis skaičius žmonių buvo gavę galimybes išeiti už teritorijos ribų, t. y., gavę vadinamąsias „žaląsias korteles“. Medininkų ir Pabradės URC asmenys būdavo vedami už teritorijos ribų tik esant būtinybei gauti sveikatos paslaugas, kurių negalima suteikti URC. O štai Ruklos ir Naujininkų URC, asmenims patiems savarankiškai maitinantis, prieglobsčio prašytojai ir / ar migrantai būdavo palydimi darbuotojų į parduotuves įsigyti

maisto produktų, drabužių, kai kuriais atvejais išleidžiami pasivaikščioti dėl didelių iššūkių asmenų psichikos sveikatai.

- Pabradės URC apgyvendinti asmenys pakartotinio vizito metu skundėsi, kad vaikus palydėti į mokyklą galima tik vienam iš tėvų, o vasarą neturi galimybių užtikrinti vaikams užimtumo, nes judėti gali tik ribotoje URC teritorijoje. Netoli bendrabučio ir pažeidžiamų asmenų namo yra vaikų žaidimų aikštelė, tačiau, asmenų teigimu, paaugliams nėra kuo užsiimti. Pakartotinio vizito metu į Pabradės URC modulinių namelių sektorius, kuriuose apgyvendinti tik vyrai, pastebėti įrengti kupolai, kuriuose yra treniruokliai. Bendroje teritorijoje yra stadionas, aptvertas tvora, taip pat mažesnė aikštelė. Pabradės URC vadovas teigė, kad stadione asmenys bėgioja, žaidžia futbolą. Keli kalbinti asmenys teigė, kad į didesnę stadioną nėra galimybės patekti kada nori.

Rekomendacijos

VRM ir SOCMIN:

- Rekomenduojama įtvirtinti aiškią specializuotų paslaugų poreikio nustatymo tvarką, kuri galiotų visose sulaikymo vietose.
- Apgyvendinus prieglobsčio prašytojus (-as) uždaroje teritorijoje, būtina sudaryti teises galimybes išeiti už teritorijos ribų: praleisti laiko lauke, lankyti užsiėmimus, parkus ar kt.

Sulaikymo vietų administracijoms:

- Rekomenduojama vadovautis specializuotų paslaugų poreikio nustatymo tvarka ir atitinkamai organizuoti jų teikimą.
- Rekomenduojama gyventojus (-as) apie prieinamas paslaugas informuoti tinkamomis priemonėmis bei jiems (-oms) suprantama kalba.
- Rekomenduojama užtikrinti vertimą organizuojant sveikatos priežiūros paslaugas. Ypač svarbu atsižvelgti, kad organizuojant vertimą sulaikytiems asmenims gali būti svarbi vertėjų lytis, kad asmenys jaustųsi patogiai dalindamiesi jautria, su sveikata susijusia informacija.
- Rekomenduojama suteikti pakankamai užimtumo paslaugų suaugusiesiems (-oms) arba sudaryti galimybes organizuoti užimtumą patiems (-čioms) gyventojams (-oms). Svarbu užtikrinti, kad suaugusieji (-iosios) galėtų planuoti laisvalaikį, išeiti pasivaikščioti kartu su vaikais.

Psichikos sveikata

Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos dokumentai nurodo, jog itin svarbu skirti tinkamą dėmesį sulaikytų prieglobsčio prašytojų psichikos

sveikatai, nes sulaikyti asmenys negali patys (-čios) ja pasirūpinti ar kreiptis pagalbos, o pats sulaikymo faktas gali turėti rimtų neigiamų pasekmių asmenų psichikos sveikatai⁵⁶.

Visose sulaikymo vietose, kuriose lankėsi stebėsenos komanda, buvo fiksuojama labai prasta prieglobsčio prašytojų psichikos sveikatos būklė. Faktiškai visi asmenys, su kuriais buvo kalbėtasi apsilankymų metu, pripažino tiek patys susiduriantys su psichikos sveikatos sunkumais, tiek jaučiantys, kad kiti sulaikymo vietoje gyvenantys asmenys su jais susiduria. Pavyzdžiui, vienas iš pirmojo vizito metu Kybartų URC kalbintų asmenų teigė, jog „jei nebūtų grotų, tikrai iššoktų pro langą“. Organizacijų, veikusių sulaikymo vietose ir turėjusių pastovų kontaktą su ten gyvenančiais žmonėmis, atstovai (-ės) patvirtino, jog bendra psichikos sveikatos situacija sulaikymo vietose kėlė nerimą, daug žmonių išgyveno nerimą, depresiją, potrauminio streso sutrikimą, buvo užfiksuotas ne vienas suicidinis ar savižudybių rizikos atvejis⁵⁷. VRM organizuojamuose tarporganizaciniuose susitikimuose LGKT ne kartą kėlė klausimus, susijusius tiek su prastėjančia sulaikymo vietose gyvenančių asmenų psichikos sveikata, tiek su psichikos sveikatos priežiūros paslaugų trūkumu sulaikymo vietose.

Toliau pateikiamos pokalbių metu informantų (-čių) minėtos priežastys, susijusios su prasta psichikos sveikatos situacija:

Nežinomybė dėl ateities ir informacijos trūkumas. Visose sulaikymo vietose kalbinti asmenys kaip vieną iš pagrindinių priežasčių dėl prastėjančios psichikos sveikatos įvardijo informacijos trūkumą ir nežinojimą, kas jų laukia ateityje. Asmenims nebuvo komunikuojama, kiek laiko jie / jos bus sulaikyti (-os), ar (ir kada) jie / jos bus perkelti (-os) į kitas sulaikymo vietas, kiek laiko užtruks jų prieglobsčio prašymų nagrinėjimas. Kai kurie kalbinti asmenys taip pat baiminosi, kad bus sugražinti (-os) į kilmės šalį, kur jiems / joms gresia pavojus. Atkreiptinas dėmesys, kad nerimas ir nežinomybė ypač sustiprėjo pradėjus gauti neigiamus atsakymus dėl prieglobsčio suteikimo, nes kalbinti asmenys nurodė, jog jiems / joms nebuvo išverčiama sprendimų esmė ir motyvai, nebuvo aišku, kaip pateikti skundą dėl sprendimo, nebuvo komunikuojama, kas jų laukia toliau. Asmenys taip pat dažnai nerimavo ir dėl kilmės šalyse likusių artimųjų, ypač, jeigu patyrė sunkumų su jais / jomis susisiekdami (-os).

Sulaikymo vietos darbuotojai (-os) ir nevyriausybinių organizacijų atstovai (-ės), dirbę (-usios) sulaikymo vietose, taip pat pastebėjo, kad gyventojų psichikos sveikatai didelės įtakos turėjo ir vieša valstybės institucijų komunikacija. Pavyzdžiui, 2022 m.

⁵⁶ Association for the Prevention of Torture (APT) and United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2014. *Monitoring Immigration Detention. Practical Manual*. Prieiga internetu: <http://www.refworld.org/docid/53706e354.html>.

⁵⁷ Organizacijos LGKT žinomos.

birželio pradžioje komunikuojant, kad sulaikytieji netrukus bus paleisti, buvo pastebimas gyventojų psichikos sveikatos pagerėjimas. Asmenys tikėjosi, kad gana greitai bus atidaryti PPC ir URC vartai ir asmenys galės išeiti iš PPC ir URC teritorijų, laisvai judėti ne tik Lietuvoje, tačiau ir kitose ES šalyse, susitikti su giminaičiais ir artimaisiais, galės pradėti dirbti ir kt. Tačiau, supratus, kad išplatinta komunikacija neatitinka pradinės išplatintos žinutės ir, norint gauti leidimą judėti laisvai, reikalingas teismo sprendimas, be to, dar buvo neaiškumų dėl galimybės dirbti ir gyventi Lietuvoje, gyventojų savijauta stipriai pablogėjo. Pažymėtina, kad 2022 m. birželio mėnesį vis dar buvo asmenų, kurių prieglobsčio prašymai buvo neišnagrinėti, o galimybę judėti laisvai kai kuriose šeimose turėjo tik dalis šeimos narių.

Sulaikymo faktas. Visose sulaikymo vietose kalbinti (-os) prieglobsčio prašytojai (-os) taip pat teigė, kad jų psichikos sveikatos ir emocinei būsenai neigiamos įtakos turi pats sulaikymas. Asmenys minėjo, kad jaučiasi įkalinti, izoliuoti, jaučia nerimą dėl negalėjimo išeiti iš sulaikymo vietos (kai kuriais atvejais, pavyzdžiui, Kybartuose ar Linkmenyse, minėjo, kad reguliuojama net ir tai, kada nori išeiti į lauką), jaučiasi nesavarankiškai, nes negali dirbti, nueiti į parduotuvę, pasirūpinti savo ir savo vaikų ar kitų artimųjų poreikiais, yra priklausomi nuo pareigūnų (-ių), darbuotojų ir savanorių.

Sulaikymo sąlygos. Kaip vienas iš veiksnių, turinčių neigiamą įtaką psichikos sveikatai, dažnai buvo minimos ir sulaikymo sąlygos. Kalbinti (-os) prieglobsčio prašytojai (-os) ypač dažnai akcentavo erdvės ir privatumo trūkumą. Pavyzdžiui, Medininkų URC konteinerinių namelių teritorija buvo suskirstyta į sektorius, kiekviename sektoriuje gyvenantys asmenys galėjo laiką leisti tik jame, negalėjo susitikti su kituose sektoriuose esančiais asmenimis, išskyrus galimybę pabendrauti per tvorą su šalia esančio sektoriaus asmenimis. Pažeidžiamų asmenų bendrabutyje gyvenantys asmenys galėjo vaikščioti teritorijoje aplink bendrabutį. Treniruoklių salę - palapinę ar sporto aikštelę pagal grafiką galėjo lankyti visi asmenys. Kiekviename sektoriuje teritorija lauke, kurioje asmenys galėjo judėti laisvai, buvo itin apribota - judėjimas įmanomas nuo vieno tvoros krašto iki kito, taip pat buvo vienas konteineris, skirtas bendrai erdvei, ir / arba virtuvėlė. Pažymėtina, kad pirmojo vizito metu kai kuriuose Medininkų URC nameliuose gyveno po 15-16 asmenų. Kybartų URC visa teritorija, kaip minėta, buvo suskirstyta į skirtingus sektorius: didžiausias buvo A sektorius - bendrabučio tipo buvusios pataisos namų patalpos, suskirstytas aukštais, asmenys galėjo pasivaikščioti lauke tik skirtingo dydžio trijuose kiemuose, kurie buvo priskirti kiekvienam aukštui. Asmenys negalėjo judėti laisvai nei tarp skirtingų sektorių, nei tarp aukštų. Kybartų URC kai kuriuose kambariuose gyveno 16 asmenų, Linkmenyse vienoje erdvėje, vadinamoje „izolatoriumi“, su galimybe apsilankyti lauke tik vieną valandą per dieną gyveno 33 asmenys, kiti žmonės įkurdinti buvusios mokyklos sporto salėje. Kybartų URC gyvenantys asmenys taip pat nuolat minėjo, jog

juos slegia buvusio kalėjimo atmosfera, grotos ant langų, aplink esančios spygliuotos vielos.

Užimtumo nebuvimas / trūkumas. Nors sulaikymo vietose buvo dedamos pastangos organizuoti gyventojų užimtumą, pavyzdžiui, Medininkuose vyko savanorių vedami zumbos užsiėmimai, veikė kirpykla, sporto užsiėmimai, ilgainiui atidaryta atskira palapinė, kurioje asmenys sportavo, vyko kiti užsiėmimai, pakartotinio vizito metu į Kybartų URC sužinota, kad, nors gyventojams jau buvo leidžiama pagal grafiką naudotis sporto sale, buvo organizuojamos lietuvių kalbos pamokos ir pan., užimtumas nebuvo pakankamas. Didžiąją laiko dalį gyventojai (-os) neturėjo kuo užsiimti ir leido savo kambariuose, o pagrindinė užimtumo veikla buvo internetas telefone tiems, kas tokį turėjo. Pažymėtina, kad ne visos sulaikymo vietos turėjo bevielį internetą, todėl kai kuriems (-ioms) gyventojams (-oms) kilo iššūkių dėl prieigos prie interneto, jeigu jie / jos neturėjo pakankamai resursų įsigyti lietuvišką SIM kortelę arba mobiliuosius duomenis. Paminėtina geroji praktika Naujininkų PPC, kur bevieliu internetu buvo leidžiama naudotis ir nepaprastosios padėties metu (nustačius tam ribojimus), neturint galimybių užtikrinti didesnį užimtumą suaugusiems ir taip siekiant sumažinti su psichikos sveikata susijusius iššūkius bei užtikrinti, kad asmenys galėtų palaikyti ryšius su savo artimaisiais.

Pareigūnų elgesys. Kai kurie sulaikymo vietų gyventojai (-os) kaip vieną iš psichikos sveikatą neigiamai veikiančių priežasčių minėjo atšiaurų ir nepagarbų pareigūnų (-ių) elgesį su prieglobsčio prašytojais (-omis). Linkmenų mokykloje gyvenusių asmenų teigimu, dauguma vietoje dirbusių (teritoriją saugojusių) pareigūnų (-ių) su jais / jomis elgėsi tarsi su nusikaltėliais, ko nors paklausus bendravo atšiauriai arba nebendravo visai. Pirmojo vizito metu žeminančiu pareigūnų elgesiu skundėsi ir asmenys iš Kybartų URC: pasak jų, pareigūnai su jais nesisveikino, nesikalbėjo, buvo agresyvūs. Vis dėlto pastebėtina, jog pakartotinio vizito į Kybartų URC metu dauguma gyventojų minėjo, kad bendravime su pareigūnais įvyko žymus pokytis: didžioji dauguma darbuotojų buvo draugiški ir malonūs, gyventojai jais pasitikėjo. Pavyzdžiui, pirmo aukšto gyventojai minėjo, kad pradžioje, norint išsikviesti darbuotojus, reikėdavo spausti mygtuką koridoriaus gale, kad durys / grotos atsidarytų, o antrojo vizito metu sakė, kad dažnai jos jau paliekamos atviros. Pakartotinio apsilankymo metu Pabradės URC modulių namelių stovykloje gyvenę asmenys taip pat minėjo neigiamai veikusį darbuotojų elgesį (kai kurie darbuotojai (-os), pasak jų, nesisveikino, neatsakydavo klausiami (-os), gyventojai (-os) teigė kartais iš kai kurių darbuotojų sulaukdavę neigiamų komentarų, tačiau minėjo, kad galėjo pasitikėti kitais darbuotojais (-omis) ir / arba savanoriais (-ėmis), tik minėjo, kad jie modulių namelių stovykloje lankosi daug rečiau).

Psichikos sveikatos priežiūros paslaugų trūkumas. Visose sulaikymo vietose buvo pastebimas žymus psichikos sveikatos priežiūros paslaugų trūkumas.

Nors kai kuriose, pvz., Kybartų URC ir Medininkų URC, psichologines paslaugas kurį laiką teikė psichologai (-ės) iš organizacijos „Gydytojai be sienų“, mobiliųjų komandų arba Raudonojo Kryžiaus draugijos, nuoseklus dėmesys psichologinei pagalbai nebuvo skiriamas arba prieinama pagalba buvo itin ribota. Gyventojai (-os) nuolat minėjo tokių paslaugų poreikį ir skundėsi jų neprieinamumu. Pakartotinio vizito į Medininkų URC metu net keletas kalbintų gyventojų paminėjo, kad labai trūksta „Gydytojų be sienų“ teikiamų psichologų konsultacijų, nes šie specialistai (-ės) jau beveik mėnesį neatvyksta į sulaikymo vietą. Vizito metu du darbuotojai pasakė, kad „Gydytojai be sienų“ atstovai (-ės) nėra įleidžiami (-os) į Medininkų URC, bet nedetalizavo šio neįleidimo priežasčių. Po vizito LGKT buvo gauta informacija, kad organizacijos „Gydytojai be sienų“ atstovai (-ės) į Medininkų ir Kybartų URC nėra įleidžiami (-os) nuo 2022 m. gegužės 6 dienos.

Iššūkius psichikos sveikatai pakartotinio vizito į Kybartų URC metu įvardijo ne tik kalbinti (-os) prieglobsčio prašytojai (-os), bet ir Kybartų URC vadovas bei darbuotojai (-os). Jų teigimu, ilgalaikis sulaikymas, uždara erdvė, buvusios kalėjimo patalpos taip pat prisidėjo prie psichikos sveikatos sunkumų. Darbuotojai (-os) pakartotinio vizito metu įvardijo, kad stengiamasi keisti aplinką, planuojama gerinti sąlygas, didinti užimtumo veiklų prieinamumą, ketinama pašalinti dalį koncertinos, kai kurias tvoras, suteikti galimybes naudotis atnaujintomis virtuvėmis, tačiau užsitęsęs sulaikymas turi didelės įtakos asmenų psichikos sveikatai. Anot nevyriausybinių organizacijų atstovių (-ų) (LGKT duomenys žinomi), asmenų psichikos sveikata itin blogėjo ilgėjant sulaikymo laikui, didėjant neužtikrintumui dėl savo ateities, kai kurie asmenys mėgino žudyti gavę neigiamus atsakymus dėl prieglobsčio statuso nesuteikimo dėl baimės grįžti į kilmės valstybes.

Pabradės URC, Ruklos ir Naujininkų PPC psichologai (-ės) dirbo vietoje, tačiau psichologinę pagalbą kai kuriais atvejais taip pat padėjo teikti Raudonojo Kryžiaus ir / arba kitų organizacijų organizuoti psichologai, nes turimų žmogiškųjų resursų neužteko.

Visuomenės požiūris. Linkmenyse, Pabradės URC, Medininkų URC, Kybartų URC, Naujininkų PPC kalbinti asmenys minėjo stebintys Lietuvos viešąją erdvę, jaučiantys nerimą dėl to, kad nemažos dalies visuomenės yra nelaukiami ir nemėgstami, jie norintys parodyti, jog nekelia grėsmės visuomenei, kad gali būti visuomenės nariai, kurie sukuria jai pridėtinę vertę.

Rekomendacijos

VRM, SOCMIN ir Migracijos departamentui:

- Rekomenduojama sulaikymo vietų administracijoms teikti kuo aiškesnę su prieglobsčio prašytojų ir (ar) migrantų teisine padėtimi susijusią informaciją prieš ją skelbiant viešai.
- Migracijos departamentui būtina prieglobsčio prašytojams (-oms) suteikti su jų asmenine teisine situacija, prieglobsčio prašymų nagrinėjimu ir sprendimais susijusią informaciją asmenims suprantama kalba.

Sulaikymo vietoms:

- Būtina užtikrinti orias apgyvendinimo sąlygas, atsižvelgiant į asmenų privatumą, vienam asmeniui tenkantį plotą bei patalpų pritaikymą prieglobsčio prašytojams.
- Rekomenduojama kaip įmanoma dažniau ir aiškiau sulaikytiems asmenims pateikti tiek su jų asmenine situacija susijusią informaciją, tiek informaciją apie teisinius sprendimus, keičiančius atvykusių asmenų padėtį Lietuvoje. Kiek leidžia galimybės, rekomenduojama tą daryti per vertėjus (-as) asmenims suprantama kalba. Paminėtina geroji praktika, taikyta Ruklos PPC, kai buvo organizuojami susirinkimai su gyventojais (-omis), kurių metu pateikiama naujausia informacija apie padėtį valstybėje, kad gyventojai (-os) būtų informuoti (-os).
- Rekomenduojama skirti nuoseklų dėmesį psichikos sveikatos priežiūros paslaugų užtikrinimui visiems sulaikytiems asmenims.
- Atsižvelgiant į tai, kad užimtumo trūkumas turi tiesioginės įtakos gyventojų psichikos ir emocinei sveikatai, rekomenduojama organizuoti įvairias užimtumo veiklas, sudaryti sąlygas gyventojams (-oms) išeiti į lauką, suteikti priemones užimtumą organizuoti patiems (-čioms).

Valstybės institucijų, pareigūnų (-ių) ir politikų komunikacijos poveikis požiūriui į prieglobsčio prašytojus ir / ar migrantus

Atsižvelgiant į tai, jog politikų, pareigūnų (-ių) ir valstybės institucijų komunikacija turėjo didelės įtakos prieglobsčio prašytojų psichikos sveikatai, Apžvalgoje vertinama valstybės institucijų (Vidaus reikalų ministerijos, Seimo, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Migracijos departamento, Lietuvos policijos) atstovų (-ių) komunikacija, komentuojant tuometinę migracijos situaciją, įgyvendinamus sprendimus bei priemones, kurių turėtų būti imtasi ateityje. Informacija apie vertinamus aspektus buvo renkama iš žiniasklaidos priemonių, valstybės institucijų pranešimų žiniasklaidai bei įrašų Valstybės institucijų internetiniuose tinklalapiuose.

Didelė dalis migracijos bangą komentavusių valstybės institucijų atstovų (-ių) (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrė ir viceministras, Valstybės sienos

apsaugos tarnybos vadas, kai kurie Seimo nariai), kalbėdami (-os) apie prieglobsčio prašytojus, naudojo nuasmeninančią ir diskriminuojančią leksiką. Tai daugiausia atspindi termino „nelegalus / neteisėtas migrantas“ vartojimas. Tarptautinė nevyriausybinė organizacija „PICUM“, siekianti užtikrinti dokumentų neturinčių migrantų teises, terminą „nelegalus / neteisėtas migrantas“ laiko dehumanizuojančiu bei kriminalizuojančiu, nes šių sąvokų vartojimas suponuoja nelegalų migranto egzistavimą bei normalizuoja baudžiamųjų priemonių panaudojimą migrantų atžvilgiu. Šių terminų (ne)vartojimą yra patvirtinusi ir Jungtinių Tautų pabėgėlių agentūra. Dėl šių priešasčių sąvoką „nelegalus / neteisėtas migrantas“ siūloma keisti terminais „migrantas be dokumentų“ arba „nereguliarus migrantas“⁵⁸.

Nepaisant rekomenduotinių sąvokų, vos tik pradėjus didėti asmenų iš trečiųjų šalių, pereinančių Lietuvos Respublikos sieną su Baltarusija, skaičiui, sieną kirtę asmenys buvo apibrėžiami kaip nelegalūs ir / arba neteisėti migrantai. Pavyzdžiui, jau 2021 m. birželio 6 dieną vidaus reikalų ministrė Agnė Bilotaitė teigė: „<...> matome didėjantį kiekį nelegalių migrantų ir šiuo metu turime skaičių per penkis mėnesius 190 nelegalių migrantų, kurie atvyksta iš Baltarusijos“⁵⁹. Per sieną su Baltarusija į Lietuvą patekusius prieglobsčio prašytojus nelegaliais migrantais įvardijo ir VSAT vadas⁶⁰, kai kurie Seimo nariai⁶¹. Svarbu paminėti, kad prieglobsčio prašytojai buvo vadinami nelegaliais migrantais ir oficialiuose VRM pranešimuose⁶², o tai atspindi oficialią valstybinės institucijos poziciją prieglobsčio prašytojų atžvilgiu.

Dar viena svarbi komunikacinė žinutė, kuri atsispindėjo valstybės institucijų atstovų (-ių) komunikacijoje, – prieglobsčio prašytojų prilyginimas grėsmei. Nuo pat migracijos srautų suintensyvėjimo pradžios valstybės institucijų atstovai asmenų iš trečiųjų šalių atvykimą į Lietuvos Respubliką viešajame diskurse siejo su Baltarusijos režimo įtaka. Vidaus reikalų ministrė nuolat akcentavo, jog prieglobsčio prašytojų antplūdis pasitelkiamas kaip priemonė hibridinio karo prieš Lietuvą kontekste: „Akivaizdu, kad prieš Lietuvą vykdomas hibridinis karas, o nelegalios migracijos srautai yra viena iš priemonių“⁶³. Šis naratyvas, prieglobsčio prašytojus siejantis su hibridiniu karu prieš Lietuvą, buvo įtvirtintas ir teisės aktais – liepos 13 d. Seimas priėmė rezoliuciją „Dėl hibridinės agresijos atėmimo“, kurioje nutarta ne tik

⁵⁸ Why undocumented or irregular, PICUM, 2017,

https://picum.org/Documents/WordsMatter/Words_Matter_Terminology_FINAL_March2017.pdf.

⁵⁹ Nelegalių migrantų antplūdis iš Baltarusijos: kritiniu atveju Lietuvoje įsijungtų visai kitoks režimas, Agnė Vasiliauskaitė ir Greta Klimkaitė, Delfi, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/nelegaliu-migrantu-antpludis-is-baltarusijos-kritiniu-atveju-lietuvoje-isijungtu-visai-kitoks-rezimas.d?id=87365127>.

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ D. Šakalienė: koncertina nėra paprasta spygliuota viela, ji žmonėms palieka plėštinės žaizdas, Greta Klimkaitė ir Liudmila Timofejeva, Delfi, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/sakaliene-koncertina-nera-paprasta-spygliuota-viela-ji-zmonems-palieka-plestines-zaizdas.d?id=87684431>.

⁶² Vidaus reikalų ministerija: dėl nelegalių migrantų būtina bendradarbiauti su savivaldybėmis, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/vidaus-reikalu-ministerija-del-nelegaliu-migrantu-butina-bendradarbiauti-su-savivaldybemis>.

⁶³ A. Bilotaitė: prieš Lietuvą pradėtas hibridinis karas, bet situacija valdoma, Delfi,

<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/bilotaitė-pries-lietuva-pradetas-hibridinis-karas-bet-situacija-valdoma.d?id=87389401>.

įvairiomis priemonėmis siekti sumažinti migracijos srautus į Lietuvos Respubliką, tačiau ir užtikrinti, kad „nelegalios migracijos srautų organizatoriai būtų patraukti atsakomybėn“⁶⁴. Nors sveikintinas siekis patraukti atsakomybėn prekybos žmonėmis organizatorius ar kitus asmenis, besinaudojančius pažeidžiama prieglobsčio prašytojų ir / ar migrantų padėtimi, deja, nemažai laiko patys žmonės, ieškantys prieglobsčio, pradėti laikyti grėsme. Todėl ilgainiui oficiali valstybės pozicija, kuria migracija į Lietuvą įvardijama kaip hibridinės agresijos įrankis, prieglobsčio prašytojus ima sieti su pavojumi, nuasmenina bei vengia gilintis į individualias migracijos priežastis. Be to, toks hibridinio karo naratyvas leidžia lengviau pateisinti baudžiamąsias bei atgrasymo priemones prieglobsčio prašytojų atžvilgiu. Tokia strategija dar labiau išryškėjo po 2021 m. rugpjūčio 3 dienos, kai valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operacijų vadovė A. Bilotaitė priėmė sprendimą taikyti migrantų apgrėžimo politiką, t. y., neoficialiuose pasienio punktuose Lietuvos Respublikos sieną su Baltarusija ketinę kirsti asmenys imti apgrėžti į Baltarusiją, prieglobsčio prašyti jiems siūlyta alternatyviose vietose (veikiančiame tarptautiniame pasienio kontrolės punkte ar diplomatinėje atstovybėje)⁶⁵. Masinės atstūmimo politikos taikymas neatitinka tarptautinės teisės principų, nepriklausomai nuo to, ar prieglobsčio prašytojas (-a) yra pažeidžiamas asmuo. Tačiau taikant atstūmimo politiką, tikėtina, kad buvo ignoruojami pažeidžiamų asmenų poreikiai. Nepaisant to, jog VSAT pareigūnai (-ės) teigė į Lietuvą įleidę pažeidžiamus asmenis⁶⁶, šią informaciją reikėtų vertinti kritiškai todėl, kad kai kurių asmenų pažeidžiamumą gali būti sunku nustatyti išoriškai, pvz., prekybos žmonėmis, prievartos, kitokio smurto aukas, be to, ne kartą žiniasklaidos buvo aprašomi atvejai, kai kartu su šeimomis buvo atstumiami mažamečiai vaikai. Svarbu paminėti, jog ir patys Valstybės sienos apsaugos tarnybos atstovai tvirtino susidūrę su sunkumais vertinant migrantų pažeidžiamumą⁶⁷. Kaip minėta, atstūmimo politika taip pat buvo grindžiama grėsmingomis žinutėmis. Šiuo atveju prieglobsčio prašytojai ne tik laikomi hibridinės agresijos prieš Lietuvą įrankiu, tačiau ir agresijos bendrininkais. Komentuodama apgrėžimo politikos motyvus vidaus reikalų ministrė teigė, jog asmenys, ketinantys Lietuvos Respublikos sieną kirsti ne oficialiuose pasienio punktuose, turi būti vertinami kaip atliekantys nusikalstamą veiką⁶⁸, o Seimo Nacionalinio saugumo ir

⁶⁴ Seimas priėmė rezoliuciją dėl hibridinės agresijos atėmimo, Saulė Eglė Trembo, Lietuvos Respublikos Seimas, https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=277488.

⁶⁵ L. Kasčiūnas: tarnybos įpareigotos neteisėtus migrantus nedelsdamos grąžinti į Baltarusijos teritoriją, Delfi, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kasciunas-tarnybos-ipareigotos-neteisetus-migrantus-nedelsdamos-grazinti-i-baltarusijos-teritorija.d?id=87852621>.

⁶⁶ Per savaitgalį buvo apgrėžta per 230 migrantų, įleistų nebuvo, 15min, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/per-savaitgali-buvo-apgrezta-per-230-migrantu-ileistu-nebuvo-56-1546928?copied>.

⁶⁷ Pasieniečiai neturi migrantų apgrėžimo tvarkos: ne visada gali nustatyti, kurie asmenys išties pažeidžiami, Monika Kasnikovskytė, TV3, <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/pasienieciai-neturi-migrantu-apgrezimo-tvarkos-ne-visada-gali-nustatyti-kurie-asmenys-isties-pazeidziami-n1117983>.

⁶⁸ Griežtinamas valstybės sienos apsaugos ir atgrasymo režimas, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/grieztinamas-valstybes-sienos-apsaugos-ir-atgrasymo-rezimas>.

gynybos komiteto pirmininkas akcentavo imigrantų sąmoningą bendradarbiavimą su Baltarusijos režimu⁶⁹.

Kadangi viešajame politiniame diskurse migracija į Lietuvos Respubliką buvo susieta su pavojumi, grėsmės retorika pasitarnavo ir grindžiant viešosios politikos priemonės, kuriomis siekta riboti atvykusių prieglobsčio prašytojų teises. Prieglobsčio prašytojų teisių ribojimas apėmė: a) skubos tvarka LR Seimo priimtas įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pataisas, kuriomis apribotos prieglobsčio prašytojų teisės išvykti iš sulaikymo vietos esant ekstremaliai situacijai ar nepaprastajai padėčiai bei; b) 2021 m. liepos 2 d. visoje Lietuvos Respublikoje paskelbta ekstremalioji situacija, 2021 m. lapkričio 10 d. – 2022 m. sausio 15 d. galiojo nepaprastoji padėtis, kuri apribojo visų migrantų, esančių apgyvendinimo centruose, judėjimą, neatsižvelgiant į individualius atvejus ir institucijų sprendimus. Šios priemonės buvo motyvuojamos siekiu sumažinti prieglobsčio prašytojų pabėgimą iš sulaikymo bei apgyvendinimo centrų, atgrasyti į Lietuvą norinčius pakliūti migrantus jiems nepalankiomis sąlygomis valstybėje bei užkirsti kelią neramumų kurstymui ir koordinacijai Lietuvos Respublikoje.

Komentuodamas įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pataisas Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Laurynas Kasčiūnas teigė: „Jei nenorime, kad tranzito kelias per Lietuvą atsivertų, tai svarbu ir vakariečiams, kurie yra nelegalių migrantų tikslas, kad didėtų suvokimas Europoje, jog judėjimo laisvės ribojimas yra normali praktika atgrasant nuo migracijos“⁷⁰. Tuo pat metu Vidaus reikalų ministerijos oficialiame pranešime apie nepaprastosios padėties įvedimą teigiama, jog „ši priemonė yra būtina siekiant suvaldyti neteisėtos migracijos krizę <...>. Be to, matomos sąsajos su neramumų kurstymu neteisėtų migrantų apgyvendinimo vietose ir pasienio teritorijose kelia pavojų visuomenės rimčiai“⁷¹.

Migracijos bangos metu ne tik komunikuota apie prieglobsčio prašytojų nelegalius veiksmus, tačiau ir pabrėžtos žmogaus teisės. Nors viešojoje diskusijoje kai kurie politikai, pvz., Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen, kai kurie opozicijos atstovai akcentavo, jog prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo vietose siekiama užtikrinti žmogaus teises⁷², tačiau buvo ir asmenų, kurie skatino ne tik apriboti, tačiau ir visiškai paneigti į Lietuvą iš trečiųjų šalių atvykusių žmonių teises. Pavyzdžiui, Seimo narys Andrius Mazuronis teigė: „Tai šitoje vietoje žmogaus teises

⁶⁹ L. Kasčiūnas: tarnybos įpareigotos neteisėtus migrantus nedelsdamos grąžinti į Baltarusijos teritoriją, Delfi, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kasciunas-tarnybos-ipareigotos-neteisetus-migrantus-nedelsdamos-grazinti-i-baltarusijos-teritorija.d?id=87852621>.

⁷⁰ L. Kasčiūnas: tarnybos įpareigotos neteisėtus migrantus nedelsdamos grąžinti į Baltarusijos teritoriją, Delfi, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kasciunas-tarnybos-ipareigotos-neteisetus-migrantus-nedelsdamos-grazinti-i-baltarusijos-teritorija.d?id=87852621>.

⁷¹ Dažniausiai užduodami klausimai dėl nepaprastosios padėties, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, <https://vrm.lrv.lt/lt/dazniausiai-uzduodami-klausimai-del-nepaprastosios-padeties>.

⁷² V. Čmilytė-Nielsen apie migrantų krizę: privalome užtikrinti žmogaus teises, tačiau turėtume nedaryti perteklinių dalykų, Raigardas Musnickas, LRT, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1450231/cmilyte-nielsen-apie-migrantu-krize-privalome-uztikrinti-zmogaus-teises-taciau-turetume-nedaryti-pertekliniu-dalyku>.

mes turime pamiršti ir labai aiškiai įvardinti, kad mūsų žmonių teisės yra daug svarbesnės, nei tų, kurie leidžia save naudoti kaip įrankį politiniam spaudimui XXI amžiaus viduryje“⁷³.

Galiausiai, migracijos bangos akivaizdoje, buvo galima pastebėti ir neetiškos rasės prasme komunikacijos apie prieglobsčio prašytojus. Policijos generalinis komisaras Renatas Požėla 2021 m. liepos 9 d. teigė, jog „šalies teritorijoje nuo pat pirmųjų dienų yra sustiprintas mūsų patruliavimas, atkreipiant dėmesį į transporto priemones ir juose esančius asmenis, kurie yra neeuropinio gymio. Tikrinamas jų kelionės teisėtumas“⁷⁴. Gymio akcentavimas kalbant apie migracijos srautus į Lietuvą suponuoja, jog tik tam tikros odos spalvos asmenys yra „pavojingi“, jiems turi būti taikomos baudžiamosios priemonės. Svarbu paminėti, kad tokia valstybės pareigūnų (-ių) komunikacija ne tik demonstruoja valstybės poziciją, tačiau ir formuoja visuomenės nuomonę. Pavyzdžiui, minėta Policijos generalinio komisaro citata plačiai nuskambėjo žiniasklaidoje ir tokiu būdu pasiekė nemažą visuomenės dalį⁷⁵.

Atkreiptinas dėmesys, į tai, jog Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) pripažino, kad pagal Europos Sąjungos teisę „draudžiamos valstybės narės teisės normos, pagal kurias tais atvejais, kai yra įvesta karo padėtis ar nepaprastoji padėtis arba paskelbta ekstremalioji situacija dėl masinio užsieniečių antplūdžio, neteisėtai šalyje esantys trečiųjų šalių piliečiai faktiškai netenka galimybės naudotis tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimo procedūra šios valstybės narės teritorijoje“. Taip pat ESTT pripažino, kad „draudžiamos valstybės narės teisės normos, pagal kurias tais atvejais, kai yra įvesta karo padėtis ar nepaprastoji padėtis arba paskelbta ekstremalioji situacija dėl masinio užsieniečių antplūdžio, prieglobsčio prašytojas gali būti sulaikytas vien todėl, kad jis šios valstybės narės teritorijoje yra neteisėtai“⁷⁶.

⁷³ A. Mazuronis: mūsų žmonių teisės daug svarbesnės už migrantų teises, Leonardas Marcinkevičius, Kauno diena, <https://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/politika/mazuronis-musu-zmoniu-teises-daug-svarbesnes-uz-migrantu-teises-1035456>.

⁷⁴ R. Požėla: šalyje sustiprintas patruliavimas, stebimas asmenų judėjimas ir procesai socialiuose tinkluose, Benas Brunalas, Delfi, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pozela-salyje-sustiprintas-patruliavimas-stebimas-asmenu-judejimas-ir-procesai-socialiuose-tinkluose.d?id=87668065>.

⁷⁵ Migrantų vaizdavimo žiniasklaidoje krizė, Media4change, Manoteisės.lt, <https://manoteises.lt/straipsnis/migrantu-vaizdavimo-ziniasklaidoje-krize/>.

⁷⁶ 2022 m. birželio 30 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas byloje Nr. C-72/22 PPU, prieiga internetu: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9E764AA0F1911399EB6FB4A609A5A62D?text=&docid=261930&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=173127>

Materialinės sulaikymo sąlygos

Lankydamosi prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose, LGKT stebėsenos komanda didžiausią dėmesį skyrė lygių galimybių užtikrinimo bei pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų individualių poreikių užtikrinimo stebėsenai. Nors materialių sulaikymo sąlygų vertinimas nepriskirtas į LGKT mandatui, lankantis sulaikymo vietose bei kalbantis su jose gyvenančiais asmenimis, stebėsenos komanda fiksavo ir dalį su prieglobsčio prašytojų gyvenimo sąlygomis susijusios informacijos, tačiau jai buvo skiriamas mažesnis dėmesys. Bendri pastebėjimai apie gyvenimo sąlygas sulaikymo vietose pateikiami toliau.

Apgyvendinimo sąlygos

Pirmųjų apsilankymų metu visose sulaikymo vietose gyvenamosios patalpos buvo perpildytos (išskyrus tas, kuriose gyveno šeimos), o asmenų privatumą užtikrinti buvo praktiškai neįmanoma. Pirmųjų vizitų metu Pabradės URC palapinių miestelyje viena palapinė dalinosi 12–14 asmenų; Kybartų URC – viename kambaryje gyveno nuo 6 iki 17 asmenų (kambariuose, kurių plotas apvalinant yra nuo 16 kv. m. iki 37 kv. m. – pagal Kybartų URC A korpuso patalpų planą); Linkmenyse sporto salėje gyveno 35 asmenys, kitoje bendroje patalpoje – 3 asmenys; Medininkų URC – iki 16 asmenų viename moduliniame namelyje. Didžioji dalis Medininkų URC, Kybartų URC ir Pabradės URC kalbintų asmenų minėjo, kad be galo trūksta vietos tiek lauke, tiek viduje, tiek asmeninėms veikloms, tiek užimtumui. Naujininkų PPC, Ruklos PPC ir Pabradės URC šeimų pastate situacija buvo kitokia, nes kambariuose asmenys gyveno šeimomis. Pakartotinių vizitų metu užfiksuota, kad viename kambaryje gyvena po mažiau asmenų, nes gerokai sumažėjo sulaikymo vietose gyvenančių asmenų skaičius.

Prieiga prie prausyklų ir tualetų

Naujininkų PPC gyventojai (-os) minėjo, jog dažnai neužtenka karšto vandens, nes galimai pastato infrastruktūra nėra pritaikyta tokiam dideliame kiekiui žmonių, koks yra apgyvendintas. Iššūkius dėl pastato infrastruktūros įvardijo ir sulaikymo vietos administracija.

Kybartų URC aukštuose esančiose prausyklose tiek pirmojo, tiek pakartotinio vizitų metu karšto vandens nebuvo, o dušas su karštu vandeniu gyventojams (-oms) buvo prieinamas maždaug kas penkias dienas, slankiu grafiku. Gyventojai skundėsi prausyklų, dušų ir tualetų būkle, įvardindami, kad A korpuse esančiose prausyklose kaupiasi vanduo; dušuose, į kuriuos turi eiti per lauką, nėra nei rakinamų, kai kur – net ir užuolaidomis tinkamai atskiriamų, dušo kabinų. LGKT žiniomis, Kybartų URC A korpuso sanitarinių mazgų paprastojo remonto darbų pirkimas paskelbtas 2022 m.

kovo 9 d.⁷⁷; Kybartų URC A korpuso tualetų ir prausyklų rekonstrukcijos darbų pirkimas paskelbtas 2022 m. gegužės 10 d.⁷⁸.

Medininkų URC, Ruklos PPC ir Pabradės URC patekti į tualetų ir prausyklų patalpas / modulinius namelius galima tik per teritoriją. Gyventojai (-os) skundėsi, kad esant prastam orui dėl to kyla iššūkių, ypač norint nueiti į tualetą naktį arba pareinant nusimaudžius iš dušų per šaltį.

Maitinimas

Skirtingose sulaikymo vietose maitinimas organizuotas skirtingai. Naujininkų PPC veikė parduotuvė, kurioje žmonės pirko maistą už gautus mėnesiui skirtus pinigus ir maistą gaminosi patys. Sulaikymo vietos administracija bendradarbiavo su parduotuve „Syriana“, kad galėtų pateikti asmenims jiems kultūriškai labiau atpažįstamo maisto. Ruklos PPC gyventojai (-os) taip pat gaminosi patys (-čios): modulinių namelių stovykloje veikė parduotuvė, kurioje galima įsigyti maisto produktų, o pastate gyventojai (-os) pirkinį sąrašą duodavo socialinei darbuotojai, kuri du kartus per savaitę pasirūpindavo pirkiniais, taip pat kartais atvažiuodavo mobili parduotuvė. Vis dėlto tiek Naujininkų PPC, tiek Ruklos PPC gyventojai (-os) skundėsi, kad gaunamų pinigų dėl didelių kainų mobiliose parduotuvėse neužtenka visaverčiam maitinimui užtikrinti.

Pakartotinių vizitų Naujininkų PPC ir Ruklos PPC metu gyventojai (-os) teigė maistą perkantys (-čios) parduotuvėse. Leidimus teritoriją palikti turintys (-čios) gyventojai (-os) minėjo, kad kartais, vykstant į parduotuvę, sunku negalėti pasiimti kartu ir vaikų, nes galima vestis tik vieną vaiką, kitiems (-oms) tenka paaiškinti, kodėl jie / jos negali vykti kartu. Naujininkų PPC ir Ruklos PPC vadovai (-ės) minėjo, kad stengėsi užtikrinti galimybę apsipirkti parduotuvėse už teritorijos ribų ir tiems / toms, kurie (-ios) neturėjo leidimų išeiti už teritorijos ribų, ir daryti tai su palyda pagal tam tikrą grafiką. Tačiau pažymėjo, kad būtų gerokai paprasčiau, jeigu nereikėtų organizuoti palydos, nes tai užima ganėtinai reikšmingą darbuotojų darbo dalį.

Medininkų URC, Kybartų URC ir Pabradės URC gyventojams (-oms) maistas buvo tiekiamas. Medininkų URC kalbinti (-os) gyventojai (-os) maisto kokybe ir kiekiu skundėsi, ne vienas (-ė) informantas (-ė) taip pat pranešė, jog maistas pakuotėse, kurį asmenys gauna, dažnai būna pasibaigusio galiojimo, kai kurie asmenys rodė tokio maisto nuotraukas. Gyventojai (-os) minėjo papildomo maisto įsigyjantys iš mobilios parduotuvės, tačiau skundėsi ne tik produktų kainomis, bet ir tuo, jog mobili

⁷⁷ Kybartų URC A korpuso sanitarinių mazgų paprastojo remonto darbų pirkimo dokumentai: https://pirkimai.eviesiejipirkimai.lt/app/rfq/publicpurchase_docs.asp?PID=625196.

⁷⁸ Kybartų URC A korpuso tualetų ir prausyklų rekonstrukcijos darbų pirkimo dokumentai: https://pirkimai.eviesiejipirkimai.lt/app/rfq/publicpurchase_docs.asp?PID=637109.

parduotuvė turi ribotą kiekį prekių ir sektoriams, į kuriuos vyksta paskiausiai, dažnai nelieka reikiamų būtinųjų produktų. Kybartų URC gyventojai taip pat skundėsi tiekiamo maisto porcijų dydžiu, maistingumu ir kokybe, pavyzdžiui, būdavo patiekiami pervirę griekiai, pažliugę ryžiai, teigė, jog nėra jokios daržovių įvairovės, maistas prėskas. Daug Kybartuose kalbintų asmenų minėjo, jog jiems nebuvo tiekama arbata ir (ar) geriamasis vanduo. Taip pat gyventojai nuolat minėjo nepatogų maitinimo grafiką – valgymo grafikas buvo sudaromas pagal aukštus, tačiau dėl didelio asmenų skaičiaus kai kuriems iš jų tekdavo valgyti labai nepatogiu laiku. Pavyzdžiui, pirmo aukšto gyventojai valgydavo pusryčius 7 valandą ryto, o vakarienę – 17 valandą vakaro, tad vakare po ankstyvos vakarienės jausdavosi alkani. Gyventojai taip pat skundėsi neturintys galimybės net išsivirti arbatos, nes visam pastato aukštui priklausė vienas virduklas.

Pabradės URC maistas taip pat buvo tiekiamas, suteikiama galimybė rinktis iš trijų maitinimo variantų: tradicinio (kiauliena, jautiena, vištiena, žuvis), alternatyvaus be kiaulienos (jautiena, vištiena, žuvis), vegetariško (žuvis). Pirmojo vizito metu pastatuose taip pat veikė virtuvėlės, šiuose pastatuose gyvenančios šeimos ir pažeidžiami asmenys galėjo gamintis maistą. Dauguma palapinėse apgyvendintų asmenų neturėjo galimybės įsigyti ir (arba) gamintis maisto. Pakartotinio vizito metu virtuvėlės buvo įrengtos ir Pabradės URC moduliinių namelių sektoriuose, tačiau jose galimybės gamintis maistą buvo labai ribotos – nebuvo viryklių, tik mikrobangų krosnelės. Prieglobsčio prašytojai (-os) teigė kartais naudojęsi (-usios) moduliiniuose nameliuose esančiais radiatoriais maisto gamybai, nes nebuvo viryklės. Medininkų URC gyventojai (-os) taip pat teigė naudojęsi (-usios) radiatoriais sau pasigaminti maisto. Viename iš moduliinių namelių sektorių buvo įrengta krosnelė, kurioje, moterų teigimu, jos kepusios duoną.

Pakartotinių vizitų metu tiek Medininkų URC, tiek Pabradės sulaikyti asmenys teigė gaunantys apie 13 eurų mėnesiui ir dažniausiai juos išleidžiantys maistui, kiti – cigaretėms ar kitiems poreikiams. Kai kurie sulaikyti asmenys, kurie neturėjo lėšų įsigyti papildomo maisto, teigė, jog, kadangi dalis žmonių tiekiamo maisto nevalgo, jie pasiima daugiau porcijų, perrenka tiekiamą maistą ir stengiasi jį paruošti taip, kad galėtų valgyti.

Pabradės URC sulaikyti asmenys teigė prašantys tam tikrų produktų nupirkti pareigūnių (-ų). Kiti minėjo už tam tikrą užmokestį prašantys produktų nupirkti kitų asmenų, turinčių teisę išeiti už URC teritorijos. Pabradės URC nebuvo nei nuolat veikiančios, nei atvykstančios parduojuvės, kurioje gyventojai (-os) būtų galėję (-usios) įsigyti papildomų prekių. Šis klausimas buvo keltas tiek Pabradės URC administracijai, tiek VRM organizuojamuose tarporganizaciniuose susitikimuose 2021 metų rudenį ir vėliau. Pakartotinio vizito Pabradės URC metu (2022-05-30) Pabradės

URC vadovas minėjo, kad galbūt klausimas jau bus išspręstas artimiausiu metu ir kad šiuo metu kai kuriuos produktus nuperka darbuotojai.

Kybartuose stebėsenos metu sužinota, kad dėl silpno elektros įvado nebuvo galimybės įjungti reikalingo kiekio virdulių, kaitlenčių ir kitų elektros prietaisų, reikalingų gaminti maistą. Dėl to kasdien kildavę įtampų ir buitinių konfliktų: asmenys ilgai laukdavo savo eilės gamintis maistą, neturėjo galimybės išsivirti arbatos, nes virduliai dažnai dingdavo, gesdavo, nes juose buvo gaminamas maistas, šildomas pienas ir pan.

Darbuotojų darbo sąlygos

Vienas iš svarbių Apžvalgos tikslų buvo įvertinti situaciją dėl sulaikymo vietose tarnybą atlikusių ir čia dirbusių asmenų padėties. Stebėsenos metu buvo analizuojami duomenys, susiję su apsauga nuo priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, smurto, neapykanta motyvuotų incidentų ar kito nepageidaujamo elgesio ne tik prieglobsčio prašytojų, bet ir apgyvendinimo vietose tarnybą atlikusių pareigūnų (-ių) ir šiose vietose dirbusių darbuotojų (toliau kartu vadinami darbuotojais) atžvilgiu. Ypatingas dėmesys buvo skirtas lygių galimybių principui užtikrinant darbuotojų darbo sąlygas.

Lankantis apgyvendinimo vietose, su darbuotojais (-omis) buvo bendrauta atskirai nuo kitų asmenų, klausimai jiems / joms buvo užduodami pagal atskirą, specialiai parengtą klausimyną. Pabrėžtina, jog šiuo klausimynu buvo remiamasi tik kaip gairėmis, buvo užduodami ir klausimyne nenumatyti klausimai, kadangi situacijos ir aplinkybės skirtingose apsilankymo vietose pakankamai skyrėsi. Interviu su darbuotojais (-omis) metu buvo pristatomi stebėsenos vykdymo tikslai, prašoma pasidalinti jų darbo patirtimis bei pasiūlymais ir lūkesčiais dėl situacijos tobulinimo. Su kai kuriais (-iomis) darbuotojais (-omis), priklausomai nuo situacijos, aptarti tik atskiri klausimai, nesant galimybės detaliai pristatyti visos stebėsenos ir aptarti visų klausimyne numatytų klausimų.

Atlikdama nepriklausomą stebėseną, LGKT komanda bendravo su Valstybės sienos apsaugos tarnybos (VSAT), VSAT užsieniečių registracijos centrų, Viešojo saugumo tarnybos (VST), Pabėgėlių priėmimo centrų (PPC) ir kitų įstaigų darbuotojais (-omis).

Būtina pabrėžti, jog, lankantis sulaikymo vietose, dauguma darbuotojų geranoriškai ir atvirai bendradarbiavo su LGKT stebėtojais (-omis). Neatsižvelgiant į tai, jog visose apgyvendinimo vietose trūko darbuotojų ir dėl didelio darbo krūvio bei sudėtingų darbo sąlygų darbuotojai (-os) dažnai buvo gan smarkiai įsitempę (-usios) ir pavargę (-usios), nepriklausomą stebėseną atlikusiems (-ioms) LGKT darbuotojams

(-oms) buvo pateikta prašyta informacija, atsakyta į visus klausimus. Kai kuriais atvejais bendravimo laikas buvo ribota, dėl COVID-19 protrūkių ar kitokių asmenų įsipareigojimų.

Atkreiptinas dėmesys, jog darbuotojai (-os) aktyviai ieškodavo būdų užtikrinti maksimaliai palankias prieglobsčio prašytojų gyvenimo sąlygas, dažnai patys (-čios) neturėdami (-os) padorių darbo sąlygų.

Stebėsenos metu buvo identifikuotos šios, su darbuotojų darbo sąlygomis susijusios, problemos:

1. Absoliučiai visose sulaikymo vietose trūko tiesiogines paslaugas prieglobsčio prašytojams (-oms) teikiančių specialistų (-čių): socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų, sveikatos priežiūros specialistų (-čių), psichologų (-ių), užimtumą organizuojančių specialistų (-čių), vertėjų. Kai kuriose įstaigose trūko ir pareigūnių (-ų) (ši problema ypač aktuali Kybartų URC). Dėl šios priežasties:
 - 1.1. darbuotojams (-oms) tekdavo dirbti itin dideliu darbo krūviu, dėl to jie / jos būdavo pervargę (-usios), įsitempę (-usios);
 - 1.2. darbuotojams (-oms) tekdavo atlikti jiems / joms pagal užimamas pareigas nepriskirtas funkcijas. Pavyzdžiui, dažnu atveju VSAT ir VST pareigūnai (-ės) atlikdavo socialinio (-ės) darbuotojo (-s), vertėjo (-s) ar net konsultanto (-ės) prieglobsčio suteikimo klausimais funkcijas, o tai trukdydavo jiems / joms atlikti jų tiesiogines funkcijas;
 - 1.3. sprendžiant etatinių darbuotojų trūkumo problemą buvo prašoma / tikimasi savanorių pagalbos. Tai neturėtų būti laikytina įprasta praktika, nuo tiesioginės atsakomybės atleidžiančia už tai atsakingas valstybės ar savivaldybių įstaigas. Darbuotojai (-os) nėra atsakingi (-os) už savanorių atliekamo darbo kokybę, negali jiems / joms dėl to reikšti pastabų. Centrų vadovams (-ėms), priverstiems pasikliauti jiems / joms nepavaldžių savanorių pagalba, kilo iššūkių organizuojant darbą;
 - 1.4. nemaža dalis VSAT ir PPC darbuotojų teigė dažnai turėję (-usios) atlikti Migracijos departamento darbuotojų funkcijas, kam neturėjo kvalifikacijos ir reikiamos informacijos. Pavyzdžiui, supažindinti asmenis su sprendimais, kai to nepadarydavo Migracijos departamentas, o, jų teigimu, tai atsitikdavo gana dažnai; atsakyti į klausimus dėl teisinės pagalbos, suteikti informaciją apie viešai paskleistą tam tikrą VRM ar Migracijos departamento komunikaciją.
2. Įstaigų darbuotojai (-os) nebuvo tinkamai apmokyti (-os) dirbti su skirtingos kultūrinės, socialinės patirties žmonėmis, neturėjo lyčiai ar kultūrai jautrių mokymų, bendravimo praktikų. Mokymai organizuoti gerokai vėliau. Tai sukeldavo darbuotojams (-oms) įtampą dėl bendraujant su prieglobsčio prašytojais (-omis) kylančių nesusipratimų.

3. Kai kuriose apgyvendinimo vietose darbuotojai (-os) neturėjo tinkamų darbo ir poilsio, persirengimo patalpų, dušų (tikslios vietos šioje ataskaitoje neminimos, siekiant apsaugoti šių vietų darbuotojus (-as), kurie teigė nenorintys turėti problemų dėl savo darbo).

4. Dėl naujų apgyvendinimo vietų įsteigimo ir didelio darbo krūvio jose pareigūnai (-ės) būdavo komandiruojami (-os) į jas iš savo nuolatinių tarnybos vietų. Pareigūnai (-ės) atkreipė LGKT komandos dėmesį, kad, juos / jas siunčiant į komandiruotes, ne visada buvo atsižvelgiama į jų galimybes suderinti tarnybą komandiruočių metu su jų asmeninio gyvenimo poreikiais (pavyzdžiui, su nepilnamečių vaikų priežiūra ir pan.). LGKT taip pat buvo informuota, jog pareigūnams (-ėms) už tarnybą komandiruočių metu ne visada būdavo tinkamai atlyginama.

5. Kai kuriose sulaikymo vietose gyventojų būdavo daugiau, nei jose padoromis sąlygomis galėtų gyventi. Šių įstaigų darbuotojams (-oms) dėl to kildavo nemenkų iššūkių organizuojant paslaugas gyventojams (-oms), užtikrinant saugumą, raminant pagrįstai kylantį gyventojų nepasitenkinimą.

6. Nemaža dalis darbuotojų, ypač pakartotinių vizitų metu, teigė jaučiantys (-čios), kad yra daugybė iššūkių, kurie nėra sprendžiami tų, kurie turi teisę priimti sprendimus, ir atsakomybė už priėmimo sąlygų užtikrinimą, informacijos apie ateitį suteikimą asmenims, būtinybė reaguoti į psichikos sveikatai kylančius iššūkius kyla jiems / joms.

7. Įstaigų darbuotojų nuomone, priekaištai dėl žmogaus teisių neužtikrinimo sulaikymo vietose dažnai būdavo nepagrįstai reiškiami šiose įstaigose dirbantiems (-čioms) darbuotojams (-oms), o ne už šiuos pažeidimus atsakingoms institucijoms arba asmenims.

8. Pakartotinių vizitų metu atskirų įstaigų darbuotojai (-os) taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad dalies tinkamų priėmimo sąlygų negalėdavo užtikrinti, nes, prieš perkeliant asmenis, nebūdavo suteikiama pakankamai laiko pasiruošti, įrengti apgyvendinimo vietas, parengti darbuotojus (siekiant apsaugoti šiuos darbuotojus, nėra atskleidžiamos konkrečios vietos).

9. Darbuotojai (-os) minėjo, kad susidūrė su iššūkiais (kai kuriais atvejais – ir neramumais), kai valstybės mastu buvo iškomunikuojami tam tikri sprendimai prieš tai apie juos neinformavus darbuotojų. Būdami ilgą laiką sulaikyti asmenys nuolat sekė žiniasklaidą ir priimamus sprendimus, tačiau dažnai jų reikšmė ir įgyvendinimas nebuvo iki galo aiškiai iškomunikuojama už tai atsakingų institucijų.

10. Be išimties visų vietų darbuotojai (-os) tiek pirmųjų, tiek pakartotinių vizitų metu minėjo iššūkius, kylančius dėl Migracijos departamento veiklos. Pakartotinių

vizitų metu taip pat atkreiptas dėmesys, kad per visą laiką neišspręstas aiškus ir savalaikio asmenų supažindinimo su sprendimais dėl prieglobsčio klausimas, dažnai kildavo iššūkių dėl nemokamos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo, informacijos apie teisinę pagalbą suteikimo. Darbuotojai (-os) minėjo atvejus, kai, asmeniui suteikus prieglobstį, apie tai nebuvo informuojamas centras (informacija LGKT žinoma), kad galėtų būti pakeista asmens apgyvendinimo vieta ir pradėtos integracijos procedūros, atkreipė dėmesį, jog pasitaikė atvejų, kai pabėgėlio statusas buvo suteiktas suaugusiam asmeniui, bet nebuvo suteiktas jo / jos nelydimam nepilnamečiam broliui (sesei), pastarajam suteikiant tik leidimą laikinai gyventi humanitariniais pagrindais (informacija LGKT žinoma). Pažymėtina, kad pirmųjų vizitų metu tiek VSAT URC, tiek PPC darbuotojai (-os) turėjo prieigą prie MIGRIS sistemos, kurioje galėjo matyti sulaikytų asmenų statusą. Pakartotinių vizitų metu PPC darbuotojai (-os) nebeturėjo prieigos prie MIGRIS sistemos, todėl, net gyventojams (-oms) klausiant dėl jų prieglobsčio prašymų būklės, tokios informacijos negalėjo patikrinti patys / pačios.

11. Darbuotojai (-os) daugumoje įstaigų minėjo, kad nėra apmokyti (-os), kaip reikėtų reaguoti į smurto dėl lyties, smurto artimoje aplinkoje, seksualinio smurto ar seksualinio priekabiavimo ir / ar seksualinio priekabiavimo atvejus arba neapykanta motyvuotus incidentus.

12. Daugumoje sulaikymo vietų darbuotojai (-os) minėjo, kad didžiąją dalį laiko jautėsi saugūs (-ios) atlikdami (-os) savo pareigas, tačiau paminėjo iš kai kurių prieglobsčio prašytojų patyrę (-usios) priekabiavimą arba agresyvių elgesį, susilaukę (-usios) įžeidžių komentarų. Atskirose įstaigose darbuotojos teigė, kad buvo susidūrusios su seksualiniu priekabiavimu arba priekabiavimu.

LGKT atstovai (-ės) kėlė su darbuotojų trūkumu ir darbo sąlygomis susijusius klausimus VRM organizuojamuose susitikimuose.

Rekomendacijos

VRM ir SOCMIN:

- Būtina užtikrinti pakankamą tiesiogines paslaugas prieglobsčio prašytojams (-oms) teikiančių specialistų (-čių) skaičių: socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų, sveikatos priežiūros specialistų (-čių), psichologų (-ių), užimtumą organizuojančių specialistų (-čių), vertėjų.
- Būtina sulaikymo vietose dirbantiems asmenims užtikrinti orias darbo sąlygas (poilsio vietos, persirengimo patalpos, tualetai) ir tinkamą atlyginimą už darbą.
- Rekomenduojama atsižvelgti į tai, kad asmenų gyvenimo sulaikymo vietose sąlygos turi tiesioginę įtaką darbuotojų darbo krūviui ir jų psichikos sveikatai.

Apibendrinimas

Remiantis LGKT komandos vykdytos nepriklausomos prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietų stebėsenos duomenimis, galima teigti, jog visose pagrindinėse sulaikymo vietose (Medininkų URC, Naujininkų PPC, Ruklos PPC, Kybartų URC, Pabradės URC) kilo rimtų iššūkių užtikrinant sulaikytų asmenų saugumą, organizuojant paslaugas ir sudarant visiems asmenims vienodas sulaikymo sąlygas, atsižvelgiant į jų tapatybės bruožus. Lygių galimybių pažeidimai ar rizikos jiems atsirasti fiksuoti lyties, kilmės, odos spalvos, etninės priklausomybės, kalbos, religijos, negalios, seksualinės orientacijos, socialinės padėties pagrindais. Lygių galimybių užtikrinimo iššūkiai ir pažeidimai, susiję su kiekvienu iš minėtų pagrindų, aptariami atskiruose Apžvalgos skyriuose, o konkrečios rekomendacijos ateičiai, kaip jų išvengti prieglobsčio prašytojų sulaikymo vietose, pateikiamos kiekvieno skyriaus pabaigoje.

Vis dėlto paminėtina, kad daugumos LGKT komandos stebėsenos metu užfiksuotų ir Apžvalgoje minėtų lygių galimybių ar žmogaus teisių pažeidimų būtų galima išvengti taikant alternatyvias sulaikymui priemones. Pažymėtina, kad JT sulaikymo gairėse įtvirtinama, kad sulaikymas turi būti taikomas tik išimtiniais atvejais. Jis gali turėti didesnių neigiamų pasekmių pažeidžiamiesiems asmenims. 2021 m. birželio–rugsėjo mėnesiais išaugus į Lietuvą per Baltarusijos sieną atvykstančių prieglobsčio prašytojų skaičiui, vadovaujantis 2021 m. liepos 13 d. UTPI pakeitimu⁷⁹, didžiosios dalies atvykusių asmenų laisvė buvo apribota automatiškai, nepriimant kiekvieno asmens atžvilgiu individualaus sprendimo. Atvykę asmenys buvo *de facto* sulaikomi be galimybės išvykti iš sulaikymo vietų. Tarptautinės migracijos srityje dirbančios organizacijos pabrėžia, jog sulaikymo sąlygos kelia ypač daug iššūkių užtikrinant sulaikytų prieglobsčio prašytojų saugumą, lygiavertį traktavimą, paslaugų prieinamumą bei turi itin rimtų ilgalaikių neigiamų pasekmių sulaikytų asmenų psichikos sveikatai⁸⁰. ESTT 2022 m. birželio 30 d. konstatavus, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai prieštarauja ES teisės normoms, pagal kurias draudžiamos valstybės narės teisės normos, pagal kuriais prieglobsčio prašytojas gali būti sulaikytas vien todėl, kad jis šios valstybės narės teritorijoje yra neteisėtai, nebuvo inicijuoti Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties pakeitimai. Todėl ateityje vis dar iškyla rizika, kad asmenys būtų uždaromi. Todėl, susidarius panašiai migracijos situacijai, rekomenduotina sprendimus dėl sulaikymo nagrinėti individualiai ir kaip įmanoma plačiau taikyti alternatyvias sulaikymui priemones.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 5, 71, 76, 77, 79, 113, 131, 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo IX-1 skyriumi įstatymas,

⁸⁰ Association for the Prevention of Torture (APT) and United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2014. *Monitoring Immigration Detention. Practical Manual*. Prieiga internetu: <http://www.refworld.org/docid/53706e354.html>

Taip pat konstatuotina, jog į Lietuvą atvykus dideliame prieglobsčio prašytojų srautui detalus, išsamus ir savalaikis atvykusių asmenų pažeidžiamumo vertinimas nebuvo atliekamas, o jo tvarka skyrėsi priklausomai nuo sulaikymo vietos. Nebuvo skiriamas pakankamas dėmesys identifikavimui, ar sulaikyti asmenys kelionės metu arba kilmės šalyse patyrė bet kokios rūšies smurtą, prievartą ar nukentėjo nuo prekybos žmonėmis, nebuvo tinkamai identifikuoti asmenys, turintys intelekto, psichosocialinę negalią ir asmenys, kurių ilgalaikės sveikatos problemos galėtų būti prilygintos negaliai. Laiku nenustatytas atvykusių asmenų pažeidžiamumas turėjo tiesioginės įtakos jų priėmimo ir sulaikymo sąlygoms bei tinkamos pagalbos organizavimui. Išsamus ir detalus pažeidžiamumo vertinimas būtų padėjęs išvengti didelės dalies Apžvalgoje minėtų lygių galimybių neužtikrinimo atvejų ir (ar) žmogaus teisių pažeidimų, taip pat valdyti su jais susijusias rizikas. Todėl itin svarbu, jog sulaikymo vietos turėtų vienodą, aiškiai apibrėžtą pažeidžiamumo vertinimo tvarką bei kad toks vertinimas būtų atliekamas per pirmąsias dvi savaites nuo asmenų atvykimo į Lietuvą ir būtų numatytos galimybės šį vertinimą pakartoti, atsakingiems asmenims pastebėjus to poreikį.

Ateityje, esant dideliame atvykstančių asmenų srautui ir nepakankant žmogiškųjų išteklių pažeidžiamumo vertinimui atlikti, rekomenduotina į pagalbą pasitelkti kitų institucijų ir (arba) organizacijų ekspertus (-es), turėti parengtą supaprastintą pažeidžiamumo identifikavimo tvarką, kol bus galima atlikti detalų pažeidžiamumo įvertinimą.

Stebėsenos metu nustatyta, kad nė viena iš sulaikymo vietų neturėjo patvirtintos vidaus tvarkos, kuria būtų numatytos priemonės, kaip darbuotojai (-os) ir sulaikyti asmenys yra saugomi nuo diskriminacijos, smurto dėl lyties, smurto artimoje aplinkoje, išnaudojimo, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo ar kito nepageidaujamo elgesio jų atžvilgiu dėl jų turimų tapatybės bruožų, kaip į juos reaguojama ir užtikrinama tokių atvejų prevencija. Nė vienoje iš sulaikymo vietų nebuvo nustatyta aiški procedūra, kaip į tokius atvejus turėtų būti reaguojama. Bendrosios tvarkos, kuriose apžvelgiamas reagavimas į incidentus: konfliktus, smurtą, ginčus, nesuteikia specifinių žinių dėl į nukentėjusius orientuotų sprendimų priėmimo, būtinybės užtikrinti prevenciją ir kt. Būtina turėti aiškų algoritmą, kaip reaguojama į smurto dėl lyties, smurto artimoje aplinkoje, seksualinio smurto ar priekabiavimo atvejus, kuris galėtų visiems sulaikymo vietoje dirbantiems asmenims (tiek sulaikymo vietos darbuotojams, kitų institucijų ir / ar nevyriausybinių organizacijų atstovams). Tokia tvarka yra būtina siekiant užkirsti kelią bet kokiam nepageidaujamam elgesiui ir užtikrinti sulaikymo vietose gyvenančių bei dirbančių asmenų saugumą. Integrali tokios tvarkos dalis yra ir funkcionuojantis mechanizmas, kuriuo naudodamiesi asmenys galėtų pranešti apie patiriamą, patirtą ar pastebėtą nepageidaujamą elgesį ar jo rizikas. Nors stebėsenos metu užfiksuota, jog sulaikymo

vietose egzistavo galimybės vietos administracijai pranešti apie poreikius ar nusiskundimus, jos nebuvo vienodai prieinamos visiems asmenims. Todėl ateityje rekomenduotina visoms sulaikymo vietoms numatyti aiškia bet kokio nepageidaujamo elgesio dėl įvairių tapatybės bruožų prevencijos politiką ir priemones, be kita ko, numatant ir tvarką dėl pranešimo apie patiriamą diskriminaciją, smurtą, išnaudojimą, priekabiavimą, seksualinį priekabiavimą ir kitą nepageidaujamą elgesį iš kitų gyventojų ir darbuotojų, paslaugų teikėjų (pavyzdžiui, medicinos, švietimo, užimtumo ir kt. darbuotojų). Ypatingai svarbu užtikrinti, kad numatytas pranešimo būdas (-ai) būtų prieinamas visiems sulaikymo vietoje gyvenantiems asmenims, t. y., būtų užtikrinamas konfidencialumas, esant poreikiui ir anonimiškumas, sudaryta galimybė kreiptis gimtąja kalba pasitelkiant vertėjus (-as), sudaryta galimybė pranešti tos pačios lyties asmeniui (-ims).

Sulaikymo vietose ar prieglobsčio prašytojų bei migrantų apgyvendinimo vietų darbuotojams rekomenduotina organizuoti mokymus, kurie leistų įgyti ne tik žinių, bet ir kompetencijų bei įgūdžių kultūriniam jautrumui, lyčiai jautriam elgesiui bei suteiktų žinių apie skirtingą intelekto, psichosocialinę negalią ar bet kokią kitą fizinę, sensorinę negalią turinčių asmenų poreikius, LGBTI+ asmenis, taip pat leistų atpažinti psichikos sveikatos rizikas.

Be paminėtų bendrųjų rekomendacijų organizuojant prieglobsčio prašytojų priėmimą ir jo sąlygas, rekomenduojama atsižvelgti į atskirų pažeidžiamų grupių poreikius, remiantis 2021–2022 metais išmoktomis pamokomis bei šioje apžvalgoje pateiktomis įžvalgomis, prieglobsčio prašytojų patirtimis ir rekomendacijomis.

Priedai

Klausimynas laikino apgyvendinimo ir sulaikymo vietoje gyvenantiems asmenims

GENERAL INFORMATION				
Where do you come from?		How long have you been detained for?		Have you applied for an asylum?
GENERAL QUESTIONS				
How do you feel here? (warm-up and get-to-know questions)				
Have you had a chance to communicate your needs when you were brought here?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
LANGUAGE				

<p>What is your native language? What other languages do you speak?</p>				
<p>Do you ever have a chance to talk to people working on the site about your needs not only in English but in your native language through translators?</p>	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
<p>Do you ever get a chance to get information not only in English but in your native language through translators?</p>	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
ETHNICITY				
<p>What ethnic group do you belong to?</p>				
<p>Do you feel that people in the camp treat you differently because of your ethnicity?</p>	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Has there been any tensions with other residents because of that?				

	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Have you told anyone working on the site about this? If yes, how did they react? If no, why not?				

	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Has your security been ensured?				

RELIGION

Can you tell us what is your religion?				
--	--	--	--	--

	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Can you pray at any time you want? Are prayer times respected?				

Are there any restrictions on the site that would make it difficult for you (for example, locked washrooms)?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Can you choose food that would meet your religious dietary needs?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Can you purchase, keep and use religious symbols that are important for you (for example, religious books)?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Is there a place on the site where you could pray calmly?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Do you feel that people in the camp treat you differently because of your religion?				
Has there been any tensions with other residents because of your religion?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Have you told anyone working on the site about this? If yes, how did they react? If no, why not?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Has your security been ensured?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
FEMALE HYGIENE				
Do you have access to clean running water?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Do you get enough toiletries, such as sanitary pads? Are they provided for free?				
PREGNANT WOMEN AND NURSING MOTHERS				
	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Have you been given regular medical check-ups?				
	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Do you feel like you get proper and sufficient food?				
Is there a private place where you could nurse your baby?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

FEMALE SAFETY				
	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Do you feel safe in the detention camp?				
	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Do you live separated from men (unless they are your family members)?				
Could you choose to live separately?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Is there a private place where you can change your clothes/prepare for sleep/etc.? Do you feel safe/comfortable doing so?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Do the showers/toilets have locks? Do you feel safe/comfortable while taking a shower/using toilet/etc.?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Are the showers/toilets far from the place you sleep? Do you feel safe/comfortable going there at night alone?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
If you feel comfortable sharing – have there been any	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

instances when you felt intimidated or threatened by other people living in the camp?				
REPORTING				
Do you know if there is a possibility to report any harassment or violence to the officials working on the site?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Volunteers?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Have you reported any occurrence of harassment or	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

violence to the people working on the site?				
If yes, did you feel safe doing so?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
If yes, was your security ensured? What measures were taken to do so?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Do you know if there is a possibility to complain if you experienced harassment or violence from the people working on the site? Would you feel safe doing so?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Disability				
Do you have a disability or are you a caretaker of somebody who does?	Taip	Ne	Komentarai	
Could you specify what type of disability that is?				
Have you had a chance to specify your needs upon arrival to the detention center?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Have these needs been taken into consideration?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
What adaptations have been made to accommodate your needs?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Are these adequate/reasonable?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
SOGI				
<i>If possible, figure out if a person is non-heterosexual, transgender or intersex</i>	Taip	Ne		Komentarai
Have your medical needs been attended, if you have any?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Do you feel you have been treated differently because of your sexual orientation/gender identity?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Have you reported it to anyone? Who?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
How did they react?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Has your security been ensured? How?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Have you experienced violence because of your sexual orientation/gender identity?				

Klausimynas laikino apgyvendinimo ir sulaikymo vietos administratoriui (-ei) / vadovui (-ei)

BENDRA INFORMACIJA						
Sulaikymo vieta (pavadinimas, adresas)			Lankymosi data ir laikas			
BENDRIEJI KLAUSIMAI						
Kiek šiuo metu turite gyventojų?		Kiek iš jų:	Moterys	Vaikai	Asmenys su negalia	LGBTI+
Ar galėtumėte pateikti jų pasiskirstymą pagal tautybę / etninę priklausomybę, religiją?						
Su kokiais iššūkiais susiduriate? Kokios galimybės juos įveikti? Ar turite pagalbos?						
Ar paskutiniu metu buvo atlikti kažkokie žymūs pakeitimai? (pažymint, kad žinoma apie planuojamus perkėlimus).						

Ar pradžioje identifikuojami pažeidžiamoms grupėms priklausantys asmenys ir jų poreikiai?			
Ar kaupiate duomenis / statistiką apie tai? Ar fiksuojamas besikeičiantis statusas?			
Kiek darbuotojų dirba stovykloje, kokios pagrindinės jų funkcijos? Koks darbuotojų pasiskirstymas pagal lytį, kokiomis kalbomis kalba?			
Kokios NVO prisideda ir kaip prie paslaugų teikimo gyventojams? Kaip dažnai atvažiuoja / būna? Kokią dar papildomą pagalbą gaunate iš šalies, iš ko?			
DĖL LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMO POLITIKOS, TVARKŲ, KOMANDOS KOMPETENCIJŲ			
	Taip	Ne	Komentarai

Ar turite vidaus politiką, aprašą ar kitą dokumentą, kuriame būtų reglamentuota, kaip identifikuoti pažeidžiamoms grupėms priklausančius asmenis, kaip teikti specializuotas paslaugas, atitinkančias jų poreikius?				
Kaip identifikuojate asmenis, kurie priklauso pažeidžiamoms grupėms? Ar yra kokia nors nusistovėjusi praktika, taisyklės, kaip išsiaiškinti jų poreikiai dėl specializuotų paslaugų?				
Ar sulaikytiems asmenims yra sudarytos sąlygos pranešti apie priklausymą kuriai nors iš pažeidžiamų grupių bei reikalingas specializuotas paslaugas (pavyzdžiui, asmenims su negalia, neheteroseksualiems asmenims). Koku būdu ir kokia kalba?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar gyventojai yra apsaugoti nuo galimybės patirti smurtą, išnaudojimą, seksualinį priekabiavimą ir priekabiavimą, nepageidaujamą elgesį su jais? Koku būdu? Kaip tai veikia praktikoje?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Ar prieš priimdami gyventojus, turėjote specializuotus komandos apmokymus, kurie apimtų tokias temas kaip lygių galimybių užtikrinimas, priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo prevencija, smurto dėl lyties ir neapykanta motyvuotų incidentų prevencija ar kitas žmogaus teisių temas?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
<p>Ar jūsų komandoje yra specialistų, teikiančių specializuotas paslaugas gyventojams, atsižvelgiant į jų lytį, negalią, tautybę, kitus asmens tapatybės bruožus, ir reaguojančių į iškilusias problemas, įtampas, smurtą, priekabiavimą ir pan.? Ar tarp darbuotojų yra asmuo, kuriam būtų priskirta funkcija užtikrinti diskriminacijos, smurto, neapykanta motyvuotų incidentų prevenciją?</p> <p>Jei yra – paprašyti pakomentuoti šių darbuotojų funkcijas, praktiką.</p>				
<p>Gal galite pakomentuoti plačiau, kokias paslaugas, susijusias su lygių galimybių užtikrinimu, teikiate savo komandos resursais, ir kokios paslaugos</p>				

teikiamos iš išorės? (pavyzdžiui, ugdymo paslaugos, sveikatos paslaugos, socialinės paslaugos ir pan.). Kas ir kaip jas teikia?					
DĖL LYGIŲ GALIMYBIŲ (NE)UŽTIKRINIMO IR IŠŠŪKIŲ, SUSIJUSIŲ SU PAŽEIDŽIAMOMIS GRUPĖMIS					
Ar šiuo metu apgyvendinimo vietoje kyla kokių nors įtampų tarp skirtingų gyventojų grupių, pavyzdžiui, dėl jų lyties, tautybės, religijos? Gal galite pakomentuoti plačiau?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai	
Ar galėtumėte įvardyti, kokios pagrindinės problemos, susijusios su lygių galimybių užtikrinimu, šiuo metu aktualios Jūsų administruojamoje apgyvendinimo vietoje? Kaip jas sprendžiate? Ar dėl jų kreipiatės į kitas institucijas, NVO partnerius?					
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie patirtą diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą ir priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą (iš kitų gyventojų ir (arba) darbuotojų)? Kokiu būdu, kokia kalba?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai	
	Taip	Ne	Komentarai		

<p>Ar esate sulaukę pranešimų? Kiek, dėl kokių priežasčių? Jei taip – kokių veiksmų ėmėtės (pagalbos teikimo, užkardymo ir prevencijos)?</p>			
<p>Ar teko patiemis pastebėti diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo, smurto, išnaudojimo atvejų tarp gyventojų? Gal galite papasakoti plačiau? Kaip elgėtės jūs? Kokių veiksmų buvo imtasi?</p>	Taip	Ne	Komentarai
<p>Kaip užtikriname pažeidžiamų asmenų saugumą, jei paaiškėja, kad jie susiduria (susidūrė) su kitų gyventojų (arba darbuotojų) diskriminacija, seksualiniu priekabiavimu, priekabiavimu, smurtu, išnaudojimu. Jei tokių atvejų iki šiol nėra užfiksuota, papasakokite, kaip užtikriname diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo, smurto ir išnaudojimo prevenciją, paaiškėjus, kad stovykloje gyvena pažeidžiamų grupių atstovai.</p>			
LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL LYTĮ			

Kokių priemonių imatės, kad moterys ir mergaitės nepatirtų diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo, smurto?				
Ar moterims sudarytos saugios sąlygos pranešti apie patirtą diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą? Kokiu būdu ir kokia kalba?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar su sulaikytomis moterimis dirba darbuotojos moterys?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar moterims užtikrinamas privatumas nusiprausti, persirengti, žindyti, pervystyti kūdikį? Ar jos turi specialiai tam skirtas patalpas?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar moterys turi priėjimą prie tik moterims skirtų tualetų, dušų? Ar šios patalpos turi užraktus? Ar tualetai ir dušai prieinami visą parą tik moterims ar tais pačiais tualetais ir dušais nakties metu gali naudotis ir vyrai? Kaip toli nuo miegamosios vietos yra dušai ir				

tualetai? Ar eidamos iki jų moterys turi praeiti patalpas, kuriose gyvena arba gali prieiti vyrai?				
Ar vienišos moterys ir merginos gyvena patalpose be vyrų? Ar miegamosios patalpos turi užraktus?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentariai
Ar moterims sudarytos sąlygos įsigyti visas reikalingas higienos priemonės? Kokiu būdu? Ar šios priemonės parūpinamos moterims, kurios neturi finansinių galimybių pačios jų įsigyti? Kokiu būdu?				
Ar neseniai pagimdžiusioms / žindančioms moterims užtikrinama reguliari medicinos priežiūra? Kokiu būdu?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentariai
LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL KALBĄ				
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę susikalbėti su darbuotojais savo gimtąja kalba arba kita kalba, kurią moka, pavyzdžiui, per vertėją arba darbuotojus? Jei užtikrinamas vertimas – kokia tvarka veikia	Taip	Ne	Iš dalies	Komentariai

stovykloje (kaip dažnai užtikrinamos vertimo paslaugos, kaip vyksta komunikacija)?				
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie patirtą diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą savo kalba arba kalba, kurią moka, asmeniškai, be tarpinių asmenų (kitų stovyklos gyventojų)? Kokių būdu?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL RELIGIJĄ				
Ar stovykloje yra maldai ir susikaupimui skirta vieta, kuri būtų prieinama skirtingą religiją išpažįstantiems asmenims?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę melstis jiems patogiu laiku? Ar tam sudarytos sąlygos? Jeigu maldai skirta vieta ribota, kaip užtikriname, kad ja galėtų naudotis skirtingų religijų atstovai jiems patogiu	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

metu? Papasakokite daugiau apie tvarką.				
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę prieiti prie prausyklų visą parą, kai jiems reikalingas apsiprausimas dėl religijos ir religinių apeigų atlikimo?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar organizuojant maitinimą, atsižvelgiamą į asmenų poreikius dėl religijos?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar gyventojai turi galimybę įsigyti jiems reikalingų daiktų, būtinų religinėms apeigoms atlikti (pavyzdžiui, maisto, knygų)?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar stovykloje sudarytos sąlygos lankyti dvasininkams, imamams, kitų religijų šventikams, kurie galėtų atlikti religines apeigas?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL NEGALIĄ				

Ar sulaikytiems asmenims su negalia yra teikiamos specialios, jų poreikius atitinkančios paslaugos (pavyzdžiu, maitinimas, socialinės ir medicininės paslaugos)? Gal galite papasakoti plačiau?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar asmenims su sensorinėmis negaliomis (pavyzdžiui, regos, klausos) yra pateikiama informacija jiems suprantamu būdu? Gal galite papasakoti plačiau kaip?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar asmenims su negalia fiziškai yra prieinami dušai, tualetai? ar jie atitinka jų poreikius?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar asmenims su negalia yra sudarytos galimybės savarankiškai judėti stovyklos teritorijoje?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Klausimynas laikino apgyvendinimo ir sulaikymo vietos savanoriams (-ėms) ar organizacijų darbuotojams (-oms)

BENDRIEJI KLAUSIMAI				
Kokią organizaciją atstovauja ir už ką yra atsakingi sulaikymo vietoje?				
Trumpai papasakokite apie šią stovyklą ir savanorystę / darbą joje. Kaip sekasi savanoriauti / dirbti?				
Ar savanoriai čia turi sąlygas savanoriauti yra priimami darbuotojų ir sulaiktų asmenų?				
Su kokiais iššūkiais šiuo metu susiduriate vykdydami veiklą?				
Kokios NVO prisideda ir kaip prie paslaugų teikimo gyventojams? Kaip dažnai atvažiuoja / būna?				
Kokią dar papildomą pagalbą gaunate iš šalies, iš ko?				
DĖL LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMO POLITIKOS, TVARKŲ, KOMANDOS KOMPETENCIJŲ				
Ar Jūsų žiniomis yra kokia nors vidaus politika, aprašas ar kitas dokumentas, kuriame būtų	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

reglamentuota, kaip identifikuoti pažeidžiamoms grupėms priklausančius asmenis, kaip teikti specializuotas paslaugas, atitinkančias jų poreikius?					
Jei yra – ar buvote supažindintas su šia tvarka? Kokiu būdu?		Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar jūsų žiniomis prieš priimant gyventojus, darbuotojai / savanoriai (atskirai žymėti) dalyvavo kokiuose nors specializuotuose komandos apmokymuose, kurie apimtų tokias temas kaip lygių galimybių užtikrinimas, priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo prevencija, smurto dėl lyties ir neapykanta motyvuotų incidentų prevencija ar kitas žmogaus teisių temas?	Darbuotojai	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
	Savanoriai				
Ar asmenims atvykus buvo identifikuojami jų specialieji poreikiai, atsižvelgiant į lytį, amžių, negalią, religiją, tautybę ir kt.?		Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Kaip identifikuojate asmenis, kurie priklauso pažeidžiamoms grupėms? Ar yra kokia nors nusistovėjusi praktika, taisyklės, kaip išsiaiškinti jų poreikiai dėl specializuotų paslaugų? Gal galite papasakoti plačiau?					
Ar viduje dirba asmenys, kurie yra atsakingi už saugumą?		Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Ar sulaikytiems asmenims yra sudarytos sąlygos pranešti apie priklausymą kuriai nors iš pažeidžiamų grupių bei reikalingas specializuotas paslaugas (pavyzdžiui, asmenims su negalia, nuo smurto nukentėjusiems, neheteroseksualiems asmenims). Koku būdu ir kokia kalba?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar gyventojai yra apsaugoti nuo galimybės patirti smurtą, išnaudojimą, seksualinį priekabiavimą ir priekabiavimą, nepageidaujamą elgesį su jais? Koku būdu? Kaip tai veikia praktikoje?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar tarp darbuotojų yra asmuo, kuriam būtų priskirta funkcija užtikrinti diskriminacijos, smurto, neapykanta motyvuotų incidentų prevenciją? Ar gyventojai žino / yra informuoti apie tai?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
DĖL LYGIŲ GALIMYBIŲ (NE)UŽTIKRINIMO IR IŠŠŪKIŲ, SUSIJUSIŲ SU PAŽEIDŽIAMOMIS GRUPĖMIS				
Ar šiuo metu apgyvendinimo vietoje kyla kokių nors įtampų tarp skirtingų gyventojų grupių, pavyzdžiui, dėl jų lyties, tautybės, religijos? Gal galite pakomentuoti plačiau?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar galėtumėte įvardyti, kokios pagrindinės problemos, susijusios su lygių galimybių užtikrinimu,				

šiuo metu aktualios šioje stovykloje? Kaip jas sprendžiate?				
Ar sulaukyti asmenys turi galimybę pranešti apie patirtą diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą ir priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą (iš kitų gyventojų ir (arba) darbuotojų)? Kokiu būdu, kokia kalba?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar, jūsų žiniomis, buvo sulaukta panašių pranešimų? Kiek, dėl kokių priežasčių?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Jei taip – kokių veiksmų ėmėsi administracijos vadovai ir darbuotojai (pagalbos teikimo, užkardymo ir prevencijos)?				
Ar teko patiems pastebėti diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo, smurto, išnaudojimo atvejų tarp gyventojų? Gal galite papasakoti plačiau? Kaip elgėtės jūs? Kokių veiksmų buvo imtasi? (jei nebuvo pastebėję – ar žinotų, kokių veiksmų imtis?)	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar žinote, kaip užtikrinamas pažeidžiamų asmenų saugumas, jei paaiškėja, kad jie susiduria (susidūrė) su kitų gyventojų (arba kitų darbuotojų) diskriminacija, seksualiniu priekabiavimu, priekabiavimu, smurtu, išnaudojimu.				
Jei tokių atvejų iki šiol nėra užfiksuota, papasakokite, kaip užtikrinama diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo, smurto ir išnaudojimo prevenciją, paaiškėjus, kad stovykloje gyvena pažeidžiamų grupių atstovai.				

LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL LYTĮ				
Kokių priemonių imamasi, kad moterys ir mergaitės nepatirtų diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo, smurto?				
Ar moterims sudarytos saugios sąlygos pranešti apie patirtą diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą? Koku būdu ir kokia kalba?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar su sulaikytomis moterimis dirba darbuotojos moterys?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar moterims užtikrinamas privatumas nusiprausti, persirengti, žindyti, pervystyti kūdikį? Ar jos turi specialiai tam skirtas patalpas?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
<p>Ar moterys turi priėjimą prie tik moterims skirtų tualetų, dušų?</p> <p>Ar šios patalpos turi užraktus? Ar tualetai ir dušai prieinami visą parą tik moterims ar tais pačiais tualetais ir dušais nakties metu gali naudotis ir vyrai? Kaip toli nuo miegamosios vietos yra dušai ir tualetai?</p> <p>Ar eidamos iki jų moterys turi praeiti patalpas, kuriose gyvena arba gali prieiti vyrai?</p>	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Ar vienišos moterys ir merginos gyvena patalpose be vyrų? Ar miegamosios patalpos turi užraktus?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentariai
Ar moterims sudarytos sąlygos įsigyti visas reikalingas higienos priemones? Koku būdu? Ar šios priemonės parūpinamos moterims, kurios neturi finansinių galimybių pačios jų įsigyti? Koku būdu?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentariai
Ar neseniai pagimdžiusioms / žindančioms moterims užtikrinama reguliari medicinos priežiūra? Koku būdu?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentariai
LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL KALBĄ				
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę susikalbėti su darbuotojais / savanoriais savo gimtąja kalba arba kita kalba, kurią moka, pavyzdžiui, per vertėją arba darbuotoju/savanorius? Jei užtikrinamas vertimas – kokia tvarka veikia stovykloje (kaip dažnai užtikrinamos vertimo paslaugos, kaip vyksta komunikacija)?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentariai
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie patirtą diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą savo kalba arba	Taip	Ne	Iš dalies	Komentariai

kalba, kurią moka, asmeniškai, be tarpinių asmenų (kitų stovyklos gyventojų)? Koku būdu?				
LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL RELIGIJĄ				
Ar stovykloje yra maldai ir susikaupimui skirta vieta, kuri būtų prieinama skirtingą religiją išpažįstantiems asmenims?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę melstis jiems patogiu laiku? Ar tam sudarytos sąlygos? Jeigu maldai skirta vieta ribota, kaip užtikrinate, kad ja galėtų naudotis skirtingų religijų atstovai jiems patogiu metu? Papasakokite daugiau apie tvarką.	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę prieiti prie prausyklų visą parą, kai jiems reikalingas apsiprausimas dėl religijos ir religinių apeigų atlikimo?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar organizuojant maitinimą, atsižvelgiama į asmenų poreikius dėl religijos?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar gyventojai turi galimybę įsigyti jiems reikalingų daiktų, būtinų religinėms apeigoms atlikti (pavyzdžiui, maisto, knygų)?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar stovykloje sudarytos sąlygos lankytis dvasininkams, imamams, kitų religijų šventikams, kurie galėtų atlikti religines apeigas?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL NEGALIĄ				
Ar sulaikytiems asmenims su negalia yra teikiamos specialios, jų poreikius atitinkančios paslaugos (pavyzdžiui, maitinimas, socialinės ir medicininės paslaugos)? Gal galite papasakoti plačiau?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar asmenims su sensorinėmis negaliomis (pavyzdžiui, regos, klausos) yra pateikiama informacija jiems suprantamu būdu? Gal galite papasakoti plačiau kaip?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar asmenims su negalia fiziškai yra prieinami dušai, tualetai? Ar jie atitinka jų poreikius?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
KLAUSIMAI ATSKIRAI SAVANORIAMS				
Ar galite laisvai vykdyti savanorišką veiklą stovykloje, įskaitant pvz. pranešti stovyklos darbuotojams apie pastebėtą smurto dėl lyties, religijos, tautybės, diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo riziką ar atvejus, nesijaudindami dėl vėlesnių ribojimų vykdyti veiklą?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar turite galimybę organizuoti pagalbą asmenims, nukentėjusiems dėl diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo, smurto ar kitų atvejų, kai tokia pagalba nėra teikiama gyvenamosiose vietose?				

Klausimynas laikino apgyvendinimo ir sulaikymo vietos darbuotojams (-oms)

BENDRIEJI KLAUSIMAI			
Sulaikymo vieta (pavadinimas, adresas)		Lankymosi data ir laikas	
Kokias pareigas eina?			
Ar darbe jaučiatės saugūs? Ar jaučiate, kad pareigūnų, kitų darbuotojų (socialinių darbuotojų, psichologų, medikų) čia yra pakankamai?			
Su kokiais iššūkiais šiuo metu susiduriate?			
Kokios NVO prisideda ir kaip prie paslaugų teikimo gyventojams? Kaip dažnai atvažiuoja / būna?			
Kokią dar papildomą pagalbą gaunate iš šalies, iš ko?			
DĖL LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMO POLITIKOS, TVARKŲ, KOMANDOS KOMPETENCIJŲ			

Ar Jūsų žiniomis yra kokias nors vidaus politika, aprašas ar kitas dokumentas, kuriame būtų reglamentuota, kaip identifikuoti pažeidžiamoms grupėms priklausančius asmenis, kaip teikti specializuotas paslaugas, atitinkančias jų poreikius?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Jeigu yra – ar buvote supažindintas su šia tvarka? Kokiu būdu?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar prieš priimdami gyventojus, dalyvavote kokiuose nors specializuotuose komandos apmokymuose, kurie apimtų tokias temas kaip lygių galimybių užtikrinimas, priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo prevencija, smurto dėl lyties ir neapykanta motyvuotų incidentų prevencija ar kitas žmogaus teisių temas?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar asmenims atvykus buvo identifikuojami jų specialieji poreikiai, atsižvelgiant į lytį, amžių, negalią, religiją, tautybę ir kt.?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Kaip identifikuojate asmenis, kurie priklauso pažeidžiamoms grupėms? Ar yra kokias nors nusistovėjusi praktika, taisyklės, kaip išsiaiškinti jų poreikius dėl specializuotų paslaugų? Gal galite papasakoti plačiau?				

<p>Ar viduje dirba asmenys, kurie yra atsakingi už saugumą?</p> <p>Ar sulaikytiems asmenims yra sudarytos sąlygos pranešti apie priklausymą kuriai nors iš pažeidžiamų grupių bei reikalingas specializuotas paslaugas (pavyzdžiui, asmenims su negalia, nuo smurto nukentėjusiems, neheteroseksualiems asmenims). Koku būdu ir kokia kalba?</p>	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
<p>Ar gyventojai yra apsaugoti nuo galimybės patirti smurtą, išnaudojimą, seksualinį priekabiavimą ir priekabiavimą, nepageidaujamą elgesį su jais? Koku būdu? Kaip tai veikia praktikoje?</p>	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
<p>Ar tarp darbuotojų yra asmuo, kuriam būtų priskirta funkcija užtikrinti diskriminacijos, smurto, neapykanta motyvuotų incidentų prevenciją? Ar gyventojai žino / yra informuoti apie tai?</p>	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
DĖL LYGIŲ GALIMYBIŲ (NE)UŽTIKRINIMO IR IŠŠŪKIŲ, SUSIJUSIŲ SU PAŽEIDŽIAMOMIS GRUPĖMIS				
<p>Ar šiuo metu apgyvendinimo vietoje kyla kokių nors įtampų tarp skirtingų gyventojų grupių, pavyzdžiui, dėl jų lyties, tautybės, religijos? Gal galite pakomentuoti plačiau?</p>	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
<p>Ar galėtumėte įvardyti, kokios pagrindinės problemos, susijusios su lygių galimybių</p>				

užtikrinimu, šiuo metu aktualios šioje stovykloje? Kaip jas sprendžiate?				
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie patirtą diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą ir priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą (iš kitų gyventojų ir (arba) darbuotojų)? Koku būdu, kokia kalba?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar, jūsų žiniomis, buvo sulaukta panašių pranešimų? Kiek, dėl kokių priežasčių? Jei taip – kokių veiksmų ėmėsi administracijos vadovai ir darbuotojai (pagalbos teikimo, užkardymo ir prevencijos)?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar teko patiems pastebėti diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo, smurto, išnaudojimo atvejų tarp gyventojų? Gal galite papasakoti plačiau? Kaip elgėtės jūs? Kokių veiksmų buvo imtasi?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Kaip užtikrinate pažeidžiamų asmenų saugumą, jei paaiškėja, kad jie susiduria (susidūrė) su kitų gyventojų (arba kitų darbuotojų) diskriminacija, seksualiniu priekabiavimu, priekabiavimu, smurtu, išnaudojimu.				
Jei tokių atvejų iki šiol nėra užfiksuota, papasakokite, kaip užtikrinama diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo, priekabiavimo, smurto				

ir išnaudojimo prevenciją, paaiškėjus, kad stovykloje gyvena pažeidžiamų grupių atstovai.				
LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL LYTĮ				
Kokių priemonių imatės, kad moterys ir mergaitės nepatirtų diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo, smurto?				
Ar moterims sudarytos saugios sąlygos pranešti apie patirtą diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą? Koku būdu ir kokia kalba? Ar su sulaikytomis moterimis dirba darbuotojos moterys?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar moterims užtikrinamas privatumas nusiprausti, persirengti, žindyti, pervystyti kūdikį? Ar jos turi specialiai tam skirtas patalpas?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar moterys turi priėjimą prie tik moterims skirtų tualetų, dušų? Ar šios patalpos turi užraktus? Ar tualetai ir dušai prieinami visą parą tik moterims ar tais pačiais tualetais ir dušais nakties metu gali naudotis ir vyrai? Kaip toli nuo miegamosios vietos yra dušai ir tualetai? Ar eidamos iki jų moterys turi praeiti patalpas, kuriose gyvena arba gali praeiti vyrai?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

Ar vienišos moterys ir merginos gyvena patalpose be vyrų? Ar miegamosios patalpos turi užraktus?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar moterims sudarytos sąlygos įsigyti visas reikalingas higienos priemones? Kokiu būdu? Ar šios priemonės parūpinamos moterims, kurios neturi finansinių galimybių pačios jų įsigyti? Kokiu būdu?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar neseniai pagimdžiusioms / žindančioms moterims užtikrinama reguliari medicinos priežiūra? Kokiu būdu?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL KALBĄ				
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę susikalbėti su darbuotojais savo gimtąja kalba arba kita kalba, kurią moka, pavyzdžiui, per vertėją arba darbuotojus? Jei užtikrinamas vertimas – kokia tvarka veikia stovykloje (kaip dažnai užtikrinamos vertimo paslaugos, kaip vyksta komunikacija)?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę pranešti apie patirtą diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą, priekabiavimą, smurtą, išnaudojimą savo kalba arba kalba, kurią moka, asmeniškai, be tarpinių asmenų (kitų stovyklos gyventojų)? Kokiu būdu?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL RELIGIJĄ				
Ar stovykloje yra maldai ir susikaupimui skirta vieta, kuri būtų prieinama skirtingą religiją išpažįstantiems asmenims?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę melstis jiems patogiu laiku? Ar tam sudarytos sąlygos? Jeigu maldai skirta vieta ribota, kaip užtikriname, kad ja galėtų naudotis skirtingų religijų atstovai jiems patogiu metu? Papasakokite daugiau apie tvarką.	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar sulaikyti asmenys turi galimybę prieiti prie prausyklų visą parą, kai jiems reikalingas apsiprausimas dėl religijos ir religinių apeigų atlikimo?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar organizuojant maitinimą, atsižvelgiama į asmenų poreikius dėl religijos?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar gyventojai turi galimybę įsigyti jiems reikalingų daiktų, būtinų religinėms apeigoms atlikti (pavyzdžiui, maisto, knygų)?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar stovykloje sudarytos sąlygos lankytis dvasininkams, imamams, kitų religijų šventikams, kurie galėtų atlikti religines apeigas?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai

LYGIŲ GALIMYBIŲ UŽTIKRINIMAS PAGAL NEGALIĄ				
Ar sulaikytiems asmenims su negalia yra teikiamos specialios, jų poreikius atitinkančios paslaugos (pavyzdžiui, maitinimas, socialinės ir medicininės paslaugos)? Gal galite papasakoti plačiau?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar asmenims su sensorinėmis negaliomis (pavyzdžiui, regos, klausos) yra pateikiama informacija jiems suprantamu būdu? Gal galite papasakoti plačiau kaip?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai
Ar asmenims su negalia fiziškai yra prieinami dušai, tualetai? Ar jie atitinka jų poreikius?	Taip	Ne	Iš dalies	Komentarai